

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

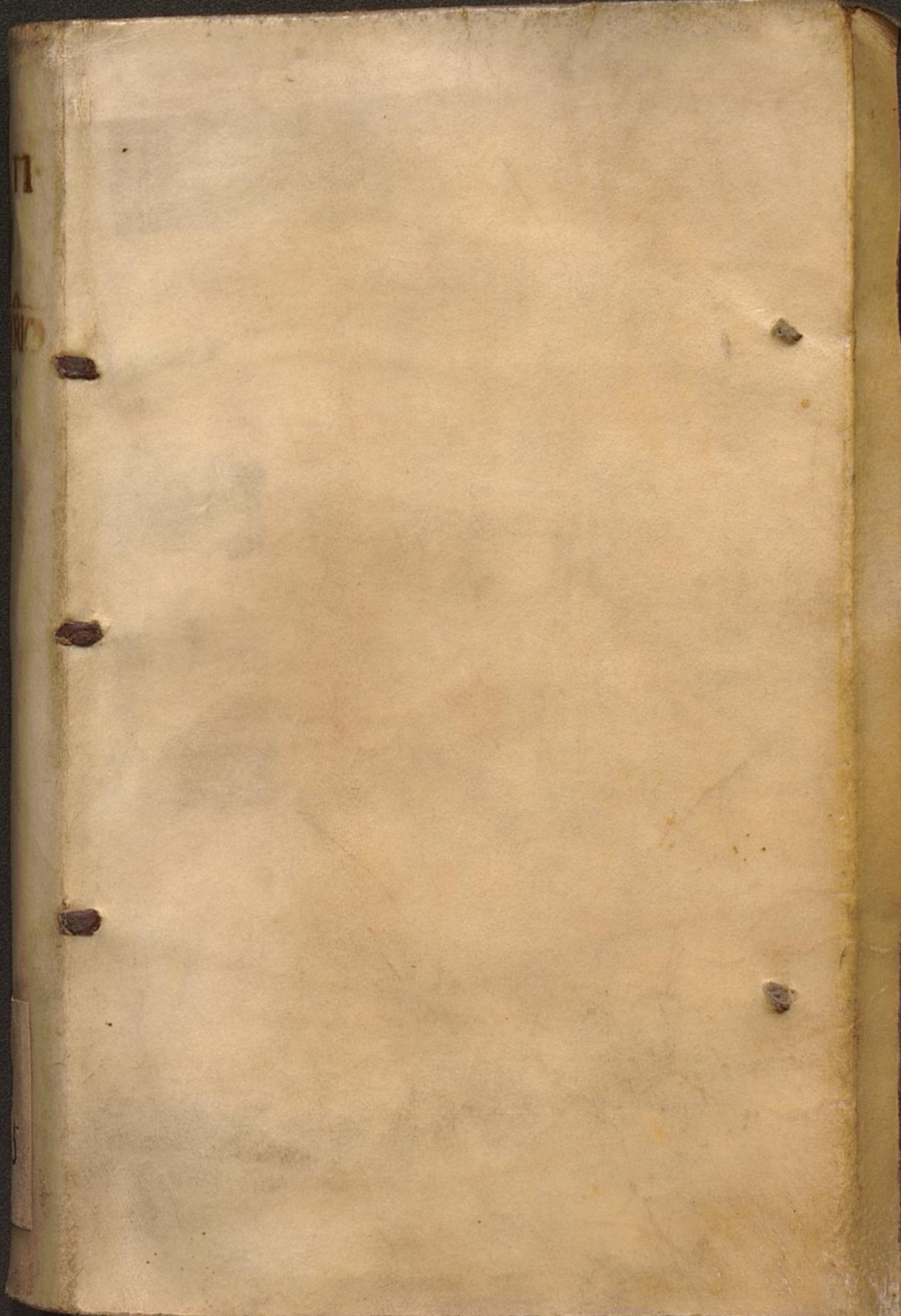
Universitätsbibliothek Paderborn

De Officio Hominis Christiani In Persecvtione Constitvti

Lens, Jean de

Lovanii, 1578

urn:nbn:de:hbz:466:1-30333

11

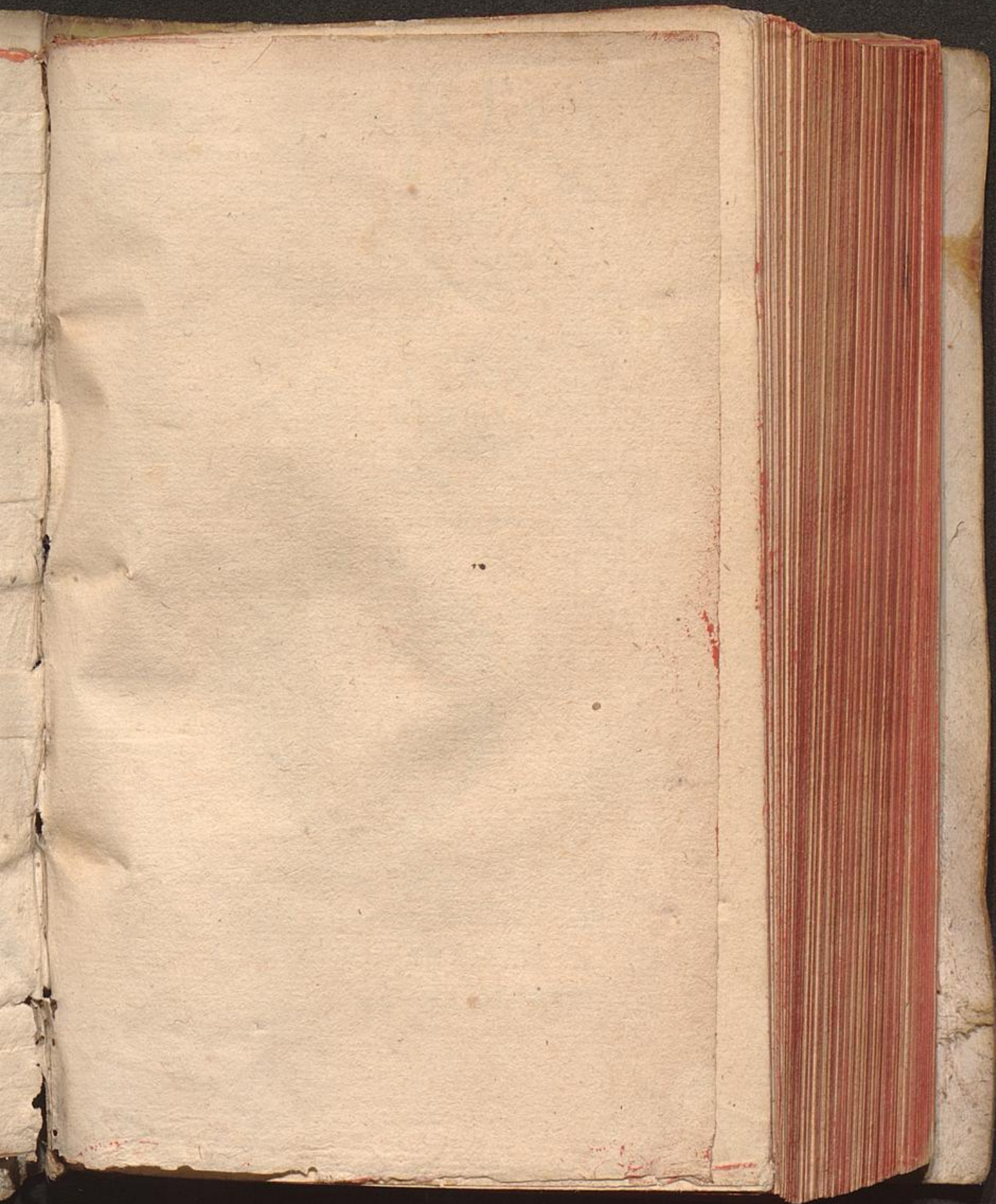
12

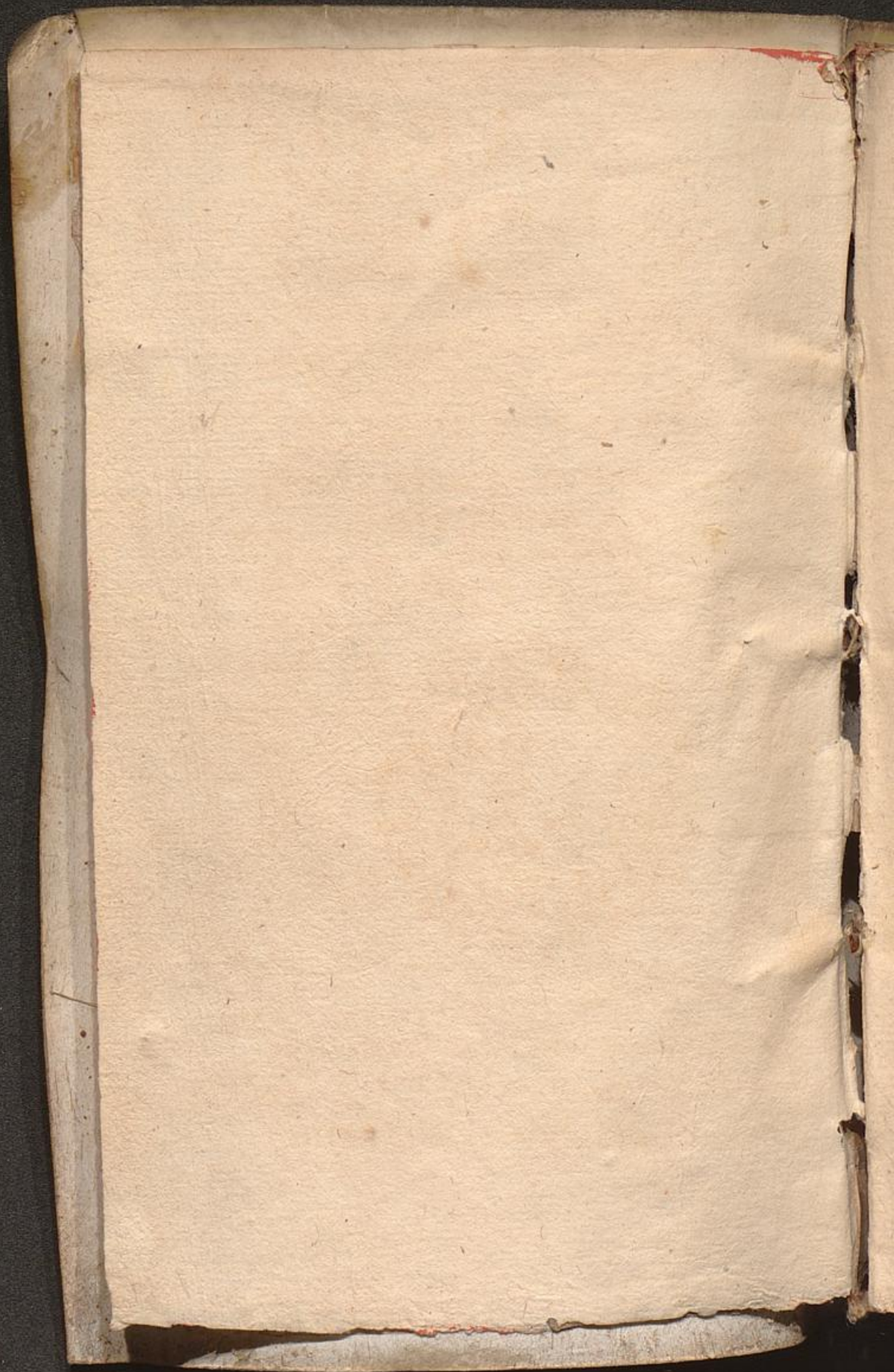
13

Th. 2865.

J. VI

33.

DE OFFICIO
HOMINIS CHRI-
STIANI IN PERSE-
CVTIONE CON-
STITVTI.

Auctore IOANNE LENSÆO Bel-
liolano, Sacræ Theologiæ Louanij
Professore.

LOVANIÏ,
Apud Petrum Zangrium Tiletanum,
M. D. LXXVIII.

Cum Gratia & Priuilegio Reg. Maiest.

DE OFFICIO

HOMINIS CHRIS-

TIANUM PASTORIS

EVANGELII

PROFERENDI

IN UNIVERSITATE

ALMA MATER

PALESTRINA

IOHANNES

EVANGELIUM

M. D. LXXVIII

IN PALESTRINA

P R Æ F A T I O.

A quorundam etiam nunc est circa nimis opinio, vt ineptum ac stultū putent, Religionis causa, persecutionem pati: & torqueri ac mori vel-
le, cum liberè liceat abire, paululum aut re-
pressa lingua, aut ad potentioris cuiuspiam
laxata voluntatem. Neque verò id sentiunt
aliquo nixi rationis vel authoritatis funda-
mento, sed ob id tantūmodo, quòd hac cor-
poris vita & luce, pecudum more, delectati,
non considerent, quanti facienda sit pietas,
qua Deo coniungimur, promissionemque
habet vitæ quæ nunc est & futuræ. Ac no-
men isti quidem Christianum gerunt, sed
reuera Gentilibus ijs similes sunt, de quibus
Tertullianus in Apologetico: Quidam, in-
quit, dementiam existimant, quòd, cum pos-
simus & sacrificare in præsentī, & illæsi ab-
ire, manente apud animum proposito, ob-
stinationē salutī præferamus. Datis scilicet
consilium (ait) quo vobis abutamur. Idcirco
iisdem Christianos desperatos ac perditos,
& sarmenticios ac semissios appellabant,
quod ad stipitem dimidij assis reuincti sar-
mentorū ambitu, exuri sese paterentur.
Sunt alij, qui cum Religionem primo ha-

A 2 bendam

P R A E F A T I O.

*Basilium ho-
milia in
Gordium
Martyrem.*

*Vide etiam
Eusebium
lib. 4. eccle-
siast. hist.
cap. 8.*

*lib. 4. ad
Parmenia-
num.
Hierony-
mus ad Cle-
siphontem.*

*Heresi 70
apud Aug.*

*lib. 6. c. 18.
& Aug.
heresi 10.*

bendam loco fateantur, nullam tamen ra-
tionem postulare censent, vt ea proferatur,
vbi ex persecutione vitæ periculum impen-
deat. Sat enim esse, si coram Deo, cui vni
placere sufficiat, integritas fidei pura con-
scientia teneatur, nec Deum verba, sed lo-
quentis animum inspicere. Denique suam
hanc sententiã diuinarum etiam litterarum
authoritate communire nituntur. Imitati
sunt veteres hæreticos, qui cum reliquis suæ
doctrinæ portentis hoc quoque coniunxe-
runt, vt martyria faciendã esse negarent.
Testatur hoc de Basilide Tertullianus, in li-
bro quem de hæresibus scripsit, & Origenes
in Ezechielem: Valentinianos ille quoque
testis est, martyrij necessitatẽ elusisse, qua-
cunque interpretatione. Quendam præter-
ea Corpiantum inter hæreticos numerat O-
ptatus Mileuitanus, quod negaret debere
esse martyria. Sed & Priscilliani commen-
tum hoc fuit, qui sæculi gladio & totius fuit
orbis authoritate damnatus. Cuius in dog-
matibus propter occultandas turpitudines
flagitiosas, etiam illa verba reperta sunt: Iu-
ra, periura, secretum prodere noli. Fuisse
quoque Helchifitas Eusebius commemo-
rat, qui fidem in persecutione verbo docue-
re negandã, sed corde & animo conser-
uandã. Nec verò Eunomius & Vigilanti-
us,

P R A E F A T I O.

tius, ab hoc errore fuisse videntur alieni,
 quorum vterque nullo dignas honore cre-
 didit reliquias martyrum. Quocirca aduer-
 sus Vigilantium scribens D. Hieronymus:
 Miror (inquit) quod non dicas nequaquam
 perpetranda esse martyria: Deum enim qui
 sanguinem taurorum hircorumque non
 quærat, multo magis hominum non requi-
 rere. Quod cum dixeris (imo etsi non dixe-
 ris) ita haberis quasi dixeris. Qui enim reli-
 quias martyrum asseris calcandas esse, pro-
 hibes & sanguinem fundi, qui nullo honore
 condignus est. Denique & D. Bernardus
 ætate sua fictos istiusmodi & duplici corde
 homines hæreticos fuisse testatur. Quos
 pluribus verbis depingens: Indixere (inquit)
 latebras sibi, firmauerunt sibi sermonem
 nequam. Iura, periura, secretum prodere
 noli. Et hi tamen ipsi aliàs ne tenuiter qui-
 dem iurare sustinebant. Priores illi doctrinæ
 medicina sanandi magis erunt, quàm dispu-
 tatione refellendi, vt intelligant animæ sa-
 lutem, corporis incolumitati; & pietatem
 atque iustitiam, vitæ huic temporariæ mul-
 tis nominibus anteponendam esse: frustra-
 que cum offensione Dei quandam huius tem-
 poris fælicitatem seu potius fælicitatis vm-
 bram retineri, quam semel amittere vel mo-
 riendo necesse sit. Ex quo illa D. Cypriani

Serm. 65.
 in Canisâ

*Li 4 epist.
epistola 6.*

P R A E F A T I O.

clarissimi Martyris adhortatio est ad plebē
Thibari consistentem: Si mortem possemus
euadere, meritò mori timeremus: porrò au-
tem cum mortalem mori necesse sit, ample-
ctamur occasionem de diuina promissione
& dignatione venientē, & fungamur exitu
mortis cum pramio immortalitatis, nec ve-
reamur occidi, quos constat, quādo occidi-
mur, coronari. Nec verò amitti modo hanc
qualemunque vitæ præsentis felicitatem
necesse est, verum etiam pro ea cupidius
quàm par sit, adamata, sempiternam infeli-
citatē reportari. Non enim falli potuit is
cuius ea celebratissima vox est apud Chri-
stianos: Qui amat animam suam in hoc mū-
do, perdet eam. &: Quid proderit homini si
vniuersum mundum lucretur, animæ autem
sux detrimentum patiatur? His similibusque
rationibus adnitendum erit, vt iustitiæ di-
gnitate proposita, fructuque eius commo-
strato, si colatur: detrimentoque grauissi-
mo, si violetur, præ illis fluxa hæc & caduca
bona contemnant, quorum amore cæcati,
& seculari duntaxat prudentia, non Chri-
stiana, qua sibi ad beatam æternitatē consu-
lere possint instructi, irridendæ censent pio-
rum fortitudinē; qui & ipsam corporis vi-
tam profundere ac perdere malunt, quàm
id committere quod sit cum iustitiæ aut pie-
tatis

P R A E F A T I O.

tatis violatione coniunctum. Quemadmo-
 dum hoc sanè septem Machabæi fratres præ-
 clarè præstiterunt, è quibus qui tertio loco
 passus est, cum linguam iussus amputandam
 protulisset, dixit: E cælo ista possideo, sed *Lib. 2. Machab. ca. 7.*
 propter Dei leges, nunc hæc ipsa despicio:
 quoniam ab ipso me ea recepturum spero.
 Insigni prorsus exemplo fortitudinis, secu-
 turos omnes pios instruens quanti facienda
 sit iustitia, quæ diuinarum legum observa-
 tione continetur: Quæ sic amanda est (in-
 quit August.) vt ab eius operibus, etiam pœ- *Epist. 144.*
 næ corporis nos cohibere non debeant, at-
 que inter manus crudelium inimicorum, lu-
 ceant opera nostra coram hominibus, vt
 quibus placere possint, glorificent patrem *Matth. 5.*
 nostrum qui in cælis est. Vnde ille fortissi-
 mus iustitiæ dilector exclamat: Quis nos se-
 parabit à charitate Christi? tribulatio? an an-
 gustia? an persecutio? an fames? an nuditas?
 an periculum? an gladius? sicut scriptum est:
 Quoniã propter te mortificamur tota die, *Psalm. 42.*
 deputati sumus sicut oues occisionis. Sicut
 ergo ille est nequissimus (inquit) quem nec
 pœnæ corporales deterrèt ab immūdis ope-
 ribus sordidæ voluptatis: ita ille iustissimus,
 qui nec pœnarū corporaliū terrore, reuoca-
 tur à sanctis operibus luminosissimæ chari-
 tatis. Hac inflāmos aliquādo plurimos Dei

P R A E F A T I O.

cultores, à Christo Deo, non solum colendo,
 verum etiam confitendo, metus vllus aut
 terror reuocare non potuit: blanditiæ nul-
 læ, promissio nulla dimouit: sed nec faculta-
 tum violenta subtractio, nec acerbitas vni-
 uersarum variarumq; pœnarum, & ipsius mor-
 tis, quæ plus cæteris formidatur: Neque tunc
 ciuitas Christi, quamuis adhuc peregrinare-
 tur in terris, & haberet tam magnorum ag-
 mina populorum, aduersus impios persecu-
 tores suos pro temporali salute pugnavit,
 sed potius vt obtineret æternam, non repu-
 gnauit: ligabantur, includebantur, cædeban-
 tur, torquebantur, vrebantur, laniabantur,
 trucidabantur, & interea tamen multipli-
 cabantur. Non erat eis pro salute pugnare,
 nisi salutem pro Saliatore contemnere.
 Scio (inquit August. in libro Ciceronis 3.
 ni fallor, de Repub.) disputari, nullum bel-
 lum suscipi ab optima ciuitate, nisi aut pro
 fide, aut pro salute. Quid autem dicat, pro
 salute, vel quam salutem intelligi velit, alio
 loco demonstrans. Sed his pœnis (inquit)
 quas etiam stultissimi sentiunt, egestate, ex-
 ilio, vinculis, verberibus elabuntur sæpe
 priuati; oblata mortis celeritate. Ciuitati-
 bus autem mors ipsa pœna est, quæ videretur
 à pœna singulos vindicare. Debet enim con-
 stituta sic esse ciuitas, vt æterna sit. Itaque
 nullus

lib. 2.2. de
 ciuit. cap. 6

nullus interitus est Reip. naturalis, vt homi-
 nis : in quo mors non modo necessaria est,
 verum etiam optanda per saepe. Ciuitas au-
 tem cum tollitur, deletur, extinguitur, simi-
 le est quodammodo (vt magnis parua con-
 feramus) ac si omnis hic mundus intereat ac
 concidat. Hoc ideo Cicero, quia mundum
 non interiturum cum Platonis sensit.
 Constat ergo eum pro ea salute bellum vo-
 luisse suscipi à ciuitate, qua fit vt maneat
 hic ciuitas (sicut dicit) aeterna, quamuis mo-
 riantibus & nascentibus singulis, sicut per-
 ennus est opacitas oleæ vel lauri, atque hu-
 iusmodi cæterarum arborum, singulorum
 lapsu ortuque. Vnde merito quaeritur (ait)
 vtrum rectè fecerunt Saguntini, quando v-
 niuersam ciuitatem suam interire maluerunt
 quàm fidem frangere, qua cum ipsa Roma-
 na Repub. tenebantur, in quo suo facto lau-
 dabantur ab hominibus terrenæ Reipub. ci-
 uibus. Sed hi quomodo huic disputationi
 possent obedire, non video, vbi dicitur nul-
 lum suscipiendum esse bellum, nisi aut pro
 fide aut pro salute; nec dicitur, si simul in v-
 num periculum ista duo ita concurrerint,
 vt teneri alterum sine alterius amissione nõ
 possit, quid sit potius eligendum. Profecto
 enim Saguntini si salutem eligerent, fides
 eis fuerat deserenda : si fides tenenda, a-

A 5 mittenda

mittenda utique salus, sicut & factum est. Salus autem civitatis Dei, talis est, ut cum fide ac per fidem teneri, vel potius acquiri possit; fide autem perdita, ad eam quisque venire non possit. Quæ cogitatio firmissimi ac patientissimi cordis tot ac tantos martyres fecit. Hæc Augustinus. Sed quoniam alij sunt, qui (sicuti significauimus) argumentis etiam disputandique subtilitate, nituntur probare quod dicunt, fierique sic oportere aut licere confirmant, contra hos operosius erit agendum, atque ante omnia demonstrandum, præter fidem, etiam fidei professionem homini Christiano quandoque necessariam esse.

HOMI-

11

HOMINI CHRISTIANO
PRÆTER INTERIOREM FIDEM,
*etiam fidei professionem suo tempore neces-
sariam esse, non obstante perse-
cutionis metu.*

CAPVT PRIMVM.

IGITUR CHRISTI Redemptoris humilitas, vsque ad probrosæ mortis perducta supplicium, superbos quondam philosophos à Christianæ religionis amplexu legitur repulisse. Christum enim illi contemnebant propter fragile corpus ex fœmina sumptū, & maximè quidem propter crucis opprobrium: Idonei scilicet, qui sapientiã, spretis atque abiectis infimis (per quæ tamè nobis cœlestis medicina consuluit) de supernis haurirët. Itaque cum propter superbiam credere nollët, Christiani fieri minimè potuerunt. Sed fuère tolerabiliore loco nonnulli, quibus iam quidè placèbat ac probabatur Christiana religio, quòd ea veræ virtutis rationè salutisq; viam certissimè demonstrari perspicièbant. Verùm cum hanc adhuc irridèrent gentes, quibus nimirum prædicatio crucis erat stultitia, (quæadmodum Apostolus ait) Prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidem scandalum, Gentibus autem stultitiam; imò verò cum adhuc multi criminis loco ducerent esse Christianum, fiebat vel irrisionis, vel irarum suppliciorumq; metu, vt quod probarant, animi iudicio, iamq; in secretiores cordis recessus admiserant, palam id profiteri vererentur. Quo in numero fuerat apud Romanos aliquando Rhetor Victorinus. Legebat enim scripturam sanctam, Christianasq; litteras inuestigabat studiosissimè ac perscrutabatur, & dicebat Simpliciano Episcopo, non palam, sed familiarius ac secretius: Noueris me iam esse Christianum.

Sed

*Lib. 8. conf.
fess. cap. 2.*

Roma. 10.

Sed quod eius animo iam adlubuerat, id ne profiteretur publicitus, talemque se videri & haberi vellet, qualis pio salutarique desiderio tum erat, pudor & metus prohibebant. Amicos enim suos verebatur offendere, superbos (ait August.) dæmoniacos, quorum ex culmine Babylonice dignitatis, quasi ex cedris libani, quas nondum contriuerat Dominus, grauius ruituras in se inimicitias arbitrabatur. Quem nisi postea metum superasset, ut quod crederet, id suscepto fidei sacramento, etiam profiteretur, nunquam fuisset profecto Christianus. Idcirco cum Simpliciano sæpius ille se Christianum esse diceret, hoc semper à viro sancto audiebat: Non credam, nec deputabo te inter Christianos, nisi in Ecclesia Christi te videro. Meminerat enim ac tenebat ab Apostolo dictum esse: Si confitearis in ore tuo Dominum Iesum, & in corde tuo credideris quod Dominus eum suscitauit à mortuis, saluus eris. Corde enim creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Vnde etiam illud est apud Psalmistam: Credidi propter quod loquutus sum, ego autem humiliatus sum nimis. hoc est (inquit Aug.) perfecte credidi. Non enim perfecte credunt, qui quod credunt loqui nolunt. Ad ipsam enim fidem pertinet etiam illud credere quod dictum est: Qui me confessus fuerit coram hominibus, confitebor & ego eum coram Angelis Dei. Itaque Victorinus, postquam (ut Aug. ait) legendo & inhiando auxit firmitatem, timuitque negari à Christo coram Angelis sanctis, si eum timeret coram hominibus confiteri, reusque sibi magni criminis apparuit, erubescendo de sacramentis humilitatis verbi Dei, & non erubescendo de sacris sacrilegis superbiorum dæmonum, quæ imitator superbus acceperat, depuduit vanitati, & erubuit veritati, subitoque & inopinatus ait Simpliciano: Eamus in Ecclesiam, Christianus volo fieri. Non iam amplius suorum irrisorem, non iras formi-

formidabat, & quam rem sibi ad æternæ salutis consecutionem necessariâ intelligebat, eam nullo persecutionis metu prætermisit. Neque sanè magnum adeò est, tū Christianā præ se ferre ac profiteri fidem, cum veneratione nominis huius omnes applaudunt confitenti, magisq; persecutio timetur, si Christianus fieri nolis, quàm si te ad numerum Christianorum adiungas. Tum demum Christianæ fidei virtus elucet, cum aut humana gratia atque amicitia contemnitur, vt Deo placeatur, aut etiam temporaria potius ex persequentium odijs damna sustinentur, quàm incurrantur æterna. Delicatus est, qui pacis tēpore videri vult Christianus aut Catholicus, neque magni æstimat Christū, pro ipsius tamen salute crucifixū, qui eius glorię causa nihil triste, nihil acerbū perpetiendum putet. Quod si tales à principio fideles omnes extitissent, quales nonnulli aut esse debere, aut certe esse posse, commota persecutione putant, quęnam obsecro Christo gloria in terris fuisset, primis exortæ Ecclesię temporibus, quę omnia penè persecutionum grauissimarum æstu feruebant? Atqui prædictum erat ita fore, vt suscepto in cælos auctore salutis, in omni breui terra, gloria eius illustris, vita & confessionibus sanctorum appareret: Exaltare (ait Propheta) super omnes cælos Deus, *Psal. 36.* & super omnem terram gloria tua. Itaque & Apostoli, sicuti id in mandatis habuerant, testes Christo fuerunt in omni Hierusalem & Iudæa & Samaria, & vsque ad vltimum terræ: & illorum temporum ceteri Christiani, in medio licet nationis prauæ, hoc est, suos inter hostes ac persecutores constituti, instar luminarium celestium, relucebant, ac cœcæ gentilitatis tenebras, suæ & vocis & vitæ comparatione damnabant. An fortè effusus fuerat in Christi discipulos spiritus sanctus, virtusq; ex alto tributa, vt occulti semper obscuriq; in ciuitate sederent, Christi q; prædicationem & crucem

cem

3. ad Tim.
cap. 1.

Rom. ca. 4.

Epi. 18. 3.

Ecl. ca. 4.

cem erubescerent: ac non potius vt eam constanter & intrepidè, etiam cum vitæ periculo, prædicarent, è qua non ignorarent mundo salutem ac vitam prouenire? Quamobrem & Timotheo suo scribit Gentium Apostolus: Noli erubescere testimonium Domini nostri, neque me vincitum eius, sed collabora euangelio, sicut bonus miles Christi. Et aliàs de semetipso confitetur: Non erubesco euangelium: virtus enim Dei est in salutem omnium credenti. Non erunt (inquit Leo) digni confessione filij & patris, quibus nunc caro Christi vercundiam facit, probabuntque se nullam de signo crucis sumpsisse virtutem, qui quod præferendum frontibus acceperunt, promere labijs erubescunt. Seruabāt igitur illud omnes, quod Sapiens Ecclesiasticus admonuit: Pro anima tua ne confundaris dicere verum. Est enim confusio adducens peccatum, & est confusio adducens gloriam & gratiam: Prorsus id agebant omnes vt essent bonus odor Christo, cuius vbique suauitate diffusa, veram iustitiæ vitam multi conciperent. Quænam autem esse potuisset Euangelij propagatio, quænam amplificatio Christianæ familiæ sequuta fuisset, cunctis inimicitiarum metu, & cura vitæ huius conseruandæ, quasi prudenter, vt quorundam opinio est, tacentibus? Tales fuerint sectariorum ætatis nostræ patres, quos sese in eadem secum fide semper habuisse dicunt, cum de suarum Ecclesiarum antiquitate premuntur. Si enim aliqui semper (vti affirmant) fuere ipsorum per omnia in credendo, vel potius non credendo similes, profecto & tam rari fuerunt, vt cætus nullos facerent: & tam illiterati aut meticulosi, vt nihil scriberent: & tam obliuisci denique gloriæ sui redemptoris, vt nihil pro suæ religionis causa loquerentur. Sed hæreticorum sanè per aliquot sæculorum curricula, prouidentia fuerint vsi, ne persecutiones paterentur: in quibus patres & maiores nostri sic claruerunt

funt in eadem nobiscum fide; toto orbe terrarum, ut facile Christi ubique familia, domusque Dei suae doctrinae & professione, & defensione, atque admirabili propter eam patientiae mansuetudinisque virtute notaretur. Facile enim in contemptum caelestis doctrina venisset, apud multitudinem praesertim hominum corruptorum, quae nullos aut frigidos habere visa fuisset assertores. Citò quoque in hanc blasphemiam erupissent impura ora Gentilium, diuinum esse non posse, quod non diuino ac libero spiritu proferatur. Igitur sublata Christianismi professione inter eius inimicos, tollitur diuini nominis sanctificatio, Christi quoque honores: intercipitur atque impeditur hominum aeterna salus, Ecclesiae quoque aedificatio, obscuratur Christi regnum, & Antichristi ac diaboli ciuitas longe lateque diffusa, superbè sola exultat atque efflorescit. Neque tum profecto satis, quamobrem à Prophe- *Psalms. 67.* ta dictum sit, intelligi potest: Mirabilis Deus in sanctis suis, Deus Israel ipse dabit virtutem & fortitudinè plebi suae, benedictus Deus. Quod si Antiocho persequente lugendus deplorandusque reip. *Lib. 2. Machab. ca. 6.* Iudaicae status videbatur, cum, sicuti scriptum est, neque sabbata custodiebantur, neque dies solemnes patrij seruabantur, nec simpliciter Iudaeum se quisquam esse confitebatur, non multo tristius ac turpius erit, post effusam spiritus gratiam, populo Christiano, si furentibus religionis & crucis inimicis dissimulent atque obmutescant omnes, nec se Christianum Catholicum simpliciter quisquam esse confiteatur? Crediderant è Iudaeorum principibus Christo praedicante nonnulli, sed ne eijcerentur è synagogis, palam se Christi discipulos esse, praese ferre ac confiteri verebantur. Quorum ea fuit iusta reprehensio, Euangelij quoque verbis consignata, quod magis amarent gloriam hominum quam Dei. Cuius adeo preposteræ cupiditatis, ea quoque pernicies fuisse declaratur, ut & à *Iodan. 12.* creden-

credendo non paucos deterreret. Quomodo enim (ait Christus) vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis: gloriam verò quæ à solo Deo est, non quæritis? Verus igitur Christianus, cui hoc vnicè propositum est, vt apud Deum gratiam ineat, neque hac vllam quæ sit ei cum homine, amicitiam potiozem ducit, quod corde credit, id profiteri quoque oportune suoq; loco ac tempore non dubitat: Christum moribus, Christum voce ac verbis loquitur: neque irrisiones ac linguas sacrilegas moratus, in eius etiam cruce, sine omni rubore gloriatur, neque gloriæ eius quicquam decedere, neq; in proximis labascere fidem sua taciturnitate patietur: Postremò vel interrogatus confitendo, vel negare iussus moriendo, vel non impedita facultate fugiendo Christianum se esse, & prophanis sacris maculari nolle, testabitur.

Non licere Christiano homini aut suam negare fidem, aut profiteri alienam.

CAPVT SECVNDVM.

*Vide Aug.
cap. 30. li-
bri contra
mendacium.*

*Marcus
Marulus
li. 4. de re-
ligiosè vi-
uendi insti-
tutione.*

NVnquam verò aut neganda fides propria est, aut simulanda aliena, vt nos vel Christianos aut Catholicos esse diffiteamur, vel probari nobis hæreticorum placita, verbi factiue significatione monstremus. Sanè quia mendacium omne fugiendum est Christiano, cum nullum sit non contrarium veritati; nam sicut lux & tenebræ, pietas & impietas, iustitia & iniquitas, peccatum & rectè factū, sanitas & imbecillitas, vita & mors; ita sunt inter se veritas mendaciumq; contraria. Ideoq; vt illam amare, ita istud odisse debemus. Sed varij existunt mendaciorum gradus, nec defuere qui propter aliquam, piam præsertim, vtilitatem, mentiri licere docerent. Imo quibusdam in rebus, Apostolicis ac sanctis viris (ait quidā) mulieribusque simulare, fingere, mentiri, summæ interdum

terdum pietatis ingentisque prudentiæ fuit, continuoq; ut se Cassiani probaret discipulum, sanctorum monachorum & aliorum turbam inducit, quomendaciorum pietas probatorum hominum roboraretur exemplis: Non attendunt isti vitiosum esse si apte natura mendacium: quod autem eiusmodi sit, nullo id casu licitum esse: nec verò vllò in genere vitiorum parua probari posse, si magna damnemus; cauendumque esse ne postquam admiserimus initia, tum progressus consummationemq; excludere nequeamus. Rectè in Tusculanis Cicero: Tu modum adhibes vitio? & rursus: Qui modum vitio quærit, similiter facit, ut si posse putet eum, qui se è Leucade præcipitauerit, sustinere se cum velit. Quæq; crescentia perniciofa sunt, eadem sunt vitiosa nascentia. Denique qui modum (inquit) apponit vitio, is partem suscipit vitiorum. Quis autem non videat in procliu esse, ut is qui fas esse putet quandoque mentiri, propter vtilitatem quæ inde capiatur, idem tum id maximè faciendum censeat, cum ex confessione fidei, in certum periculum mortis, vita vocetur? Ideoque Augustinus affirmat, nonnullos, cum ad officium hominis iusti pertinere censerent, quandoque mentiri, eoque progressos esse, ut & peierare, & de rebus ad Dei cultum pertinentibus, ac de ipsa Dei natura falsum aliquid dicere, nonnquam bonum piumq; opus esse contenderent. Sed cum omnia damnanda sint, atque omni etiam casu cauenda mendacia, quemadmodum Sapiens Ecclesiasticus insinuat, dicens: Noli velle mentiri omne mendacium; tum ea præcipuè vitanda sunt, quæ perniciofa iure vocantur: propterea quod vel Deo iniuriã afferant, vel graue homini concilient nocumentum. Porro iniuriam irrogari Christo negatione fidei Christianæ, ex eo perspicitur, quod Christum neget, quisquis sese negauerit Christianum. Neque enim Petrus, cum adhuc esset in-

B firmior,

Vide Cassianum collatione 17. 2. cap. 15 vsque ad 20. & à ca. 21. vsq; ad 25

Lib. 4. Tus.

Enebir. 18.

Cap. 17.

firmior, ob aliud Christum negauisse censendus est, quàm quia se negauerit eius esse discipulum. Nisi autem crimé hoc esset Christum negare, non diceret in euangelio Christus ipse: Qui me negauerit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo, qui est in cælis. Quod quantopere exhorruerint sancti Dei homines & inuicti milites Christi, cum alij multi, tum præclarè Gordius Martyr sua & morte & voce declarauit. Suadentibus enim quibusdam, vt lingua negaret fidem, quam corde retineret: Mox ille, Negé ego Deum meum (inquit) in cuius cultu sum æducatus? Nonne cælum, sol & luna lumé mihi clauderét suum? Credam profecto humum quam pedibus tero, mihi ruituram. Nolite errare, Deus nequaquam irrideri potest. Ex ore nostro nos iudicat, ex nostris, inquam, verbis nos seruat & dánat. Nonne tremendam Domini sententiã audiuistis: Qui me negabit coram hominibus, negabo & ego eum coram patre meo qui in cælis est? Cætera apud D. Basilium. Quibus iungendum est, quod Beatus Iustinus ait in primo suæ defensionis *Ecclesiasti* libro, cuiusdam Ptolomæi Christiani constantiam referens, in libera suæ religionis cõfessione, insidiosè licet interrogaretur, vt eum perimendi oblata videretur occasio: Tanti (inquit ille) boni conscius, diuinam religionem præ se tulit: & de Christi magisterio ac totius boni institutionibus, publica cõfessione testatus est. Qui enim negat quod est, sine dubio culpabile iudicat esse quod negat. Atque ne hoc quisquam inter gentiles quidè faciendum esse putet, cum de crucis agitur confessione, non inter hæreticos præclarè suo nobis exemplo, fortis & pij Catholici demonstrauit officium B. Satorius, procurator domus sæuissimi illius Hunnerici regis Vandalorum. Cui cum præter pollicitationes & minas regias, vt Catholicam abnegaret fidem, etiam vxor diceret: Cognoscit Deus, quia inuitus facturus es hoc, quod fortè voluntariè aliquan-

*vide Euse-
biū lib. 4.
Ecclesiasti.
Hist. c. 17.*

St. Iustinus

St. Iustinus

St. Iustinus

aliquanti fecerunt. Ille Beati Iob voce respondit: Tanquam vna ex insipientibus mulieribus loqueris. Formidarem mulier, si sola esset huius vitæ amara dulcedo: Si diligeres maritum, nunquam ad secundam mortem proprium attraheres virum. Distrahant filios, separent vxorem, auferant substantiam, mei domini ego securus de promissis verba tenebo. Si quis non dimiserit vxorem, filios, agros, aut domum, meus non poterit esse discipulus. In eo verò cauendò genere mendacij, quo sibi quisque vel alteri perniciosus esse aut famæ detractiõne aut vitæ possit, admirabilis extitit mulier illa septies icta, cuius inuicti animi fortitudo D. Hieronymi litteris commendata est. Ea cum adulterij esset accusata, atque is iuuenis, quocum adulterium commissum esse dicebatur, volens compendio mortis longos vitare cruciatu, in suum sanguinem mentitus, & in adulterij confessione percussus esset, illa sexu quidè infirmior, sed virtute fortior, neque extensione eculei, neque vstione pedum, neque fodicatione laterum, vllòue aliò tormento adigi potuit, vt se fecisse, cuius sibi cõscia non esset, fateretur. Sed ad Christum oratione conuersa, à quo solo suam innocentiam patefieri posse ac defendi credebat: Tu (inquit) testis es Domine Iesu, cui occultum nihil est, qui es scrutator renum & cordis, non ideo me negare velle ne peream, sed ideo mentiri nolle ne peccem. Ac mox iuuenem alloquens, qui sua confessione non sibi modò, verùm etiam illi, mortem parauerat: At tu (inquit) miser homo, si interire festinas, cur duos interimis innocentes? Equidem & ipsa cupio mori: cupio inuisũ hoc corpus exuere, sed non quasi adultera. Hoc si tam fortiter illa fecit, ne suo mendacio adultera crederetur: quid perpetiendum est Christiano, ne sacrilegam impietatem mentiatur? aut si noluit ipsa sibi mortem vel infamiam consciscere, falsi confessione crimi-

Victor Vitæ lib. 1. de persecutione Vandalica.

Hieronymus de muliere septies icta.

nis, quanto maiore fortitudine enitendum est Christiano, ne Christo iniuriam impio mendacio videatur irrogasse? Hæc semper Martyrum fortitudo fuit, & virtus inuicta, quæ nulla digna laude, nulla remuneranda corona est, si prudentius sibi, fidem propriam ore negando, aut alienam asserendo, cõsulerent. Proinde nec martyria esse vlla, nec edita celebrari in Ecclesia debuerunt, eo quod iustius (secundum istos) sapientiusque facerent Christiani, si persecutoribus suis neque se confessione detegerent, neque illos facerent homicidas, sed mentiendo potius & negando quod sint, & ipsi seruent incolumem carnis integritatem & cordis, & illos conceptum animo scelus implere non sinant. At non ita faciendum esse senserunt Martyres beati. Viderunt enim, tenueruntque quod scriptum est: Os quod mentitur occidit animam; ideoque in integro & incolumi corpore, animæ ruinam, mortemque grauissimam timuerunt: maluerunt animis viuere, vt hinc aliquando & mortua corpora viuificarentur, quàm viuus corporibus, animorum suorum gestare funera, per quæ ipsa quandoque corpora æternæ morti traderentur. Hic verò præcipuè grauem animæ mortem formidabant, vbi tanta sacrilegæ negationis iniuria, perturbaretur è corde Christus. de quo, propterea quod vita nostra sit, dictum est à Propheta: Spiritus oris nostri Christus Dominus. Nō illud etiam nesciebant quod est in Psalmis: Odisti Domine omnes qui operantur iniquitatem: perdes omnes qui loquuntur mendacium. Subierunt igitur humanum odium, vt diuinum euitarent, perditque ab homine non refugerunt ad tempus, ne à Deo in æternum perderentur. Altis inhærebat fixum radicibus illud: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed eum timete qui potest corpus & animam mittere in gehennam. & illud: Horrendum est incidere in

Sap. 1.

Thren. 4.

Psal. 5.

Hebr. 10.

ma-

manus Dei uiuentis. Idcirco & sic in Apocalypsi
 Martyres laudati sunt, vt diceretur inuentum non *Apoc. 14.*
 esse ipsorum in ore mendacium. Itaque morte pro
 nomine Christi & honore cōtempta, irreprehen-
 sibilis abierunt, vbi tentari à mendacibus vltius
 omnino non possint: quia mendaces amplius suis
 in cōtibus vel alienos, vel proximos non habe-
 bunt. Quocirca cum essent Augustini ætate qui-
 dam, qui sua post scelera rebaptizari volētes, pro-
 fiterentur se esse paganos, ille hoc improbens ve-
 hementer: Cōsidera (inquit) quæso te, quàm exe-
 crabiliter ab his fiat, vt quos malè viuentes Ecce-
 siastica disciplina corripimus, persuadeatur eis, vt
 ad lauachrum alterum veniant: atque vt id acci-
 pere mereantur, paganos se esse respōdeant. Quæ *Epist. 169.*
 vox (inquit) ne procederet de ore Christiano, tan-
 tus Martyrum sanguis fusus est. Porro si aut nega-
 re verbo suam non licet fidem, aut alienam profi-
 teri: multo erit sceleratius improbare expressè ac
 damnare quod pietatis est, cōiuitiāq; dicere, etiam
 si quod dicitur animi repugnante sententia, com-
 pellente vero metu proferatur. Quo loco B. Po-
 lycarpi occurrit egregia virtus: qua, iurare iussus
 fortunam Cæsaris, conuitiāq; in Christum iacere,
 respondit: Octoginta & sex annis seruo ei, & nihil
 me læsit vnquam: quomodo possum maledicere
 & blasphemare regem meum, qui salutem mihi
 dedit? Cūque bestias diceret proconsul esse pa-
 ratas, quibus obijceretur, nisi eum celeriter Chri-
 stianismi pœniteret, dixit: Adhibeantur: nobis
 enim immobilis stat sententia, nec possumus de
 bono ad malum per pœnitudinem commutari.

*Consulatur
 Eusebius
 lib. 4. Ec-
 clesiastica
 hist. ca. 15.*

*Argumenta quadam partim ex scriptura de Iehu,
 partim ex D. Ambrosio petita soluuntur.*

CAPVT TERTIVM.

Q Vid autē nobis Iehu proferunt ad exemplum
 mentiendi, quod seruum Baal se esse menti-

B 3 tus sit,

tus sit, vt eius cultores, Prophetas & Sacerdotes occideret? Ait enim ad populū: Coluit pater meus seruos Baal parum: ego autem eum colant amplius. Iussit deinde parari sacrificium impium, & ad cultum sacrilegum publico edicto conuocauit. Nunc (inquit) Prophetas Baal & vniuersos seruos eius, & cunctos sacerdotes ipsius vocate ad me. Nullus sit qui non veniat: Sacrificium enim grande est mihi Baal: quicumq; defuerit, non viuet. Porro (vt sacra narrat historia) Iehu faciebat hoc insidiosè, vt disperderet cultores Baal. Hæc igitur eius insidiosa simulatio, mendaxq; professio, si probāda erit, iustius multo serui Christi, tempore persecutionis, seruos dæmonum se velle esse simulabunt, cum sit grauius à seruis dæmonum Christi seruos occidi, quàm insidijs cultores dæmonum circumuentos interire. Interfici enim isti iure potuerunt, sicuti & impium è medio tolli cultum oportuit. At illorum interemptio præter grauem admodum oppressiōnem innocētiae, grauiſsimam & impijſsimam habet eius cui seruiunt iniuriam, eo quod Christum persequi censendi sunt, qui eius membra persequuntur. Quid enim ob aliud dictum existimabimus Saulo in Christi discipulos sæuiēti: Saule, Saule, quid me persequeris? Cum igitur sceleris & impietatis plena sit piorum oppressio, iusta autem esse possit impiorum nonne iustius fuerit impium simulasse cultum, ne pij & Dei serui trucidentur, quàm vt impiorum noxia turba deleatur? Iustius erit sane, si fas vnquam erit ad eum modum impio mendacio alienum præ se ferre furcrem. Sed hoc vt licere videatur propter Iehu commemoratum exemplum, tot sanctorum celebrata martyria non simunt, etiam si qualis ille Iehu fuisset, diuina omnino scriptura tacuisset. Nunc verò cum scriptum sit, eum non habuisse cor rectum cum Deo, sed adhuc vitulos Ieroboam coluisse: quid mirum est, si homo

adhuc impius, impiam & sacrilegam simulationem non vitauit? Et eius quidem non nego zelum aduersus impios esse remuneratum. Sed quid ei profuit (inquit Augustinus) quod pro nonnulla obedientia, quam de domo Achab omnino delenda, pro cupiditate suae dominationis exhibuit, aliquantam mercedem transitoriam regni temporalis accepit? Sed ut fuisset eius aduersus impietatem zelus rectus, sinceraque obediendi, hac saltem ex parte, voluntas, non esset tamen consequens, ut omne id probandum esset, quod ad implendam diuinam huius voluntatis modum excogitauisset. Nam & obstetricum illarum, quibus in Aegypto sunt usae Israeliticæ puerperæ, studium humanissimum natos conseruandi, iure laudatum est, ac domorum seu familiarum ædificatione donatum: nec probari tamen earum mendacium potuit, quo ad crudelitatis euitationem consulendum putauerunt. Num & furtum laudabimus eius, qui subtrahat locupleti quod egeno largiatur, quoniam eius laudanda est erga pauperem misericordia? Frequens est ut affectu aut zelo non malo quippiam peragatur non bene: cum vel imprudentia se, vel temeritas, vel ignorantia miscuerit. Itaque si & Vercellensis Eusebius hac in parte deliquisset, cum sese Arianae perfidiae dixit consentire, ut habet sermo inter Ambrosianos septuagesimus, quo Dionysium Martyrem Arianorum fraudibus ad impiam subscriptionem pertractum liberaret. Dixit enim, si quid memorato sermone tribuendum est, hoc quidem sibi placere, quod illis, sed quod sibi filium Dionysium in subscribendo preposuerint, grauiter se mouerit: Vos enim (inquit) qui dicitis filium Dei patri Deo æqualem esse non posse, cur mihi filium prætulistis? Qua illi ratione permoti, statim sancti Dionysii chirographum deleuerunt, priorem subscribendi locum Beato Eusebio deferentes. Quos ille

*Eusebij
Vercellen-
sis meminit
historia tri-
partita lib.
6. cap. 23.*

increpans & irridens, ait: Neque ergo me vestris
 sceleribus polluo, neque filium meum vobiscum
 participare permitto. Si igitur (quemadmodum
 illius sermonis verba præ se ferunt) eiusmodi bre-
 uissima simulatione ac dolo mentiendi, beatus ille
 vir vsus est, intentione sincerissima, neque solus
 ipse, neque primus est in numero etiam hominum
 optimorum, qui maculæ quippiam per impru-
 dentiam aut simplicitatem benefacere nitendo
 contraxerit. Quis enim neget Petrum Aposto-
 lum optima intentione fecisse, quod eum B. Pau-
 lus Antiochiæ fecisse commemorat? Prius enim
 (inquit) quàm venirent quidam à Iacobo, cum
 gentibus edebat: cum autem venissent, subtrahe-
 bat & segregabat se, timens eos qui ex circumci-
 sione erant. Et simulationi eius (inquit) consen-
 serunt cæteri Iudæi, ita vt & Barnabas duceretur
 ab ijs in illam simulationem. Ergo Beatus Petrus
 dum effugere nititur Iudæorum offendiculum,
 qui nefas adhuc esse censebant Iudæo cum genti-
 bus habere cōsuetudinem, neque posse Gentilem
 ad spem salutis admitti, nisi suscepto legis Mosai-
 cæ iugo: hos (inquam) cum veretur offendere,
 imprudens Gentibus, inter quas versabatur, scan-
 dalum parat: dum eas exemplo facti iudaizare co-
 git, opinionemque confirmat iudaizantium, non
 posse Gentiles per Christum salutem consequi,
 nisi Christianæ professioni legalis obseruatio mis-
 ceretur. Hinc igitur illi ab Gentium Apostolo in
 faciē resistitur. Quoniam (inquit) reprehensibilis
 erat. An fortè & ipsa reprehensio, non vera, sed fi-
 cta & simulata fuit? Sed falsa esse scriptura non po-
 test, quæ dicit: Quoniam reprehensibilis erat. Nec
 verò propterea Petrum corripuit Paulus, quod
 paternas traditiones obseruaret, quas adhuc Iu-
 dæis inter Iudæos obseruare licebat: donec iam
 mortuæ Christianis, tãquam ad sepulchrum etiam
 cum honore perductæ fuissent: sed quoniã gentes
 cogebat

Gala.ca. 2.

id est
 - ad iacobum
 iacobum et
 suum iacobum
 dicitur
 et s. quod

cogebat iudaizare, quod nullo modo posset (inquit Aug.) nisi ea sic ageret, tanquam adhuc etiam post Domini aduentum necessaria saluti foret. Cum igitur & Petri Apostolorum principis lapsum eiusmodi teneamus iure à Paulo reprehensum, nihil erit mirum, si se quoque Eusebius rectè simulaturum putauerit Arianismum, quo suum filium Dionysium lucrifaceret, præsertim cum non esset diu simulandi propositum, sed mox sese cum eorum confusione detegendi. Sanè (iuxta illius quidem historiam fidem) si credidisset Beatus Eusebius negare suam licere sibi fidem, ad effugienda tormenta tyrannicæ crudelitatis, non hæc omnia tanta fortitudine pertulisset. Sic enim scriptum est in illo sermone: Dicitur inter cætera passionis genera, hoc pœnale passionis supplicium pertulisse, ut dum interrogaretur ab Arianis, & se eorum communicare perfidiæ denegasset, scalarum procliu tractu, supinis pedibus ad imum usque pertraheretur: & iterum reuocatus ad summum, interrogatus denuò cum eadem respondisset, eadem pateretur: ac sic frequentem interrogationem, frequenter eiusmodi supplicium fuerit subsequutum. In qua passione sancti Eusebij Martyris, licet fuerit quassatum caput, elisum corpus, membra contracta, animus tamen fidei mansit inuictus: Nam quanto plus illum Ariana perfidia corporaliter lacerabat, tanto magis eum Catholica integritas corporaliter refouebat. Hæc ille adscriptus Ambrosio sermo, cum sit Maximi. In quo apud Maximum integro, ista quæ protuli non reperiuntur. Sed quoniam quisquis ille est narrationis huius author, scripturam profert, qua simulationem Eusebij probet, breuiter id quoque expediendum est. Ait sanctus Paulus, inquit: Factus sum Iudæis tanquam Iudæus, ut Iudæos lucrifacerem. Ita Eusebius hæreticis hæreticum se esse mentitus est, ut de hæresi filium liberaret. Sic

Aug. epist.
8.9. & 19

1. Cor. 9.

*Epist. pra-
cipue 19.*

nempe interpretatur Paulum Iudæis factum esse Iudæum, vt mendaci sit vsus simulatione erroris iudaizantium. Quam interpretationem refellit B. Augustinus, verumq; & genuinum Apostoli sensum eruditè persequitur. Quo loco inter cætera: Omnia (inquit) omnibus factus est Paulus, vt omnes lucrifaceret, non mentientis astu, sed compatiens affectu, id est, non omnia mala hominum fallaciter agendo, sed aliorum omnium malis omnibus, tanquam si sua essent, misericordis medicinae diligentiam procurando, & infra: Iudæis tanquam Iudæus fiebat, quando eos ab illo errore, quo vel in Christum credere volebant, vel per vetera sacerdotia sua, cæremoniâque obseruationes, se à peccatis posse mundari, fieriq; saluos existimabant, liberabat. Et rectè quidem ad hunc modum Augustinus. Nam & ijs qui sine lege erât, se factum affirmat tanquam sine lege esset: Num igitur falsorum deorum se mentitus est esse cultorem? num aut Deum verum negauit mendaciter, aut ad impura sacrificia, Gentium more, properauit? Prorsus igitur & illis factus est, tanquam eodem ipse esset infælicissimæ cæcitatibus loco, congruè illis per misericordem compassionem, non per versipellem simulationem: sicuti fit sanus ægroto, tanquam ipse esset ægrotus: & pauperi diues, tanquam eadem ipse ægestate premeretur. Dum ille quidem ægroto sic compatitur, vt hoc impèdat humanitatis officium, quod sibi, si ægrota- ret, impendi vellet: & hic tanquam si paupertatis ipse pondere grauaretur, ita pauperè benignæ liberalitatis solatio leuat. Sensem eundem Apostolicæ lectionis & ille commentarius expressit, qui D. Ambrosio inscribitur: Non videtur (inquit) quasi simulasse, vt omnibus fieret omnia, quod solent adulatores facere: sed non ita est. Vir enim diuinus & medicus spiritalis, sciens omnium causas & vulnera, magna industria conseruet illos & compa-

R. 1907

compa-

compatitur. Sic & D. Chrysoſtomus eum ipſum in locum eſt commentatus: Non ſimulauit (inquit) neque enim lucrum quaſiſſet eorum qui ſalui facti ſunt, ſi ſimulaſſet: perditionem hypocrita quaerit, & vt accipiat, ſimulat, non vt det quicquam. Paulus autem non ita, ſed tanquam medicus, tanquam magiſter, tanquam pater: medicus laboranti, magiſter diſcipulo, pater filio ad correctionem conſentit, non ad damnum, ita & ipſe. Et hic quidem Chryſoſtomus in fine libri primi de ſacerdotio, Paulum ait fraude quadam, ſed vtili, ſubmiſiſſe ſe quandoque legi, eiusque conſilij ratione multas Iudaeorum myriades ad ſe allectauſſe. Nempe docet ille non omne genus fraudis fugiendum eſſe, ſed exiſtere quoddam, quo & in bello aduerſus hoſtes, & in pace erga amicos vti liceat: Huius (inquit) fraudis magna vis eſt, modo ne fraudulentum animo fiat. Sed ipſam (inquit) tum ne fraude quidem nominandam putauerim: verum oeconomiam quandam potius, ac ſapientiam, artemque, qua poſſis e medijs, inſque imperijs, desperatarum rerum anguſtijs, difficultatibusque, correctis emendatiſque animi vitijs, euadere. Eiuſmodi fraudibus vti declarat & medicos, cum aegros contigerit adduci non poſſe, vt praſcripta & neceſſaria remedia ſint. Hoc igitur genere fraudis, a quo procul eſt aſtus mentiendi, haud grauatim admitto Beatum Apoſtolum vſum eſſe: qui cum legis vinculis per Chriſtum eſſet expeditus, atque id de ſe certiffime ſciret, tamen prudentiſſimo conſilio inter Iudaeos legis decreta ſeruauit, non ſeruare ſe finxit, ne non ſeruare legis offenſio, Iudaeorum animos ab euangelio, quod praedicabat, cogeret reſilire. Sed moueant non iniuria quempiam, quae D. Ambroſius libro de poenitentia primo diſcernit: Diximus (ait) quid ſcriptum ſit, colligamus ſententiam. Omnis (inquit) qui me conſeſſus fuerit, id eſt, ex quacunque vita, ex quocunque ſtatu, qui me conſeſſus fuerit, ha-

rit, ha-

rit, habebit remuneratorem me confessionis suae. Cum dicitur, omnis, nullus a remuneratione, qui fuerit confessus, excluditur. Non similiter omnis qui negauerit negabitur. potest enim fieri, vt aliquis victus supplicijs, sermone neget, corde adoret. Hæc imprimis verba nihil eorum causam adiuuant, qui tormenta non expectant, vt post victi & fatigati neget, sed vltro nea negatione præueniunt, vt euitent. Non eos excusat Ambrosius, qui negandi meditantur disciplinam; sed eos quorum tormentis cessit infirmitas, cum stare in confessione fortes decreuissent. Deinde neque hos sic excusat vt culpam tollat, sed vt minuât, ne, quemadmodum adiunxit, eadem causa putetur eius qui sponte neget, & eius quem tormēta inclinauerint ad sacrilegium, non voluntas. Nam sæpe (inquit) in hoc athletarum sæculari certamine etiam victos, quorum fuerint certamina probata, vulgus hominum cum victoribus coronare consuevit: maximè quos viderit aut fortè dolo, aut fraude excisos victoria. Christus ergo athletas suos, quos viderit grauibus paulisper cessisse supplicijs, sine venia patietur manere? Nunquid non habebit remunerationē laboris, qui etiā quos proijcit, nō in æternū proijcit? Audis hic veniæ cōmemorationem, cui nullus esse potest locus, nisi culpa præcesserit. Ac ne parua & leuem, & quasi vnā de quotidianis culpam putes, vel in tormētis negasse, dicit eiusdē libri de pœnitētia ca. 10. hūc qui sic negauerit, semiuiuum relictum esse, tanquam ex vulnere grauisimo: ad eius similitudinem qui incidit in latrones, sed in eo tamen vitale adhuc aliquid fidem spirare: Qui (inquit) Deum penitus ex suo corde abijcit, ille mortuus est: qui ergo non penitus abijcit, sed per impressionem tormentorum, ad tempus negauit, semiuiuus est. Disputat autem hæc contra Nouatianos Ambrosius, qui lapsis omnibus in persequutione subtrahebāt penitentia me-

tiæ medicinam : & in animas inusitata crudelitate sæuientes , eos quoque qui ex infirmitate cecidissent , sine spe pacis & reconciliationis , desertos esse patiebantur . cumq; illud quod scriptum est : Qui negauerit me coram hominibus , negabo & ego eum corâ patre meo ; ad suæ crudelitatis comprobationem proferre solerent : negat Ambrosius de negantibus , vt de confitentibus , dictum eodẽ prorsus modo . Nam de confitentibus quidem latissimè patere sententiam , quæ omnes expressè complectatur : de negantibus verò , non dictũ esse : Omnis qui negauerit ; sed , Qui negauerit ; non quia nõ iure negari possit , quisquis negauerit : sed quod nonnulli essent negatores venia digni , qui fidem Christianam corde retinentes , hãc per impressionem tormentorum , tristes atque inuiti negassent . de quibus & cap. 4. sic loquitur : Sicut dixit Iudeis , Populus hic labijs me honorat , cor autem eorum longè est à me ; fortassè & de quibusdam lapsis dicat : Isti labijs me negarunt , sed corde mecum sunt , vicit eos pœna , nõ auertit perfidia : Sine causa autem his aliqui veniã negant , quorũ fidem eousque consecutus persequutor est , vt eam studeret expugnare tormentis : Negarunt semel , sed quotidie confitentur : negarunt sermone , sed confitentur gemitibus : nõne ita istud est , ac si quis captiuum victæ vrbs populum abducatur ? Captiuus abducitur , sed inuitus , qui in alienas terras necessitate contendat , intimo non migret affectu : patriam secum animo vehat : quærat copiam quemadmodum reuertatur . Quid ergo ? cum reuertitur , num est aliquis qui persuadeat eum non recipiendum ? minore honore , sed studio propensiore , ne habeat in quo insultet aduersarius . Similem habet D. Cyprianus de istiusmodi lapsis sententiam , qui per tormenta superantur : Quantum (inquit) ad animi mei sententiam pertinet , puto his indulgentiam Domini non defuturam , quos constat stetisse in acie ,

*Vide ca. 2.
in fine lib.
primi de pœ
nitentia.*

*Lib. 3. Epist.
stola. 23.*

acie, nomen Domini confessos esse; violentiam magistratum & populi furentis incursum, immobilis fidei obstinatione vicisse: passos esse carcerē, diu inter minas proconsulis, & fremitum populi circumstantis, tormentis laniantibus, a longa iteratione cruciantibus repugnasse: vt quod in nouissima infirmitate carnis subactum videtur, meritorum præcedentium defensione releuetur, & sit satis talibus gloriam perdidisse, non tamen debere nos eis & veniæ locum claudere: quibus existimamus ad deprecandam clementiam Domini posse sufficere, quod triennio iugiter ac dolenter, vt scribitis, cum summa pœnitentiæ lamentatione planxerunt.

Nefas esse per fictam venerationis simulationem, infidelium sacris interesse.

CAPVT QVARTVM.

Porro si nefas est aut veram verbo negare, aut falsam & alienam laudando præ se ferre fidem, neque id profecto licebit, prophanis infidelium sacris interesse, seu sacrilega sese cum ijs communiōne coniungere. Quid enim interest, verbōne ac voce clara idolum te venerari dicas? an id sacrificando, aut venerabundo alioqui gestu & motu corporis, apertissimè præ te feras? Aut minus sese hæreticum facto loquitur, qui hæreticorum frequentat cœnas sacrilegas, quàm is qui illas probari sibi verbo fateatur? Gentilium igitur ea fuerit philosophorum præclara constantia, qui cum simulachra deos non esse viderent, neque ijs sacrificari probarent magnopere, puriusq; fateatur coli deos sine simulachris quàm cum simulachris: tamen popularem insaniam in sacrificijs ludisq; obscœnis sequebatur, & à promiscua multitudine permultum opinione discreti, publicis nephandorum sacrorum ritibus miscebantur. Ipsos quoque dæmones, quos consideratis eorum vitijs,

Vide Aug. lib. 8. de ciuitate Dei cap. 4. & initio lib. de vera religione.

vitijs, deos esse persuadere sibi non poterant, non indignos tamen re ipsa diuinis testificabantur honoribus, ne offenderent populos (inquit Aug.) à *lib. 3. de ciuitate. ca. 22.* quibus ijs cernebant inueterata superstitione per tot sacra & templa seruari. Sint hæc igitur eorum qui sine Deo & sine vera sapientia quondam philosophati sunt. At Christiani veri, contra proprium iudicium nunquã istiusmodi facienda putauerunt, propter populorum furorem, quos excitare aduersum seipsos vererentur. Quin potius ea palam coarguerunt, citiusque subeundam mortem, quã tale quicquam designaretur, non modo verbis verissimè docuerunt, verum etiam factis fortibus præclare testati sunt. Eorum vox est in Psalmo: Si obliti sumus nomẽ Dei nostri, & si expãdimus manus nostras ad Deũ alienum: Nonne Deus requiret ista? Quoniã propter te mortificamur tota die: estimati sumus sicut oves occisionis. Etq; fuit olim Ecclesiasticæ disciplinæ seueritas, vt qui vel metu tormentorum ac mortis sacrificassent, aut idola quoquo modo venerati essent, grauem subire poenitentiam cogerentur. At non defuere tamen Christiani nominis scriptores, qui & Ciceronem, si superis placet, hac in parte purgarent: dum eum niterentur etiam in cælo collocare: neque absurdum censerent, si eum beatam existimarent inter superos vitam agere. Quid ni? cũ adeo præclara & rara videatur instructus fuisse cognitione diuinitatis? At idolis immolauit? verum id non ex suo iudicio fecit, sed ex consuetudine publica: quæ quoniam erat legibus confirmata, non poterat conuelli. Nam esse ficta quæ de dijs ferebantur, vel ex Ennij sacra historia poterat cognoscere. Egregia verò & digna Christiano homine defensio hæc est: Etiã mne scribi ista ab eo qui sacras litteras profiteretur, sine rubore potuisse? Quasi videlicet scriptum non sit, Sacrificans dijs eradicabitur, præterquam Domino soli. Et quæ

*Consulantur Auci-
rani concilij
canones vsq; ad de-
cimam: &
Niceni. 1. c.*

*Erasmus in ea præ-
fatione quæ præsi-
ta est Quæ-
stionibus Tusculanis
apud Cice-
ronem.*

quæ immolant gentes, dæmonijs immolant: Nolo autem vos socios fieri dæmoniorum. Gratiam ille quidem & robur spiritus non acceperat, neque virtute fuerat indutus ex alto, vt posset etiam contempta morte, tantorum populorum tam obfirmatæ consuetudini reluctari. Nondum ijs temporibus fulserat euangelij lux, qua multo post frui licuit Christianis. Sed non quia Christiani crimen est multo grauius, idcirco illius nullum fuit: Qui si verū, vt ille putat, Deum nō ignorauit, mirū est pro eius gloria non eū existimasse faciendum, quod pro humana & sua facere non dubitauit, faciendumq; suis etiam litteris indicauit. Ait enim in oratione pro Archia Poeta: Nisi multorum præceptis, multisque litteris mihi ab adolescētia persuasissim, nihil esse in vita magnopere expetendum nisi laudem atque honestatem, in ea autem persequenda omnes cruciatus corporis, omnia pericula mortis atque exilij parui esse ducenda, nunquam me pro salute vestra in tot ac tantas dimicationes, atque in hos profligatorum hominum quotidianos impetus obiecissim. Verūm hoc omisso, eiusque multis similibus, quos non modo non excusat diuinitatis cognitio, verū etiā accusat grauius: Quia cum Deum cognouissēt (inquit Apostolus) non sicut Deum glorificauerunt, aut gratias egerunt: sed euauerunt in cogitationibus suis, & obscuratum est insipiens cor eorū: dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt: & mutauerūt gloriam incorruptibilis Dei, in similitudinē imaginis corruptibilis hominis, & volucrum, & quadrupedum, & serpentium, & coluerūt, & seruiuerunt potius creaturæ quàm creatori. His igitur omisissis, Christianum certè excusare nemo potest, si is fide animo retenta, cultus impij ritū simulauerit: neq; abs re Caietanus docuit cēsuras etiam Ecclesiasticas eum incurrisse, qui actū exteriorem infidelitatis sine interiori peregerit. Quod si licuisset aliquan-

Rom. 1. 1.

*In 2. 2.
quest. 94.
art. 1.*

quando, non comprehensio, nō interrogatio, non tormenta expectari debuissent: sed oborto persecutionis metu, vltro properare ad delubra deorū & sacrificia, magnæ prudentiæ fuisset. At qui hoc ipsum D. Cyprianus vrget vehemēter ad exaggerationem criminis eorum Christianorū, qui fuerant in persecuotione lapsi. Non expectauerunt saltem (inquit) vt interrogati negarent, vt thus accenderent apprehensi: ante aciem multi victi, sine congressione prostrati, nec hoc sibi reliquerunt, vt sacrificare idolis viderentur inuiti: vltro ad forum currere: ad mortem sponte properare: quasi hoc olim cuperēt: quasi amplecterentur occasionem datam, quam semper optassent. Quot illic à magistratibus vespera vrgēte dilati sunt? quot ne differretur interitus, etiam rogauerunt? Quam vim potest talis obtendere qua crimen suum purget? cum vim magis ipse fecerit vt periret? Nōne quando ad capitolum sponte ventum est, quando vltro ad obsequium diri facinoris accessum est, labauit gressus, caligauit aspectus, tremuerūt viscera, brachia conciderunt? non sensus obstupuit, sermo hæsit, lingua defecit? Stare illic potuit Dei seruus, & loqui, & renūciare Christo, qui iam diabolo renunciauerat & sæculo? Et diui quidem Cypriani hæc oratio, tametsi magnitudinem criminis eorum ostendit, qui nullo adhuc cōpellente, quasi phas esset, ad impium cultum accesserunt, fide nihilominus in cordis penetralibus inclusa: tamen generatim in eo delicti grauissimi rationem declarat esse sitā, quod renūciatur Christo, & cum diabolo rursus initur societas, cui antea renūciatum fuerat & sæculo. Quæ ratio criminis nec eos esse finit inculpato, qui vel territi minis, vel fracti tormentis, corde licet ac animo repugnante, nefandis sacrificijs communicarunt, id est, adorare se & colere deos falsos, gētilitatis imitatione, simularunt. Vt igitur B. Petrus, cū verbo negasset Christum,

C

postea

postea fleuit amarè, animum licet à Christo nunquam gessisset auersum. Ita & B. Marcellus, vt alios multos taceam, grauem de semetipso poenitentiam, quod vel inuitus thurificasset, exegit: & Castus atque Firmilianus, (quorum D. Cyprianus meminit) in prima congressione deuicti, per poenitentiae dolorem, secundo in prelio victores euaserunt, vt fortiores ignibus fieret, qui ignibus antea cessissent, & vnde superati prius essent, inde iam superarent. Quid? quod ij quoque factum suum abolendum publica poenitentia putauerunt, qui decepti, & nullius sibi culpae conscij, id simpliciter commiserunt, quod ad cultum prophanum pertinebat? velut cum Iuliani iussu milites, Romano more, donatiuum accepturi ab Imperatore, thus in aram iuxta eum collocatam imponerent, quidam occasione legis & antiquitatis, ne mente quidem perceperunt quod committere peccatum: & ijdem tamen post, inter cibos & pocula Christum inuocantes, admoniti quod eum frustra inuocarēt, quae paulo antea, immisso in igne thure, negauissent, mox in publicum exilierunt, coeperuntque se proclamare Christianos, & ignorantia facti lapsos, solamque, si id dici possit, manum esse paganam, conscientia vero nihil simul egisse: Quin & aurum quod acceperant, ante principem proiecerunt, rogantes vt reciperet quod dedisset. Sed quae nefaria fuit inter gentiles simulatio, ea inter hereticos & schismaticos nihil est fortasse criminis habitura? Imò vero etsi non erit par impietas, vna tamen eademque criminis est ratio. Cur sit idolo sacrificasse crimen, & schismaticas atque sacrilegas coenas non sit crimen adijisse? Illic aperte & sine fuce Regi Christo renunciatur, hic sub Christi professione, Christus deseritur & negatur, dum ab eius corpore per schismaticae professionis communionem receditur. Scriptum est à Iohanne: Si quis venit ad vos, & hanc doctrinam non affert, nolite recipere in domum: nec Aue ei dixeritis.

*Lib. 6. Vi-
par. hist. ca.
30.*

Epist. 2.

Qui

Qui enim dicit illi Ave, communicat operibus eius malignis. Hoc si verissimè dictum est, qui fieri potest vt nō communicet operibus malignis hæreticorum & schismaticorum, qui in eo ipso sese illis adiungit socium, quo ab ecclesiæ corpore, & idcirco à Christo capite, disiunguntur? Admonet etiã Paulus, & dicit: Vt filij lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate, & iustitia, & veritate: probâtes quid sit beneplacitum Deo: & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, magis autem redarguite. Si non licet igitur cum furibus, cum scortatoribus, cum ebriosis iungi societate in eo ipso in quo perditè agunt, meritoque talis peccator Psalmistæ voce increpatur: Tu verò odisti disciplinam, & proiecisti sermones meos retrorsum. Si videbas furem, currebas cum eo, & cum adulteris portionem tuam ponebas; multo minus liceat iungi schismaticis, in ijs præfertim, quæ propria schismatis esse noscuntur. An illa erunt opera tenebrarum, quæ terrena aliqua cupiditate patrantur: hæc quæ Christi familiæ & veritatis odiū excogitat, opera tenebrarum non erunt? Loquitur idem Apostolus alio in loco, & dicit: Nolite iugum ducere cum infidelibus: Quæ enim participatio iustitiæ cum iniquitate? aut quæ societas luci ad tenebras? quæ autè conuètio Christi ad Belial? quæ pars fidei cū infidei? quis autem consensus templo Dei cum idolis? vos enim estis templum Dei viui, sicut dicit Dominus: Quoniam inhabitabo in illis, & inambulabo inter eos, & ero illorum Deus, & ipsi erunt mihi populus: propter quod exite de medio illorum & separamini, dicit Dominus, & immūdum ne tetigeritis, & ego recipiam vos. Si igitur tenebræ sunt non solum impia execramenta gentiliū, verum etiã prophana conuenticula hæreticorū & schismaticorū: Si iniquitatis eadem plena sunt, & si à Belial duce ac principe gubernantur: fieri non potest vt illis Christia-

nus Catholicus misceatur, nisi & lucem cum tenebris, & iustitiam cum iniquitate, & Christum cum suo coniuratissimo hoste, societate iungi posse putemus. Denique quando Core & Dathan & Abiron, contra Aaron sacrificandi sibi licentiam vëdicarunt, per Moysen præcepit Dominus, vt ab eis populus separaretur, ne facinorosis coniunctus, eodem & ipse perstringeretur facinore.

Numer. 16 Separamini (inquit) à tabernaculis hominũ istorum durissimorum, & nolite tangere ex omnibus quæ ipsorum sunt, ne simul peccatis in peccatorum. Hoc Dauid Propheta considerans, atque in semetipso officium & affectum pij fide-

Psal. 25. lis exprimens, dicit: Odiui Ecclesiam malignantium, & cum iniqua gerentibus non introibo. Qui & alio loco pronunciat, malle se abiectum esse in domo Domini, quàm habitare in tabernaculis peccatorum: vbi videlicet communionem sacrilega maculari necesse sit. Dixerit hic fortassè quispiam sat esse, si quis animo & affectu separatur: neque id probet, aut consentiat in id, quod contra Ecclesiam fieri non ignoret. Scilicet quia de consensu dubitari potest, vbi operis voluntaria communicatio cernitur. Etenim si voluntarium est, nec graui culpa vacat, quod vel inuitus quispiam, & adactus supplicij comminatione, vel Christum negat, vel idolo sacrificat: non potest à crimine voluntas aliena videri eius, qui se se vltro ingerat in schismatis communionem, etiam si secessionem improbet: ac quod foris contra Ecclesiam agitur, id fieri Catholico ritu in Ecclesia censeat oportere. Sunt autem quos allicit ipsa nouitas, vel impellit admiratio popularis, vt se hæreticorum cœtibus inserant, velut sermonis audiendi gratia. Quæ & ipsa est nefaria communicatio, & periculi plena curiositas. Vnde cum Eunomius, vir callidus, & dicendi peritus, virus suum publicis concionibus spargeret: multique

tique (vt fit) audiendi eius gratia confluere, alij hominem experiri volentes, alij quid diceret audire; atque hac fama excitus quoque Theodosius, adire eundem Eunomium, eiusque auditor esse vellet: prudentissima eius coniux Placilla, domum eum retinuit. Nimirum quia & concursus, praesertim principum, erroris ministro auctoritatem conciliat, atque non mediocriter attollit animos: & quia nouitius error plausibili sermone propinatus, non instructissimam mentem aut caput, aut perturbat facillime. Neque de nihilo ab Apostolo Gentium non vulgaris modo quispiam est plebe, verum etiam Episcopus ipse Timotheus, istiusmodi verbis admonitus sit: Prophana & vaniloquia deuita. Multum enim proficiunt ad impietatem, & sermo eorum, vt cancer serpit. Horum igitur cum haereticis & schismaticis istiusmodi communicatio, & participatio sacrilegae secessionis, licet insidiosam & fallacem non habeat simulationem, vt tales videri velint, ideoque minus habeat culpae: crimine tamen graui carere non potest. Est etiam notandum, quod ait D. Augustinus, aliam esse causam eorum, qui in haereticos & schismaticos imprudenter incurrunt, ipsam esse Christi Ecclesiam existimantes: aliam eorum qui nouerunt non esse Catholicam, nisi eam, quae (sicut promissa est) toto terrarum orbe diffunditur: & cum hoc nouerint, eligunt, extra communionem unitatis corporis Christi, accipere baptismum Christi, ad eandem communionem, cum eo quod alibi acceperint, postea migraturi: Scientes enim (inquit) habituri sunt aduersus Ecclesiam baptismum Christi, vel eo ipso die, quo accipiunt. Quod si sceleratum est, quis est qui dicat: Permittatur mihi vno die scelus admittere? Si enim transiturus est ad Catholicam: quaero causam. Quid aliud responsurus est, nisi quia malum est esse in parte Donati, & non esse in Catholica unitate? Hoc igitur ma-

*Epist. 2. ad
Tim. cap. 2.*

*Aug. lib. 7.
contra Do-
natistas
ca. 4. & 5.*

lum quot diebus feceris, tot dierum malum facturus es : & dici potest maius malum fieri plurium dierum, minus autem paucorum : nullum autem malum fieri, dici non potest. Quid autem opus est hoc tam execrabile malum, vel vno die, vel vna hora committere? hoc enim qui sibi concedi vult, potest ab Ecclesia, vel ab ipso Deo petere, vt sibi vel vno die apostatare concedat. Nam cur vnus diei esse apostata timeat, & vnus diei esse schismaticus, hæreticusue non timeat: nulla causa est. Illi verò qui per ignorantiam ibi baptizantur, arbitantes ipsam esse Ecclesiam Christi, in istorum quidem comparatione minus peccant, sacrilegio tamen schismatis vulnerantur, non ideo non grauius, quod alij grauius. Hæc Augustinus. Et quo plenius perspiciatur, cur tantum in eo sceleris constituat, quod apud schismaticos atque in ipsa diuisione suscipiatur baptismi sacramentum (idem autem iudiciũ est, si quis ceteris eorũ sacris intersit, etiãsi Catholico ritu peragantur,) adiungenda est D. Cypriani de scelere schismaticorum oratio, quam habet in eo libello, quem scripsit de simplicitate prælatorũ: Vitate (inquit) quæso, vos eiusmodi homines, & à latere atque auribus vestris pernicioſa colloquia, velut contagium mortis arceſcite, sicut scriptũ est: Sepi aures tuas spinis, & noli audire linguam nequam. Et iterum: Corruptunt ingenia bona, confabulationes pessimæ. Docet Dominus, & admonet à talibus recedendum: Cæci sunt (inquit) duces cæcorum. Cæcus autem cæcũ ducens, simul in foueam cadent. Auersandus est talis, atque fugiendus, quisquis fuerit ab Ecclesia separatus. Peruersus est huiusmodi, & peccat, & est à semetipso dãmatus. An esse sibi cũ Christo videtur, qui aduersus sacerdotes Christi facit? qui se à cleri eius & plebis societate secernit? Arma ille contra Ecclesiam portat, cõtra Dei dispositionem repugnat; hostis altaris aduersus sacrificiũ Christi re-

fi rebellis, pro fide perfidus, pro religione sacrilegus, inobsequens seruus, filius impius, frater inimicus, contemptis episcopis, & Dei sacerdotibus derelictis, constituere audet aliud altare, precem alteram illicitis vocibus facere, Dominicę hostiæ veritatē per falsa sacrificia profanare: nec dignatur scire, quoniam qui contra Dei ordinationem nititur, ob temeritatis audaciam, diuina animaduersione punitur. Sic Chore, & Dathā, & Abiron, qui sibi contra Moysen & Aaron sacerdotem sacrificandi licentiam vindicare conati sunt, pœnas statim pro suis conatibus pepēderunt. Terra compagibus ruptis in profundum sinum patuit, stātes atque viuentes recedentis soli hiatus absorbit. Nec tantū eos qui auctores fuerant, Dei indignantis ira percussit: sed & cæteros ducētos quinquaginta participes eiusdem furoris & comites, qui coagulati cum iisdem simul ad audaciam fuerant, exiens à Domino ignis properata ultione consumpsit; admonens scilicet, & ostendens contra Deum fieri, quicquid improbi fuerint ad destruendam ordinationē Dei humana voluntate conati. Et ad eum quidem modum Cyprianus. Vt igitur illicita est schismatica secessio, & cœtus ij nepharij, atque (vt Cyprianus loquitur) conuenticula perditarum factionum, quę aduersus Catholicam vnitatem celebrantur: & altare prophanum, quod contra altare Catholicę pietatis erigitur, & preces alterę illicitę, quę contra Dominum & eius ordinationem, separatim ab Ecclesia Dei, & Christi spōsa, spiritu dissensionis offerūtur: ita Catholicis nefas est interesse, etiamsi quod illic accipitur vel auditur, sanctū sit ac bonum, & Christi, nō ipsorum. Potest enim quod bonum est, accipi non bene: vt profectō non bene, sed sceleratē prorsus accipitur, si non modō cum offendiculo fratrum, quos quantum in nobis situm est, exemplo nostro subuertimus; nec solum cum Ecclesię Christi in-

iuria graui, cuius sic aduersariã nostro concursu & præsentia honoramus: verum etiam cum ipsa in schismate consociatione, & nephariæ diuisionis participatione, quod bonũ & sanctũ est, accipitur. Quin & ipsis sacramentorũ notis ac symbolis, cũ ijs colligamur, & vnũ re ipsa corpus efficimur, cum quibus in sacramētis iisdẽ, ac precationibus comunicamus. Quippe sacramēta & vincula sunt vnitatis, & signa. Idcirco B. Apostolus, enumerās ea quę ad Christi corporis faciunt vnitatẽ & compagẽ, præter vnum Deũ, & vnum redemptorẽ Christum, vnamq; omnium fidẽ & spem, etiã baptismi posuit sacramentum: sub eo proculdubio cætera quoque sacramēta volens intelligi. De quo & alio in loco dicit: Omnes in vnũ corpus baptizati sumus. De Eucharistia verò scriptũ est ab eodẽ: Multi vnum corpus sumus, qui de vno pane & de vno calice participamus. Hęc igitur cum vnitatis & vincula & signa sint, cum quibus vnũ esse non possumus, cum his consociari & cõmunicare, in illis nullo pacto debemus. Si proinde per hęc ipsa se quisquã cum hæreticis & schismaticis societate coniunxerit, is profecto ab Ecclesię vnitatis atque visceribus semetipsum auulsiße nõ frustra videbitur. Cum etiã constet soli Ecclesię Christianę sacra & sacramenta iure competere: quippe cui soli à sponso Christo tradita sint: efficitur hęc ipsa extra communionem Ecclesię & in schismate illicitè usurpari, siue ab ijs qui se per schisma diuiserũt, siue ab ijs qui cum illis in eiusmodi rerum vsu comunicat. Et sunt quidem eiusmodi nonnulla, quę foris accipiũtur, quoniam & foris habentur: velut baptismus, velut Eucharistię sacramentum, quod etiam extra Ecclesiã ea potestate conficitur, quam secum foras extulit, qui se ab Ecclesia segregauit. Idcirco baptizati in schismate, si ad Ecclesię redierint vnitatem, rebaptizandi non sunt, sed per manuum impositionem, pœnitentes recipiendi. Quædam

dam autē foris accipi non possunt, quia nec remanent foris: vt absolutio à peccatis, & quæcunq; iurisdictionis potestate tradūtur. Siquidem eo ipso, quo sese aliqui, semetipfos iudicantes, segregant, atque à communione Ecclesiæ matris palam abrumpunt, ius omne Ecclesiasticæ potestatis amittunt; quod soli constat Ecclesiæ (vt suprâ dixi) competere. Sola quippe est, quæ in Petro Apostolorum principe clauis accepit: quemadmodum (præter B. Augustinum & Ambrosium) Optatus quoque Mileuitanus asseruit, libro primo contra Parmenianū. Diui quoque Cypriani non improbata sententia est: Qui nec vnitatem spiritus, nec coniunctionem pacis obseruat, & se ab Ecclesiæ vinculo atque à sacerdotum collegio separat, episcopi nec potestatem potest habere, nec honorem, qui episcopatus nec vnitatem voluit tenere, nec pacem. lib. 4. Epistolarum, Epistola 2. Quamobrem si quis absolutionis gratia schismaticū adeat sacerdotem, non modo rem illicitam facit, verū etiam cum irrita & falsa pace dimittitur: baptisma verò, si quispiam postulet in schismate, atque id sic administretur, vt in forma sacramenti non discedatur ab instituto Christi, nō sine crimine quidem is sacrilegæ communionis id egerit, at redit ille tamē baptizatus. Est autem, quod attinet ad baptismum, & reconciliationis sacramentum (quæ duo sunt ad salutem necessaria) vigilanter illud animaduertēdum, si extrema necessitas inciderit imminente morte, vt vel sine baptismo, vel sine reconciliatione sit ex hac vita migrandum; vel ab heretico & schismatico sacramentū vtrumq; possendum; posse tum inter schismaticos vtrumq; suscipi, pace Catholica in animo conseruata. Neq; enim tum communicatur schismati, sed Ecclesiæ matri, cuius in tanta necessitate, minister est etiam schismaticus. Sicuti si quispiam erit hereticus episcopus vel pastor, quem adhuc Ecclesia toleret in

Ambr. lib.
1. de peni-
tentia cap.
2. & 6.

ministerio: quisquis ab eo vel baptizabitur, vel absoluetur, non eius heresi communicabit, sed Ecclesiae Dei, à qua in ministerio toleratur. Quòobrem decretum est in Synodo Cōstantinopolitana ca quæ octaua est inter œcumenicas, ne clericus quisquam ante diligentem examinationem & synodicam sententiam à communione proprii patriarche se separet, licet criminalem quãlibet causam eius se nosse prætedat: nec recuset nomẽ eius referre inter diuina mysteria. Vt autem putemus in extrema, de qua dictum est, necessitate, baptismi sacramentum etiam ab apertè schismatico peti posse, facit Augustinus, qui tametsi magnum illius crimen existimet, qui sciens & prudens ad schisma se conferat, baptismi gratia suscipiendi, protinus eo suscepto, ad Catholicam rediturus, quemadmodum ex suprã citatis eius verbis cognosci potuit; idem ipse tamen in eo libro quem de

Cap. 10. baptismo scripsit contra Donatistas, hæc verba reliquit: Si quem fortè coegerit extrema necessitas, vbi Catholicum per quem accipiat non inuenit, & in anima pace catholica custodita, per aliquẽ extra vnitatẽ catholicã positũ acceperit, quod erat in ipsa Catholica vnitatem accepturus: si statim etiam de hac vita migrauerit, nõ eum nisi Catholicum deputamus. Si autẽ fuerit à corporali morte liberatus, cum se Catholicę congregationi, etiam corporali præsentia reddiderit, vnde nunquã corde discesserat, non solum non improbamus quod fecit, sed etiam securissimè verissimèq; laudamus: quia præsentẽ Deum credidit cordi suo, vbi vnitatem seruabat, & sine sancti baptismi sacramento, quod vbiq; inuenit, non hominũ, sed Dei esse cognouit, noluit ex hac vita migrare. Hæc Augustinus. Quæ autem baptismi, eadem & reconciliationis est ratio, præsertim cum & schismaticus sacerdos ratam & efficacem sit absolutionem impensurus in eiusmodi necessitate, sicuti & quiuis

simplex

simplex sacerdos, siue id fiat iure positiuo: quia pia mater Ecclesia hanc facultatem velit omnibus sacerdotibus tunc esse communem, quemadmodum nonnulli sentiunt, siue (quod est verisimilius) iure diuino. Cum enim ius hoc Sacerdotibus absoluendi potestatem cōcedat, citra restrictionem aut determinationem personarum, sed post Ecclesie auctoritate, iustissimis de causis gregum Christianorum diuisio facta sit, certaꝫ vnique pastori designatio personarum, quas erga pastoris officio fungeretur: consequēs est, vt in articulo necessitatis ad illam diuini iuris indeterminationem, permissionemque redeatur. Quemadmodum vrgente necessitate famis reditur ad naturæ legem, quæ, quantum in ipsa est, facit omnia communia, nec huius possessionem ab illius possessione disiungit. Iure quippe humano quisque dicit: Hoc meum est, illud tuum. Atque vt possessionum, dominiorumque fieret inter homines ista discretio, Reipub. tranquillitas, & pacifica inter mortales communicatio, & conuictus, atque omnino societatis in hac naturæ deprauatione ratio postulabat. Verum vti hæc legibus humanis constituta possessionum distinctio, legi naturæ præiudicare non potest, quæ omnia facit in necessitate communia: ita nec illa Ecclesiastica potestate facta diuisio gregum Christianorum & parœchiarum: qua fit vt cuius sacerdos alium quemcunque nequeat absoluere, præiudicare non potest diuino iuri; quo cuiusque salutis prospectum est de vsu tam necessariæ potestatis, quando neminem subtrahit pœnitentem cuiquam sacerdoti, sed quantum in ipso est, in quolibet exerceri permittit concessam absoluendi potestatem. Sed hæc tractare prolixius, non huius est instituti. Sit igitur hoc constitutum, cum schismaticis & separatis hæreticis, in ijs quæ sacra sunt, communicare nephas esse. Hinc

ab Eu-

- Historia* ab Eusebio laudatur Origenes, quod adhuc pene
Ecles lib. puer cum ad Paulum Antiochenum, hæreseos fa-
6. cap. 2. mosissimum sectatorem, immensæ multitudines
 conuenirent, non solum hæreticorū, verū etiam
 Catholicorum non paucorū, flecti ille nō potuit,
 vt cum eo saltē in oratione cōsisteret: Ita (inquit)
 illi à prima ætate Ecclesiasticæ regulæ obseruati-
 honorabilis fuit, & hæreticorum societas execra-
 bilis, sicut ipse in quodam loco operis sui dicit,
 quia hæreticorum execranda doctrina est. Hinc &
 in ecclesiasticis historijs, tot sanctorū vel fugg, vel
 passiones, & liberè aut facta, aut dicta multa cele-
 brantur, ne cōmunicarent cum hæreticis Arianis.
- Epist. 69.* Ipse quoque testis est Basilius, plurimis in ciuita-
 tibus populum cum mulieribus, & pueris, ipsiq;
 senibus, anteportas effusum, sub dio preces fun-
 dere solitum, omnes aëris iniurias magno animo
 sustinere, nec oratoria hæreticorum ingredi velle.
- Cap. 3.* Denique D. Aug. cōtra Epistolā fundamenti Ma-
 nichei scripturus, præfatur mitissimè se cū illis ac-
 turum, nihil durius acerbiusue dicturum, & om-
 ninò sese, quoad liceat, accommodaturum: Hac ta-
 men (inquit) lege seruata, vt vobiscum non orem,
 vt conuenticula vobiscum non celebrem, vt Ma-
 nichæi nomē non accipiam. Quod enim semel di-
 ctum, iterum D. Cypriani verbis commendandum
 est: Deus vnus est, & Christus vnus, & vna Eccle-
 sia, & cathedra vna, super Petrum Domini voce
 fundata. Aliud altare constitui, aut sacerdotium
 nouum fieri, præter vnum altare, & vnum sa-
 cerdotium, non potest. Quisquis alibi collegerit,
 spargit. Adulterum est, impium est, sacrilegum
 est, quodcunque humano furore instituitur, vt
 dispositio diuina violetur. Procul ab eiusmodi
 hominum contagione discedite, & sermones eo-
 rum, velut cancer & pestem, fugiendo vitate. Et
Prima ad infra: Instruit Apostolus, dicens: Si quis aliter
Timoth. 6. docet, & non acquiescit sanis verbis Domini no-
 stri le-

stri Iesu Christi, & doctrinæ eius, stupore elatus est; discedendum ab huiusmodi. Et iterum dicit ipse: Nemo vos decipiat inanibus verbis; pro- *Eph. 3.*
 pterea enim venit ira Dei super filios contumaciæ, nolite ergo esse participes eorum. Vt igitur de Ecclesiæ legibus ac censuris nihil hoc loco dicamus, ex ipsa ratione, & Apostolica doctrina, omninoque ex diuina lege perspicitur, in sacrilegis hæreticorum & schismaticorum sacris, cum eis nullo pacto communicandum esse: Cum autem illud accesserit, vt ab eorum etiam se quiscquam partibus stare fingat, secessionemque vel dogma hæreticum probari sibi etiam verbo confirmet, cui dubium esse potest, quin grauior multo sacrilegæ communicationis culpa reddatur? At, inquis, prouenire inde aliqua potest utilitas, vt nimirum dum hoc pacto inimicorum arcana innotescunt, doceantur postea, reuocenturque facilius, aut certè apud Catholicos validius reuincantur. Verùm hoc nihil (inquam) est aliud, quàm si dicas: Mentiamur, vt hæreticos mendacés adducamus. Hoc autem quid est, nisi quod damnat Apostolus: Faciamus mala, vt eueniât bona? Deinde & hoc ea res habet nocuenti: Si enim hæreticos nos esse mentimur, quia eorum tanquam nostra simus dogmata laudaturi; quisquis ea crediderit, moremque viuendi & colendi ritum similem animaduernerit, aut confirmabitur apud eos, aut ad eos celeriter transferetur. Quid autem hora superuentura pariat, vt inde postea liberentur, veradicientibus nobis, qui nobis fallentibus decepti sunt; & vtrum audire velint docentem, quem sic experti sunt mentientem, quis (inquit August.) nouerit certum? quis hoc esse ignoret incertum? Qui igitur eiusmodi simulatione prodesse nituntur, certam quidem verbo & exemplo perniciem adferunt, dum aut firmant in errore, aut in errorem pertrahunt, aut infirmis dubitationem

nem

nem faciunt, fructus verò expectationem habent incertam: præsertim cum ij, qui se deceptos simulatione senserunt, magis illos simulatores postea odio dignos iudicent, quàm sequendos arbitrentur. Quamobrem ne illud quidem in Constantio Cōstantini patre probauero, si tamē euenit, quod libro 1. cap. 7. Tripartitæ historiæ ab Zozomeno refertur in hunc modum. Is probare volens quosdam in suo palatio Christianos, si boni & solidi essent viri, euocans vniuersos præcepit dicens, vt si quidem venirent ad sacrificadum, eiusque coleret deos, circa eum essent, & in cingulo permanerent. Si verò refugerent, egrederetur de palatio, gratias agentes quod minimè punirentur. Cumq; in vtroque apparuissent, alij quidem religionis desertores, alij verò diuina præsentibus præponentes, deliberauit ijs amicis & consiliarijs vti, qui in melioribus fideles constantesq; permanserant: Alios autem velut effæminatos auersatus, expulit à suo colloquio: credens nunquam eos erga principem fidos fore, qui fuerint Dei sui sic proptissimè desertores. Hoc igitur si Constantius fecit, (neque enim Zozomeno multum in historia sedes Apostolica tribuit) quâquam vtilitatem spectauerit aliquam, quid aliud tamen quàm infirmos tentauit quorundam animos, atque impulit ad ruinam, & quantum in ipso situm fuit, omnes ad idololatriam incitauit? Beatus autē Apostolus, quâ opere vitari vellet istiusmodi offendicula infirmorum, declarauit in priore ad Corin. ca. 8. dicens: Si quis viderit eum qui habet scientiam, in idolio recumbentem, nōne conscientia eius cū sit infirma, ædificabitur ad manducandum idolothyta? Et peribit infirmus in tua cōscientia frater, propter quē Christus mortuus est? Sic autē peccātes in fratres, & percutiētes conscientiā eorū infirmā, in Christū peccatis. Quapropter si esca scādalizat fratrem meū, nō manducabo carnem in æternum, ne fratrem meū scādalizem.

Quod

Ipsam historiā (ait Gregorius) sedes Apostolica recipere recusat, quoniā multa mensur Epist. 195. ad Eulegium Episcopum Alexand.

Quod Christus Dominus etiam assumpserit similitudinem carnis peccati, non se tamen simulauerit, aut mentitus sit peccatorum.

CAPVT QVINTVM.

Hic nobis obiecerit quispiam ipsius Christi omnium saluatoris simulationem, & si non verbi, saltē facti & operis vtile mendacium: quod videlicet cum peccator non esset, tamen suscepit similitudinem carnis peccati, & tanquam peccator non modò infantulus circumcissus sit, verum etiam postea à Iohanne baptismo pœnitentię baptizatus: omnia verò hæc, vt peccatores faceret saluos. Quod si ita est, cur non ad similem modum liceat schismatis in obseruatione facti, subire speciē ad schismaticos lucrificandos? Ac propter ipsam quidem peccati similitudinem, in qua de peccato damnasse peccatum diceretur, calumniabantur Pelagiani, dici à Catholicis Christū carnis necessitate mentitum. Sed absit (inquit Aug.) vt iustum aduocatum dicamus, sicut isti calumniantur, carnis necessitate mentitum: sed dicimus eum in similitudine carnis peccati, de peccato damnasse peccatum. Quod fortasse isti (inquit) non intelligentes, & calumniandi cupiditate cœcati, quàm diuersis modis peccati nomen in scripturis sanctis poni soleat, ignorantes, peccatum Christi affirmare nos iactant. Dicimus itaque Christum & nullum habuisse peccatum, nec in anima, nec in carne, & suscipiēdo carnem in similitudine carnis peccati, de peccato damnasse peccatum. Quod subobscurè ab Apostolo dictum, duobus modis soluitur. Siue quia rerum similitudines soleant earum rerum nominibus nuncupari, quarum similes sunt, vt ipsam similitudinem carnis peccati, voluisse intelligatur Apostolus appellare peccatum. Siue quia sacrificia pro peccatis, peccata appellabantur in lege, quæ omnia figuræ fuerunt

carnis

Lib. 3. c. 10.
tra 2. Epi-
stolas Pele-
gianorum
cap. 6.

Rom. 8.

carnis Christi, quod est verum & vnicum sacrificium pro peccatis: his (vt opinor) Augustini verbis docemur, nō sic Christum carnis similitudinē suscepisse, vt se mentitus sit peccatorem: quod si fecisset, nec ipse haud dubiè peccato caruisset, alienæ quantūlibet salutis causa factū diceretur. Quāquam enim interest plurium rebus in agendis, quā causa, quo fine, quāue intentione quidque fiat: ea tamen quæ suapte natura constat esse vitiosa (quo in genere mēdacium reperitur, siue hoc in verbis, siue in factis insit) nullo bono causæ obtentu, nullo quasi bono fine, nulla velut bona intentione facienda sunt. Sed quis aduocatum nostrum & mediatorē Christum dixerit intentione fallendi carnem suscepisse, carni peccatrici, excepto peccato, perfimilem, quò nimirum, experts vitij cum esset,

Aug. ca. 3. lib. de mendacio. Et eschiridij ca. 22. Omnis qui mentitur (inquit) contra id quod animo sonat loquitur voluntate fallendi.

Amb. super illud: Et osculatus est eum.

peccator crederetur? Est autem in eo culpa mentiētis quod fallere velit, siue fallat, siue non fallat, aliudq; gerat animo, & aliud verbis siue quibullibet significationibus enunciet. Sæpe enim mentitur aliquis, etiam si neminem fallat: Sed & multos falli contingit ex eo, quod tamen sine mendacio vel fiat, vel dicatur. Tametsi multos igitur cōspecto Christo, propter mortalem eius carnē ita falli contigerit, vt peccator esse crederetur: non tamen vt hoc persuaderet, voluit peccatorū esse similis, sed vt peccatores ab eo malo, cuius ipse gerebat quandam similitudinē, liberaret: perinde ac si quispiam militari habitu sumpto, castra ingrederetur, non quò putaretur miles, sed quò suorum quempiam à castris reuocaret, in quibus versari periculosè videretur. Vt enim non quisquis militi similis est, continuò se is militem esse mentitur aut simulat: ita consequens non est, vt qui peccatoris similitudinem gerat, is se quoque mentiatur aut simulet esse peccatorem. Vt Christum Iudas osculatus est, ita & Iudam Christus. Similis ex vtraque parte facti species, & in hoc Christus Iudæ similis: sed

sed ille mentitus est se amicum, osculò fallaci amicitiam simulans: Christus autem nec simulauit quod non erat, nec simulare nos docuit, sed noluit proditorem fugisse videri, quin plus etiam afficere & mouere voluit, cui amoris officia non denegauit. Illud quoque attendendum est, nunquam ita se Christum attèperasse ad peccatorum mores, neque ea se peccatoribus similitudine cõiunxisse, vt fieret aliquando peccati particeps, eaque ipsa faceret cum hominibus, propter quæ sunt & dicuntur peccatores, vt eorum hoc pacto consuleret saluti. Quomodo enim non potius vnà peccando, tenuisset in delictis? quomodo non serò postea reuocaret, qui prius eadè ipse fecisset? Contrarijs potius curauit contraria, & similis in multis quæ fieri sine peccato poterant, in cæteris præbuit sese dissimilè, nostrisque vitijs suas vbique virtutes opposuit, nostraque vitia suis semper virtutibus coarguit quodammodo. Nunquid igitur ita peccatorem se Christus iustus simulauit, vt isti schisma, aut heresim, aut idololatriam simulari phas esse, aut etiam oportere arbitratur? Sociatur enim hi cõmunionis operis eius, vnde reuocare se alios postea posse frustra sperant: nec magis schismaticę separationis aut impij cultus maculã effugere queunt, quàm crimen euitaret, qui cū scortatoribus scortaretur, aut cum temulentis se ipse expleret, aut cū furibus aut prædonibus curreret, hoc animo, vt illos postea ab eiusmodi peccatis auocaret. Iam verò quod & circumciscus est & baptizatus, quanquam neque esset in corde quod circumcisio detraheret, neque quod repurgaret gratia, non mendacium, sed mysterium fuit. Causam quippe nostram ipse suscipiens peccatores in se transfigurauit, vt doceret hoc modo nos ablutione & circumcissione indigere. Hoc igitur facto præstitit, quod Paulus verbo, cum scriberet alios dicere: Ego sum Apollo; alios, ego Pauli; alios, ego Cephe, non quod ita loqueretur,

D aut ijs

aut ijs nominibus vterentur: Sed hæc (ait Apostolus) transfigurauit in me & Apollo, vt in nobis discatis ne quis aduersus alium infletur pro alio. Quamquam persona hæc peccatoris, non in factis modo saluatoris nostri, verum etiam interdum in verbis spectanda sit. Nā quo alioqui modo dicere putandus est quod loquitur in Psalmo: Longe à salute mea verba delictorū meorum? Nempe delicta nostra sua vocat, quod peccatorum causam & personam susceperat. Huius in Dauide figura præcessit, qui apud Achis regem simulauit mentiam. Immutauit enim os suum (ait scriptura) coram eis, & collabebatur inter manus eorum, & impingebat in ostia portæ, defluebantque saluæ eius in barbam: vsque adeo vt commotus Achis ad seruos dixerit: Vidistis hominē insanum? quare adduxistis eum ad me? An desunt nobis furiosi? Quod Dauidis factum, cum eo refertur ad quod præcipue significandum diuinitus ab eo susceptum est, mysterium, non facti mendacium esse, sublimi quadam consideratione perspicitur. Hic enim ille figurabatur, qui propter nos immutatus, stultitiæ & insanitiæ criminationem non effugit. Ac generatim, sicuti annotauit Augustinus, quicquid figuratè aut fit aut dicitur, non est mendacium: quia omnis enunciatio ad id quod enunciat referenda est. Omne autem figuratè dictum aut factum, hoc enunciat quod significat eis, quibus intelligendum prolatum est. Proinde nec ea fuisse videbitur mendax simulatio, qua ad ficum tanquā poma quæsiturus accessit: quæ tamen in arbore nulla esse, vel ex ipso anni tempore scire potuerat. Cæterū quod diua Virgo purificationis ceremoniam secundum legis præscriptū obseruarit, cum tamen ipsa purgatione non egeret, quæ suscepto semine non peperit, plus habere videri possit quæstionis: eo quod tale quiddam de ea, quale supra de Christo diximus, non temerè fortasse videatur esse cogi-

Lib. 1. regum c. 21.

Cap. 5. lib. de mendacio.

cogitandum: ut videlicet parientium commu-
 nem personam portauerit, atque significarit in se,
 qua purificatione indigerent omnes, quæ susce-
 pto semine parerent, & non sine carnis delecta-
 tione conciperent: sicut in sua persona filius si-
 gnificauit, qua circuncisione indigerent omnes,
 qui non concipiuntur sine voluntate carnis, &
 ideo nec sine peccato nascuntur, propter quod
 dictum est: Ecce enim in iniquitatibus conceptus
 sum, & in peccatis concepit me mater mea. Quan-
 quam si cui hoc probatum sit, non habeam vnde
 facile reuincatur: præsertim cum dicat Venera-
 bilis Beda: Ut nos à legis vinculo solueremur, si-
 cut Christus, ita Beata Maria legi est spontè sub-
 iecta: non propter se igitur, sed propter nos pu-
 rificationis legem beata Virgo seruauit. Nec verò
 sum nescius esse veteres nonnullos, qui omnem
 hunc purgationis ritum non ad matrem, sed ad
 natum referant: vnde illa sunt apud Leonem E-
 pistola quarta ad Episcopos per Siciliam consti-
 tutos: Dominus (inquit) nullius indigens remis-
 sione peccati, nec quærens remedium renascendi,
 sic voluit baptizari quomodo voluit circuncidi,
 hostiamque pro se emundationis offerri: ut qui
 factus erat ex muliere (sicut Apostolus ait) fieret
 & sub lege, quam non venerat soluere, sed adim-
 plere, & implendo finire. Ante Leonem quoque
 vehementer hoc D. Augustinus astruxit in quæst.
 super Leuiticum: Nec verò horum sensum re-
 pudiare quorundam more possumus, sed venerari
 debemus. In eoque nihil patimur nouæ difficul-
 tatis, cum, quod ad Christum attinet, sic de-
 beat intelligi purificatus, ut & baptizatus, & cir-
 cuncisus. Sed quoniam promptius est, ut de mu-
 lieris purgatione Leuiticus loqui videatur, dici
 poterit aliam seruandæ legis causam Beata Virgo
 sequuta, quàm legalem illam carnis emundatio-
 nem, nimirum ut eius temporis sacrificio coleretur

D 2

Deus,

Deus, gratiæq; agerentur à puerpera. Adde quod omne sacrificium legis veteris, Christum significauit. Quare & illa emundationis oblatio, præfigurauit Christum, quatenus per eum à carnis concupiscentia repurgamur. Cur igitur non hoc quoque beata virgo veracissimè significaret, cum & ipsa inde purgationem traxerit vnde concepit, & per eum quidem ipsum quem concepit?

*Leo serm.
2. de Nati.
Domini.*

*Soluitur obiectio de Naaman Siro,
& Salomone.*

CAPVT SEXTVM.

4. Regñ 5. **M**oueat deinde fortasse quempiã de Naamã Siro diuinis literis scripta historia. Is enim cum esset ministerio Helizæi, lepræ contagio liberatus, velletq; in posterũ Dei cultor esse, ad quem iam esset repudiata superstitione conuersus, quod eũ angere postea potuisset, id voluit prophetæ iudicio terminari: Hoc solum est (inquit) de quo depreceris Dominum pro seruo tuo. Quãdo ingreditur dominus meus tẽplum Remon vt adoret, & illo innitente super manum meam, si adorauero in templo Remmon, adorante eo in eodem loco, vt ignoscat mihi dominus seruo tuo pro hac re. Cui propheta vno verbo omnẽ scrupulum eximens, respondit: Vade in pace, hoc est, nihil, id si facias, peccaueris. Est enim ridiculum quod annotauere nonnulli, quæstionem propositam noluisse prophetam dissoluere, sed serio Naaman de sua salute percontantem, sine responso, quasi se hic miscere nollet, dimisisse. Nunquid igitur permisisse propheta putandus est huic Siro, vt vnã cũ impijs exteriorẽ corporis gestu idola coleret, si tamen de vno Deo fidem corde inclusam retineret? minimè verò. Nam & antea professus erat, se dijs alienis in posterum sacrificia non esse facturũ: Non faciet vltra seruus tuus (inquit) holocaustum aut victimã dijs alienis, nisi Domino.
Et quo

Et quò sese palam vnus Dei cultorem esse inter infideles quoque demonstraret, ad ædificandum altare Domino, de terra Israelitica, duorum onus burdonum secum auexit. Non aliud igitur corde clausum habere voluit, aliud opere promptum atque manifestum, vt cum animo Dei cultor ac fidelis esset, tanquam propter odium declinandum, cæterorum in religione similis esse videretur. Neque id proinde permitti sibi voluit, vt habitu duntaxat gestuque corporis falso Deo cultum honoremque deferret, ac sicuti quidam interpretati sunt, adorare sese simularet: sed id tantummodo, vt domino suo regi, etiam in templo, solitum ministerio corporis sui præberet obsequium: vt cum regem sibi innixum haberet, curuante sese illo, curuare se quoque ipse posset. Quæ incuruatio atque inclinatio corporis, nomine adorationis expressa est, eo tropo, quo signum, rei significatæ nomen crebro suscipit: sicuti & alijs compluribus scripturæ locis. Velut vbi dicitur Abraham

Genes. 18.

tribus viris conspectis adorasse in terram, id est, in terram sese incuruasse, & Iacob viso procul fratre

Genes. 33

Esau, progrediens & propinquans pronus in terram septies adorauit. Ioseph quoque fratres eius

Genes. 43.

proni in terram adorasse leguntur. Et Nathan propheta Dauidem regem. Quanquam enim designa-

3. Regum 1.

ta his locis adoratio ad honoris officium pertinebat, tamen nisi adorationis nomen corporis com-

positionem ac flexum quædam exprimeret, cuius-

Signum honoris accipit ipsius rei nomen.

modi solet honoris & venerationis signum esse, non diceretur hic aut ille in terram adorasse. Igitur propheta Siro illi rem per se licitam minimè-

que vitiosam permisit: quæ sicuti extra delubra deorum, ita prorsus & in ipsis fieri poterat sine

peccato: præsertim cum iam Deo cæli constructo palam altari, satis constaret Naaman Dei alterius

Apoca. vlt.

esse cultorem. Ioannes quoque Apostolus ante pedes Angeli cecidit vt adoraret, non simulatio-

ne diuini cultus, vt subsequente per angelum reprehensione prodesset ijs qui talē angelis honorē deferendum arbitrabantur. Sed horū personam in se suscipiēs, id egit flexu corporis, quod illi vitioso cultu faciebāt: vt cū id mox prohiberetur facere, in eo ceteri instruerētur, quorū ad sanandos animos totum id mysticē gerebatur. Iam verō Salomonis factum paulisper expendamus. Hinc enim aiunt licuisse adorandi causa excelsa Iudæorū montiū adire: quę tamē excelsa quid aliud quā schismaticā habebāt ab vnico Dei altari secessionē? Quę proinde sic oderat Dominus, vt reges qui ea nō euerterēt, culparētur, & qui euerterēt laudarētur. Illud autē Salomoni licuisse, exitus ipse orationis eius, & sacrificiorū effectus declarasse videtur. Exauditus enim illic est, & sapientiā quā pro terrenis fluxisq; rebus poposcerat, impetrauit. Cur igitur ad similitudinē modū non liceat catholico hæreticorū sese cōuenticulis inserere, vnaq; schismatica sacra peragere: præsertim cū ijs nō alius, sed vnus idemq; Deus, (sicuti & in illis excelsis) adoretur? Verū quod hic respōdeatur, ipsa scriptura diuina subministrat. Nō enim illud Salomoni facere licuisse, neque quod fecerit, à scriptura laudatū esse, verba illa demonstrāt: Dilexit autē Salomō Dominū, ambulās in præceptis Dauid patris sui, excepto quod in excelsis immolabat, & accendebat thymiama. Hoc igitur in facto, Salomonē cōtra præcepta patris sui, & Dei legē, improbāda vicit cōsuetudo popularis, cū vnus dūtaxat locus esset, in quo sacrificia offerre liceret. Idcirco enim & Sennacherib nō ignarus sacrilegū illū adorādi morē populo vehemēter esse gratū & probatum, vt hac quoq; ratione Ezechia regi cōflaret inuidiā, qui fuerat excelsa demolitus, pronunciari per seruos iussit: Nunquid nō iste est Ezechias, qui destruxit excelsa illius & altaria, & præcepit Iudæ & Hierusalē, dicēs: Corā altari vnico adorabitis, & in ipso cōburetis incēsum? tanquā
dice.

Lib 3. Regum ca. 3.

Lib 2. Paralip c. 32.

diceret: Frustra in illius præsidij ponitur fiducia, frustra per illud cælestem opem expectari, qui suis sacrificijs, suisq; honore Deum quem coleret, spoliasset. Itaque Salomon populari more seductus patris hinc sui præcepta neglexit, cumq; in cæteris laudem mereretur, hic tamē iustā scripturę reprehensionē incurrit. At qui oras illic & sacrificas exauditus memoratur? Abijt enim in Gabaon (ait scriptura) ut immolaret ibi. Illud quippe erat excelsū maximū: mille hostias in holocaustū obtulit Salomō super altare illud in Gabaon. Apparuit autē Dominus Salomoni per somnium nocte, dicens: Postula quod vis ut det tibi. En largiri se quoq; paratū declarat quod illic petierit. Cumq; expleuisset orationē, audiuit à Domino: Quia postulasti verbū hoc, & nō petisti tibi dies multos, nec diuitias, aut animas inimicorū tuorū: sed postulasti tibi sapiētiam ad discernendū iudiciū, ecce feci tibi secundū sermones tuos. Exauditus est igitur Salomon etiā eo in loco, in quo quod fecit, facere nō licebat: nimirū ut intelligere mus, plus ad impetrandū valere petitionis affectū, quā petitionis locū. Quocirca etsi quisquā in memorijs hæreticorū oras exauditur, nō pro merito loci, sed pro merito desiderij sui, recipit siue bonū, siue malū. Spiritus enim Domini (sicut scriptū est) repleuit orbē terrarum: & auris zeli audit omnia, & multi irato Deo exaudiuntur. de qualibus dicit Apost. Tradidit illos Deus in concupiscētijs cordis illorū. Præclarū igitur magis est Tobię nobis intuendū exemplū, qui (ut sacra de illo narrat historia) cū iunior omnibus esset ē tribu Nephtholim, nihil tamē puerile gessit in opere. Deniq; cū irent oēs ad vitulos aureos, quos Ieroboā fecerat rex Israel, hic solus fugiebat consortia omnium, & pergebat in Hierusalem ad templū Dñi, & ibi adorabat Dñm Deū Israel, omnia primitia sua & decimas fideliter offerēs: ita ut in 3. anno profelytis & aduenis ministraret omnē decimationē. Nō hic irridentiū

Lib. 3. regum ca. 3.

Aug. lib. de unitate ecclesie cap. 16.

Sapient. 1.

Roman. 1.

obscure

D 4 linguas

*Vide Au.
ca. 12. lib.
de unitate
Ecclesie.*

linguas, non reprehensionum morsus, non accusationem vitiosæ singularitatis verebatur: pulchrè intelligens Deum quidem Israeliticis tribus separari iussisse, non vt religio, sed vt regnum diuideretur, eoque modo iustum de tribu Iuda supplicium sumeretur. Non enim Deus iubet aut schisma aut hæresim fieri: nec quia & modo in orbe Christiano Dei voluntate regna diuisa sunt, idcirco & in illis distracta esse debet vnitas Christiana. Igitur Tobias regnum sibi à tribu Iuda diuisum arbitratus, religionem tamen cum illis, (quoniam ea sola erat vera religio) & cordis interiore sinceritate, & manifesto piæ professionis opere, voluit habere communem.

Etiams id in persecutione cauendum Christiano, ne fidem negasse aut communicasse videatur.

CAPVT SEPTIMVM.

*Lib. 10. in
Lucam, de
negatione
Petri.*

NEque enim cauendum id modo est, ne vel negemus quod in religione sumus, vel aduersarijs nepharia communione sociemur: verum etiam ne horum alterum fecisse videamur. Sunt enim qui arte verba componunt, pulchreque sibi in eo satisfaciunt, quod non negauerint, cum opinionem interim contrariam interrogantium animis imprimere niterentur, quo præsens periculum euitarent: Velut si Petrum quispiam excuset, atque industriè fecisse videri velit, quia dixisset: Non noui eum. hoc videlicet sensu: Non eum mea cognitione comprehendo quem nequit mens humana complecti. aut cum dixit: Nescio quid dicas, hoc est, sacrilegia vestra nescio. Sed quem hunc in modum fortasse quispiam excusauerit, Dominus non excusauit. Non enim satis est (inquit Ambrosius) inuoluta confessio contentis lesum, sed aperta confessio: & quid prodest verba inuoluere, quando

quando videri vis denegasse? Idemque est de operis
 comunione iudicandum. Qua in re præclarum extat
 exemplum Eleazari: qui in gæte Iudaica vnus erat
 de Scribarum primoribus, ætate prouectus, vultuque
 decorus. Is igitur cum aperto ore hians, compellere-
 leretur edere suillam, atque id facere constanter
 recusaret, statueretque non admittere illicita, propter
 miseram breuisque vite huius amorem, ad supplicium
 vltro præibat. Sed hi qui astabant, iniqua erga illum
 & crudeli commiseratione permoti propter antiquam
 viri amicitiam, suadebant vt alijs carnibus clam
 allatis, quibus per legem vesci phas erat, vteretur,
 quo sic imperata fecisse, & suillam mâducasse cre-
 deretur: At ille, sicuti scriptum est, considerans ætatis
 ac senectutis suæ dignam eminenciam, & ingenitæ
 nobilitatis caniciem, vitæque anteactæ religiosam
 honestatem, citò respõdit præmitti se in infernum
 malle, quàm id committere vt prophano pollutus
 cibo passim Eleazarus diceretur. Non enim ætate
 nostra dignum est (inquit) fingere vt multi adoles-
 centes, arbitantes Eleazarum, nonaginta annos
 natum, transisse ad vitam alienigenarum, & ipsi
 propter meam simulationem, & propter fluxum
 mortalis vitæ tempus, decipiantur, & per hoc ma-
 culam atque execrationem meam senectuti conquiram.
 Nam etsi in præsentis tempore supplicij homi-
 num eripiar, sed manum omnipotentis Dei nec
 viuis, nec defunctis effugiam. Quamobrem forte-
 riter vita excededo, senectute quidem dignus ap-
 parebo, adolescentibus autem exemplum forte
 relinquam, si prompto animo ac fortiter pro gra-
 uissimis sanctissimisque legibus honesta morte
 perfungar. Quibus dictis, cõfestim ad supplicium
 trahebatur. Habuit autem vir ille cõplures postea
 fortitudinis suæ sectatores: quodque rarius sub ve-
 teri testamento fuit, ideoque magis in paucis qui-
 busdam admirabile, post Christi de mundo victo-
 riam cæpit esse frequentius, & cum vetera (inquit

2. Mach. 6.

*Lib. 8. hi-
storia Ec-
clesia. c. 3.*

Cap. 3.

Cyprianus) exempla numerētur, exuberante post-
modum copia virtutis & fidei, numerari non pos-
sint martyres Christiani: testāte Apocalypsi, & di-
cente: Post hæc vidi turbā magnā quā dinumerare
nemo poterat. Itaq; Diocletiano sæuiente, cum alij
discerperentur, alij foderentur, alij laminis ignitis
vrerētur, ex ipsis persecutoribus quidā (ait Euse-
bius) tanquā miseratione vsi, adhibebāt nōnullos
nostrorum ad incesta sacrificia, & quasi sacrificas-
sent, conclamabāt cū nō sacrificassent: de alijs verò
cū ne appropinquassent quidē immūdis hostijs, ac-
clamabāt ipsi quod iā immolassent: & abscedebāt
quidam, in eo tantum culpabiles (inquit) quod cri-
men sibi obiectū cū silentio paterētur. Aliqui sane
exclamabant ingenti voce, & testabantur se non
sacrificasse, sed esse Christianos, tali se gaudentes
confessione decorari: Nonnulli etiam maiori fi-
ducia, neque immolasse, neque vnquā immolatu-
ros esse testabātur: quibus tamē ab assisētibus mi-
litibus ora continuo atq; oculi cōtundebantur vt
tacerent, & violenter expellebantur tanquam ac-
quieuisent. Tāti erat impijs studij, vt propositum
suum viderentur implese. Vt igitur hoc in studio
primum habebat inimicus, vt vicisse videretur: ita
pijs dāda fuit opera ne victi putarentur. Quod qui
sic prestabant, vt licet per vim manus ad impia sa-
crificia admouerētur, tamē voce testificarentur se
Christianos esse, nolleq; idola colere, & ægrè se
pati quod fieret circa illos demonstrarent, fortitu-
dinis & cōfessionis Christianę apud Deum gloria
mininè priuabantur, etsi minus interdū apud ho-
mines esset ea decora confessio, propter metū aut
suspicionē eius quo labi potuit infirmitas, vt non
satis violētiae resisteretur. Vnde illud decretū est in
cōcilio Ancirano: Qui fugiētes timore persecu-
tionis comprehēsi sunt, vel à familiaribus seu do-
mesticis traditi, & vel bona propria amiserunt, vel
sustinuerūt tormenta, vel etiam carceribus inclusi
sunt,

sunt, & tamen proclamauerunt se esse Christianos, quin etiam perseuerate violentia ad id vsque perducti sunt, vt manus eorum apprehensas & violenter attractas, super sacrificia imponerent, illis licet perseuerantibus in fide, & Christianos se esse vociferantibus. Hoc ergo quod ijs inuitis & alijs cogentibus contigit, si luctu & mœrore animi acerbè se ferre demòstrent, ipsiq; humili per bonã cõuersatione habitu incedetes, dolere se quod inuiti coacti sunt, doceat: hos tâquã inculpato à cõmunionē non vetari. Si autẽ iam prohibiti sunt ab aliquibus à cõmunionē, maioris diligentiã & inquisitionis causa, aut per aliquorũ ignorantia, statim recipi oportet. Sed illis tẽporibus fuere nonnulli, quĩ nec sacrificabãt idolis, & id sibi non licere per susceptã religionem Christianã corã magistratu aut concussore quopiã profitebantur, sed omnẽ vexatione qua potuissent ad sacrificandũ cogi, prætio redimebãt. Ac fuere etiam Tertulliani ætate quedam Ecclesiã, quã redimendo sese, tributum numerarunt beneficiario Cæsaris. quemadmodum ipse Tertullianus indicat in fine libri eius quem scripsit de fuga in persecutione: Parũ est (inquit) si vnus aut alius ita eruitur massaliter. Totã ecclesiã tributum sibi inrogauerunt. Nescio dolendum an erubescendum sit, cum in matricibus beneficiariorum (id est rationarijs) & curiosorum inter tabernarios, & lanios, & fures balnearum, & aleones, & lenones, Christiani quoque vectigales continentur. At hic videndũ ne multum nos in eiusmodi causa moueat Tertullianus: quem librum hũc scripsisse contra Ecclesiam & D. Hieronymus testis est in catalogo scriptorum ecclesiasticorum, & satis ipse liber id prodit, in quo præter magnificam paraleti montanici mentione, solita etiam Christianorũ in persecutione fuga dãnatur. quã Lib. 4. Epistolarum
de re post suo loco. Cypriani certè iudicium repudiare non possumus de causa Libellaticorũ, quorũ Epistola 8. puras

puras quidē asserit esse manus, & ora feralis cibi cō-
 tagio negat esse polluta, conscientia tamē affirmat
 pollutam esse: ideoq; flendum ijs ac lamentandum
 fuisse, quo recipi in gratia & reconciliari Ecclesie
 possent. Quodnam igitur (inquis) Libellatici cri-
 men? præsertim cum eius esset istiusmodi excusa-
 tio: Ego prius legeram, & Episcopo tractante
 cognoueram, non sacrificandum idolis: nec simu-
 lachra seruum Dei adorare debere, & idcirco ne
 hoc facerem quod non licebat, cum occasio libelli
 fuisset oblata, quem nec ipsum acciperem, nisi
 ostensa fuisset occasio, ad magistratum veni, vel
 alio eunte mandavi, Christianum me esse, sacrifi-
 care mihi nō licere, ad aras diaboli me venire non
 posse, dare me ob hoc præmiū, ne quod non licet
 faciā. Verūm hac ratione eueniebat imprimis, vt
 cū cæteris qui sacrificare recusabāt aut trucidatis,
 aut afflictis, ipse nihil asperū pati, & sua pace frui
 videbatur, impietatis consortio crederetur macu-
 latus, atq; inter eos qui sacrificassēt, victiq; essent,
 numeraretur. Quo pertinet illa Tertulliani verba:
 Redimens non ostendi apud vnum si fortē con-
 fessus es: ergo & apud plures nolendo confiteri
 negasti: Ipsa salus iudicabit hominē excidisse dum
 euadit. Sic deinde Libellaticos egisse, vt sacrificas-
 se & acquieuisse præceptis sacrilegis videri vellēt:
 quomodo videlicet Eleazarus fecisset, si monitis
 amicorū obtemperās finxisset se suillam edisse,
 alijs tamen carnibus māducatis, Diuus Cyprianus
 insinuat ca. 2. libelli de exhortatione Martyrij: Ne
 quis, ait, vel libelli, vel alicuius rei oblata sibi occa-
 sione, qua fallat, amplectatur decipientiū malum
 munus, nec Eleazarus tacendus est: qui cum sibi à
 ministris regis offerretur facultas, vt accepta car-
 ne qua liceret sibi vesci, ad circumueniēdum regē,
 simularet se illa edere quæ de sacrificijs atque illi-
 citis cibis ingerēbantur, consentire ad hanc falla-
 ciam noluit, dicens nec ætati suæ, nec nobilitati
 con-

conuenire id fingere quo cæteri scandalizarentur: Sincera (inquit) prorsus fides, & virtus integra, ac satis pura non regem Antiochum cogitasse, sed Deum iudicem, & scisse proficere sibi ad salutē nō posse, si hominē derideret ac falleret, quādo Deus qui conscientię nostrę iudex est, & solus timendus est, nec derideri possit omnino, nec falli. Solitos autem gentiles ad hoc fictionis crimen sollicitare, quod Eleazarus tantopere refugit, etiā ex eo constat quod refert Augustinus de Secundi cuiusdam Tigistrani epistola, qui primas fuerat Numidiæ: Scripsit (inquit) etiā Secundus, & ad seipsum missos à curatore & ordine centurionem & beneficiariū, qui peterent diuinos codices exurendos, eisq; respondisse: Christianus sum & episcopus, nō traditor. Et cum ab eo vellēt aliqua Ecbola aut quodcunq; accipere, neque hoc dedisse exemplo Eleazari Machabæi, qui nec fingere voluit suillam carnem se manducare, ne alijs præberet præuaricationis exemplum. Hoc Aug. in Breuiculo cōtra Donatistas in collatione tertię diei. Itaque Libellaticorum hoc fuisse videtur crimē, quod quanquam non sacrificarent, atque apud quosdam sacrificare se nolle testificarentur, tamen se apud Imperatorē & populum sacrificasse fingerent, fallerentq; isto modo semetipsos vehementer, cum fallere alios & per fallaciam euadere meditentur. Hoc ipsum non mediocriter illustrant ea quoque Cypriani verba, quibus vsus est in Sermone de lapsis: Nec sibi (inquit) quo minus agant pœnitentiam blandiantur, qui etsi nefandis sacrificijs manus non contaminauerunt, libellis tamen conscientia polluerunt; & illa professio denegantis, contestatio est Christiani, quod fuerat, abnuentis: fecisse se dixit, quicquid alius faciēdo commisit. Cumq; scriptum sit: Non potestis duobus dominis seruire; seruiuit sæculari domino, obtemperauit eius edicto, magis obaudiuit humano imperio quàm Deo

Deo

Deo, viderit an minore vel dedecore, vel crimine apud homines publicarit quod admisit, Deum tamen iudicem subterfugere & vitare non poterit. Hac etiam non parū ea conferunt quæ ad Cyprianum scribunt presbyteri & diaconi Romæ confitētes: Hoc nos (inquiūt) non falsò dicere superiores nostræ litteræ probauerūt, in quibus vobis sententiam nostrā dilucida expositione protulimus, aduersus eos qui seipso infideles illicita nefariorum libellorū professione prodiderant: quasi euasuri irretiētes illos diaboli laqueos viderētur, quo non minus quā si ad nefarias aras accessissent, hoc ipso quod ipsum cōtestati fuerant tenerentur: Sed etiā aduersus illos, qui acta fecissent, licet præsentes cum fierent nō affuissent, cum præsentiā suam vbiq̄ue vt sic scriberentur, mandādo fecissent. Nō est enim immunis à scelere, qui vt fieret imperauit: nec est alienus à crimine, cuius consensu licet à se nō admissum crimen, tamē publicè legitur: & cum totū fidei sacramētum in confessione Christi nominis intelligatur esse digestum, qui fallaces in excusatione præstigias quærit, negauit: & qui vult videri propositis aduersus euangelium vel edictis, vel legibus satisfecisse, hoc ipso iam paruit, quod videri paruiffe se voluit. Erat igitur in Libellatorū crimine ea facti species vt thurificasse viderētur. Tradito namque pecuniæ vel alio quopiam munere, litteras accipiebant satisfactoris testes, ne vrgerentur deinceps ad sacrificandum, vt qui iam ijs qui sacrificassent, mandatōque paruiffent, etiā publica nominis recitatione connumerarentur. Sublata autem hac specie, cur non foret satius pecuniam perdere, quā in cadendū periculum ex cruciatu venire? Ideoq; Cyprianus Libellati crimē, ab eius qui sacrificauerit crimine, multum distare docet: Quin & Mœchi quā Libellati causam grauiorē esse pronunciat: Cum hic

Episto. 31. (inquit) necessitate, ille voluntate peccauerit: hic existit.

Roma. 14.

existimans satis esse quod non sacrificauerit, errore deceptus sit: ille matrimonij expugnator alieni, vel lupanar ingressus, ad cloacam & cœnosam voragine vulgi sanctificatū corpus & Dei templum, detestabili colluuiione violauerit, sicut Apostolus dicit: Omne peccatum quodcunque fecerit homo, extra corpus est: qui autem mœchatur, in corpus suum peccat. Si autem cauendum ne idolis honorem detulisse videamur, cauendum erit hoc quoque ne hæresi aut schismati: Ideoq; cum frater Satirus ad eam Ecclesiã ex naufragio appulisset, quæ se, duce quodã Lucifero, ab Episcopis Catholicis, hoc est (inquit Ambro.) ab Ecclesiæ Romanæ cōmunionē diuiserat, noluit, eo cognito, sacrã Eucharistiam, quam in orario inuolutam gestabat, de manu illius episcopi suscipere, ne schismati detulisse & cōmunicasse videretur. Ac sic (ait Ambrosius) auidus fuit cœlestis mysterij, vt tamẽ nõ esset incautus. Fuerat etiã antea multo in cōcilio Laodiceno decretum, ne quisquã catholicus in cœmeteria, vel ea quæ hæreticorum martyria dicebantur, orationis gratia vel petendæ curationis intraret. Nec prætereūdum existimo quod de Ladislao Bohemorum rege catholicissimo scribit Æneas Syluius, nõquam eum hæreticorū Ecclesias, quãuis rogatū intrasse, neque sacris eorū interfuisse. Ac cum Rochesanam (erat is hæreticæ factionis in Bohemia minister) in celebritate corporis Christi, sacram eucharistiam per urbẽ deferentem (nõdum enim eo profecerant illi hæretici vt ista damnarent) è fenestra conspicatus esset, nullum reuerentiæ signum præbuit: percõtantibus amicis cur sacramentum dehonestasset: Nõ me latet (inquit) diuinissimū Christi corpus dignius esse, quàm vt à me satis honorari queat: verum cauendum mihi fuit, ne dum Christū honoro, sacrilegū presbyterum Rochesanã popularibus approbasse videar: quorum plerunque mores ex principe pendent.

Etsi

*In libro de
excessu
fratr. e 7.*

(en). 9.

*Historia
Bohemica
cap. 62.*

Et si religionem negare non liceat, occultare tamen eam aliquando licere.

CAPVT OCTAVVM.

Est autem hac in re vigilanter intuentū quod beatus Augustinus tradit in eo libro quem scripsit contra mendacium, non hoc esse occultare veritatē quod proferre mēdaciū. Quamuis enim omnis qui mentitur velit cēlare quod verum est: non tamen omnis qui vult cēlare verum, mentitur: plerumque enim verū nō fallendo oculimus, sed tacendo. Nec mentitus est Dominus, cum ait: Multa habeo vobis dicere quæ non potestis portare modo; aut cum de sua potestate interrogatus respondit: Nec ego dico vobis in qua potestate hæc facio. Sic cum Abraham sororem suam dixit esse Saram, occultavit non negavit veritatem. Non enim dixit, non est vxor mea, sed soror est; quod revera tā esset propinqua genere vt soror dici posset. Soror enim erat de paterno genere, nō materno. Hoc & filius eius Isaac fecit, qui etiam propinquam suam sortitus erat vxorem. Quanquam igitur neque verbo vnquam neganda fides sit, neque facto præferenda species vlla perfidiae vel ad breue tempus, occultare tamen ac tēgere subinde liceat, quod in religione sumus. Sane cum honor Dei aut proximi salus exposcit, vt nos aperta professione prodamus, tum quidem dubium non est haud satis esse, si per fidem iungamur Deo: sed quod animo inest, Deo semper cognitum, id etiam in aliorum cognitionem lucēmque proferendum est: vt ij videlicet qui infirmi sunt, & ad ruinam penduli, propter exuperantem turbam perfidorum, nostra confessione erigantur atque firmentur. At si semper & apud quoscunque fidem quam corde tenemus, etiam voce, vel opere proferre deberemus: cur dixisset

Rom. 14. Apostolus: Tu fidem habes? penes temetipsum habe

habe coram Deo. Intempestiuam enim nec satis opportunam damnat fidei eius testificationem, qua perfectiores & instructiores quidam Christiani, nihil iam in cibis commune aut immundum esse sciebant. Quod cum tenerent, nec sese id dubitarent per Christum esse consequutos, inconsideratius atque insolentius, contempto etiam infirmorum offendiculo, suae libertatis conscientiam opere ipso, cibi que cuiuslibet usu declarabant. Hos igitur coarguit Apostolus, docetque eiusmodi suae fidei testificationem, non modo non fuisse laudabilem, tametsi esset fides semper ipsa laudanda, verum etiam vitiosam fuisse, propterea quod esset cum infirmorum offensione graui & ruina coniuncta. Etenim cum sibi persuadere nondum possent, veteris Mosaicæ legis vinculum mediatoris praesentia resolutum: quin potius vna cum institutis Christianis, legis quoque caeremonias esse retinendas propter diuinam eius auctoritatem & venerandam antiquitatem arbitrarentur: si quos Christianos animaduertent liberiori praeter traditam sibi legem sumendis alimentis agere, contenti Dei praecceptum rati, magis alienabatur à Christo. Et nunc ea quidem causa non est, ut propter tales infirmos, non proferre Catholicam fidem nostram ipso opere debeamus. Nam post longissimi temporis, omniumque gentium confessionem, ac tot oecumenicorum decreta conciliorum, quis videri possit ex infirmitate scandalum pati, si vel adorari Eucharistiam, vel preces fundi pro defunctis, vel inuocari sanctos, vel aliud quidpiam fieri palam, iuxta fidei Catholicae normam animaduertat? Num praetexere quisquam potest alterius cuiuspiam religionis sub nomine Christiano antiquiorem ritum? Num possit hic aliquem offendere nouitas, uti olim Iudaeos, cum subrutis veteribus institutis noua placita perditissime doctrinae, tanta auiditate suscipiuntur à multis? Veruntamen & modo

E sub-

subesse interdum iusta ratio potest, quamobrem fidem nostram occultemus. Quid si enim hostes quidem tuos, nemine interrogante, moueris, bilémque ac furorem accenderis, nulla vel fidei, vel fidelium vtilitate? Nullam tum profectò laudem habitura est fidei Catholicæ vitronæ professio. Quin potius huc pertinet quod à Christo Domino præceptum est: Nolite sanctum dare canibus, neque margaritas vestras spargere ante porcos: ne fortè conculcent eas pedibus suis, & conuersi dirumpant vos; id est, ne vos obtreccionibus persecutionibusq; suis dilacerent. Non autem canibus aut immundis porcis porrigitur, quod profertur ac spargitur propter alios, quorum meritò speratur salus atque vtilitas. Nam & Christus Dominus doctrinam sanctam disseminauit, præsentibus atque audientibus Pharisæis, quorum erat odium futurum ardentius: tantum abest vt vllum ex audita prædicatione fructum reportarent: Sed nouerat ille suos in eadem auditorum turba, qui sparsas diuinissimæ doctrinæ margaritas collecturi sibi erant ad salutem. Horum igitur fructum & æternum commodum, non erat æquum interuerti, propter impiorum ac perditorum quorundam cœcam malevolentiam. Hinc & sanctos aliquando viros, in aulis infidelium principum constitutos, fidem Christianam, quam sub militari habitu aliquanto tempore consultò occultauerant, vltro legimus prodidisse, cum vitæ certo periculo, vt eos qui nutare in tormentis, ac prope succumbere videbantur, ad fortitudinis perseverantiam suo hortatu confirmarent. Tale enim quiddam de B. Sebastiano memoriæ proditum est: qui dux cum esset primæ cohortis militum, imperante Diocletiano, Christianam fidem clam colebat, Christianosque & opera & facultatibus adiuuabat: Sed cum ex ijs quosdam animaduertisset cruciatus

eiatus reformidare, atq; ob id propendere ad lapsum, sic eos cohortatione roborauit, vt agonem martyrij fœliciter absoluerent: in quibus fuisse memorantur Marcus & Marcellianus fratres. Simile quiddam & Vitalis martyr fecisse videtur, qui militans cum Paulino iudice, cum medicum Vrsicinum, post multa grauiâque tormenta fortiter pro Christi nomine tolerata, ad mortis tamen expauisse sententiam animaduertisset, exclamauit: Noli Vrsicine medice, qui alios curare consueuisti, teipsum æternæ mortis iaculo conficere: & qui per nimios cruciatus iam prope ipsam palmam es consequutus, coronam noli perdere, tibi à Domino præparatam. Aliud est igitur malle torqueri, quam negare aut communicare, si ad id Catholicus vrgeatur: aliud, cum nulla præsertim aut iudicis, aut legis interrogatio est: neque professionem aut Dei honor aut proximi postulat salus, non se detegere, nec fidei suæ lucem inter infidelium tenebras frustra velle proferre. In illo enim martyrum innumerabilium virtus atque fortitudo varijs temporibus enituit, qui pulchrè tenentes quod ait Christus: Estote prudentes sicut serpentes; cum eorum caput, hoc est Christus, seu Christiana fides ac pietas, peteretur: ad hanc conseruandam corpus totum vitâque temporariam, vel morbo citò interituram, carnificum percussioibus & laniatibus obiecerunt. Fertur enim coluber (ait diuus Ambrosius) cum vrgetur periculo, caput semper abscondere: & in orbem se colligens, obiecta reliqua parte corporis hoc solum tueri, quod illæsa feratur membra cætera, saluo capitis vigore, reparare. Hoc tu (inquit) seruato mysticè. Mysticum caput Christus est: quia omnia in ipso constant, & ipse est caput corporis Ecclesiæ: hoc caput qui amiserit, viuendi vsum habere non poterit; Hoc solo distamus à bestijs, ad imaginem

*In psalmis.
118 sermo 20.*

nem Dei & similitudinem virtutum vigore formati: fides nos ab irrationabilium pecudum comparatione secernit. Hoc caput humani seruate serpentes: Etiam si omnia membra cædantur, totum vratur corpus incendijs, mergatur profundo, euisceretur à bestijs, hoc tamen capite custodito, vita integra, salus tuta est. Nemo enim potest perire cui non sublatus est Christus. In altero verò multorum laudata prudentia est, sic fidem seruans illæsam & caput incolume, vt & corporis tamen vita ad longiores humanos vsus reseruaretur. Quo pertinet mutatio habitus, & siue muliebris, siue militaris vestis assumptio. Cum enim plures habeat vestis vsus, alterum primarium, vt corpus tegat: alterum secundarium, vt distinguat vel ornet, siue vt sexui, vel ætati, vel ordini, officio ve aptè congruat, si quispiam vitæ necessitate conseruandæ, aut virfemineam, aut sacerdos militarem vestem assumat propter vsum priorem, quem esse dixi primarium, facti mendacio caret, sicuti & intentione fallendi, etiamsi non pauci fallantur. Quod si discrepantis à sexu vel ordine vestis iusta sumendæ causa est interdum, cum (verbi gratia) nudus quispiam periclitetur è frigore: cur nō ea quoque iusta sit alieno habitu sui tegendi ratio, cum vitæ periculum impendeat ab hominis cuiusquam infestatione? Neque verò propterea vestis ad significandum instituta videri debet, quia distinguit alios ab alijs: velut clericos à laicis: mulieres à viris: à militibus mercatores. Nam quæ res non suis distinguitur coloribus ac proprietatibus? Certè & mēratione prædita in animo, & certa membrorum compositio ac figura in corpore, hominem secernit à brutis animantibus, neque tamen ad significandum illa homini tributa sunt, sed ad hominem constituendum. Sic & colores & proprietates aliæ quælibet non significandi gratia rebus inditæ sunt, sed

sed

sed vt ornatum haberet quæque res suæ naturæ congruentem. Idemq; iudico de ijs ornamentis quæ arte quæsita sunt, vt cuiusque vel ætati, vel ordini, vel sexui conuenirent. Quæ tamen ad significandum assumi possunt, vt non in vocibus modo, verum etiam in habitu, vel vera, vel mendax esse queat religionis professio. Velut si quis sacerdos in persecutione habitu ipso profiteri se velit sacerdotem esse: aut si quispiam paganus & infidelis inter Christianos, vt mortem effugiat, veste clericali significare se velit Christianum: Quomodo cum Romam Gotthi diriperent Ariani, multi se Gentiles, quos adhuc Roma habebat, & factis Christianos esse & vocibus loquebantur: propterea quod hostis, quamuis Barbarus, sed tamen professione Christianus, ea moderatione sequeret, vt templis sacris, memoriisque martyrum, & his qui se Christianos esse dixissent, præcipue parceret: Hac igitur significandi fallendiq; intentione, non modo religionem seu veram, seu falsam: sed neque ordinem, neque sexum, neque vitæ genus mentiri habitu licet. Quamobrem hoc improbens D. Ambrosius, legemque producit ex Deut. cap. 22. Non induetur vir stolam mulie-

Epist. 15.

Eusebius Samozatenus. Deportatus enim in exilium, multas Ecclesias suis pastoribus destitutas & desolatas esse conspiciens, habitu (vti Theodoretus scripsit) militari sumpto, thiarâq; operto capite, Syriam & Phœnicem & Palæstinam peragrabat, presbyteros ordinans atque diaconos, & alia Ecclesiæ peragens officia. Sic & illa mulier septies iëta, ne forte (quemadmodum ait D. Hieronymus) creber medici ad Ecclesiam commeatu suspitionis panderet viam, cum quibusdam virginibus ad secretiorem villulam, secto crine transmissa est, ibique paulatim virili habitu veste mutata, in cicatricem obductum vulnus. Iuliano verò imperante, quidam adolescens, Christianus effectus, cum à patre excarnificandus quaereretur, schemate mulieris, periculum persecutionis effugit. Quod igitur lex improbat, si nulla fiat, iusta satis causa postulante, id facere licebit, si talis aliqua subsuerit. Inde etiam illud est in Clemētinis constitutum: Qui abiectis vestibus proprio congruentibus ordini, alias assumere & in publico portare rationabili causa cessante præsumit, professorum illius ordinis prærogativa se reddit indignum. Idem quoque censemus de clericis, sacerdotibus & religionis quibuslibet, vestem simul & tonsurâ, præterquam ex rationabili causa, publicè non deferentibus clericalè. Debet enim cultus corporis exterior cuiusque conditioni, iuxta probatum populi morem, qui pro lege habendus est, aptè congruere. Cæterum si quid erit in habitu ad significandam duntaxat falsam religionem institutum, non autè vt homini sit congruum pro sua conditione tegumentum, eo prorsus vti haud licebit Christiano. Neque enim id iam erit occultare sese ac tegere, sed alienam impietatem habitu ipso haud secus atque vocibus profiteri. Ino verò etsi non esset habitus ad significandam religionem falsam directè institutus, puta Iudaicum,

Lib 7.
Hist tripar
tica ca. 16.

Lib. 6. Tri
bist ca 33.

Lib 3. de
vita & ha
nestate cle
ricorum.
cap. 2.

mum, aut Turcismum, aut hæresim: si tamen ita
 peculiariter siue ex consuetudine vtronea, siue
 ex decreto superiorum, eo habitu falsæ religionis
 homines quidam vterentur (vt, verbi gratia, Iu-
 dæi non modo gente, sed etiam errore aut hære-
 tici passim censerentur, qui eo conspicerentur in-
 duti) non liceret propter offendiculum, eiusmodi
 habitum sumere Christiano. Velut cum in Late-
 ranensi concilio constitutū esset, vt Iudæi vtrius-
 que sexus in omni Christianorum prouincia, &
 in omni tēpore, qualitate habitus publicè ab alijs
 populis distinguerentur. Sicuti nec coronam ca-
 pite gestare inter Gentiles olim Christianus mi-
 les potuit, si id de more fieri solebat ad honorem
 cultūque deorum. Quod Tertullianus præten-
 dit, eum defendens ac laudans militem, qui quam
 alij coronam capite gestabant, manibus ipse com-
 prehensam detulit. Meminit & coronæ Cypria-
 nus in hanc partem, cum ait in sermone de lapsis:
 Frons cum Dei signo pura, diaboli coronā ferre
 non potuit. Ipsæ namq; fores, ipsæ hostiæ, & aræ,
 ministri ipsi & sacerdotes idolorum coronari so-
 lebant. Itaque nec militari quidē veste se conspici
 Christianus pateretur, vbi id esset à quopiam infi-
 deli principe constitutum, ne quisquam militaret
 Christianus. Quocirca cum legē tulisset Licinius
 Tyrannus, ne quis esset in suorum numero mili-
 tum Christianus, decretum fuit in Nicæna syno-
 do, vt si qui per Dei gratiam vocati, primò qui-
 dem ostendissent fidem suam deposito militiæ cin-
 gulo, post hæc autem ad proprium vomitum re-
 uersi essent, vt & pecunias darent, & ambirent
 redire rursus ad militiam, hi decem annos essent
 inter pœnitentes. Non enim (quod insulsè hereti-
 ci quidam arbitrantur) militiam damnat Nicæna
 synodus contra scripturæ diuinam auctoritatem:
 sed eorum damnat Christianorum crimen, qui (vt
 se tū res habebat militaris) eo ipso se profitebatur

CANON. 68.

CANON. 12.

E 4 idolo-

idololatrias, quo militiæ cingulum repetebant. At ubi constaret infidelium habitu non solum infideles uti, verum etiã Catholicos & Christianos; ideoque non passim ex habitu religio cuiusque æstimaretur, nihil erit peccati, si quis eo fuerit usus. Vnde cum in Africa Cirila Arianorum Episcopus, Beato Eugenio Carthaginensi Episcopo mandasset, ut quoscunque mares vel fœminas in habitu Barbarico in Ecclesia conspiceret, prohiberet, ille (inquit Victor) respondit ut dicitur: Domus Dei omnibus patet, intrantes nullus poterit repellere: maximè quia ingens fuerat multitudo nostrorum Catholicorum, in habitu illorum incedentiũ, ob hoc quod domui regiẽ seruiabant. At ubi ab homine Dei tale respõsum accepit, statuit in portis Ecclesiæ collocare tortores, qui videntes fœminam vel masculum in specie suæ gentis ambulantes, illico palis minoribus dentatis iactis in capite, crinibusque in iisdem colligatis, ac vehementius stringentes, simul cum capillis omnem pelliculam capitis auferebant. Nonnulli, dum hoc fieret, statim oculos amiserunt: alij ipso dolore defuncti sunt. Mulieres verò post hanc pœnam capitibus pelle nudatis, præcone præeunte, per plateas ad ostensionem totius civitatis ducebantur. Hactenus Victor Vticensis Episcopus. Quod autem suprã dictum est de legis interrogatione, ne id fortè quispiam non satis intelligat, explicandum est exemplo, quo Cardinalis Caietanus est usus. Sicubi enim lex aut consuetudo vigeat eiusmodi, ut tam incolentes quàm aduentitij Christiani, certa quapiam veste aut signo suæ religionis uti iubeantur, quisquis eiusmodi signo recusauerit uti, ne si religionẽ suam patefecerit, occidatur, crimen admisit. Tum quippe suæ cuique fides aperienda est, cum fuerit interrogatus, usque adeò ut si ex taciturnitate creditur non Christianus, honorem Deo debitum subtraxisse

cen-

*Lib. 2. de
persequu-
tione Van-
dalica.*

*In 2. 2. q.
43. art. 2.*

censendus sit. Atqui hoc casu, plus etiã quiddam
 quàm interrogatio interuenit, dum vel lege, vel
 consuetudine flagitatur fidei propriæ manifesta-
 tio. Nec verò quicquam obstiterit quod lex eius-
 modi fuerit à tyranno lata: quoniam & à tyranno
 quisque de sua fide interrogatus, eam confiteri te-
 netur, vt Deo saltem debitum reddat honorem.
 Quem honorem Christiani veri semper tanti fa-
 ciendum putauerunt, vt legantur se quidam vltro
 prodidisse, & cū laterent, suis è tenebris prodijisse,
 ne taciturnitate ipsa negauisse crederentur. Pro-
 inde si hic quoque veteri discrimine, & nec ipsis
 Grammaticis ignorato, quo cōfessio & professio
 distinguuntur, licebit vti, dicemus professionem
 quidem suæ fidei non semper Christiano necessa-
 riam esse: confessionem verò, quoniam interro-
 gatione exigatur, nequaquam esse prætermitten-
 dam. Verùm inter profiteri fidem & confiteri, non
 semper huius discriminis habita est ratio.

*Quàm debeat cordi esse homini Christiano,
 quod B. Petrus ait: Parati semper ad
 satisfactionem omni poscen-
 ti rationem.*

I. Pet. c. 2o

CAPVT NONVM.

M Agnopere autem curādum est Christiano,
 vt pia quadam auiditate verbi salutaris eo
 proficiat, suæ vt fidei reddere queat ratio-
 nem, si qua præsertim ab infideli deposcatur. Sic
 enim à D. Petro scriptum est: Dominū Christum
 sanctificate in cordibus vestris, parati semper ad sa-
 tisfactionem omni poscenti vos rationem de ea
 quæ in vobis est spe. Qua in parte plurimorum in
 grege Christiano desideratur officiū ac studium,
 qui secularibus curis implicati, aut immerfi desi-
 derijs rerum terrenarum, fidem suam nō exercent,
 neque excolunt, neque quid sit quod credāt, serio

E 5 cum

*Homil. 17.
in c. 1. 104.*

cum animis suis vnquam expendunt. Quo fit
& hæreticorum vigilantia & acri studio facile
vincantur, & eorum in cordibus mortua ni-
miam fide torpentibus, haud ægrè locum blan-
diens nouitius error inueniat. Denique absur-
dum est (ait Chrysoſtomus) quod medicus, co-
riarius, textor, & omnes generatim opifices,
quisque pro artis suæ professione pugnet: Chri-
stianus autem non possit vllam religionis suæ
afferre rationem. Atqui illæ artes neglectæ, ad
pecuniam damnum referunt: huius autem con-
temptus, animæ detrimentum affert: & tamen
tanta miseria, tanta insania laboramus, vt in
illas omnem curam cogitationemque confera-
mus: necessaria autem & salutis nostræ mu-
nimenta firmissima pro nihilo ducimus. Hoc
non finit Gentiles recognoscere errorem suum
atque deridere. Nam cum ipsi mendacio nixi
omnia faciunt, vt dogmatum suorum ignomi-
niam defendant, nos autem veritatis cultores
ne hiscere quidem ad nostra tutanda possimus:
quæ causa est, quin doctrinæ nostræ nimiam
damnent imbecillitatem? quin fraudem & stul-
titiã in nobis suspicentur? quin Christo tan-
quam mendaci, & multitudinis stulticia fraude
sua abutenti maledicant? Huius nos causa blas-
phemix, nos (inquam) qui nolumus pijs re-
ligionis nostræ sermonibus inuigilare, sed su-
peruacuis & caducis rebus curam omnem ad-
hibemus. Qui saltationis, & aurigandi, & be-
stias conficiendi studio delectantur, huiusmo-
di certaminibus totis viribus incumbunt, ne
inferiores euadant, & studia sua maiorem in
modum laudant, & aduersus eorum accusato-
res excusationem meditantur: In Christiana au-
tem religione defendenda, nulla cura adhibita
torpescimus, oscitamus, maxime ridiculi depre-
hendimur; & qui non summam Dei subimus in-
dignam

dignationem, cum Christum inferiore loco quam
 saltatorem habeamus? Credimus in patrem, &
 filium, & spiritum sanctum: in resurrectionem
 corporum, in vitam æternam. Si quis Genti-
 lium percontaretur, quis hic pater est, quis fi-
 lius, quis spiritus sanctus? tres deos asseritis;
 & vos plurium deorum assertores reprehен-
 ditis. Quid ad hoc dicetis? quid respondebitis?
 quo pacto has dissoluetis obiectiones? Quid au-
 tem, si nobis ad hæc obmutescentibus, aliam in-
 ferat quæstionem, An in hoc corpore, an in
 alio resurrecturi simus? Et si in hoc, quæ ne-
 cessitas ut dissoluatur? Quid præterea hoc tan-
 dem & non superiori tempore Christus huma-
 nam carnem accepit? Quid si hæc & eiusmodi
 percontaretur? Quod si Gentiles ut contra re-
 ligionem nostram loquerentur, tantopere in-
 uigilarunt, qua nos venia dignamur, nisi huius-
 modi contra nos insultus propulsare calleamus?
 Hoc nobis Petrus præcipit. Inquit enim: Parati
 semper ad satisfactionem omni poscenti vos ra-
 tionem de ea quæ in vobis est fide ac spe. Et Pau-
 lus: Verbum Christi inhabitet in vobis abundan-
 ter. Sed quid ad hoc respondent fucis stultiores?
 Benedicta omnis anima simplex: & qui simplici-
 ter ambulat, in fiducia ambulat. Hoc namque
 omnium malorum causa est, quod non multi scri-
 pturarum testimonia in opportunis rebus sciunt
 adducere. Non enim in eo loco simplex pro stul-
 to, & pro eo qui nihil nouit, intelligendum: sed
 pro non malo, non versuto. Nam si ita intellige-
 retur, superuacaneum fuisset dicere: Estote pru-
 dentes sicut serpentes, & simplices sicut colum-
 bæ. Hæc D. Chrysofomi utilissima sunt monita,
 quæ si omnes pro suo quisque ordine sequeremur,
 magis multo inter persequentium hæreticorum
 linguas, fidei catholicæ veritas effulgeret: minus
 sibi tanquam de victoria multi passim sectarum
 ama-

1. Petri 3.

Coloss. 3.

1. Thim. 10.

amatores applauderent, qui dum in multos incidunt imperitos, nimiùmque rudes, & tamen aliorum subinde pastores atque doctores, perinde ac si nemo posset fortior occurrere, de communi imbecillitate gloriantur. Non tantam denique stragem animarum istiusmodi persecutiones verborumque dimicationes facerēt, si verbi Dei gladio quisque nostrum promptius vteretur. Neque tamen ex dictis consequens esse putandum est, ut quoties quisque interroget, fideique ac spei nostrae rationem exposcat, toties eam reddere debere videamur, cum hic sedulo (quod supra quoque dixi) cauendum sit ne sanctum canibus ingeramus, aut ante porcos spargamus margaritas. Verùm sic esse semper instructus Christianus debet, sic vel generales quasdam fidei speique suae tenere rationes, ut possit opportunè omni posceti, siue credenti, siue incredulo, spei Christianae proferre rationem. Cum enim persuasum habet infidelis spem Christianorum ac fidem inanem esse, neque ullam eius censet posse reddi rationem, tum pati non debet Christianus, de sua spe interrogatus, ut spem vanam & nullo nixam fundamento gerere videatur. Sin autem nō iam ut causam audiat, cuius nullam reddi posse definitum habet, sed ut irrideat magis ac blasphemet, iterum atque iterum interrogauerit, nemo hic necesse esse putet operam in reddendaratione ponere, quae perdi videatur. Cauendum interim est ne silentio nostro quicquam ponderi veritatis & diuino honori decedat, ponendumque ante oculos Christi saluatoris exemplū, qui cum alias iniurias silentio praeterierit, ad eas tamē quibus patris honor lederetur, nunquam putauit esse conticescendū. Imprimis verò ij, quorum ad munus pertinet docere & tutari veritatem, committere nunquam debent ut veritatem catholicam silentio suo esse patiatur indefensam. Idcirco Augustinus: Cum Deus (inquit) imperet ut loquamur & prae-

Matth. 26.

Epist. 169.

prædicemus verbum, & docentes quæ non oportet refellamus: & instemus opportunè atque importunè, nullus hominum mihi silentium de his rebus persuadendum arbitretur: violenter autem vel latrocinantibus si quid audendum putauerint, non deerit Dominus ad tuendâ Ecclesiâ suam, qui iugo suo, in gremio eius toto orbe diffuso, omnia regna terrena subiecit. Ad similem modum & D. Basilius: In alijs (inquit) Præfecte, modesti sumus, & omnibus reliquis humiliores: ita enim mandatum iubet, nec solum contra tantam potentiam, sed nec contra homines viles supercilium attollimus. Vbi verò Dei periclitatur negotium, cunctis alijs contemptis ad illû solum respicimus. Itaque Iustiniani Augusti temporibus, cum in Africa Catholicici quidam Episcopi pro auita religione fortiter starent, & nec imperanti quidem silentium regi parendum esse arbitrarentur: ne tacendo (inquit Gregorius) forsitan consensisse viderentur, amputatis eam ob rem Barbari iussu linguis, singulari nihilominus Dei beneficio loquuti sunt, & nec elingues silere potuerunt, perduravitque hoc in ijs loquendi munus, nisi quod vnus in luxuriam postea lapsus, mox dono miraculi priuatus memoretur. Porro duobus modis (ait Venerabilis Beda) de spe & fide nostra rationem poscentibus reddere debemus, vt & iustas fidei & spei nostræ causas omnibus intinemus, siue fideliter, siue infideliter requirentibus: & ipsam fidei nostræ professionem illibatam semper teneamus, etiam inter pressuras aduersantium, ostendentes per patientiam, quàm rationabiliter eam seruandam didicerimus, pro cuius amore nec aduersa pati, nec mortem subire formidemus. Præclarè hoc præstitit Lucianus presbyter Antiochenus, vir moribus, continentia & eruditione facilè præcipuus. Nimirum quoniam hoc ipsum præses postulauerat, eiusmodi verbis eum compellans: Cur tu vir

In oratione Nazianzeni de Basilio.

Lib. 3. dialog. ca. 32.

Lib. 9. Ecclesiast. Hist. ca. 6.

tu vir rationalis & prudens sequeris sectam, cuius non potes reddere rationem? Aut si est aliqua, audiamus. Extat etiam apud Prudentium præclarum admodum in Romano & fortis, & pulchrè instituti Christiani exemplum. Cum enim dixisset Præfectus Æsclepaides:

*Mens obstinata est, corpus omne obcalluit,
Tantus nouelli dogmatis regnat furor.
Hic nempe vester Christus haud olim fuit,
Quem tu fateris ipse suffixum cruci.
Hæc illa crux est (inquit) omnium nostri ù salu,
Scio incapacem te sacramenti impiè
Non posse cæcis sensibus mysterium,
Haurire nostrum, nil diurnum nox capit,
Tamen tenebris proferam claram facem.
Sanus videbit, lippus oculos obtiget.
Remouete lumen, dicet insanabilis,
Iniuriosa est nil videnti claritas,
Audi prophane quod grauatus oderis.*

Ac posteaquàm breuiter de mysterio salutis nostræ differuisset, ne aut sine ratione crucifixum nos colere crederemur, aut illius honor maneret indefensus, addit:

*Dixisse pauca sit satis de mysticis
Nostra salutis, deq; processu spei.
Iam iam silebo, margaritas spargere
Christi veteramur inter immundos suos:
Lutulentum sanctum ne terant animalia.*

*Eusebius
lib. 3. Ec-
clesiast. Hi-
storie c. 2.*

Beatus verò Photinus Lugdunensis Episcopus, interrogatus à præfide, quis esset Christianorum Deus, respondit: Si dignus fueris, scies. Ex quo responso tanta cunctos rabies immensi cuiusdam furoris inuasit, vt & qui propè astabant, pugnis, alij calcibus subigerent senem. Illi verò qui lon-
gius

gius aberant, quicquid farentibus teli venisset in manus, eminus iaciebant, ita ut quisque summi sibi esse delicti duceret, nisi aliquid in senem sceleris attulisset. Hic verò apprimè seruandum illud est quod in Euangelio Christus admo-
 nuit: Cum tradent vos, nolite cogitare quomo- *Matt. 10.*
 do aut quid loquamini. Dabitur enim vobis in illa hora quod loquamini. Non enim vos estis qui loquimini, sed Spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. Quibus verbis non industriam humani ingenij, non orationem, non Christianæ prouidentiaë studium excludi putandum est, sed anxiam sollicitudinem, quæ de propriarum virium & humanaë imbecillitatis contemplatione facile suboritur, in ijs præsertim qui in se omnem spem reponunt sui, nec cogitant à Domino & sapiëntiam subministrari & sermonem aptum oportere. Vnde sic scriptum est apud Lucã hoc ipsum *Luce 12.*
 quod ex Matthæo cõmemorauimus: Cum inducent vos in synagogas, & ad magistratum, & potestates, nolite solliciti esse qualiter aut quid responderitis, aut quid dicatis: spiritus enim sanctus docebit vos in ipsa hora quid oporteat vos dicere.

*Integrum esse Christiano, fuga sibi consulere
 ut persecutionis pericula vitet.*

CAPVT DECIMVM.

Sed iam de fuga quoque videamus, **ca**ne probanda sit in homine Christiano, quando religionis causa persecutione premitur. Videbor hic fortasse quibusdam perinde facere, atque si de sole quispiam, vtrum luceat meridie, disputatione introducere velit. Quis enim non protinus dixerit, cuique naturæ iure concessum, ut hostem fugiat suum, cui repugnando par esse non possit? Et tamen doctissimus Tertullianus fugam non permittit Christiano, in eo videlicet, sicuti & alijs in rebus nonnullis, grauitè impingens: Quo
 non

non impellit zelus malus, & contradicēdi libidō.
 Etenim Tertullianus, cum se ab Ecclesia segregasset, atque per Montani præcipitia corruisset, uti alia quædam, ita & librum de fuga in persecutione aduersus Ecclesiã scripsit. Quam & in libro de corona militis perstringit his verbis: Plane superest ut etiã martyria recusare meditentur, qui prophetias eiusdem spiritus sancti respuerunt. (Montanicum autem paracletum significat) Mussitant denique tam bonam & longam pacem sibi periclitari. Nec dubito quosdam scripturas emigrare, sarcinas expedire, fugæ accingi de ciuitate in ciuitatem: nullam enim aliam Euãgelij memoriam curant. Noui & pastores eorum in pace leones, in prælio ceruos. Sic Tertullianus. Verum tamē quid hic facere liceat, dubium esse non potest, cum & Domini præceptum teneamus, & exemplum: præceptum quidem, cum ait: Si persecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Quamquã hoc Tertullianus propriè ad personas Apostolorum, & tempora, & causas eorum pertinere defendat: omitto enim illum commentarium, nec qui refellatur dignum duco, quem in historia sequutus Socrates altero etiam improbato expressit his verbis: Illic præcipitur ut fugientes habitationem mundanam, Hierusalem requirãt supernam. Hoc igitur neglecto (ut certè minimè litterali) Tertullianus non perpetuum ad omnes pertinens, sed temporarium, Apostolos duntaxat cõcernens, de fugiendo præceptum esse contendit: nimirũ quia solis ijs & alia quædam dicta sunt, quæ eodem capite præscribuntur. velut illud: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, sed potius ite ad oues quæ perierũt domus Israël. Nobis enim & via nationum patet, in qua & inuenti sumus: nec cura nobis Israël peculiariter iniuncta est, nisi quatenus & omnibus gentibus prædicare debemus. Item quod cõtinuò sequi-

Matt. 10.

*Lib. 8. tri-
par. Hist.
cap. 11.*

sequitur, fugæ præceptum: Amē dico vobis, non consummabitis ciuitates Iſrahel, donec veniat filius hominis. Quasi non etiam nobis ad similem modum colligere liceat, ad alios quoq; fugæ præceptum pertinere, quia dicatur omnibus quod præcedit: Cum tradent vos, nolite cogitare quomodo & quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim estis vos qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui loquitur in vobis. & rursus: Eritis odio hominibus propter nomen meum: qui autem perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Et quod sequitur: Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere: sed potius timete eum qui potest & corpus & animam mittere in gehennam. Tametsi sunt igitur nonnulla, quæ Apostolos, eorumq; causas & tempora peculiariter cernant, sunt & ea tamen non pauca, quæ ex communi & ad omnes pertinente ratione omnibus præscripta noscuntur. Si enim (vti visum est Tertulliano) fugiendum fuit Apostolis, propter profectum annunciationis, ne illis statim oppressis, euangelij quoque disseminatio perimeretur: cur non similem ob causam se fuga subinde subtrahat ex inimicorum furoribus, quorum vitæ officia diu videantur adhuc Reipub. Christianæ profutura? quibus pares non facile substituas? quibus oppressis, pia incepta multa interitura sentiantur? Tantum igitur de præcepto. Exemplum verò præbuit Christus fugiendi, cum Iudæis lapidare ipsum volentibus propter assertionem diuinitatis suæ, subduxit sese è templo, & abscondit. De eo quoque scriptum est, quod in Iudæam terram ire aliquando recusauit, propterea quod eum Iudæi ad necem quærerent. Sed & post cum ad diem festum ascendisset, non id manifestè, sed quasi in occulto fecisse narratur. Est etiam apud Matthæum, Phariseos iniuisse consilium, quomodo Iesum perderent:

F Hunc

Matth. 4.

Hunc verò cum id non ignoraret, in desertum secessisse. Secessit idem tum quoque in desertum, cum de interfecto Iohanne Herodis iussu nūcium accepisset. Hæc verò ille ipse fecit qui palam postea loquebatur, & nec tenebatur. Quorum alterum potestatis fuit, alterum ex epli. Nam quando latuit vt homo, non potentiam perdidisse putandus est: sed exemplum nostræ infirmitati præbuisse. Ille enim quando voluit, detentus est: quando voluit, occisus est, inquit Augustinus. Sed quoniã futura erant membra eius, id est, fideles eius, qui non haberent illam potestatem, idcirco quod latebat, quod se tâquam ne occideretur occultabat, hoc indicabat factura esse mēbra sua, in quibus vtique membris suis ipse erat. Non enim Christus in capite & non in corpore, sed Christus totus in capite & in corpore. Membra igitur ipsa mihi nunc intuere: & non vulgares modo Christianos, non infirmos duntaxat aliquos è plebe promiscua, verum etiam ipsos arietes Dominici gregis Apostolos, fuga sibi consuluisse reperies. Cōfitemem audiamus de semetipso gentiū Apostolum: Damasci (inquit) præpositus gentis Aretę Regis, custodiebat ciuitatem vt me comprehenderet, & per fenestram in sporta demissus sum per murum, & sic effugi manus eius. Ille ipse cum Barnaba ex Iconio commotis aduersum eos ciuitatis principibus ad Licaonię ciuitates Listras & Derben profugit: Cum Sila verò ex Thessalonica, propter Iudaicos furores, nocturnis emissus tenebris, in Boerræam se contulit: Et cum deprehēsis Iudæorū insidijs, qui deuouerant se neque manducaturos, neque bibituos, donec Paulū interfecissent, Cæsaris appellauit tribunal; nōne illorum cruentas manus hac ratione tibi videtur effugere voluisse? Vtcunq; igitur se habeat præcepti Dominici sensus: Si persequuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam, (nam Chrysostronus quidem, non de his persequutionibus) inquit hoc dicit,

*Actorū 9.**2. Cor.**vin. ca. 11.**Actorū. 4.**Actor. 17.**Vide plu.**rini exē.**pla scriptu**rariū abud**Athanasij*

dicat, quæ post crucem fuerunt, sed de his quas ante crucem & passionem habuerunt, quod significanter expressit, dicens: Non enim obibitis ciuitates Israel, donec venerit filius hominis. Ut igitur non huic nos commentario nimium opponamus, certe Paulus post crucem persecutiones passus, exemplo suo, fugam probauit consilium, atque etiam inter gentes fieri posse declarauit, quod scriptum est: Si persecuti vos fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Quod prudenti ac verè Christiano fieri consilio, præsertim ab infirmis, non ægrè perspicit, quisquis fatius esse considerat patriæ commodis carere, quàm inter hostium furores & contumelias, variasq; & graues iniurias, de æterna salute periclitari. Quis enim in tanta imbecillitate virium humanarum securus sit, fore se victorem? Quis in multitudine succumbentium, facile præsumat se futurum fortiorem? Quocirca lapsis in persecutione, non est (ait Cyprianus) iusta aliqua & gravis causa quæ tantum facinus excuset. Relinquenda erat patria, & patrimonij facienda iactura. Cui enim nascenti atque morienti non relinquenda quandoque patria, & patrimonij sui facienda iactura est? vt Christus non relinquatur, salutis ac sedis æternæ iactura timeatur. Clamat ecce per Prophetam Spiritus sanctus: Discedite, discedite, exite inde, & immundum nolite tangere. Exite de medio eius: Mundamini qui fertis vasa Domini; & qui sunt vasa Domini ac templum Dei, ne immundum tangere, & feralibus cibus pollui violarique cogantur, non exeunt de medio nec recedunt? Alibi quoque vox auditur è cælo, præmonens quid Dei seruos facere conueniat, dicens: Exi de ea populus meus, ne particeps sis delictorum eius, & ne perstringaris plagis eius. Qui exit & cedit, delicti particeps non fit: plagis verò & ipse constringitur, qui socius criminis inuenitur. Et ideo Dominus in persecutione

in Apologia de fugam sua, quæ etiam commemoratur in Tripartita historia, li. 6. c. 22.

Sermones de lapsis.

Isaia 52.

Apoc. 18.

secedere & fugere mandauit, atque id vt fieret & docuit, & fecit. Nam cum corona de Dei dignatione descendat, nec possit accipi, nisi fuerit hora sumendi, quisquis in Christo manens interim secedit, non fidem denegat, sed tempus expectat. Qui autem cum non secederet, cecidit, remansit negaturus. Dissimulanda fratres veritas non est, nec vulneris nostri materia & causa reticenda. Decepit multos patrimonij sui amor cæcus, nec ad recedendum parati aut expediti esse potuerunt, quos facultates suæ velut compedes ligauerunt. Illa fuerunt remanentibus vincula, illæ catenæ, quibus & virtus retardata est, & fides pressa, & mens victa, & anima præclusa, vt serpenti terram, secundum Dei sententiam, deuoranti, præda & cibus fierent qui terrestribus inhærent. Hæc diui Cypriani verba sunt notatu dignissima: quibus non modo quid facere liceat ostendit, verum etiam vt fiat adhortatur, suiq; temporis lapsos, ex Dominici & præcepti, & exempli comparatione reprehendit. Quocirca cum nos persequitur hostis, qui animam quoque nitatur perdere, (quàmquam id facere nisi consentientibus volentibusq; nobis non possit) non modo patriam fuga deserere culpa vacat, verum etiam fidei præclara virtus est, quantum alij contagia locorum, periculorumq; corporum fugitant, tantum fidei corruptelam, animæq; perniciem declinare. Hinc tot sanctorum in Ecclesia, fuga laudabilis, quia patriam quam cælum relinquere, & pecuniam quam fidem perdere, & ab amicis alienari, quam à Deo, maluerunt. Non horruerunt solitudinem, quia solus non est, (ait Cyprianus) cui Christus in fuga comes est: Solus non est, qui templum Dei seruans, vbicumq; fuerit, sine Deo non est. Et si fugientem in solitudine ac montibus latro opprefferit, fera inuasit, fames ac sitis, aut frigus affligerit, vel per maria præcipiti nauigatione properantem tempestas aut pro-

Docet hoc idem Basiliius in moralibus Regula 62. ca. 2. & 3. Ad omnia tempora referens Domini de fuga præceptum.

Lib. 4. Epistolæ 6.

procella submerferit, expectat militē suum Christus vbicunque pugnantem, & persecutionis causa pro nominis sui honore morienti prēmium reddit, quod daturum se in resurrectione promisit. Nec minor est (inquit) martyrij gloria, non publicè & inter multos perisse, cū pereūdi causa sit propter Christum perire. Sufficit ad testimoniū martyrij sui testis ille qui probat martyres & coronat. Idcirco Paulus ille memorabilis heremici cultor, cū persecutionis procella detonaret, in villam primū remotiorē (vt scriptū est ab Hieronymo) secretioremq; secessit: sed cæpit sororis maritus prodere velle, quem cælare debuerat. Non illum sororis lachrymæ, nō communitio sanguinis, non spectans cūcta ex alto Deus, ab scelere reuocauit. At hæc instabat crudelitas quæ pietatem videbatur imitari. Quod vbi prudētissimus adolescens intellexit, ad montium deserta confugiens, dum persecutionis finem præstolaretur, necessitatem in voluntatem vertit. Hilarionem quoque (vt ait in Tripartita Socrates) ne martyr esset, fuga prohibuit. Fugiebat enim (inquit) quia præceptum diuinum est non expectare persecutores. Nam qui in persecutione comprehenduntur, fortiter ferre iubentur.

Hieronymus in vita Pauli.

Lib. 6. c. 12.

Proponuntur ac dissoluuntur quadam argumenta Tertulliani, quibus probare nititur non esse licitam in persecutione fugam.

CAPVT VNDECIMVM.

AT Tertullianus fugiendi consiliū improbat varijs argumentis. Primum est, quia persecutio à Deo euenit. Tamen si enim præbeat ministerium suum iniquitas diaboli, Domini tamen arbitrio res geritur, à quo nisi potestas permittatur, nec homini, nec dēmoni vlla esse in pios

F 3 facul-

facultas potest. Hic est qui dicit: Ego Dominus
 creans pacem, & facies malū, id est bellum. Hic est
 qui mortificat & viuificat, deducit ad inferos &
 reducit: Percutiā (inquit) & ego sanabo. Vnde & in
 Psalmo sic loquuntur afflicti persecutionibus, &
 vexati Dei cultores, tanquā omnis persecutio à
 Deo profecta sit: Dedisti nos (inquit) tanquam o-
 nes cicarū, & in gētibus disperdisti nos. & iterum:
 Quoniā humiliasti nos in loco afflictionis, coope-
 ruit nos umbra mortis. Igitur si à Deo persecutio
 euenit, nullo modo fugienda erit: cum quod à
 Deo sit, neq; euadere quisquā possit, neque euitari
 debeat quia bonum est. Est enim delictum (inquit
 Tertullianus) quod bonum sit recusare, præsertim
 quia Deo visum est. Quā autem bona sit ac salu-
 taris persecutio, probat hoc modo: Quia tū ma-
 gis Deus creditur cū magis timetur: maxime autē
 timetur in persecutione. Tum enim Ecclesia in
 attonito est, tūc & fides in expeditione sollicitior,
 & disciplinatio in ieiunijs, & stationibus, & ora-
 tionibus, & humilitate, in alterutra diligētia & di-
 lectione, in sanctitate & sobrietate. Non enim va-
 catur nisi timori & spei. Quod igitur tam utile sit
 ac salutare, respuere ac fugere nemo debet. Ve-
 rū istiusmodi primū argumentis perinde con-
 cluseris, nec pestem, nec famem, nec eluiones a-
 quarum, nec incendia, nec quicquam talium ma-
 lorum fugiendum esse: neque his malis resisten-
 dum, aut quærenda remedia quibus depellantur.
 Sunt enim à Deo hæc omnia, nec quicquam nisi
 quod bonum sit, facit Deus. Tu igitur inundanti-
 bus, cunctaq; obuia rapientibus aquis obices aut
 aggeres obijcies, quas Deus immisit? Tu aduersus
 famem quam Dei nutu pateris, alimenta conqui-
 res? Tu ægritudinem fugare conaberis medicinae
 pharmaco, quæ te nutu & voluntate Dei corri-
 puit? quæ in te vitia carnis debilitat? quæ humi-
 liat, & à peccatis multis abstinere cogit? Hoc si
 facere

facere non liceret, non medicum Sapiens honorari iussisset, quod eum propter eiusmodi morborum necessitates creauerit altissimus. Iam bella ipsa, hostilesque inuasiones aut irruptiones, à quo, nisi à Deo, euenire dicemus? Malè igitur contra Philisthæos Iudæi, cōtra vicinas gentes Paganorum Machabæi, contra irruptiones Barbaricas Romanis toties arma sumpserunt. Malè & aduersum Mahometi successores, nostri maiores tot bella gesserunt, & iisdem etiam nunc, quoad fieri potest, repugnatur. Hic tamen etiam Lutherus victum sese & argumenti pondere pressum fatebitur. Nempe cuius ille est inter cæteros articulus, Præliari aduersum Turcas, esse Deo repugnare, visitanti iniquitates nostras per illos. Fortasse & castitati eiusque professioni propterea repudij libellum dedit, ne repugnaret obstinatius libidini, cuius renatis in peccati pœnam, bella intestina relicta sunt. Et tamen qui hostes immisit in Iudæos ad eorum flagellanda peccata, is Iudæ Machabæo præclare astitit ad eosdem debellandos. Dedit idem Christianis principibus, aduersus immanissimos Turcas memorabiles sæpe victoriæ triumphos, sæpiusque (vt opinor) dedisset, nisi prosperos successus, aut nostris viribus atque industria, quàm victrici dexteræ Dei maluissemus assignare per superbiam, aut morum inueteratis vitijs corrupissemus, aut domesticis implicati dissidijs interturbauissemus. Loth Abrahæ frater diuina dispositione per hostes captiuus abductus est, & Abrahæ tamen Deus & animū & vires subministravit, quibus ille captiuitate liberaretur. Cur ergo reducere voluit, quem Deus abduxerat? cur aggressus est eos bello, quos victoria donauerat Deus? Si autem fugere non licet persequentem, quoniam à Deo persequutio est, nec igitur repugnare bello licet persequenti, ne Deo repugnari, à quo immissa persequutio est, videatur.

Quid? si quos Sathanæ tradiderit Deus exagitandos pro suorū meritis delictorum, non illū exturbare licebit? An frustra exorcismos, quibus spiritus immundus abigeretur, Ecclesie donauit suæ? Nec licet potestati resistere, cum scriptum sit: Qui potestati resistit, Dei ordinationi resistit. Sed licet ei potestati, qua quisque præficitur alijs, non sit resistendum à subditis, ei tamen potestati, quæ nocendi duntaxat permissionem facit, de cuiusmodi potestate scriptū est: Non haberes potestatem in me ullam, nisi tibi datū esset desuper; huic (inquam) potestati, alia simili diuinitus quoque cōcessa potestate, rectissimè resistitur. Porro utilis sæpe multis persecutio est, quis negat? hoc & D. Cyprianus confitetur. Quia traditam (inquit) nobis diuinitus disciplinā pax longa corruerat, iacentē fidem & penè dixerim dormientem censura cælestis erexit. Idcirco etiam gaudere & exultare nos voluit Dominus, si propter eum odio sæculi laboremus, persecutionesq; patiamur: quia quando persecutiones fiūt, tunc datur coronæ fidei, tunc probantur milites Dei, tunc martyribus patent cæli. Magnæ igitur utilitates, persecutionū detrimenta sequuntur: verū hæ non persecutionibus, quæ malæ sunt per seipsas, atq; infirmis præsertim periculosam afferunt tentationem, verum gratiæ Dei tribuendæ sunt, qua fit vt diligentibus Deum omnia etiam quæ mala sunt & noxia, cooperentur in bonum, his qui secundum propositum vocati sunt sancti. Hinc & multis sæpe tentationes profunt, quando facit Dominus cum tentatione prouentū, vt queant sustinere; & tamē quia per seipsas noxiæ, periculum nobis afferūt in hac imbecillitate naturæ, precamur quotidie vt à tentatione & à malo, siue, (vt Tertullianus legit) à maligno liberemur. Tentationē enim venire non cupimus, aut si venit, adiuuari petimus, ne languore nostro concidamus. Et quāquam sic quosdam

Serm. 5. de lapsis.

Lib. 4. epistolarum, Epistola 6.

Lib. de fuga in persecutione.

iam à tentationis hora liberat, vt eos fortes efficiat ac inuictos: hoc tamen etiam modo multi liberantur, si fuga subtracti, in tentationis periculum venire non sinuntur. Et primus quidem ille victoriæ titulus est (ait D. Cyprianus) Gentilium manibus apprehensum Dominum confiteri. Secundus verò ad gloriam gradus est, cauta secessione subtractum, Domino referuari. Illa publica, hæc priuata confessio est. Ille iudicem sæculi vincit: hic contentus Deo suo iudice, conscientiam puram cordis integritate custodit. Illic fortitudo promptior, hic sollicitudo securior. Ille appropinquante hora sua, iam maturus inuentus est, hic fortasse dilatus est, qui patrimonio derelicto idcirco secessit, quia non erat negaturus: confiteretur vtique, si fuisset & ipse detentus. In quibus Cypriani verbis notandum est etiam in fuga confessionem esse. Nam & hoc Tertulliani fuit argumentum, si confitendum sit, fugere non licere. Quanta (inquit) inæqualitas sententiarum iubentis fugere, & inuitantis ad passionem contrariam fugæ? Qui confessus (inquit) fuerit me, & ego confitebor illum coram patre meo. Quomodo cõfitebitur fugiens? quomodo fugiet confitens? At ipsa (inquam) fuga confessio quædam est. Qui enim se subtraxit etiam patrimonio derelicto, tam se quod credit negare & deserere nolle declarat, vt temporaria malit quàm fidem perdere. Quale verò est quod adiungit? Fœlices (inquit) qui persecutionem passi fuerint causa nominis Christiani: Infœlices ergo, qui fugiendo ex præcepto, non erunt passi. Primum enim an non persecutionem patitur, qui patriam, qui domum, qui parentes & amicos, qui facultates, propterea quod Christianus est, deserere cogitur? si patitur, beatus igitur is quoque est qui fugit, quoniam beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Sed, quemad-

Serm. 5. de lapsis, initio.

Secundum argu. Tertulliani.

3. argumentum.

modum Diuus Cyprianus ait: Inferior hic gloriae gradus est, cauta secessione subtractum Domino reseruari. Non est autem consequens vt infelix esse debeat, quia summum non est gloriae gradum consequutus. Ridet deinde quod à Catholicis dicebatur, Christum Dominum infirmitatem quorundam prospicientem, pro sua humanitate nihilominus & fugæ portum demonstrasse. Non enim idoneus erat (inquit) sine fuga tam turpi, & indigno, & seruili praesidio saluos facere in persecutione, quos sciret infirmos. Potest ille (inquam) varijs modis infirmorum saluti consulere. Nam & vnus est ille de quo scriptum legitur: Raptus est, ne malicia mutaret intellectum, & ne fictio deciperet animam illius. Hic quoque rideat Tertullianus, & dicat: Non enim idoneus erat in persecutione saluos facere quos sciret infirmos, nisi eos ex hac mortali vita subtraheret: planè idoneus erat ex infirmis, fortes & infractos efficere. Ipse est enim qui dat lasso virtutem, & robur ad vincendum subministrat. Cæterum placuit ei quosdam etiam in sua hic infirmitate relictos, & si tentatio inuolueret, præ imbecillitate cessuros, ad salutis portum prouehere, vel ex hac vita rapiendo, vel fuga subducendo.

Hinc enim Christus fugit (inquit Ambrosius) propter infirmos qui tentamenta grauiora ferre non possunt. Ideo scriptum est, vt de ciuitatibus ad ciuitates fugiamus, & si nos in hac ciuitate fuerint persecuti, fugiamus in aliam. At verò grauius est quod adiungit Tertullianus: Atqui (inquit) non fouet, sed recusat semper infirmos; primùm docens non fugiendos esse persecutores, sed potius non timendos. Nolite timere eos qui corpus occidere possunt, animæ autem nihil valent facere: sed timete eum qui corpus & animam perdere potest in gehennam.

Eousque

Sap. 4.

Sermo. 22.
in Psal. 118
ad illud Canticorum 8.
Fuge frater meus.

Eousque superbit hæresis, vt infirmos non admittat. Aliter verò Paulus: Infirmum (ait) in fide suscipite. Sed quod non ferendæ infirmitatis argumentum? Si timeant eos qui corpus occidunt. At quoniam illi qui hos timere censendi sunt? qui fugiunt. Est enim fuga timoris indicium. Hæc ergo Tertulliani ratiocinatio conficitur: Non licet timere, non licet ergo fugere. Sed mirum si ea debeat esse Christiani fortitudo, vt mortem non liceat formidare, quam & Christus naturæ impulsu formidauit.

Est enim mors inimica naturæ: & sicuti naturalis inest amor vitæ, ita insitum est nobis odium metusque mortis. Si mortem igitur, quoniam ea natura est, timere licet, profecto & eos qui mortem inferunt, naturaliter timebimus: quare etiam naturaliter fugiemus. Num Christus igitur in suis discipulis damnauit naturæ motus, quos in seipsum, vt naturæ similis veritas probaretur, admisit? minimè verò. Sed quoniam metus omnis ex amore nascitur, sicuti est amor quidam vitæ vitiosus, quo plus amatur temporaria hæc vita, quàm veritas atque iustitia: ita est vitiosus quidam metus, si mors ista corporis, plusquam æterna damnatio timeatur.

Ex hoc enim metu negatur veritas, iustitia violatur, prophanatur religio, occiditur anima ne pereat corpus, offenditur Deus, vt hominis ira vitetur, nec enim de nihilo scriptum est:

Qui timet hominem, citò corruet. Hunc ergo metum prohibet Christus, Hunc metum fortiter mittit charitas, quanquam & æterni supplicij diuinitus infligendi metum eo minuat magis, quo fuerit ipsa perfectior. Hæc metu ne in persecutione caderemus, sed libera constantia cum Apostolis dicere possemus: Obediendum esse Deo potius quàm hominibus;

Christus Dominus mortis metum in sua carne suscepit.

vide Aug. lib. de gratia & libero arbitrio ca. 18.

ca. 17. circa initium. Prov. 29.

vide Athanasium Ser. 4. contra Arianos.

*Apoc. 2.**Prove. 28.*

suscepit, atque ad illius aduentum expauescere
 voluit. Huius denique metus non fuga est argu-
 mentum, sed fidei negatio. An non timet eum qui
 potest corpus & animam in gehennam perdere,
 qui propterea fugit ne cogatur admittere, quod
 eum traheret in gehennam? qui propterea nulla
 viarum, nulla solitudinis, nulla ferarum pericula
 reformidat? Num hic ex illis est timidus, de quibus
 scriptum est in Apocalypsi: Timidis autem & in-
 credulis, & execratis, & homicidis, & fornicatori-
 bus, & veneficis, & idololatriis, & omnibus men-
 dacibus, pars illorum erit in stagno ardenti igne
 & sulphure, quod est mors secunda? Quin hic po-
 tius ille est iustus, quem sic in Prouerbijs Sapiens
 discreuit ab impio, vt diceret: Fugit impius ne-
 mine persequente. Iustus autem quasi leo confi-
 dens, absque terrore erit. Quod ne sic acciperes,
 tanquam iustum nunquam fugam arrepturum esse
 scriptura significasset, in eiusdem capituli fine etiam
 hoc addidit Sapiens: Cum surrexerint impij, ab-
 scendentur homines: cum illi perierint, multipli-
 cabuntur iusti. Exigit postea Tertullianus imita-
 tionem Christi, qui translationem calicis sic à pa-
 tre petijt, vt tamen acquiesceret in Domini cog-
 nita sibi voluntate. Veruntamen, inquit, non si-
 cut ego volo, sed sicut tu. Nec verò dubitandum
 est, quin cognitæ nobis diuinæ voluntati, sicuti
 cognita Christo fuit, semper sit obediēter acquies-
 cendum. Idcirco beatus Gentium Apostolus, cum
 ex Agabo propheta quæ Hierosolymis passurus
 esset, didicisset, de diuina voluntate satis iam
 edoctus, non fugam illorum malorum, quæ sug-
 gerebatur ab amicis, meditatus est: sed potius,
 Quid facitis (inquit) lachrymantes & cōturbantes
 cor meum? Ego enim non modo vincula pati op-
 tauerim, sed etiā mori Hierosolymis pro nomine
 Domini mei Iesu Christi. Quod cæteri cum audif-
 sent, aierunt: Fiat voluntas Domini. Quod igitur
 adhuc

adhuc fugisset Paulus, si Domini nescisset voluntatē, id iam non fugit, sed offert sese ultro, ut cognitam impleat Domini de se sententiā. Fecit hoc ipsum & beatus Petrus Dominici pastor ouilis. Cū enim passionis esset cupidus, tamen rogatus ut ad instituendum cōfirmandumq; populum sese reseruaret, contemplatione populi precātis inflexus est: Nocte muro egredi cōpit (inquit Amb.) & vidēs sibi in porta Christū occurrere, urbemq; ingredi, ait: Domine quò venis? Respondit Christus: Venio iterum crucifigi. Intellexit Petrus ad suam crucē diuinū pertinere respōsum, quoniam videlicet Dominus iterum crucifigendus esset in seruulo. Itaque sponte remeavit; interrogantibus Christianis respōsum reddidit, statimque correptus, per crucem suam honorificauit Dominum Iesum. Parendum est igitur cognitæ Dei volūtati. Sed hanc quibusdam priusquam caperentur patefecit, nec tamen ne caperentur effugerunt, quod scirent diuinum impleri decretum oportere. Fugerat enim quondam (ait Tertullianus) quidam animosus propheta Dominum: traiecerat ab Ioppem Tharsum, quasi & à Deo transfretaret, sed illum non dico in mari & in terra, verū in vtero etiā bestię inuenio: in quo nec mori per triduum potuit, nec vel sic Deum euadere. Pertinent sanè hæc eo, ut intelligamus perstultū esse, id effugere niti, quod decreuisse Deum nouerimus. Sed plerique quid sit de ipsorum morte diuinitus constitutum ignorant, priusquam iam comprehensū videant inuitabiliter sibi esse moriendum. Itaque priusquam in hostilē potestatem inciderint, tanquam quid decreuerit de eorum exitu dominus vitæ & mortis incerti, neque sibi facilè ac temere martyrij coronam præsumentes, quæ de Domini dignatione descendat, vitam hanc temporariam prudenti atque securiore fugiendi ratione conseruant: quos si postea capi contigerit, viderintq; moriendi

Lib. 5. Epistolarū in orat. cōtra Auxentiū.

moriendi sibi tempus diuinitus constitutum, fortiter pro Christi nomine mortem excipiunt. Sic ergo quisquis ille est Rutilius (cuius Tertullianus meminit) cum toties fugisset persecutionem de loco in locum, atque etiam periculum (ait Tertullianus) nummis redemisset, post totam securitatem quam sibi perspexerat, ex inopinato apprehensus & praesidi oblatus, tormentis dissipatus (credo, inquit, pro fugae castigatione) dehinc ignibus datus, passionem quam vitarat, misericordia Dei retulit. D. quoque Cyprianus cum moriendi horam adesse vidisset pro Christi confessione, prolata sententia, Staius Cyprianus gladio feriat; respondit: Amen. prompto videlicet animo excipiens mortem, quam in hoc tempus videbat diuinitus esse dilatam. Non enim suo quisque, sed diuino consilio moritur. Itaque mortem quidam fugerunt atque supplicia, & in ea, cum sic esset prouisum, inciderunt, coronamque martyrii quam non quaerebant, Dei miseratione repererunt. Alij cum ad mortem pro Christi nomine subeundam magnis votis anhelarent: ideoque ab officij sui ratione propter hostium minas atque insidias nec latum unguem discederent, non sunt tamen quod cupiebant consequuti. Ego (inquit Ambrosius,) non modo quotidie visitandi gratia prodibam, vel pergebam ad martyres? non regiam palatii pretegebam eundo atque redeundo? Et tamen nemo me tenuit, cum exturbandi me haberent, ut prodiderunt postea, voluntatem, dicentes: Exi de ciuitate, & vade quod vis. Expectabam (fateor) magnum aliquid, aut gladium pro Christi nomine, aut incendium: at illi delicias mihi pro passionibus obtulerunt: sed athleta Christi non delicias, sed passiones suas exigit. Quin etiam miraculo quodam significat, cum quaereretur in basilica, se fuisse conseruatum: Nonne antebiduum (inquit) ut meministis, etiam illud repertum est, quod a parte leua basilicae, ingressus

*Pontius
diaconus
in passione
B. Cypriani.*

gressus quidam peruius fuit, quem putabatis clau-
sum esse atque munitum? Sepserunt nempe ar-
mati basilicam: explorabant hos atque illos a-
ditus: cæcitate perfusi sunt, vt quod apertum
erat, videre non possent. Itaque per plurimas
noctes, quod apertum fuit, non ignoratis. De-
finite ergo sollicitari, quia hoc erit quod Chri-
stus iubet, & hoc esse expedit. Denique exem-
pla vobis legis proferam. Helisæus quærebatur
à Rege Syriæ, missus erat exercitus qui eum ca-
peret, circumuallatus erat vndique: cœpit ti-
mere eius seruuus, quia seruuus, hoc est, non
erat liberæ mentis & liberæ potestatis: petiuit
aperiri eius oculos sanctus Propheta, & ait: Re-
spice & vide quanto plures sint pro nobis quàm
contra nos: respexit & vidit angelorum milia.
Aduertitis igitur, quod seruulos Christi custo-
diunt magis qui non videntur quàm qui viden-
tur? At (inquis) hoc illud est propter quod non
videatur esse fugiendum, sed confidendum de Do-
mini tutela? Est (inquam) cum huius tutelæ fi-
delis consideratio munit atque armat remanen-
tes, si videlicet officij ratio retinet: si nulla via de-
monstratur humanitus, qua prudenter euitari pe-
ricula posse videantur: vbi firma fide vsurpandum
est illud cum pio Propheta: Esto mihi in Deum
protectorem & in locum munitum. Sic enim fit
quod B. Petrus ait: Vt qui patiuntur secundum
voluntatem Dei, non secundum suum arbitrium,
fidei creatori commendent animas suas in bene-
factis. Caterum cum suppetat euadendi via, si te
confidas diuinis præsijs inter hostium gladios
& tela seruandum, quid aliud quàm id sequeris,
quod veteri illa Sathanæ tentatione suggestum
est: Mitte te deorsum? scriptum est enim: Quoniam
angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in
omnibus vijs tuis? Ideoque vt illi dictum est, sic
tibi quoque ne iure dicatur, caue: Non tentabis
Domi-

1. Pet. 5. 4.

Lib. 22.
contra Fau-
stum ca. 36

96

DE OFFICIO

Dominum Deum tuum. Pertinet ad sanam doctrinam (inquit Augustinus,) vt quando habet quod faciat homo, non tentet Dominum Deum suum. Neque enim & ipse saluator non poterat tueri discipulos suos, quibus tamen ait: Si vos persequuti fuerint in vna ciuitate, fugite in aliam. Cuius rei prior exemplum præbuit. Nam cum potestatem haberet ponendi animam suam, nec eam poneret nisi cum vellet, in Ægyptum tamē infans portantibus parentibus fugit, & ad diem festum non euidenter, sed latenter ascendit, cum aliās palam loqueretur Iudæis irascentibus, & inimicissimo animo audientibus, nec tamen valētibus in eum mittere manus. Qui ergo palam docendo & arguēdo, & tamen inimicorum rabiem valere in se aliquid non sinendo, Dei demonstrabat potestatem, idem tamen fugiendo & latendo hominis instruebat infirmitatem, vt Deum tentare non audeat, quando habet quod faciat, vt quod cauere oportet euadat. Neq; enim & Apostolus Paulus desperauerat auxilium, protectionemq; diuinā, fidemq; perdidit, quando per murum in sporta submissus est, vt inimicorum manus effugeret. Non ergo in Deum nō credendo sic fugit: sed Deum tentaret si fugere nō luisset, cum sic fugere potuisset.

Liceatne aliquando Christiani populi pastoribus fuga sibi consulere, aut ouium sibi creditarum curam deserere, propter pericula persecutionum.

CAPVT DVODECIMVM.

Est autem hoc loco peculiaris quædam & propria causa pastorum seu episcoporum, & eafanè grauis: vt quibus sit pro alijs peruigilandum, tãquam ducibus atque custodibus Domini gregis, ideóque cauendum, ne conspecto lupo fugiant, pecoraq; diripienda & lanianda relinquunt. Non

Non enim leue est si Dominus conqueri & deplorare cogatur: Dispersæ sunt oues meæ, eo quod non esset pastor: & factæ sunt in deuorationem omnium bestiarum agri: & dispersæ sunt. Errauerunt, errauerunt greges mei in cunctis montibus, & in vniuerso colle excelso, & super vniuersam faciem terræ. Dispersi sunt greges mei, & non erat qui requireret. Mercenarium esse non pastorem Christus in Euangelio pronunciat, qui videt lupum venientem & fugit: eo quod non pertineat ad illum cura de ouibus, satisque esse putet si lac de grege colligat, & lanis operiatur, tanquam videlicet propter sua commoda præsenturam gereret, nõ propter aliorum vtilitatem & salutem. Talis igitur, cui nihil est in studio potius, quàm vt semetipsum pascat, & ea quæ sua sunt quærat, non quæ Iesu Christi, haud mirandum est si commota persequutione, per quam illi sua commoda periclitentur, aut ouilis sui locum deserat, aut præsens etiam corpore, fugiat animo, curam pascendi, lupinósque morsus propulsandi relinquens: Vereri autem debent istiusmodi pastores, quod ait Cyprianus, ne ijs vel negligentia segnis, vel duritia crudelis adscribatur in die iudicij, quod sibi creditas & commissas oues nec curare in pace, nec in acie armare & tueri voluerint. Verùm reperiuntur meliore mente nonnulli, quibus curæ est aliena salus, nec temporaria sua commoda vt prima conseruantur: sed eos propriæ salutis pericula terrent, verenturq; ne sibi consulant malè, dum alios conseruare nitantur. Itaque hi subinde tanquam impares oneribus sustinendis, quæ redduntur persequutionum periculis grauiora, deserere quod susceperant meditantur, & in aliquam solitudinem abdere sese, non tam studio quietis, quàm officij rectè faciendi quadam desperatione. Qui profecto cum pericula fugiunt, in grauiora imprudentes incurrunt. Si enim quemadmodum

G ait

ob r. d. s.
 nos r. d. s.
 vniuersam
 d. r. d. s.

Lib. 1. Epist.
 Solariæ B.
 pistola 2.

Lib. 1. de
vita con-
templatiua
cap. 16.

98

DE OFFICIO

ait D. Prosper, periculosum est, nauim inter fluctus
caute non regere: quanto periculosius est, cum
vndis intumescens fluctuantem, in tempesta-
te relinquere? Ad quam sicut satius est non ascen-
dere, ita semel susceptam conuenit fluctuantis pe-
lagi proiecta formidine, ac spe perueniendi con-
cepta vsque in portum, sine vlla mercium iactura
perducere. Et idcirco Ecclesia (inquit) quæ velut
nauis per mare mundi huius enauigat, quæ diuer-
sis tentationum fluctibus in hac vita contunditur,
quæ immundorū spirituū persecutionibus, velut
quibusdā procellosis fluctibus, in diuersa iactatur,
quæ scandalorū cautibus vadosis illiditur, quæ ve-
lut aggere arenæ grauantis cingitur, non relinquē-
da est, sed regēda: quæ sicut omnes quos vehit per-
ducit incolumes, gubernatoris vigilantia guber-
nata, ita non solum omnes quos habet, sed etiam
ipsum gubernatorē perdet, submersa fluctibus aut
soluta. Hac ipsa fluctuantis nauis vsus similitudine
Nicolaus Pontifex eius nominis primus, porrecte
sibi consultationis decisionem eiusmodi, sua inter
rescripta reliquit: Sciscitaris vtrum cum à Normā-
nis de Episcopo depellaris, debeas de cætero in
monasterio cōuersari. In quo scias, charissime fra-
ter, quod si perniciosum est proretam in trāquilli-
tate nauim deserere, quāto magis in fluctibus? Vbi
non dicimus (inquit) quod persecutorū non fu-
giamus, maximeq; Paganorū insidias, cum ad tem-
pus sæuiūt, & ob multitudinē delictorum nostro-
rum, nocendi facultatē diuinitas assequūtur: præ-
fertim cum eis vltro prodire non debeamus, &
multos prophetas & Apostolos, ipsum quoq; Do-
minū huiusmodi fugisse insequutores, luce clarius
cōstet: Sed quod præcipuè nos, qui tanquā arietes
ducatum gregibus præbemus, imo qui & horum
pastores sumus Deo authore, cum eis in periculis
pro viribus persistere pro certo cōueniat. Et cum
tranquillitas reddita diuina fuerit pietate, sopitāq;
furen-

143. 1. 1.
-3. 1. 1.
-4. 1. 1.

furentium infestatio, mox gregem perquirere, &
 in vnum colligere, & eius animos cœlestis patriæ
 pace ac potissimum securitate prædicata sursum
 erigere debemus. Hoc igitur in persecutione
 munus episcopi est, Nicolai paucis verbis lucu-
 lenter expressum: quibus non dissimilia reperias
 apud Leonem, in ea epistola quæ scripta est ad
 Rusticum Narbonensem Episcopum: Quem al- *Epistola 92*
 loquens, Miror (inquit) dilectionem tuam intan-
 tum scandalorum quacunque occasione nascentium
 aduersitate turbari, vt vacationem ab Epi-
 scopatus laboribus optare te dicas, & malle in si-
 lentio atque otio vitam degere, quàm in his quæ
 tibi commissa sunt permanere. Dicente verò Do-
 mino: Beatus qui perseverauerit vsque in finem;
 vnde beata erit perseverantia, nisi de virtute pa-
 tientia? Nam secundum Apostolicam prædica-
 tionem: Omnis qui voluerit piè viuere in Chri-
 sto Iesu, persecutionem patietur. Quæ non in
 eo tantum computanda est, quod contra Christiana- *Postea
nisi in
in Ang.*
 nam pietatem aut ferro, aut ignibus agitur, aut
 quibuscunque supplicijs, cum persecutionum
 scœuitiam suppleant & dissimilitudines morum, &
 contumaciæ inobedientium, & malignarum tela
 linguarum: quibus conflictationibus cum omnia
 semper Ecclesiæ membra pulsantur, & nulla pio-
 rum portio hic à tentatione sit libera, ita vt peri-
 culis nec otia careant, nec labores, quis inter flu-
 ctus maris nauem diriget, si gubernator abscedat?
 Quis ab insidijs luporum oues custodiet, si pasto-
 ris cura non vigilet? Quis denique latronibus ob-
 sistet & furibus, si speculatorem in prospectu ex-
 plorationis locatum ab intentione sollicitudinis,
 amor quietis abducat? Hæc Leo. Quod si non &
 inter hostes suos periculâque persecutionum
 stare fortis ac perseverare cum grege deberet Epi-
 scopus, non sic Angelo Pergami ecclesiæ in Apo- *Apo. 2. 2.*
 calypsi scriptum legeremus: Scio vbi habitas, vbi
 G 2 sedes

sedes est Sathanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam: Et in diebus illis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, ubi Sathanas habitat. Quàm autem & in sede sathanæ constitutus vigilare debuerat, consequentibus ostéditur: Habeo (inquit Dominus) aduersum te pauca, quia habes illic tenentes doctrinam Balaam, qui docebat Balac mittere scandalum coram filijs Israël, edere & fornicari, ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum. Similiter pœnitentiam age: si quo minus veniam tibi cito, & pugnabo cum illis in gladio oris mei. Ne verò quifquam hæc sic à nobis dici miretur, quasi nunquam pastoribus fugam licitam arbitremur, adhibenda est ea consideratio, cuius nos D. Augustinus prudentissimè doctissimèque simul admonuit, in ea Epistola quam scripsit ad Honoratū Episcopum: Cum enim hic impendente Vandalica persecutione, litteris quæsiisset, essetne recedendum Episcopis & clericis, diligenter hoc imprimis commendauit Augustinus, ne plebs vnquam sine ministerio necessario relinqueretur. Namque (vt ait) an non cogitamus cum ad istorum periculorum peruenitur extrema, nec est potestas vlla fugiendi, quantus in Ecclesia fieri soleat ab vtroque sexu, atque ab omni ætate concursus, alijs baptismum flagitantibus, alijs reconciliationem, alijs etiam pœnitentiæ ipsius actionem, omnibus consolationem, & sacramentorum confectionem & erogationem? Vbi si ministri defint, quantum exitium sequatur eos, qui de isto sæculo vel non regenerati exeunt, vel ligati? Quantus etiam est luctus fidelium suorum, qui eos secum in vitæ æternæ requie non habebunt? Quantus denique gemitus omnium, & quorundam quanta blasphemia de absentia minorum & ministrorum? Vide (inquit) quid faciat malorum temporalium timor, & quanta in eo sit acquisitio malorum æternorum.

Si au-

*Pesido-
nius in vi-
ta Aug.*

Si autem ministri adsint, pro viribus, quas eis Dominus subministrat, omnibus subuenitur: alij baptizantur, alij reconciliantur, nulli Dominici corporis cōmunionē fraudantur: omnes cōsolantur, ædificantur, exhortantur, vt Deum rogent, qui potens est omnia quæ timentur auertere, parati ad vtrumque, vt si non potest ab eis calix iste transferre, fiat voluntas eius, qui non potest mali aliquid velle. Hoc igitur cōstituto, vt necessario ministerio, sine quo viuere nequeunt, fideles non fraudentur, quos suo Christus sanguine comparauit: si quisque ministrorum specialiter quæritur à persecutoribus, huic omnino permittitur fugere de ciuitate in ciuitatem. Tunc (inquit) de locis in quibus sumus, præmente persecutione, fugiendum est Dei ministris, quando ibi aut plebs Christi non fuerit cui ministretur, aut etiam fuerit, & potest impleri per alios necessarium ministerium, quibus non est eadem causa fugiendi. Sicut in sporta submissus fugit Apostolus, cum à persecutore propriè ipse quæreretur, alijs vtique necessitatem similem non habentibus, à quibus illic ministerium absit vt desereretur Ecclesiæ. Sicut fugit sanctus Athanasius Alexandrinus Episcopus, cum eum specialiter apprehendere Constantius cuperet Imperator, nequaquam à cæteris ministris deserta plebe Catholica, quæ in Alexandria commanebat. Cum autem plebs manet & ministri fugiunt, ministeriumque subtrahitur, quid erit nisi mercenariorum fuga illa damnabilis, quibus non est cura de ouibus? Veniet enim lupus non homo, sed diabolus, qui plerumque fideles apostatas esse persuasit, quibus Dominici corporis quotidianum ministerium defuit: & peribit infirmus in sua non scientia sed ignorantia frater, propter quem Christus mortuus est. Quod autem ad eos attinet, qui in hac re non falluntur errore, sed formidine

superantur, quare non potius contra suum timorem Domino miserante atque adiuuante fortiter dimicant, ne mala sine comparatione grauiora, quæ multo amplius sunt tremenda, contingant? Fit hoc vbi Dei charitas flagrat, non mundi cupiditas fumat. charitas enim dicit: Quis infirmatur, & ego non infirmor? Quis scandalizatur, & ego non vrer? Sed charitas ex Deo est. Oremus ergo vt ab illo detur à quo iubetur: & per hanc magis timeamus ne oues Christi spiritalis nequitiae gladio in corde, quàm ne ferro in corpore trucidentur. Magis timeamus, ne sensu interiori corrupta pereat castitas fidei, quàm ne fœminæ violenter constuprentur in carne: quia violentia non violatur pudicitia, si mente seruatur. Magis timeamus ne lapides viui extinguantur deserentibus nobis, quàm ne lapides & ligna terrenorum ædificiorum incendantur præsentibus nobis. Magis timeamus ne membra corporis Christi destituta spiritali victu, necentur, quàm ne membra corporis nostri, oppressa hostili impetu, torqueantur. Non quia ista non sunt vitanda cum possunt, sed quia potius ferenda sunt, quando vitari sine impietate non possunt. Vnde illud, quod Episcopum quendam dixisse audierat Augustinus: Si Dominus nobis imperauit fugam in persecutionibus, vbi potest fructus esse martyrij, quanto magis debemus fugere steriles passiones, quando est Barbaricus & hostilis incurfus? Hoc (inquam) verum quidem esse fatetur & acceptabile, sed his quos Ecclesiastici officij non tenent vincula. Rectè proinde & Tertullianus clerici fugam reprehendit, quando per eam sic deseritur Ecclesia, vt grex derelictus præda fiat bestiarum agri, dum non est pastor illis. Verum quod eo statuat nec cuiquam de grege fugere licere, quia non liceat pastoribus, nulla id omni-
ning

nino conſequutionis neceſſitate concluditur. Atque ſi grex fugere deberet, (inquit) nec deberent præpoſiti ſtare, ſine cauſa ſtaturi ad tutelam gregis? Sanè, vti antea dictum eſt ex Auguſtino, foret ea clero vniuerſo ad alia loca commigrandi iuſtiſſima ratio, ſi grex nullus, qui paſcendus ac protegendus eſſet, remaneret. Sed quàm multi plerumque, quod licet, facere non poſſunt? Quia manet igitur grex, quaeriturque totus, manere quoque debent illi per quos eſt Eccleſiaſtica ſupplenda neceſſitas, ne vigilijs cuſtodiffque remotis, caulæ Dominicæ ſpiritualium beſtiarum pateant incurſibus: manere ipſi præcipuè paſtores ac duces debent, qui ad conſeſionis arma ſumenda & faciendamar-

11.3.4.311

Lib. 3. E-
piſtolarum
Epiftole. 1.
ad Lucium
Papa

tyria, non verbis plebem (vt ait Cyprianus,) ſed factis cohortentur: & imminente Antichriſto, parent ad prælium milites, non ſolum ſermonis & vocis incitamento, ſed fidei & virtutis exemplo. Dixerit hic quiſpiam, Diuum Cyprianum, cum peculiariter ipſe tanquam Chriſtianorum Papa quaereretur, & latebras inuenire, ſicuti cæteri præſbyteri, quos Valerianus imprimis inquiri iuſſerat, facile potuiſſet: non tamen latuit, aut fugam meditatus eſt, ſed in hortis ſuis ſeſe continuit, tanquam vt comprehenderetur expectans. Sed eum quid detinuerit, Diuus Auguſtinus oſtendit in eo ſermone, quem ſcripſit de ſancto Cypriano: Cum (inquit) Cyprianus Sanctus Martyr, de ciuitate Tiburitana, in quam exilio, præcepto Aſpaſij paterni præconſulis, miſſus fuerat, regrederetur, in hortis ſuis manebat. Et inde quotidie ſperabat venire ad ſe, ſicut oſtenſum erat illi. Quid iam fremeret perſequutoris impetus, aduerſus cor ſemper paratum, accedente etiam Domini reuelatione firmatum? Quando enim deſereret patientem, qui non eſt paſſus præoc-

G 4 cupari

Lib. 4. c. 15

cupari nescientem? Simile quiddam de Beato Polycarpo Ecclesiastica Eusebij historia commemorat. Is enim populi furentis acclamatione petitus, tanquam dux & conseruator cæterorum, cum in ciuitate vellet interritus permanere, acquiescens tamen deprecantibus se familiaribus suis, in agrum quempiam ciuitati proximum secessit. Illic autem in oratione positus, triduo antequam comprehenderetur, videt per quietem cervical sui capitis flammis esse consumptum: cumq; euigilasset, interpretatus est astantibus somnium, asserens se propter Christum per ignem vitæ exitum sortiturum esse. Incertus tamen de tempore, hoc quoque tribuit votis amicorum, vt alium in locum commigraret. Sed cum illic quoque per indicium cuiuspiam ad id coacti verberibus fuisset deprehensus, etsi erat ei perfacilis ex ea domo ad alteram transitus, mouere se tamen loco, & iterum latebras quærere noluit, dicens: Domini voluntas fiat. Quin etiam cum suos comprehensores adesse comperisset, progressus in occursum, læto admodum vultu ac placido viros compellauit. Fugam igitur vltiorem in illis viris inhiuit certa expectatio passionis, de diuina reuelatione descendens, qua tempus adesse diuinitus constitutum admoniti, promptam ad patiendum pro Christi nomine exhibuere volūtatem: quam auidam martyrij & prius habuerant, nec id tamen tanquam sese ingerendo quæsierunt. Quod ipsum si nonnullos fecisse legimus, mirandum id magis quàm passim imitandum esse videtur, & raræ cuiusdam subministrationi spiritus assignandum. Exemplum habet D. Ambrosius beati Sebastiani, vbi in Psalmum 118. commentatur: Si multæ persecutiones (inquit) multæ probationes; vbi multæ coronæ, multa certamina. Tibi ergo proficit quod multi persecutores sunt, vt inter multas persecutiones facilius inuenias quomodo coroneris.

Vtatur

Vtatur (inquit) exemplo beati Sebastiani Martyris, cuius hodie natalis est. Hic Mediolanensis oriundus est: fortasse aut iam discesserat persecutor, aut adhuc non venerat in hæc partium, aut mitior erat. Aduertit hic aut nullum esse, aut tepere certamen: Romam profectus est, vbi propter fidei studium persecutiones acerbæ feruebant: Ibi passus est, hoc est, ibi coronatus. Si vnus persecutor fuisset, coronatus hic martyr vtique non fuisset. Quærebat tum beatus ille vir certamina, & occasionem pro Christo moriendi venabatur. Quale quiddam & de beato Francisco memoratur, qui martyrij cupidus, ad Solthanum se contulit, vt cruce prædicata, daretur occasio quæpiam eandem per mortem illustrandi. Memorabilis verò hic fuit beatus martyr Gordius, D. Basilij litteris celebratus: qui cum prius furente persecutione Gentilium fugisset, seque in solitudinem abiecto baltheo militari contulisset, postea spiritualibus exercitijs, diuinisque meditationibus insuperabilis factus, & ad martyrium obeundum diuinitus incitatus, redijt: eoque potissimum tempore, quo equestri spectaculo omnium oculi tenebantur, ex eminentiori theatri parte clarè illud pronunciauit: Ecce inuentus sum ab ijs qui me non quærunt: his qui me non interrogant palam apparui. & postea iudici: Reuersus sum (inquit) palam ostendens quod tua edicta nihil curo. Quæ magis instinctu diuino facta credenda sunt, quàm ordinaria sibi bene consulendi ratione.

Non debere quenquam temerè sese in persecutionum pericula conijcere.

CAPVT DECIMVM TERTIVM.

Q Vippe nostram infirmitatem semper debemus habere suspectam, ex qua non in grauius

G 5 uibus

uibus modò, verùm etiam leuioribus tentationibus deficiamus, nisi diuina manu sustentemur. Ideoque monet Apostolus, vt cum timore & tremore nostram salutem operemur, quia Deus est qui operatur in nobis velle & perficere pro bona voluntate. Quod pijsissimus Propheta cum aliquando non aduerteret, dixit in abundantia cordis sui: Non mouebor in æternum. Sed quid euenit? quãve ratione tam securi cordis est castigata præsumptio? Auertisti (inquit) faciem tuam à me, & factus sum conturbatus. Sed ecce tamen & alterum: Domine (inquit Petrus) etiam si oportuerit me mori tecum, non te negabo. Feruebat illi pro Christo animus, seque posse putabat quod velle sentiebat: verùm labentem infirmitatem nõ multo post ruina manifestat. Ideoque promptis quibusdam & quodam martyrij desiderio feruentibus Dominus misericorditer subtrahit occasiones, ne suos supra id quod possunt, tentari permittat. Certè D. Ambrosius de semetipso loquens & confitens, quid pluribus diuina miseratione præstetur ostendit: Peto (inquit) mihi passionem martyrij: spiritus promptus est, sed videns infirmum carnis meæ, ne dum maiora cupio, minora amittam, dicit: Non potes hæc accipere. Quales (ait) occasiones habui? & de ipso prope sine reuocatus sum. Nouit enim bonus medicus, quæ escæ cui apta sit infirmitati, & cui tempori ad profectum valetudinis. Interdũ oportunitas escæ, sanitatem reddit: quod si importunè aliquis accipiat, aut non conuenienter, implicatur periculo. Quia ergo nescimus (inquit) quid oremus, & quomodo oportet, spiritus postulat pro nobis. Narrat quendam Corinthium Ecclesiastica historia, ex epistola Smirnenfis Ecclesiæ, exemplo aliorum accensum, dum & ipse fortiter facere statuisset, turpiter in tormentis, quæ sibi temerè accersierat, defecisse: Quæ res (inquit) eum ad martyrium pro-

Epist. 23.

*lib. 4. ecel.
bist. cap. 15*

procacia potius & temeritate, quàm deuotione
 profiliisse declarat. Ipse namque se iudicijs inges-
 serat. Victus itaque exemplum euidens omnibus
 dedit, cautius in rebus talibus & circumspectius
 agendum, quia non temeritas, sed fides & mode-
 stia coronatur. Hęc memorata epistola, & quidem
 rectissime. Etenim orare nos Dominus iubet ne
 intremus in tentationem: propterea etiam Chri-
 stum (ait Chrysostronus) non vltro isse in ere-
 mum, sed à sancto Spiritu ductum esse Matthæus
 commemorat: per ista nobis clam suggerēs, quod
 non spontè nos ipsos in tentationes oporteat in-
 filire, sed si tracti fuerimus, viriliter stare. Idemque
 alio loco: Oremus (inquit) Deum, ne intremus
 in tentationem. Si autem intrauerimus, feramus
 fortiter. Illud quidem temperantium hominum
 est, vt se ipsos in pericula non præcipitent; hoc
 autem fortium & Philosophorum. Non itaque
 nosmetipsos præcipitemus quomodolibet, te-
 meritatis quippe esset: neq; iterum aduersis iacta-
 ti, & rebus sic vocantibus, cedamus, timoris nam-
 que hoc esset. Sed siquidem prædicatio verbi nos
 vocauerit, non renuamus: temerè verò, neque
 existente causa, neque vtilitate aliqua, neque ne-
 cessitate quæ ad pietatem pertinet, vocante, non
 irruamus: ostentatio quippe esset & ambitio ho-
 noris superflui. Si autem aliquid eorum quæ læ-
 dunt pietatem contingat, etiam si mille mortes
 sustinere nos oporteat, nihil renuere debemus.
 Non prouoces tentationes, quando tibi ea quæ
 ad pietatem pertinent, pro voto procedunt: vt
 quid superflua tibi accerferes pericula nullum lu-
 crum habentia? Hęc dico (inquit) volens vos
 custodire leges Christi, iubentis orare, ne intre-
 mus in tentationem, & iubentis vt crucem no-
 stram tollamus, ipsūque sequamur: hęc quippe
 non sunt contraria, sed valde conuenientia. Tu
 quidem esto præparatus sicut miles fortis, in ar-
 mis

Matth. 26

*Homil. 13.
in Matth.*

*Vide etiam
homil. 67.
ad populū
Antiochenū*

mis perpetuò sobrius, vigilans, semper hostem ex-
 pectans: bella sanè non excites; hoc quippe militis
 non est, sed seditiosi. Si verò tuba pietatis vocauerit,
 confestim procede, & contemne animam, &
 ingredi cum multa alacritate in agonem: rumpe
 aciem aduersariorum, concide faciem diaboli, sta-
 tue trophæum. Si autem pietas nihil læditur, neque
 depopulatur aliquis nostra dogmata, dico autem
 ea quæ ad animam pertinent, neque cogit aliquid
 facere quod Deo non placeat, noli esse superfluum.
 Hæc Chrysostomus. Quibus iungendum est quod
 D. Cyprianus admonuit in eo libro quem scripsit
 de singularitate clericorum. Quia sunt enim qui
 prætextu gratiæ auxiliatricis, quam sibi temerè
 præsto affore pollicentur, minus tentationum pe-
 ricula refugiunt: Accipimus (inquit) fortitudinem
 spiritualem, per quam substantiæ nostræ fragili-
 tas roboretur; sed ita nobis spiritualis fortitudo
 collata est, vt prouidos nos, non præcipites tuea-
 tur. & rursus in eodem libro: Ordine suo, non
 nostro arbitrio, virtus Spiritus sancti ministratur,
 & secundum institutum eius, prælia prosperantur,
 nunquam nisi præcipitatus exercitus cecidit, qui
 audis facere ducis vel imperatoris sui dispositio-
 nes, irrupit: multo magis per perituram erogat
 fortitudinem, qui sine armis doctrinæ magistri
 spiritus, præsumpserit triumphare, cum dicat: Veh
 qui per præsumptionem suam aliquid faciunt, non
 per Deum. Sic eo libro Cyprianus. Sed erunt etiam
 fortasse, qui propter continentiam & vitæ subli-
 mius aliquod institutum, plus quiddam se in per-
 sequutione præstare posse putabunt, quàm infe-
 riores alij, quos certasse fortiter & vicisse cogno-
 uerint: ideoque tanquam securiores de victoria, pe-
 riculorum esse volent contemptores. Hic verò
 prudèter Augustinus virginem admonuit, ne tale
 quid sibi temerè arrogaret, quale fortes nonnullos
 etiam coniugatos fecisse vidisset vel audisset, ve-
 rum

*Lib de san-
 cta virgi-
 nitate c. 47*

rum submissè potius de semetipsa, suaq; firmitate sentiret. Habet virgo quod cogitet (inquit) vt non infletur, non æmuletur, ita se videlicet bonum virginali bono coniugali multo amplius & melius profiteri, vt tamen nesciat, vtrum illa vel illa coniugata iam pati pro Christo possit, adhuc verò ipsa non possit, & in hoc ei parcat, quia infirmitas eius tentatione nō interrogatur. Fidelis enim Deus (inquit Apostolus) qui vos non permittit tentari supra id quod potestis, sed faciet cum tentatione etiam exitum, vt possitis sustinere. Fortassis illi vel illæ, coniugalis vitæ retinentes in suo genere laudabilem modum, iam possint contra inimicum ad iniquitatem cogentem, etiam laniatu viscerum & effusione sanguinis dimicare. Illi autem vel ille, à pueritia continentes, seq; castrantes propter regnum cœlorum, nondum tamen valent talia vel pro iustitia, vel pro ipsa pudicitia sustinere. Aliud est enim pro veritate ac proposito sancto, non consentire suadenti atque blandienti, aliud non cedere etiam torquenti atque ferienti. Latent ista in facultatibus & viribus animorum: tentatione panduntur, experientia propalantur. Hactenus Aug. Idcirco & beatus Gregorius: Cum

*1. Corin. 10
Lib. 3. dialogorum
cap. 28.*

persequutionis apertè (inquit) tempus ingruit, sicut plerique martyrium subire possunt qui in pace ecclesiæ despicabiles esse vidètur, ita nonnūquam in debilitatis formidinem corruunt, qui in pace ecclesiæ fortiter prius stare videbantur. Rectissime proinde Tuitiensis Rupertus admonuit his verbis, scribens in decimum Matthæi caput: Non præsumas de spiritu fortitudinis, non cito te ipsum præcipites in caminum tentationis, sed timens ne fortè martyrio dignus non sis, fuge, quia non est volentis, neque currentis, sed miserentis Dei. Et iustius necessitas quàm voluntas coronam parit. Verū tamen si expertus es veraciter quod donum habeas supernæ fortitudinis, & hoc tibi Spiritus sanctus

sanctus aliquo modo reuelauit, laudabile est vt vexillum crucis vltro arripias, & procurrens contra hostem, in procinctu fidei confirmes infirmos, & sperandæ à Deo fortitudinis exēplum præbeas. Sic Rupertus. Quia scriptum est igitur; Qui stat videat ne cadat; parumq; voluntatis nostræ vires habemus exploratas, nec raro pium desiderium, proficiendi facultas destituat: plerique tentationem non aduocare, sed fugere debemus, ne si periculum quæsisse videamur, in eo implicati pereamus. Est interim verum quod Augustinus dicit alio in loco: Sicut se infirmitas eorum firmitasque habuerit, metuunt sancti tentari, cupiunt tentari: dolent in tentationibus, gaudent in tentationibus; vt enim metuant tentari, audiunt: Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu lenitatis, intendens teipsum ne & tu tenteris. Vt autem cupiant tentari, audiunt quendam virum fortem ciuitatis Dei dicentem: Proba me Domine, & tenta me, vre renes meos & cor meum: vt doleant in tentationibus; vident Petrum flentem: vt gaudeant in tentationibus. audiunt Iacobum dicentem: Omne gaudium existimate fratres mei, cum in varias tentationes incideritis. De isto quoque perfecto & exercitato cum D. Ambrosius loqueretur: Iustus (inquit) optat probari, tentari non timet. Qui enim statuit custodire iudicia Dei, non timet tentationes. Talis nimirum est qui dicit: Iuravi & statui custodire iudicia iustitiæ tuæ. Stat David mentis statione fundatus, nec timet ne in his mundi tenebris possit errare. Si enim metueret, non iuraret. Est autem hic luculenta profusus nec prætereunda nobis D. Athanasij inuictissimi Alexandrinorum præsulis oratio. Is in Apologia qua suam fugam tuetur, aduersus maledicos Arianos, qui eum vitiosæ timiditatis accusabant, posteaquam exemplis compluribus & scriptura-

*lib. 14. de
ciuit. cap. 9*

Galat. 6.

*sermo. 14.
in psal. 118*

rum testimonijs licitam esse docuisset in persecutione fugam, eruditissimè commōstrat, quemadmodum & vitanda sit temeritas, ne nos in pericula præcipites ingeramus, & diuinæ voluntati, simulatque patefacta fuerit, obedienter acquiescendum. Hoc enim imprimis constituit, cuique suæ vitæ tempus diuinitus esse mensuratum, nec longiorem cuiusquam aut breuiorem, quàm ille dominans in nobis Deus voluerit, vitæ cursum futurum esse. Id autem vt norūt sancti, ita eosdem ignorare subiungit terminos præfixi sibi temporis. Idcirco enim à Dauide peti: Paucitatem dierum meorum nuncia mihi. Hoc ipsum Ecclesiasten quoque disertis verbis expressisse, cum diceret: Et non nouit homo tempus suum. Propterea quoque dixisse patriarcham Isaac filio suo Esau: Ecce consenui, & ignoro diem finis mei. Hinc iam docere pergit, neminem ingerere sese in mortem debere, vt tanquam sibi ipse definiat tempus moriendi, quod Deo soli perspectum est, sed quoad ille permiserit, vitam eius munere concessam, conseruandam esse fuga & latebris: vbi autem horam ipse ostenderit, tum minimè repugnandum esse. Vtitur exemplo Christi: Qui sciens (inquit) quot cuique annos ad mensus esset, neque ignorans quod tempus ad patiendum suo corpori præfinisset, vbi propter nos homo factus esset, cæteris diebus, qui hoc tempus antecedeabant, nostro more, cum quæreretur, sese occultabat, & cum eum persequerentur, effugiebat: insidijsque deuitans, per medios illos transibat. Quum autem tempus à se definitum ipse sibi adduxisset, in quo corporaliter pro hominibus pati volebat, tunc alloquutus est his verbis patrem: Pater venit hora, clarifica filium tuum; nec iam inde se quærentibus subduxit, sed volens comprehendī substitit ac remansit, atque ita eis qui aduersus se tendebant, loquutus est: Quem quæritis? Illisque respon-

respon-

respondentibus, Iesum Nazarenum, dixit: Ego sum. Neque semel duntaxat, sed secundo id fecit, atque ita postmodum cum abduxerunt ad Pilatum. Neque ante tempus permisit se capi, neque cum tempus adesset sese occultauit, sed seipsum obtulit insidiatoribus. Deinde adiungens exempla sanctorum: Sancti verò (inquit) pro formula accepta, utpote à Domino eruditi, & priscis olim & sequentibus temporibus, in certamine quod illis erat cum persecutoribus, & fuga se instantibus eripiebant, & quærentibus sese per latebras subducebant: quippe (ut homines) ignari erant temporis sibi à diuina prouidentia constituti, ac proinde minimè sese insidiatoribus ingerebant, cum non ignorarent quod scriptum est: In manibus Dei esse sortes hominum, & Dominum occidere & viuificare: atque ideo usque ad decursum sui temporis expectare maluerunt: oberrantes interim (ut Apostolus dixit) in melotis & renonibus per solitudinem defraudati, afflictis, & in speluncis foraminibusque terræ latitantes, donec aut mortis definitum tempus superueniret, aut quoadusque definitor temporis Deus ipsis hoc indicaret, vel persecutores inhiens, vel persecutoribus eos tradens. Quod aliquando inter fugiendum conuerso itinere se in aduersarios intulere, non temerè hoc ab illis neque inconsultè factum est. Admoniti enim à spiritu, sese persecutoribus obuios ferebant, etiam tum quoque suum obsequiū promptitudinemque declaraturi: Qualis erat Helias à spiritu hoc audiens, & apparens coram Achab. qualis & Michæas propheta, ad Achab accedens. Et post multa concludit: Vtilis igitur (inquit) & non infructuosa populis fuga sanctorum, etiam si id Arianis non videatur. Quapropter sancti (quemadmodum dictum est) fugientes sese occultabant, & per dispensationem ut medici in usus indigentium reseruabantur. Reliquis autem & in

& in vniuersum omnibus, ea lex propofita est, vt fugiant dum in perfequutionibus appetuntur, & occultent sese dum quæruntur, neque præcipites temerarijque sint in tentando Domino, sed expectent donec definitum moriendi tempus aduenerit, aut iudex ille aliquid de ijs quod sibi rectum videatur, constituerit. Sed tamen nos semper paratos esse voluit, vt vel vocante tempore, vel apprehensi pro Ecclesia vsque ad mortem dimicemus. Hoc & beati martyres temporibus perfequutionum obseruauerunt, ijdémque quamdiu in latebris erant sese obturabant: vbi autem inuenti essent, martyrium obibant. Quod si quidam ex ijs se perfequutoribus dediderunt, non temeritate eo rapiebantur, sed passim apud omnes profitebantur à Spiritu sancto hanc promptitudinem, sui que oblationem profectam esse. Et ad huc quidem modum B. Athanasius prudenter consideratèque perfecit, ne quisquam illi vitium meticulositatis obijciendum putet. Nã cum pastoralis memor officij, caueret id maximè ne populum gregemque suum prodidisse videretur, non prius sese fuga subduxit, quam & à suis vt id faceret monitus esset, quem vnum quæri non ignorabant, & diuino esset miraculo, quo liberet id magis, confirmatus. Sicuti & sæpè aliàs (vt est apud Theodoretum in Tripartita) diuino nuntio pericula multa fer-
lib. 5. tri-
par. ca. 26.
81. 892

logiæ: Nox erat, multique ex populo ad proximam synaxim in orationibus peruigilabant, cum dux exercitus Syrianus ingessit se pluribus quam quinque milibus, quorum alij arma, alij strictos gladios gestabant, alij arcus, iacula, fustes: & Ecclesiam, militibus propè inter se conseratis manibus, ne quisquam inde exiret aut elaberetur, cinxit: Ego autem cum in tanta tribulatione populos deserere absurdum putarem, & rectius esse vt pro alijs pericula fusciperem, ma-
 H
 nebam

nebam sedens in cathedra mea, diacono iusso
 ut Psalmum recitaret: Quoniam in saeculum mi-
 sericordia eius; & post recitationem quisque do-
 mum abiret: vbi cum dux istarum cohortium vi-
 in templum irrupisset, militesque sacrarium, ad
 me intercipiendum, obsiderent, quotquot ex cle-
 ro, populo ve residui erant, clamitare, obsecrare,
 vt me subducerem: ego contra, nisi omnibus ad-
 vnum digressis, me recessurum pernegabam: qua-
 propter relicta cathedra, iniunctisque precibus
 obsecrabam, vt abitum maturarent: melius enim
 esse iudicabam si ipse in periculum venire, quam
 vt quisquam illorum acciperet. Digressis igitur
 plerisque, caeterisque eos subsequenter, mona-
 chi mei & nonnulli ex clericis inter abeundum
 me secum abstraxerunt. Atque ita (testor verita-
 tem) per milites, quorum alij sacrarium cingebat,
 alij per templum oberrabant, inoffense transi-
 mus: Domino duce & protectore, nihilque ipsis
 sentientibus elapsi sumus, Deum interim magni-
 ficè glorificantes, quod neque populum prodid-
 semus, & quod ijs prius sine noxa dimissis, qua-
 rentium manus effugissemus. Quum igitur di-
 uina prouidentia nos ita mirabiliter ex hoc peri-
 culo eripuerit, quis mihi id iure vitio verten-
 dum putet, quod non vltro me in manus qua-
 rentium reiecerim, aut remenso itinere, me eorum
 oculis ingesserim? Haec igitur Athanasius. Quod
 vero D. Cyprianus permittit quibusdam, taci-
 teque hortatur, vt repetant agonem martyrii,
 ad eos referendum est qui lapsi fuerant prius.
 Quorum tametsi delictum poterat poenitentiae
 satisfactione purgari, tamen id quoque restabat,
 quod merito facerent, vt diuinum honorem repa-
 rarent confitendo, cui negando labem intulerant.
 Si nimium (inquit) properant, habent in sua po-
 testate quod postulant: largiter acies adhuc geri-
 tur, & agon quotidie celebratur: Si commissi verè
 & si.

Lib. 3. 8.
 Epistolae
 Epist. 18.

& fideliter pœnitet, & fidei calor præualet, quæ differri non potest, potest coronari. Denique notandum est quod idem ait Cyprianus in eo sermone quem scripsit de mortalitate, non esse martirium in nostra potestate, sed de Domini dignatione pendere. Cū enim grassante peste, multosq; cum Gentilibus Christianos quoque rapiente, non deessent qui se quereretur morte præueniri, qui tamen sese ad tolerantiam passionis toto corde & plena virtute deuouissent, hunc quoque impatientioris animi motum sedare volens Cyprianus: Primo in loco (inquit) non est in tua potestate, sed in Dei dignatione martirium: nec potes te dicere perdidisse, quod nescis an merearis accipere. Deinde Deus scrutator renum & cordis, & occultorum contemplator & cognitor, videt te, & laudat, & comprobatur. Et qui perspicit apud te paratam fuisse virtutem, reddet pro virtute mercedem. Nunquid Cain cum Deo munus offerret, iam peremerat fratrem? & tamen parricidium mente conceptum Deus prouidus ante damnauit. Vt illic cogitatio mala & perniciofa conceptio, Deo prouidente prospecta est: ita & in Dei seruis, apud quos confessio cogitatur, & martirium mente concipitur, animus ad bonum deditus, Deo iudice coronatur. Aliud est martirio animum deesse, aliud animo defuisse martirium. Qualem te inuenit Deus cum vocat, talem pariter & iudicat. Et ad istum quidem modum Cyprianus.

*Cauendum esse Christiano, ne incauta temeritate
persequutionem vel excitet, vel exacerbet.*

CAPVT XIII.

NEc prætereundum est, quod D. Ambrosius, cum de officijs scriberet vitæ Christianæ, his verbis scriptum reliquit: Cauendum reor (inquit) ne dum aliqui nimia gloriæ ducuntur cupiditate, insolentius abutatur potestatibus, & plerunque

Lib. 1. officiorum c. 42.

*Theodore-
tus lib 5.
cap. 39.
Habet simi-
le quiddā
de Marco
Arethufio-
rum Epif-
copo: qui
templū eo-
rum pro-
phanum,
quod euer-
serat sub
Constantio,
iussus re-
dificare aut
impensas
dare, nec o-
bulum qui-
dem datu-
rum se con-
stantissime
respondit.
lib. 6. Tri-
partita ca.
12.*

runque auersos à nobis animos Gētilium in studia
persequutionis excitent, atque inflamment ad ira-
cundiam. Itaque vt illi perseuerare possint, & sup-
plicia vincere, quantos perire faciunt? Et erunt ta-
men fueruntq; semper, qui zelo pietatis hoc se fa-
cere arbitrarentur, & fortasse etiam facerent zelo
quopiam religioso incitati, sed non circumspectè
fatis prudentèrque suscepto: velut qui dominante
adhuc per Imperatores ac Reges Gentilitatis er-
rore, aut deorum inflammabant delubra, aut in ijs
idola conterebant. Nam in Perside quidem fuit a-
liquando hæc grauissimæ persequutionis occasio,
quod Pyrrhæum, id est, ignis templum, intempe-
stiuo cuiusdā Abde calore fuisset incensum. Quod
non rectè factum, ille postea constantissimæ pie-
tatis firmitate correxit. Templum enim reædifi-
care iussus, noluit, ne diuinos honores creaturæ
detulisse videretur. Sicuti nec synagogam Iudai-
cam reædificare licuisse, declarat Ambrosius E-
piscopo, etiamsi illam ipse feruentior exuri iussis-
set. de quo scriptum sic habet Epistola 29. quæ scri-
pta est ad Theodosium Imperatorem, vindicari
iubentem in Episcopum & Christianos, quod sy-
nagogam Iudæorum incenderant. Relatum est
(inquit) à comite Orientis militarium partium,
incensam esse synagogam, idq; authore factum E-
piscopo: Iussisti vindicari in cæteros: synagogam
ab ipso ædificari Episcopo. Non astruo expectan-
dam fuisse assertionem Episcopi. Sacerdotes enim
turbarum moderatores sunt, studiosi pacis, nisi
cum & ipsi mouentur iniuria Dei, aut Ecclesiæ
contumelia. Sit aliquis iste Episcopus feruentior
in exustione synagogæ, timidior in iudicio: non
vereris Imperator ne acquiescat sententiæ tuæ? ne
præuaricetur non times? non etiam vereris quod
futurum est, ne verbis resistat comiti tuo? Necessè
erit igitur vt aut præuaricatorem, aut martyrem
faciat: vtrumq; alienum tēporibus tuis, vtrumq;
perfe-

persequutionis instar, si aut præuaricari cogatur, aut subire martyrium, & infra: Quid? si alij timidores, dum mortem reformidant, offerant ut de facultatibus suis reparetur synagoga? aut Comes ubi hoc compererit primò constitutum, ipse de Christianorum censu exedificari iubeat? Habebis Imperator comitem præuaricatorem, & huic vexilla committes victricia? huic labarum? Quia verò zeli istiusmodi imprudentis opera, Christianæ modestiæ & patientiæ labem sæpenumero grauem inferebant, decretum fuit, ne qui in templis idolorum, propterea quod illa demolirentur, fuissent à Gentilibus interfecti, martyrum honores acciperet. Nec immeritò etiam displicuisse videntur Mensurio Ecclesiæ Carthagenensis ante Cæcilianum Episcopo, ab ijsq; honorandis Christiani prohibiti, qui se non comprehensi offerebant persecutionibus, & vltro dicebant se habere scripturas, quas non traderent, cum hoc ab eis nemo quæsiisset. Quid enim hoc erat aliud, quàm persecutionem prouocare? & bilem mouere Tyranno? Fuerunt igitur, qui ea facerent vel imprudentes & temerarij, vel gloriæ cupidi. Quidam etiam erant facinorosi fisci debitores, qui occasione persecutionis, vel carere volebant onerosa multis debitis vita, vel purgare se putabant, & quasi abluere facinora sua, vel certè acquirere pecuniam, & in custodia delitijs perfrui de obsequio Christianorum. Scribit Eusebius quendam Nicomediæ virum nobilem & illustrem sæculi dignitate, simul ut vidisset aduersus Dei cultores in foro crudelia edicta pendere, calore nimio fidei ignitum, publicè populo inspectante, iniecta manu, librum iniquæ legis detraxisse ac minutatim discerpisse, Augusto, id est, Diocletiano, & Cæsare Maximiano in eadem vrbe constitutis. Ex quo facto quid consequutum sit, non difficile fuerit diuinare. Ira namque

Conc. Elbert. can.

60.

In breuiculo cõtra Donatistas collocatione 3. diei.

vide hoc ipsum in dicto breuiculo Aug. ex epistola Mensurij.

lib. 8. ecclesiast. hist. cap. 5.

principum, & rabies Gétilitatis irritata in supplicia necesseque piorum passim ruit. Quanquam ille contractor iniquissimorum edictorum, cum admiratione omnium fortem se & alacrem in cruciatibus perferendis, veréque martyrem Christi præstiterit. At Diuus Cyprianus istiusmodi persequutionum occasiones & incitamenta sic vitauit, docuitque vitanda, vt nec tum cum vrgentibus negotijs vocaretur, eo concesserit, vbi grauiores motus eius conspectus atque præsentia concitasset. Quod ipse declarat Epistola 8. lib. 1. Accessit hinc (ait) tabescenti animo nostro dolor maior, quod in tanta sollicitudine ac necessitate excurrere ad vos ipse non possum, dum per minas & insidias perfidorum cauemus, ne aduenientibus nobis tumultus illic maior oriatur: & cum paci & tranquillitati Episcopus providere in omnibus debeat, ipse materiam seditioni dedisse, & persequutionem denuo exacerbasse videatur. Et rursus Epistola decima lib. 3. Quanquam (inquit) causa compelleret, vt ipse ad vos properare & venire deberem, primò cupiditate & desiderio vestri, quæ res in votis meis summa est: tum deinde vt ea quæ circa Ecclesiæ gubernaculum utilitas communis exposcit, tractare simul & plurimorum consilio examinata delinire possimus: tamen potius visum est adhuc interim latebram & quietem tenere, respectu utilitatum aliarum, quæ ad pacem omnium nostrum pertinent & salutem: quarum vobis à Tertullo fratre nostro charissimo ratio reddetur, qui pro cætera sua cura, quam impensè diuinis operibus impartit, etiam huius consilij author fuit, vt cautus & moderatus existerem, nec eis locis in quibus toties flagitatus & quæsitus fuisset, me temerè committerem. Epistola quoque libri tertij quinta; Sicut Domini mandata instruunt (inquit) statim turbationis impetu primo, cum me

cla

clamore violento frequenter populus flagitasset, non tam meam salutem, quam quietem fratrum publicam cogitans, interim secessi, ne per inuerecundam presentiam nostram, seditio quae ceperat, plus prouocaretur. Absens tamen corpore, nec spiritu, nec actu, nec monitis meis defui, quo minus secundum Domini praecipua fratribus nostris, in quibus possem, mea mediocritate consulerem. In hac autem prudentissima sui moderatione, beatum Gentium Apostolum imitatus est Cyprianus. Ille enim excitata per Demetrium de via Domini turbatione, confusioneque Ephesinae ciuitatis, & discipulis suadentibus, & amicis rogantibus, acquieuit ne se daret in theatrum: *Actorum cap. 19.* propterea quod eius praesentia non modo non sedasset populi furorem ipsius praedicatione commotum, sed magis etiam vehementiusque prouocasset. Sic, ne vetera praetereamus, subtraxit Iacob, consilio prudentissimae matris, sui conspectum Esau fratri, ut explendi huius in illum odij nulla remaneret occasio. Saulem quoque Dauid quoties fugit? quoties ne sua ille praesentia exacerbaretur, euitauit? Christus certe ipse suorum in se inimicorum studium prouocare noluit, ideoque cum se ad necem quaeri sciret, pessimasque Pharisaeorum voluntates cognosceret, alio se contulit, tametsi nec praesenti ququam officere potuisset, nisi voluisset. Ideoque & Athanasius in eiusmodi periculis prudentia Christiana circumspectus, per quattuor mensium spatium in sepulchro paterno delituit, ne quemadmodum historia Tripartita significat, periculis erandorum malorum causa esse videretur. *Lib. 7. c. 27.*

H 4 Nephias

*Nephas esse mortem sibi consciscere ad effugien-
da persequutionum pericula.*

CAPVT XV.

VT autem sunt, qui temerè sibi pericula persequutionum accersunt: ita reperti sunt fideles, qui eousque refugerent persequentiū manus, vt eorum se crudeli nequitia, mortem sibi met afferendo, subtraherent. Hoc verò in alteram est peccare partem, grauitèrque delinquere: seposita tamen Dei iussione, de qua post dicetur. Si enim proximum etiam Reipub. noxium, auctoritate priuata, non licet interficere: multo minus cuiquam liceat extorquere sibi met vitam, auctoritate priuata. Ac si illud idcirco vitiosum est, quia sit & iniustum, & abhorrens ab officio charitatis: quantum criminis habeat necesse est id factum, quo & grauisimum nulla potestate legitima proprio corpori nocumentum infertur; & maior illa quam sibi quisque debet, charitas violatur? Non est quisquam sui corporis membrorumve suorum dominus, vt horum aliquid perdere suo arbitratu & iudicio possit. Vnde & illi Philosophi, qui animas corporibus veluti carceribus incluserunt, nephas tamen esse iudicant, iniussu dominantis in nobis Dei, ex hac vita migrare, & vincula rumpere carceris, id enim vetare leges: sed tanquam à magistratu, aut ab aliqua potestate legitima, sic à Deo euocari atque emitti oportere. Interest etiam Reipublice, cuius singuli membra sumus, quomodo, quauè ratione suarum quicquam partium amittat. Cui proinde fieri constat iniuriam, si nullo publico iudicio, sed priuato, aut alium quisquam è medio sustulerit, aut se ipsum. Denique diuinæ legis præceptum est: Non occides; vbi additum non est, proximum tuum, vt diceretur: Non occides proximum tuum. Quod et si

*Cicero in
somnia Sci-
pionis, &
li. 1. Tuscu-
lanarum
questionū.*

720. p. 113

et si dictum reperiretur, tamen consequens esse
 cuius intelligeret, sui quoque cædem prohiberi,
 si proximi prohibita legeretur: Sicuti cum prohi-
 betur falsum testimonium aduersus proximum,
 eo ipso illius ostenditur crimen, qui aduersus se-
 ipsum dixerit. Quippe regulam diligendi prox-
 imum, à seipso dilector accepit, quando scriptum
 est: Diliges proximum tuum sicut teipsum. Id-
 circo Augustinus ad Dulcitium scribens tribu- *epistola 61.*
 num: Quia (inquit) omnis qui sine vlla legiti-
 mæ potestatis autoritate hominem occidit, ho-
 micida est: quisquis seipsum occidit, non sit ho-
 micida, si non homo est. Verùm diuersæ causæ
 existunt, propter quas hominibus interdum, nec
 ijs quidem omnino malis aut insulsis, nequaquam
 alienum ab officio videatur, si mortem sibi ipsi
 consciscant. Velut ea imprimis quæ mouit Ra- *cap. 14.*
 zium, virum inter Iudæos primarium, de quo scri-
 ptum est libro Machabæorum secundo: quod do-
 mi comprehensus ab impijs Iudaicæ religionis &
 gentis persecutoribus, gladio se petijt: eligens
 (ait scriptura) nobiliter mori potius quàm sub-
 ditus fieri peccatoribus, & contra natales suos
 indignis iniurijs agi. Sibi ergo ille nobiliter fa-
 cere visus est, quod summi probri loco duceret,
 ab incircuncisis hominibus, indignis tractari mo-
 dis. Atque hoc quod ei sic visum fuerat, simpli-
 citer & nihil dissimulans, scripturæ sacræ nobis
 author expressit. Verùm hoc illius viri iudicium,
 si ad diuinæ legis regulam reuocetur, deprehen-
 detur non Dei, sed mundi fuisse iudicium: quod-
 que fortis ac generosi animi censebat esse, ad fra-
 cti languorem debilitatémque pertinebat. Cùm *epistola 61*
 etiam (vt ait D. Augustinus) multum in Iudaismo
 profecisset, quæ sibi in comparatione iustitiæ
 Christianæ, damna & stercora fuisse dicit Apo-
 stolus, & propter hoc idem Razius Iudæorum
 pater appellaretur: quid mirum est si tanquam
 H 5 homi-

homini elatio superba subrepsit, vt mallet ma-
 nu propria perimi, quàm post illam in suorum
 aspectibus celsitudinem, sustinere indignam in
 hostium manibus seruitutem? Solent in literis
 Gentilium ista laudari. In his autem Machabæo-
 rum libris, quamuis homo fuerit ipse laudatus,
 factum tamen eius narratum est, non laudatum,
 & iudicandum potius quàm imitandum, quasi
 ante oculos constitutum: non sanè nostro iu-
 dicio iudicandum, quod nos quoque vt homi-
 nes habere possemus, sed iudicio doctrinæ so-
 briæ, quæ in ipsis quoque libris veteribus clara
 est. Longe quippe fuit iste Razius à verbis il-
 lis, vbi legitur: *Omne quod tibi applicitum fue-
 rit accipe, & in dolore sustine, & in humilitate
 tua patientiam habe.* Non ergo fuit iste vir eli-
 gendæ mortis sapiens, sed ferendæ humilitatis
 impatiens. Scriptum est quòd voluerit nobili-
 ter & viriliter mori: sed nunquid ideo sapien-
 ter? Nobiliter scilicet, ne libertatem sui gene-
 ris captiuus amitteret: Viriliter autem, quod tan-
 tas vires animi haberet, quibus idoneus esset,
 vt se ipse perimeret: quod gladio cum implere
 non posset, de muro se præcipitem dedit, & sic ad-
 huc viuus abruptam cucurrit ad petram, atque ibi
 exanguis intestina sua produxit, quæ vtraque ma-
 nu dissipata spargebat in populū, ac deinde post-
 ea defessus occubuit. Magna hæc sunt, nec tamen
 bona. non enim bonum est omne quod magnum
 est, quoniam sunt magna etiam mala. Deus dixit:
 Innocentem & iustum ne occidas. Si ergo iste in-
 nocens & iustus non fuit, cur proponitur imitan-
 dus? Si autem innocens & iustus fuit, quare inter-
 fector innocentis & iusti, id est ipsius Razij, infu-
 per putatur esse laudandus? Hæc de Razio. Inter
 Gentiles verò Cato reperitur multum semper à
 constantia & morum grauitate laudatus, qui ne
 in Cæsaris victoris conspectum veniret, vitæ sibi
 vitam

vitam ademit: quod eius factum frustra Cicero,
 proposita naturarum diuersitate, commendat:
 Hæc enim (inquit) differentia naturarum, tan-
 tam habet vim, vt nonnunquam sibi mortem a-
 liquis consciscere, sed non alius, debeat. Non *Officiorum*
 enim alia in causa Marcus Cato fuit, alia cæ- *lib. 1.*
 teri, qui se in Aphrica Cæsari tradiderunt. At
 qui cæteris forsitan vitio datum fuisset, si se
 interemissent, propterea quod eorum vita le-
 nior, & mores fuerant faciliores. Catoni au-
 tem cum incredibilem tribuisset natura graui-
 tatem, eamque ipse perpetua constantia robo-
 rasset, semperque in proposito, susceptoque con-
 silio permansisset, moriendum potius, quam
 tyranni vultus aspiciendus fuit. Quod naturæ
 ille concedit graui & constanti, hoc propter su-
 perbiæ vitium Christiana doctrina condem-
 nat: quo vitio perdere maluit proprijs mani-
 bus vitam, quam pro eadem illi, cui semper re-
 stiterat, supplicare. Iustior interimendi sui cau-
 sa videatur, peccandi periculum. Cum enim
 pluris facienda sit iustitia quam vita corporis,
 magisque cauendum ne anima quam ne cor-
 pus intereat, non absurdè fortasse fieri videbi-
 tur, si iustitiæ violatio & animæ mors gra-
 uissima, corporis aduocata morte, caueatur.
 Ita sane, si vnquam esset ad peccati declinatio-
 nem, hoc est, ad animi vitandam pestem, sui
 interfectio necessaria. Sicuti ad conseruatio-
 nem reliqui corporis, ne qua morbi perni-
 ciositas totum corripit, membri vnus aliquan-
 do necessaria præcisio est. Nunc verò, cum
 ad euitandum in huius vitæ periculis pecca-
 tum, ordinatissimum orationis remedium non
 desit, facit perinde qui se propterea interi-
 mit, atque si quispiam descendere volens, re-
 lictis gradibus ad id præparatis, sese ex alto
 præcipitem daret, Proinde si quisquam est ea
 præ-

præditus animi fortitudine, vt vitam hanc perdere fatius esse ducat, quàm Deum offendere, iustus has conferet animi vires ad obeundam fortiter mortem alterius illatam iniuria, ne illi ad peccatum consentiat. Cur enim si vitam & sanguinem profundere pro iustitia paratus es, non tibi illam manibus alienis eripi malis quàm tuis? Nec magna profectò iudicij absurditate carere videtur, qui semetipsum tortorem sibi malit esse, quàm hoste. At reperiuntur quarùdam exempla virginum atque matronarum, quæ tempore persequutionis, rapidis se fluminibus mandauerunt, vt corporis integritatem tutarentur. De quibus scriptum sic est apud Eusebium: Alij cum ad sacrificandum quærerentur, sacrilegam pollutionem vitantes, vitam præcipitio finierunt, minore quidem tolerantia fiducia, sed conseruandæ fidei maiore cautela. In quibus admirabilis quædam & veneranda fœmina, pulchritudine pariter & pudicitia formosa, genere nobilis & copiosa facultatibus: cui erant duæ filiaë virgines, honestæ fatis, & ad maternæ pudicitiaë regulam nutritæ, specie simul & moribus æmula sibi probitate certantes, quas religiosa mater secundum præceptum diuinum in timore Domini æducauerat. Sed pro his quæ supra diximus, vel naturæ, vel institutionum bonis, prauorum hominum multa erga virgines, earumq; matrem contentio exagitabatur, & summo studio, summaq; vi perquirebantur. Cùmque declinandi turbinis gratia sui absentiam procurassent, agitur omni intentione, vt earum præsentia fieret: missi in hoc ipsum milites, repertas eas venire Antiochiam cogunt. Sed cum perurgentibus militibus, vehiculo impositæ iter agerent, talibus religiosa & pudica mater ad filias vtitur verbis: Scitis dulcissimè mihi filiaë, quomodo vos in disciplina Dei æducauerim. Scitis quod à paruulis Deus vobis pater, Deus nutritor, Deus institutor extiterit, & quod

lib. 8. c. 12.

quod pudicitiae & castitatis bonum ita mecum pariter dilexistis, ut nec oculus quidem vester unquam, (sicut vobis conscia sum) lasciuiose fuerit maculatus aspectu. Quid igitur nunc agimus? Videtis quod ista omnis vis aut à Deo nos studet aut à pudicitia separare. Prostituentur ergo publicis lupanaribus membra, quæ aër pene ipse publicus habuit incognita? Ne quæso filiae, quia nec tam parua nobis in Deo fides est, ut mortem pertimescamus: nec tam despecta pudicitia, ut viuere etiam cum turpitudine cupiamus. Quin potius, si placet, quod in omnibus tenetis, etiam in hoc sequimini matris exemplum. Præueniamus impuras carnificum manus, & impudicorum præripiamus incursum, mundumque hunc, qui nos ad impuram & impudicam compellet ac pertrahet vitam, pura & pudica morte damnemus. Cumque talibus adhortationibus filias ad simile propositum videret accensas, ad fluuium quendam in itinere positum venerunt, ubi cum se humanæ necessitatis causa descendisse simulassent, & paululum custodes cogente naturali reuerentia secessissent, adductis diligentius hinc inde vestibus, minacis se fluuii rapidis iniecerunt fluentis. Sed & aliæ duæ virgines per omnia insignes sorores, genere nobiles, vita mirabiles, primæ adhuc ætatis specie pulchræ factis, sed anima pulchriores, ornatae moribus magis quam monilibus, studijs apprimè probabiles, non ferentes violari publicis edictis ac legibus castitatem, marinis se fluctibus demersere. Narrat idem *lib. 8. c. 17.* Author de Sophronia, hunc in modum: Cum enim de huius sceminæ pulchritudine cognouisset Maxentius (ut ei mos erat) stuprorum ministris deduci ad se sceminam iubet. Illa rem ad maritum detulit. Qui cum comperisset, multa secum voluens, ad vltimum altius ingemiscens: Et quid (inquit) faciemus? quibus aut hæc toleranda sunt, aut anima ponenda. Tum illa ut maritum vidit metu mortis perter-

perterritum, prodidisse pudicitiam suam: Paululum (ait his qui missi fuerant) expectate, donec composita (vt decet) & adornata procedam. Dehinc ingressa cubiculum, cum prius defixis genibus orasset, tanquam pudicitiam suam immolatura Deo, pectus ac viscera correpto mucrone transuerberat: Extremos huiusmodi nuntios ad tyrannum per adsistentes famulas mittens, Tales (ait) magis placeant Christianæ fœminæ tyranno. Hæc igitur apud Eusebium scripta reperiuntur. Verùm de istiusmodi factis quid Augustinus senserit, audiendum est potius, ne temerè nos de illis quicquam diuinasse videamur. Cum igitur is ostenderet inferre sibi necem licere nemini, argumenta nonnulla, ad quæ respondeat, sibi ipse proponit. Sed quædam (inquiunt) sanctæ fœminæ tempore persecutionis, vt insectatores suæ pudicitiae deuitarent, in rapturum atque necaturum se flumen proiecerunt: eoque modo defunctæ sunt, earumque martyria in Catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentantur. De his nihil temerè audeo iudicare. Vtrum enim Ecclesiæ aliquibus fide dignis testificationibus, vt earum memoriam sic honoret, diuina persuaserit autoritas, nescio, & fieri potest, vt ita sit. Quid si enim hoc fecerunt non humanitus deceptæ, sed diuinitus iussæ: nec errantes, sed obediens: sicut de Sampson aliud nobis fas non est credere? Cùm autem Deus iubet, seque iubere sine vllis ambagibus intimat, quis obedientiam in crimen vocet? quis obsequium pietatis accuset? Sed non ideo sine scelere facit, quisquis Deo immolare filium decreuerit, quia hoc Abraham etiam laudabiliter fecit. Nam & miles cum obediens potestati, sub qua legitime constitutus est, hominem occidit, nulla ciuitatis suæ lege reus est homicidij: imo nisi fecerit, reus est imperij deserti atque contempti.

Quod

Lib. 1. de
ciuit. Dei,
cap. 26. &
27.

71. 2. 4.

Quod si sua sponte atque authoritate fecisset, in crimen effusi humani sanguinis incidisset. Itaque unde punitur si fecerit iniussus, inde punitur nisi fecerit iussus. Quod si ita est iubente imperatore, quanto magis iubente creatore? Qui ergo audit, non licere se occidere, faciat si iussit, cuius non licet iussa contemnere. Tantummodo videat, vtrum diuina iussio nullo nutet incerto. Nos per aurem conscientiam conuenimus, occultorum nobis iudicium non usurpamus. Nemo scit quid agatur in homine, nisi spiritus hominis qui in ipso est. Hoc dicimus, hoc asserimus, hoc modis omnibus approbamus, neminem spontaneam mortem sibi inferre debere, velut fugiendo molestias temporales, ne incidat in perpetuas. Neminem propter aliena peccata, ne hoc ipso incipiat habere grauisimum proprium, quem non polluebat alienum: neminem propter sua peccata præterita, propter quæ magis hac vita opus est, vt possint pœnitendo sanari: neminem velut defiderio vitæ melioris, quæ post mortem speratur: quia reos suæ mortis, melior post mortem vita non suscipit. Restat vna causa de qua dicere cæperam, qua vtile putatur, vt se quisquam occidat, sed ne in peccatum irruat, vel blandiente voluptate, vel dolore sæuiente. Quam causam si voluerimus admittere, eousque progressa perueniet, vt hortandi sint homines, tunc se potius interimere, cum lauacro sanctæ regenerationis abluti, vniuersorum remissionem acceperint peccatorum. Tunc enim tempus est cauendi omnia futura peccata, cum omnia sunt deleta præterita. Quod si morte spontanea reus fit, cur non tunc potissimum fit? Cur baptizatus sibi quisque parcat? Cur liberatum caput tot rursus vitæ huius periculis inserit, cum sit facillimæ potestatis illata sibi nece omnia deni-

deni-

deuitare, scriptumque sit: Qui amat periculum, incidit in illud? Cur ergo amantur tot & tanta pericula, vel certe etiam si non amantur, suscipiuntur? Cur manet in hac vita, cui abscedere licitum est? An verò tam insulsa peruerfitas cor euertit, & à cōsideratione veritatis auertit: vt si se quisquam interimere debeat, ne vnus captiuantis dominatu corruat in peccatum, viuendum sibi existimet, vt ipsum perferat mundum per omnes horas tentationibus plenum, & talibus qualis sub vno Domino formidatur, & innumerabilibus cæteris, sine quibus hæc vita non ducitur? Quid igitur causæ est, cur in eis exhortationibus tempora consumemus, quibus baptizatos alloquendo studeamus accendere, siue ad virginalem integritatem, siue ad continentiam vidualem, siue ad coniugalem fidem, cum habeamus meliora, & ab omnibus peccandi periculis remota compendia: vt quibuscunque post remissionem receptam peccatorum, ad arripiendam mortem, sibi que ingerendam persuadere potuerimus, eos ad Dominum saniores purioresque mittamus? Porro si quis hoc aggrediendum atque persuadendum putat, non dico desipit, sed insanit. Quia tandem fronte homini dicit: Interfice te, ne paruis tuis peccatis adijcias grauius, dum viuis sub domino Barbaris moribus impudico, qui non potest nisi sceleratissime dicere: Interfice te, peccatis tuis omnibus absolutis, ne rursus talia vel etiam peiora committas, dum viuis in mundo tot impuris voluptatibus illecebrosus, tot nephandis crudelitibus furioso, tot erroribus & terroribus inimico? Hoc quia nephas est dicere, nephas est profecto se occidere. Nam si hoc faciendi vlla causa iusta esse posset, proculdubio iustior quàm ista non esset. Quia verò nec ista est, ergo nulla est: Non itaque omnibus vobis, o fideles Christi, sit tædio vita vestra, si ludibrio fuit hostibus castitas vestra. Habetis magnam

gnam veramq; consolationem, si fidam conscientiam retinetis, non vos consensisse peccatis eorum qui in vos peccare permisi sunt. Haftenus Augustinus.

Qui fiat vt oborta persecutione tam multi cadant.

CAPVT XVI.

Quoniam autem oborta persecutione magnus & ingens esse solet cadentium numerus, quid in causa sit, quidve Christiani hominis animum firmare in persecutione possit, dicendum est. Cadunt igitur sepe multi vnus persecutionis terrore prostrati, propterea quod nec pacis tempore stabant satis, à domesticis videlicet hostibus, id est, vitijs superati, atque in ipsa tranquillitate rerum molliter & deiectè viuentes. Nempe cedunt, cum nemo hostiliter persequatur: cumque nemo fuget, funduntur atque dissipantur, per varia vitiorum diuerticula oberrantes. Non euadunt igitur in bello victores, qui nec media in pace salui consistere potuerunt. Et quia tempore

Epigrammate 91. Huc refert Aug. illud Sapientis de formicae præceptū: Vade ad formicā piger, quæ in estate colligit cibum sibi. ca 24. lib. contra Adimantum. Homil. 34. in ca. Matthei 10

*Dum non perturbant animum discrimina mūdi,
 Dumq; diem pacis pralia nulla mouent:
 Exercere fidem diuinis conuenit armis,
 Consilioq; omnes anticipare minas.
 Tranquillam, & curis vacuā sapientia mentem
 Imbuet, & placidi pectoris hospes erit.
 Nam quod non fuerit conceptum corde quieto,
 Acquiri in sauo turbine non poterit.
 Itaque si acciderit (ait Chrysostronus) quod Deus auertat, neque permittat vnquam euenire, bellum*

I Eccle-

Ecclesiae ac persecutio, cogita quantus oritur risus, quam magna erunt nostra opprobria. Merito id quidem. nam cum nemo in arena seipsum exerceat, quomodo aliquis in certamine insignis erit atque conspicuus? Quis vnquam athleta non ab ineunte adolescentia in palæstra corroboratus, potuit in Olympicis excelsa ac magno animo aduersarium aggredi? An non oportet quotidie luctari ac currere? Nonne videtis eos quos quinque certaminum athletas appellant, cum nullum forte luctatorem repererint, ad saccum arena plenum vires suas excitare? Iuniores vero his cum iunioribus, quasi cum aduersarijs, pugnam & exercitationem inire? Hos imitari stude, ac ipse tecum altioris philosophiae instituta meditare, ac re ipsa plerumque confirma. Sunt enim multi qui ad iram nos rabiem incitant; multi qui concupiscentiae flammam incendunt. Insurge igitur contra passiones, vincas animi labores, vt corporis quoque labores possis perferre. Nam & beatus Iob ille, nisi antea praemeditatus fuisset, non ita in certamine refulsisset. Nisi certe crebro cogitasset, qua ratione moerorem omnem superaret, dixisset omnino aliquid moestum cum repente obisse filios rescisisset. Nunc vero ita exercitatus praemeditatusque fuerat, vt ad omnia ingenti animo perstiterit, ad totius substantiae, & tam multarum rerum iacturam, ad filiorum amarissimum obitum, ad vxoris affectum, ad acerba corporis vlcera, ad iniuriam amicorum opprobria, ad ancillarum contemptum atque seruorum. Quod si eius mirabilia gesta cupis inspicere, ipsum audi, ab eo ipso discere, qualiter vniuersam spernebat pecuniam. Si laetatus sum (inquit) multis mihi affluentibus vndique diuitijs, si recondidi aurum sicut puluerem, si spem in lapidibus pretiosis habui. Haec ille. Propterea neque cum erepta quidem omnia subito essent, turbatus est, quippe qui praesenti-

sentibus non delectabatur. Cum igitur tanta facilitate (ait alibi idem Chrysoſtomus) carnē exuere debeamus, quanta veſtimentum, id præſtiterimus, ſi non fuerimus pecuniæ dediti, ſi non domibus, ſi non affectioni, ſi ab omnibus fuerimus ſeparati: proptereaq; multi, vt carnem pro Chriſti confeſſione deponant, adduci non poſſunt, ſed vel negant impiè, vel timidè diſſimulant, vel ipſis adiuncti perſequentibus, eorum etiam promotus conatus, quod vitijs antè corrupti, nullum ſibi pro iniſtitia certamen ineundum putent. Igitur ſicut in aream, ſpirante vento violentius, paleæ quidem mox auolant & mouentur loco leuiſſimè, grana verò ſuo pondere eodem in loco conſiſtunt, remanētque in area: Ita in Eccleſia, quæ dominica eſt quædam area, cum eam ille cœperit ventilare perſequentibus, continuo carnalium hominum tanquam palearum conſpicitur leuitas. Nam tranquilla quidem Eccleſia, bonis adherescunt vt granis: in eiufdem profeſſione doctrinæ, & eorundem ſacramentorum communionem perſiſtunt. Cæterum ſimulatq; cœperit tanquam vento agitante turbari, raptantur mali huc & illuc perſequentis turbine: quiduis annuūt, cunctaq; & probant, & conſitentur pro victorum libidine, ſalua modo eſſe poſſint ea quæ carnali amore concupiscunt. Vnde fit etiam vt Chriſti ventilabro iactati, qui prius diſiuncti fuerant moribus & affectionibus, ſeparētur & locis, in æternum quandoque firmiſſima & incōmutabili ſeparatione ſegregandi. Quanquam & ij ſunt qui idcirco ſe ad omnem victoriæ partem celeriter accommodent, quod nullam animo veraciter teneāt religionem: ſimiles Ecebolo cuidam Conſtantinopolitano Sophiſtæ, qui mores imperatorū ſequens, ſub Conſtantio quidem (ait Socrates in Tripartita) feruentiſſimum ſe finxit Chriſtianum: Sub Iuliano Paganus celeriter effectus eſt; & ruruſus poſt Iulianum

Homil. 5.
in Epist. ad
Hebr.

Lib. 6. 17.
part. c. 38.

volebat esse Christi onus: prosternens etenim semetipsum ante ianuas Ecclesiæ pronum, magna voce clamabat: Conculcate me sal infatuatum. Pertinet huc, quod D. Augustinus scribit in eo sermone qui habitus est de duabus piscationibus & centum quinquaginta piscibus: Aliquando (inquit) venti qui tollunt paleam de area, iterum flant à sepe vbi hæserat palea, & eam reuocant in aream. Sicut verbi gratia (inquit) nescio quis homo in Catholica constitutus, passus est aliquam tentationem tribulationis, videt sibi carnaliter subueniri posse in negotio suo apud Donatistas: dictum est illi, non tibi subuenietur, nisi hic communicaueris, flauit ventus, proiecit in spinas. Si contingat illi negotium sæculare habere rursus, quod non possit finiri, nisi in Ecclesia Catholica, non attédens vbi sit, sed vbi negotia sua commodius explicet, quasi flante vento ab altera parte sepius reuocatur ad aream Domini. Est id quidem verum, & nostris quoque probatum temporibus, quod apud D. Cyprianum reperitur in libro de singularitate clericorum, interdum & mœchos, & sanguinarios, & ebriosos, & omnium scelerum reos, reperta pugne occasione, conuersos meruisse ad martyrij palmã peruenire: Ideo enim martyriũ (inquit) appellatur tã corona quàm baptisma, quia baptizat pariter & coronat. Sed verũ est etiã quod apud eundem legitur in libro de laude martyrij, ad huius nominis titulum fide nobiles venisse plerosque, vt deuotionis obsequium mors honestaret. Martyres igitur plerunque fuerunt, quorum extiterat vita digna martyrio: & in confessione fortes plerunque & insuperati manserunt, qui pacis tempore, quæ vsui in bello forent, parauerant: hostemq; aperto Marte terrentem atque sæuientem debellare potuerunt, qui eius occultas frequenter insidias & in pace prouidi frustraerant. Si quid præter hanc rationem mirabiliter interdum

dum euenerit, non ad perniciosæ securitatis ac præsumptionis defensionem trahendum est, sed commendationem gratiæ Dei, quæ cum nullis præcedentibus meritis bonis, sed malis multis datur, euidentissimè exemplis istiusmodi demonstratur.

Cuiusmodi cogitationibus & armis instructum ac munitum esse debeat Christiani pectus, ut perstare inuictum in persecutione possit.

CAPVT XVII.

MAgnum verò præstat adiumentum ad quæcunque persecutionis tela repellenda, si nos imprimis peregrinos super terram esse cogitemus. Nam si nostra hæc ciuitas esset ac patria, in qua nobis foelicitatem quærere & constituere deberemus, intollerandum videri posset, exagitari persecutionis turbinibus: vbi enim quies erit atque securitas, si in patria nulla erit? At nunc, cum velut per aliena, præcipiti cursu vitæ huius, iter agamus, cælestem patriam repetentes, haud sanè mirum, si inter extraneos, facilè inimicos inueniamus, si nostrum iter latrunculi quidam obsideant, ac cœptam foeliciter profectioem interrumpant. Hac armati cogitatione, non franguntur aduersis, non debilitantur desperatione quietis: quia quod inter exteros & alienos non obtinent, sua in patria atque inter suos ciues expectât. Exultât imo (inquit Cyprianus) semper in Domino, & lætantur, & gaudet in Deo suo, & mala atque aduersa mundi fortiter tolerant, dum bona & prospera futura prospectant. Exilia non timeant, quibus est totus hic mundus exilium, & habitatio ac ciuitas perditorum. Adhuc ne igitur nocere se putat inimicus, si de natali solo fidelem expulerit? O stulta (inquit August.) infidelitas

*Tractata
contra De-
meiriana.*

*In sermo.
de sancto
Cypriano.*

persequentis, si quæris exiliū quo Christianus cogatur exire. De patria sua in alienam te arbitraris excludere hominem Dei, in Christo nusquā exilem, in carne ubique peregrinum? Nihil interest, ubi sit in sæculo, qui extra sæculum est cordis voto. Confert deinde plurimum inevitabilis mortis variorumq; morborum, quibus ad mortem trahimur, frequens consideratio, præsertim cum semel morituro, cum gloria etiam moriendi tribuatur occasio: nec minora interdum sint tormēta morborum aut medicamentorum quàm cruciatus carnicum. Reperimus sane Romanum, fortissimum Christi Dei assertorem, eiusmodi se contēplatione confirmasse. Sic enim loquitur apud Prudentium;

*Nam membra parvipendo quomodo cadant,
Casura certè lege natura sua.
Instat ruina, quod resolvendum est, ruat.
Nec distat ignis & fidicula saniant,
An corpus agrum languor asper torqueat:
Quum sepe morbos maior armet seuitia,
Non unguarum tanta vis latus fodit
Mucrone, quanto dira pulsat pleuresis.
Nec sic iniusta laminis ardet cutis,
Vt febris atro felle venas exedit:
Vel summam pellis ignis obductus coquit,
Papulasq; fervor aestuosus excitat.
Credas cremari stridulis cauteribus.
Miserum putatis quod retortis pendeo
Extentus vlnis, quod renellantur pedes,
Compago nervis quod sonat crepantibus?
Sic eiulantes ossa clamant dividi,
Nodosa torquet quos podagra & arthresis,
Horretis omnes hasce carnicum manus,
Num mitiores sunt manus medentium,
Laniena quando sanat Hippocratica?*

Vltim

*Vinum secatur viscus, & recens cruor
Scalpella tegit dum putredo abraditur:
Putate ferrum triste chirurgos meis
Inferre costis, quod secat salubriter.*

Tertio, permagno adiumento est ad mortem incunctanter subeundam, ipsius causæ contemplatio. Quid enim dubitandum est pro Catholica veritate aut iustitia sanguinem fundere? Pertulere quidam sancti graues cruciatus, ne amicorum suorum secreta nudarent: quanto maiorem adhibendam putarunt animi constantiam, ut suæ fidei sacramenta munirent? Adduci non potuit B. Cyprianus comminatione tormenti, ut presbyteros, qui se abdidierant metu persecutionis, proderet, & dubitasset mortem suscipere, ne religionem impio sacrificio violaret? Ideoque cum dixisset ei Procōsul: Vitæ tuæ doleo, & vellē consulere tibi. Sanctus Cyprianus respondit: Consultum mihi melius esse non quæro, quàm ut Deum meum adorans, ad ipsum tota mentis aueritate festinē: quoniam non sunt condignæ passiones huius tēporis, ad superuenturam gloriā, quæ reuelabitur in nobis. In re (inquit) tam iusta nulla est consultatio. Non adhuc consulo, quia nō adhuc dubito. Abstulit enim mihi dubitationem ipsa iustitia. Iustus autem ut securus moriatur in carne, certus vivit in fide. Sic enim B. August. Cypriani responsum accepit. Clara igitur atque indubitata causa est, pro iustitia & religione moriendi: eaque prudens & ordinata, ideoque vera & Christiana fortitudo est, vitæ corporis, iustitiam ac pietatem, Christumque ipsum anteponere, & illam malle quàm hunc perdere. Idcirco illos quadraginta milites sic facit Basiliius se inuicem cohortantes: Quot nostri commilitones ceciderunt, fidem mortali regi seruantes? nos pro fide in Deum verum seruanda, hanc vitam non proijciemus? Quot item malefici

*Victor Viti-
censis lib. 3.
Hist. Vandalicæ.*

*Sermon. de
sancto Cy-
priano.*

Homil. 17.

homines mortem tulerunt in scelere deprehensi, nos verò pro iustitia mortem non subeamus? Nec igitur deliberare licebit, si id fortè aut iusserit aut permiserit iudex, vtrum sacrificadum aut negandum potius, an verò fortiter pro pietate moriendum putemus. Ex quadam etenim infidelitate proficiscitur ea deliberatio, cum fides non dubitet potius esse mortem oppetendam, quam negatione vel sacrificio violandam pietatem: aut si nulla est ignoratio non satis instructæ mentis, ipsa profectò ad lapsum volùtas nimium pendula conuincitur, quæ nec puncto temporis esse debet à peccato non auersa. Et tamen scriptum est apud Eusebium de Marino quodâ milite, cum se Christianum esse fuisset confessus, tres ei horas ad deliberandum à iudice decretas esse, vt eligeret malletne immolare dijs & imperatori parere, an Christianus interimi. Cùmque à tribunalibus fuisset egressus, Theotecnus Episcopus loci, apprehensa manu eius, perducit eum ad Ecclesiam, ibique multis verbis in fide confirmans, ad vltimum in interiora perducit altaris, gladiumque suum, quo præcinctus erat, ostendens ei, & rursus offerens euangelium, quid è duobus mallet, interrogat: Marinus verò promptissima fide cum manum ad euangelium tetendisset; Obtine (inquit Theotecnus) quod elegisti ô fili, & contemnens presentem vitam, æternam sperato, confidens perge, & suscipe coronam quam tibi Dominus præparauit. Basilium certè, cum præfectus abire iussisset, vt quid facere deberet cogitaret, sententiàmque suam altero die depromeret: ille non tanquam delibaturus discessit, sed moriendi etiam constantiam pro fide, alacritatèque præ se ferens, dixit: Etiam cras ipse regrediar, dummodo tu sententiam non permutes, sed vttere minis tuis. At verò pecuniam vel sanitati ipsi aut integritati corporis præponere, cruciarique malle, quàm illa perdatur,

*lib. 7. hist.
trip. ca. 12.*

*hist. trip.
lib. 7. c. 36.*

præ

præposterum est. Ideoq; beatus Paulinus Episcopus
 Nolensis, quãdo & ipsam Nolam Barbari va-
 stauerunt, cum ab eis teneretur, sic in corde suo
 precabatur: Domine, non excrucier propter au-
 rum & argentum, vbi enim sint omnia mea tu scis;
 hoc ab eo postea se nouisse D. August. testatur li-
 bro primo de ciuitate Dei. Et quidam tamẽ etiam cap. 10.
 Christiani tormentis interdum excruciatii sunt, vt
 bona sua hostibus proderent: Qui si torqueri (in-
 quit August.) quã mãmõna iniquitatis proderẽ
 maluerunt, boni non erant. Admonendi autẽ fue-
 rant qui tanta patiebantur pro auro, quanta susti-
 nendã essent pro Christo, vt eum potius diligere
 discerent, qui pro se passos æterna fœlicitate dita-
 ret, non aurum & argentum, pro quo pati miserrim-
 um fuit, seu mentiendo occultaretur, seu verum
 dicendo proderetur. Nãque inter tormenta nemo
 Christum confitendo amisit, nemo aurum nisi ne-
 gando seruauit. Sed quidam etiam non habentes
 quod proderent, dum habere creditur, torti sunt?
 Et hi fortẽ habere cupiebant, nec sancta voluntate
 pauperes erant, quibus demonstrandum fuit, nec
 facultates, sed ipsas cupiditates talibus dignas esse
 cruciatibus. Si verò melioris vitæ proposito re-
 conditum aurum argentumq; non habebant, ne-
 scio quidẽ vtrum cuiquã talium acciderit, vt dum
 habere creditur, torqueretur. Veruntamen etiam si
 accidit, profecto qui inter illa tormẽta paupertate
 sanctam confitebatur, Christum cõfitebatur.
 Quapropter etsi nõ meruit ab hostibus cædi, non
 potuit tamen sanctæ paupertatis confessor sine
 cœlesti mercede torqueri. Hæc August. Nec illud
 prætereundũ est, quã erubescendum erit pro iu-
 stitia pati noluisse, quæ pro suis iniquitatibus for-
 titer sæpe multi pertulerunt. Contẽpserunt latro-
 nes ipsi cruciatus, eousq; vt mutuis inuicẽ torque-
 rent officijs, eõq; modo se perferendis supplicijs
 assuefacerent, ne his victi aliquãdo, quæ designa-
 sent

Libello ad
Martyres.

sent scelera faterentur. Quid memorem Gentiles? qui acerba multa aut æquo animo exceperunt, aut vltro etiam appetiuerunt famæ & gloriæ causa? Longum est (inquit Tertullianus) si enumerem singulos qui se gladio cōfecerint animo suo ducti. De fœminis ad manum est Lucretia, quæ vim stupri passa est: Cultrum sibi adegit in conspectu propinquorum, vt gloriam castitati suæ pareret. Mutius manum suam dexteram in ara cremauit, vt hoc factum eius fama haberet. Minus fecerunt philosophi? Heraclitus, qui se bubalo stercore oblitum exussit? Itē Empedocles, qui in ignes Æthnæ montis dissiliit? Et Peregrinus, qui non olim se rogo emisit? Cum fœminæ quoque contempserint ignes: Dido, cum post virum dilectissimum nubere cogeretur. Item Asdrubalis vxor, quæ iam ardente Carthagine, cum maritum suum supplicem Scipionis videret, cum filijs suis in incēdium patriæ deuolauit. Regulus dux Romanorum, captus à Carthaginensibus, cum se vnum pro multis captiuis Carthaginensibus compensari nolisset, maluit hostibus reddi: & in arcæ genus stipatus, vndique extrinsecus clavis transfixus, torcruces sensit. Bestias fœmina lubens appetiit, & vtique horridiores aspides serpentes, tauro vel vrsō, quas Cleopatra immisit sibi, ne in manus inimici perueniret. Addam & illud ex Plinio Cæcilio, eius qui mundi scripsit historiam nepote. Cum matrona quæpiam, Arria (ni fallor) nomine, cuius maritus fœdo atque insanabili vlcere cruciabatur, ex medicis cognouisset, nullam esse vitæ spem reliquam: ad mariti lectulum astans, gladium adegit pectori: atque in medio vulnere ad illum conuersa: Non sentio, (inquit) non dolet, iuuat etiam mori tecum. Sed mortis metus non tantus est (inquis) quantus tormentorum. Itaque cessit carnifici scilicet meretrix Atheniensis, quæ conscia coniurationis, cum propterea

tor-

torqueretur à tyranno, & non prodidit coniu-
 ratos, & nouissimè linguam suam comestam, in
 faciem tyranni expuit. Nam quod hodie (in-
 quit Tertullianus) apud Lacædemonas solemnitas
 maxima est Diamastygogis, id est, flagellatio,
 non latet. In quo sacro ante aram nobiles qui-
 que adolescentes flagellis affliguntur, astantibus
 parentibus & propinquis, & vti perseverarent
 adhortantibus. Suo quoque tempore Cicero,
 quod habuit exploratum, id mandandum literis
 existimauit: Spartæ pueri (inquit) ad aram sic ver-
 beribus accipiuntur, vt multus è visceribus san-
 guis exeat, nonnunquam (vt cum ibi adesset au-
 diebam) vsque ad necem: quorum non modo ne-
 mo exclamauit vnquam, sed ne ingemuit qui-
 dem. Ad feras quoque milites affectatione des-
 cendunt, & de moribus & de cicatricibus formo-
 siores sibi videntur. Iam & ad ignes quidam se
 authorauerunt, vt certum spatium in tunica ar-
 dente conficerent: alij inter venatorum taureas,
 scapulis patientissimis inambulauerunt. Hæc au-
 tem non sine causa Dominus in sæculum admisit,
 sed ad nos & nunc exhortandos, & in illo die
 confundendos, si reformidauerimus pati pro ve-
 ritate in salutem, quæ alij affectauerunt pro va-
 nitate in perditionem. Iam si humanam condi-
 tionem spectaueris, quàm multa vel inuitis eue-
 nire consueuerunt? Quoties enim incendia vi-
 uos cremauerunt? quoties feræ & in syluis suis,
 & in medijs ciuitatibus elapsæ caueis, homines
 deuorauerunt? quot à latronibus ferro, ab hosti-
 bus etiam cruce extincti sunt torti prius, immo
 & omni contumelia affecti? Nemo non etiam
 hominis causa pati potest, quod in causa Dei
 pati dubitat. Et sine fructu illic sæpe passio est
 ac sterilis afflictio: hic cruciatibus enecatam,
 refrigeria & gaudia æterna suscipiunt: Beati
 qui persecutionem patiuntur propter iustitiam,
 quo-

ib. 2.
Tusculda.

quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Illic dignitas nulla passionis, hinc ex ipsa causa patiendi ingens honos accedit. Idcirco enim Apostoli gaudentes recedebant à conspectu concilij, quoniam digni habiti essent pro nomine Iesu contumeliam pati. Si exprobramini (ait Petrus) in nomine Christi, beati eritis, quoniã quod est honoris, gloriæ & virtutis Dei, & qui est eius spiritus, super vos requiescit. Nemo autem vestrum patiat ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor: Si autem ut Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine. Et rursum:

1. Petri 2. Hęc est (inquit) gratia, si propter Dei conscientiam sustinet quis tristitias patiens iniuste. Quæ enim est gratia, si peccantes & colaphisati suffertis? Sed si beneficientes patienter sustinetis, hæc est gratia apud Deũ. In hoc enim vocati estis, quia & Christus passus est pro nobis, nobis relinquens exemplum ut sequamini vestigia eius. Quoniam igitur & exempla vim habent ad permouendum maximam, ipsum ante omnia Christi præclarissimum exemplum ante oculos cordis assidue ponendum est. In hac enim militia primus ambulauit Dominus, humilitatis & tolerantia, & passionis magister, ut quod fieri docuit, prior faceret: & quod pati hortatur, prior pro nobis ipse pateretur. Huius

1. Petri 4. (inquit Petrus) passionibus communicantes gaudeat, ut & in reuelatione glorię eius gaudeatis exultates. Capitis verò passionem tam multa membrorum exempla & præcesserunt & sequuta sunt, ut verè dicere possimus, nihil esse nouum pro iustitia pati, sicut nihil mirum esse docuimus. Exemplum (ait Iacobus) accipite fratres mei exitus mali laboris & patientiæ prophetas, qui loquuti sunt in nomine Domini. Ecce beatificamus eos qui sustinuerunt. Imitemur ergo (inquit Cyprianus) Abel iustum, qui initiavit martyria, dum propter iustitiam primus occiditur. Imitemur Abraham Dei

amicum,

lib. 4. epistolarum c. 6.

amicum, qui non est cunctatus filium victimam
 suis offerre manibus, dum Deo fide deuotionis
 obsequitur. Imitemur tres pueros, Ananiam, Aza-
 riam & Misahalem, qui nec ætate territi, nec cap-
 tiuitate fracti, Iudæa deuicta & Hierosolymis cap-
 tis, in ipso regno suo regem fidei virtute vicerunt.
 Qui adorare statuam quam Nabuchodonosor rex
 fecerat iussi, & minis, rogis, & flammis fortiores
 extiterunt, proclamantes, & fidem suam per hæc
 verba testantes: Nabuchodonosor Rex, non opus
 est nobis de hoc verbo respondere tibi. Est enim
 Deus, cui nos seruimus, potens eripere nos de ca-
 mino ignis ardentis, & de manibus tuis, Rex, libe-
 rabit nos (etsi non) notum sit tibi, quia dijs tuis nõ
 deseruimus, & imaginem auream quã statuisti non
 adorabimus. Credebant illi secundum fidem se
 posse euadere, sed addiderunt: (Et si non) vt sciret
 Rex illos propter Deum, quem colebant, & mori
 posse. Hoc est enim robur virtutis & fidei, credere
 & scire quod Deus à morte præsentem liberare pos-
 sit, & tamen mortem non timere, nec cedere vt
 probari potius fides possit. Erupit per os eorum
 Spiritus sancti incorruptus & inuictus vigor, vt
 appareat vera esse quæ in Euangelio suo Dominus
 edixit, dicens: Cum autem vos apprehenderint,
 nolite cogitare quid loquamini: non enim vos e-
 stis qui loquimini, sed spiritus patris vestri qui lo-
 quitur in vobis. Sic & Daniel, cum compelleretur
 adorare idolum Bel, quem tunc & Rex & populus
 colebant, in asserendo Dei sui honorem, plena fi-
 dei libertate prorupit, dicens: Nihil colo ego nisi
 Dominum Deum meum, qui condidit cælum &
 terram. Quid in Machabæis beatorum martyrum
 grauius tormenta, & multiformes septem fratrum
 pœnæ, & confortans liberos suos mater in pœnis,
 & moriens ipsa quoque cum liberis? Nonne mag-
 næ virtutis & fidei documenta testantur, & nos ad
 martyrij triumphum suis passionibus adhortatur?
 Quid

Matth. 10.

Dan. 14.

Quid Prophetæ, quos ad præscientiam futurorum spiritus animauit? quid Apostoli, quos Dominus elegit? Nonne cum iusti occiduntur propter iustitiam, mori nos quoque docuerunt? Christi natiuitas à martyrijs infantum statim cœpit, ut ob nomen eius à bimatu & infra qui fuerant neceretur. Ætas necdum habilis ad pugnam, idonea extitit ad coronam. Ostensum est neminem à periculo persecutionis immunè, quando & tales martyria fecerunt. Hos verò tam ingens postea sequutus est martyrum numerus, exuberante postmodum virtutis & fidei gratia, ut numerari non possent, ne deesse nobis exempla quereremur. Quorum pia recordatio & virtutem auget ad imitandum, & rebus afflictis mirificè consolatur, dum plerunque pios persecutionem passos esse reperimus. Quid igitur animum despondeas, si aduersum te mundus insurgit? Socius tum maxime efficeris Apostolorum, imo Christi ipsius Apostolorum domini. Socius autem passionum effectus, particeps efficeris & gloriæ. Sed cum disertissimus sit hæc in parte D. Chrysostomus, præclareque admodum vtilitatem exempli prosequatur, existimaui fore commodum, si fusius eum hoc in loco disserentem audiremus.

Demonstratur Chrysostomi verbis quàm vile sit superioris temporis persecutionum meminisse, & adduntur alia quedam in persecutione meditanda.

Homil. 3.
in dictâ A-
postoli: Ha-
bentes au-
tem eundem
spiritum
fidei, 2. Co-
rinth. 6. 4.

CAPVT XVIII.

TRactans igitur ille verba Apostoli ex posteriore ad Corinthios, quibus ait: Habentes eundem spiritum fidei: Magnum bellum (inquit) circumsteterat fideles dum hæc dicebantur: bellum (inquam) graue & absque vllis inducijs. Nam

Nam & ciuitates integræ, & populi vndique in eos insurrexerant, & tyranni omnes insidiabantur, & reges contra eos armabantur: & arma mouebantur, & gladij acuebantur, & exercitus adornabantur, & omnia genera pœnarum ac suppliciorum excogitabantur. Inde facultatum rapinæ & confiscationes, & carceres ac mortes quotidianæ, tormenta, vincula, ignis, ferrum, bestia, patibula, rotæ, baratra, præcipitia, & quicquid in perniciem fidelium excogitari poterat. Ac ne intra hos quidem fines bellum se continuit. Non solum enim ab inimicis excitabatur, sed ipsa etiam natura contra seipsam irritabatur. Etenim liberis insidiabantur patres, & filia parentes exosos habebant, & amici amicos auersabantur, & in cognationes ac familias bellum hoc latenter se insinuat, magnusque tumultus erat per vniuersum orbem habitabilem. Et sicut naus vndis insurgentibus, nubibus concurrentibus, elisis tonitribus, caligine vndique nautas cingente, mari furente, beluis sæuientibus, piratis oppugnantibus, ipsis vectoribus inter sese dissidentibus, haud quaquam euadere potest, nisi cœlestis dextera magna illa ac potens, discusso periculo & sedata tempestate, in tranquillitatem reducat nauigantes: ita etiam tunc inter initia prædicationis accidit. Non solum enim externa tempestate pulsabantur, sed intus etiam plerunque seditione laborabât. Quis hoc dicit? Paulus ipse sic scribens: Foris pugna, intus timores. Et quod verum sit, quodque doctores pariter ac discipuli innumeris septi fuerint malis, & per omnes ex æquo bellum hoc fuerit grassatum, eundem Paulum iterum testem adduco: Vestrae autem partes, meminisse omnium horum quæ dico, vt cognitis periculis ac tentationibus, omnibusque aduersitatibus, quas eius temporis fideles perferebant, tanto maiores gratias agatis Deo, qui omnibus illis calamitatibus finem impo-

impo-

imposuit, & tranquillissimam pacem nobis confecit, ut nemo vel socordiae poenam effugiat, vel ob vitam recte actam extollatur. Neque enim perinde, si vndequaque oppugnatus, & innumeris aduersitatibus obrutus, generose subsistas, ac si in portu nunc sedens, & in summa securitate eundem animum pro te feras. Illorum enim conditio nihilo melior erat, quam eorum qui turbato mari laetabantur: nos vero securius agimus, quam qui portum deuerti incolumes, iam per otium se reficiunt. Quapropter neque propter bonam viuendirationem extollamur, neque tentationibus cedamus, neque securitate Ecclesiae nostrae ad segnitiam abutamur: quin potius sobrii simus ac vigilemus. Nam nobis quoque est lucta aduersus cunctas concupiscentias: non insurgunt contra nos homines, sed insurgunt carnales voluptates: non impugnant nos reges atque tyranni, sed impugnat ira, vanae gloriae cupido, inuidia, aemulatio, atque id genus alij affectus innumeri. Quando igitur illas tentationes euasimus, ne vel ab his vincamur operam demus. Ideo enim vobis in memoriam reuocaui illius temporis calamitates, ut nunc & qui affligitur, idoneam inde consequatur consolationem: & qui in securitate agit, in vicem illarum conflictationum acre contra absurdas cogitationes certamen suscipiat. Propter nostram enim admonitionem, & consolationem, ac tolerantiam illa omnia sunt scripta. Quae quidem necesse habemus nunc apud vos eloqui, & docere quantis aduersitatibus eius temporis fideles obsessi fuerint, non doctores solum, verum etiam discipuli. Audi igitur quid dicat Paulus ad Hebraeos scribens: Memores estote priorum dierum, in quibus illuminati multum certamen afflictionum sustinuisistis. Non enim ad breue tempus, sed mox ab ipso exordio praedicationis & doctrinae insurrexerunt aduersus eos tetationes, & mox a suscepto baptismo pericu-

periculis erant obnoxij. At quomodo, audi. Probris & afflictionibus velut in theatro expositi. Omnes enim despuebant eos, contumelijs afficiebant, deridebant, vituperabant, fatuos vocabant ac insensatos, quod deserta patria viuendi formula, noua placita suscepissent. Quæ quidem non parum valent ad commouendam animam, nisi fides profundè sit radicata. Nihil enim æquè animam mordet ac improprium, nihil æquè tabefacit mentem ac dicteria & conuitia. Nam multi viri per conuitia sunt sæpe subuersi. Hæc autem loquor nunc, vt cum fiducia fidem teneamus. Si enim illi totius orbis conuitio non sunt subuersi, multo magis nostra ætate fides magna confidentia retinenda est, quando totus orbis ad nostras partes defecit. Quod autem illi non intra calumnias tantum, & opprobria, conuitiæque rabiem suam continerint, audi quæ sequuntur: Nam & direptionem (inquit) facultatum vestrarum cum gaudio pertulistis. Vides quòd & bona eorum confiscabantur olim, & omnibus præda erant expositi, qui eos lædere cupiebant. Atque hæc quidem ad Hebræos scribit. De Thessalonicensibus verò rursus aliud quiddam tale testatur: Vos (inquit) imitatores facti estis Domini nostri, qui suscepistis sermonem hunc cum afflictione magna. Vides etiam hos affligi, neque simpliciter, sed afflictione magna. Vehemens tētatio, continuum periculum nec minimam quidem respirandi facultatem concedebat eis qui tunc temporis in certamine erant: attamen cum hæc tolerarent, non iniquè ferebant, neque animum despondebant, imò gaudebāt etiam. Vnde hoc apparet? ex verbis ipsius Pauli. Dicit enim; in afflictione magna cum gaudio spiritus sancti. Nam tentatio pariebat afflictionem, gaudebant tamen, reputantes quare tentarētur. Idonea enim erat consolatio, quod conscij sibi essent propter Christum se hæc pati. Quapropter non tam demiror

Hebr. 10.

1. Thess. 1.

ibidem.

K ror

ror quod illo tempore affligebantur, quam quod affligi se propter Christum lætabantur. Hoc enim generosæ ac Deum amantis animæ officium est, nimirum afflictiones & aduersitates ferre: atque insuper gratias agere ei qui se tentari permittit; id demum summæ fortitudinis meritò videri potest, animæq; vigilantis, & quæ omnibus humanis affectibus sit superior. Nec hic tantum, sed & alibi docens quanta mala paterentur eius temporis fideles à familiaribus ac propinquis (hoc enim erat grauissimum) in hunc modum loquitur: Vos enim fratres, imitatores facti estis Ecclesiarum Dei quæ sunt in Iudæa. Qua in re imitatores? quoniam & vos eadem perpessi estis à contribulibus vestris, sicut & illi à Iudæis. Ecce bellum, sed bellum civile, quod maiorem facit indignationem. Si enim inimicus exprobrasset mihi, tulissem. Tu autè (inquit) vnanimis meus, id quod tum in figura continebat. Quapropter non mediocri opus habebant consolatione. Quod quidem Paulus cum videret, eosq; qui ad suam curam pertinebant, laborare ac sudare animaduertit, quod cõtinuis calamitatibus degrauarentur, & alias super alias plagas ægrè sustineret, vide quàm varijs modis corum animos excitet, nunc quidem his verbis: Siquidem iustum est apud Deum affligētibus vos reponi afflictionem. Nunc verò his: Dominus non longe abest, ne sitis solliciti, ac rursus: Cauete, abiciatis fiduciam vestrã, nam patientia opus habetis vt facientes Dei voluntatē, promissa bona reportetis. Deinde ad patientiam eos confirmans, subinfert: Adhuc enim minimũ quiddam superest dũ veniat qui vêturus est, & non diu moratur. Quemadmodum puerulũ plorantem & moleste ferentem, matremq; suam requirentē assidens aliquis sic consolatur: Paulisper adhuc expecta, & omnino tua mater aderit. Ita etiã Paulus videns ægrè ferētes, cõquerentes, aduentũ Christi requiretes, eius temporis

1. Theff. 4.

Psal. 53.

2. Theff. 1.
Hebr. 10.

poris fideles propter intolerabile malorum vim,
 consolaturus illos dicit: Adhuc minimū quiddam
 superest dum veniat qui venturus est, & non diu
 moratur. Itaq; quod discipuli affligebantur, & plu-
 rima mala patiebantur, nec aliter quā agni desti-
 tuti in medio luporū vndiq; persecutionē susti-
 nebant, per hæc satis apparet. Vt autē sciatis quod
 etiam doctores non minora, imò verò multo gra-
 uiora sustinebant (nam quo magis inimicos veri-
 tatis contristabant, hoc plures eos infestabant)
 hoc quoque ab eodem qui superiora nos docuit
 audiemus. Corinthijs enim scribens sic loquitur:
 Nemini vllam impingendi occasionem dantes, ne
 reprehendatur ministerium nostrum, in toleran-
 tia multa, in afflictionibus, in necessitatibus, in
 angustijs, in plagis, in carceribus, in vagationi-
 bus, in laboribus, in vigilijs, in ieiunijs. Vidisti
 quantum certaminum enumerauerit, quā cre-
 bras tentationes? Rursum eisdem scribens: Mi-
 nistri Christi sunt (inquit) vt insipiens loquor, ex-
 cellentius ego. Deinde volēs nobis persuadere
 quod multo præstantius sit propter Christum af-
 fligi, quā prodigia facere, & probationem ad-
 ferens, quod germanus sit Apostolus, & præfe-
 rendus alijs non Apostolis, sed pseudoapostolis,
 non à miraculis per se editis argumentatur, sed à
 continuis periculis in quibus versabatur, in hunc
 modum scribens: In laboribus copiosius, in ver-
 beribus supra modum, in carceribus abundan-
 tius, in mortibus frequenter. A Iudæis quin-
 quies quadragenas plagas vna minus accepi: ter
 virgis cæsus fui, semel fui lapidatus, ter naufra-
 gium feci, noctem ac diem in profundo egi: in iti-
 neribus sæpe, in periculis fluminum, periculis la-
 tronum, periculis ex genere, periculis ex genti-
 bus, periculis in ciuitate, periculis in deserto, pe-
 riculis inter falsos fratres: in labore & molestia, in
 vigilijs sæpe, in fame & siti, in ieiunijs sæpe, in

2. Corin. 6.

2. Cor. 11.

K. 2

frigo-

frigore & nuditate, propter ea quæ extrinsecus
 accidunt. Hi sunt veri Apostolatus characteres;
 prodigia siquidem & alij sæpe fecerunt, nec eis fe-
 cisse profuit, sed post omnia illa audierunt: Abite,
 non noui vos. Nemo verò eorum qui eadem quæ
 Paulus commemorare possunt, vocem illam vn-
 quam est auditurus, verum cum magna fiducia
 cælum conscendet, bonisque cælestibus perfrue-
 tur vniuersis. Fortasse prolixior vobis visus est
 sermo noster: Sed ne sitis solliciti, non sum obli-
 tus promissionis, & statim ad illam reuertar. Hæc
 autem non temerè longiore oratione prosequuti
 sumus, sed vt prolixiore verborum apparatu cer-
 tius ac clarius doctrinam nostram approbaremus,
 simulq; afflictorum animas cõsolaremur: vt quot-
 quot in periculis versantur & tentationibus, ido-
 neam nacti consolationẽ discedant, scientes quod
 socij Pauli per has afflictiones efficiantur, imò ve-
 rò ipsius Christi angelorum Domini. Qui autem
 afflictionum eius particeps est in hoc sæculo, in
 illo particeps erit etiam gloriæ. Ait enim: Siqui-
 dem simul patimur, vt simul glorificemur. ac rur-
 sum: Si sustinemus, vt simul etiã regnemus. Om-
 nino enim necesse est vt fidelium genus afflictio-
 nibus prematur. Omnes enim qui volunt piè in
 Christo viuere, persecutionem patientur. ac rur-
 sum: Fili, dum accedis ad seruiendum Domino,
 præpara animã tuam ad tentationem. Rectè fac, &
 perdura. Bella verò promissio, statim ab exordio
 in tẽtationes incidere: egregia verò consolatio &
 exhortatio, eius seruitutis pericula confestim de-
 gustare. Planè egregia simul, & admiranda, & ma-
 ximum lucrũ adferens. Quodnam illud? Audi que
 sequuntur: Sicut enim in igne probatur aurũ, sic
 homines accepti in fornace tentationis. Quod au-
 tem dicit, sic accipe: Sicut aurum igne examina-
 tum purius redditur, pari modo etiam anima, quæ
 inter afflictiones versatur ac pericula, hilarior ac
 splen-

Roma. 8.

Ecclesi. 2.

splendidior per illa euadit, omnemque periculorum maculam abstergit. Hinc est quod ad diuitem illum dicebat Abraham: Lazarus recepit mala sua, hic autem consolationem recipit. Ac rursus Corinthiis scribens dicit: Propter hoc inter vos multi imbecilles & inualidi, & dormiunt multi. Etenim si nos ipsos diiudicassemus, haudquaquam iudicati fuissetus. At cum iudicamur à Domino, corripimur, ne cum mundo condemnemur. Quin & fornicatorem illum hac de causa tradidit in interitum carnis, ut spiritus saluus fiat, ostendens quod tentationes & pericula salutem his qui cum gratiarum actione illa perferunt afferant, purgationemque animæ minimè vulgarem. Itaque quod afflictiones & innumeras calamitates pertulerint fideles, tam discipuli quàm doctores, ac ne minimum quidem respirauerint, varijs omnium generum bellis vndequaue circumdati, satis hic noster sermo declarauit: & plura etiam de hoc è sacris litteris studiosi colligere possunt. Hactenus Chrysostomum audisse sit satis, de exemplo & eius utilitate, alijsque nonnullis rationibus, quæ animum queant fidelis hominis persequutione deiectum erigere. Accedat his & ea perferendæ persequutionis ratio, quæ posita est in agnitione sui, & humili confessione peccatorum. Est enim patientia firmior, si nos persequutione dignos arbitremur: lætior quoque & alacrior est, si perferendis persequutionibus aboleri peccata & remitti persuasum habeamus. Quàm verò (inquit Cyprianus) grauis causa sit hominis Christiani seruum pati nolle, cum passus sit prior Dominus? & pro peccatis nostris nos pati nolle, cum peccatum suum proprium non habens, passus sit ille pro nobis? Idcirco is qui apud Machabæos sexto loco patiebatur, hac se contemplatione confirmauit, quod se peccatis digna pati fateretur. In quo proinde martyre non virtus sola (inquit Cyprianus) sed humilitas præ-

1. Cor. 11.

1. Corin. 5.

Lib. 4. Epistol. 6.

Cap. 11. Lib. de exhortatione Marty.

dicanda est, nihil sibi eum vendicasse, nec confessionis suae honorem superbis vocibus ventilasse, peccatis suis potius adscripsisse quod persecutionem à Rege pateretur, Deo vero dedisse, quod postmodum vindicaretur: Noli (inquit) frustra errare, nos enim propter nos ipsos hæc patimur, peccantes in Deum nostrum. Quæretibus autem quibusdam de pressuris persecutionum, atque dicentibus: Si nos peccatores ista meruimus, quare & serui Dei Barbarorum ferro perempti sunt? & ancillæ Dei captivæ ductæ sunt? humiliter & veraciter & piè responderi iubet Augustinus. Quantamlibet enim iustitiam seruemus, quantamlibet Domino obedientiam exhibeamus, nūquid meliores esse possumus illis tribus viris, qui in caminum ignis ardentis pro conseruanda lege Dei proiecti sunt? Et tamen lege quid illic dicat Azarias vnus ex tribus: Quoniam in veritate & in iudicio intulisti nobis omnia hæc, propter peccata nostra, quoniam peccauimus, & legi tuæ non paruimus, & mandatis tuis non obediuimus, vt bene nobis esset: & omnia quæ intulisti nobis, iudicio vero intulisti, & tradidisti nos in manus iniquorum, inimicissimorum transfugarum, & regi iniusto, & pessimo vltra vniuersam terram. Daniel quoque: Propter peccata nostra & iniquitates patrum nostrorum, Hierusalem & populus tuus venit in confusionem omnibus qui circum nos sunt. Si ergo ista dicunt qui excellentissima sanctitate ignes & leones circa se innoxios habuerunt, quid nos oportet dicere in humilitate nostra, qui tam longe illis impares sumus, quātamcunque iustitiam seruare videamur? Non negligenda est etiā consideratio futuri supplicij & ignis æterni, quem Dominus fidem violantibus comminatur. Confirmavit hæc eum cuius in Psalmis vox est: Principes persequuti sunt me gratis, & à verbis tuis formidauit cor meum. Tametsi igitur grauem Christianus perse-

Lib. 2. Machab. 6. 7.

Epist. 122.

Daniel. 3.

Daniel. 9.

persequutionem patiat, & inextricabilibus periculis, qualia esse solent à principibus, circumualletur, perstat nihilominus verbo Dei corroboratus, quo dixit: Nolite timere eos qui corpus occidunt, sed eum timete qui potest corpus & animam mittere in gehennam. Inde licet immanitas bestiarum ad incutiendum terrorem infremat, aliunde stridor candentium laminarum & flamma fornacis ardentis exæstuet: ex parte alia perforant tractus grauium catenarum, hinc carnifex cruentus assistat. Quamuis igitur omnia circumspectet plena supplicijs, tamen illum ignem cogitans perpetuum, illud sine fine incendium perfidorum, illam pœnæ recrudescentis ærumnam, corde trepidat, & negare formidat, ne dum præsentibus cedit, perpetuis sese dedat exitijs. Refugit atque perhorrescit adorare bestiam & imaginem eius, quoniam scriptum est: Si quis adorauerit bestiam & imaginem eius, & accipiet notam in fronte aut in manu, bibet ipse de vino iræ Dei, & punietur igne & sulphure, sub oculis sanctorum angelorum, & sub oculis agni, & fumus de tormentis eorum in sæcula sæculorum ascendet: nec habebunt requiem die ac nocte quicumque adorauerint bestiam & imaginem eius. Istiusmodi meditationibus qui se se exercebit, mota qualibet persecutione, poterit victor euadere, præsertim si humanis viribus diffusus, spem consequendæ victoriæ in Christi cruce & auxilio ponat, dicatque cum Beato Apostolo: Absit mihi gloriari, nisi in cruce Domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Non enim Christus tanquam spectator tantummodo cogitandus est, verum etiam tanquam adiutor implorandus, qui in suis & luctatur & vincit, & coronat pariter & coronatur. Adest ille proferus suo certamini, & præliatores atque assertores

Vide Amb.
in psal. 118

Apocal. 14.

Galat. 6.

Cyp. lib. 2.
Epistolarū
Epistola 6.

Psalms. 59.

ib. de ex-
ort. mar-
tyrij c. 12.

nomini sui erigit, animat, corroborat. Et qui pro omnibus mortem semel vicit, semper vincit in nobis. Huic igitur pia prece dicendum est quod Psalmus habet: Da nobis auxilium de tribulatione, quia vana salus hominis. In Deo faciemus virtutem, & ipse ad nihilū deducet inimicos nostros, ac rursus: Non timebo mala, quoniam tu mecum es. & : Dominus mihi adiutor, non timebo quid faciat mihi homo. Possim & cum diuo Cypriano dicere: Has cogitationes quæ potest persecutio vincere? quæ tormenta superare? Durat fortis & stabilis religiosi meditationibus fundata mēs, & aduersus omnes diaboli terrores & minas mundi animus immobilis perstat, quem futurorum fides certa & solida corroborat. Clauduntur oculi in persecutionibus terræ, sed patet cælum. Minatur Antichristus, sed Dominus Christus tuetur: mors infertur, sed immortalitas sequitur: occiso mūdus eripitur, sed restituto paradus exhibetur: vita temporalis extinguitur, sed æterna reparatur. Quanta est dignitas & quanta securitas, exire hinc lætum, exire inter pressuras & angustias gloriosum, claudere in momento oculos quibus homines videbantur & mundus, & aperire eosdem statim, vt Deus videatur & Christus? Hæc Diuus Cyprianus.

Quantopere fugienda sit elatio his quos in persecutione semel aut iterum fortiter facere contigerit.

CAPVT XIX.

SED his qui sequentis persecutionis ferociam, istiusmodi cogitationibus instructi & armati, semel iterumque superarunt, magnopere cauendum est elationis periculum, omnique studio modestia conseruanda, ne dum sibi de præterita fortitudine complacent, martyrijq; nomine blandiuntur.

diuntur, suæ postea infirmitati iusto iudicio relin-
 quantur. Nulla enim hic segura victoria est: nec
 martyrij gloria satis integra cuiquam cõstat, prius-
 quam calcato sæculo ex hac vita migrauerit. Ideo-
 que notanda sunt, quæ ex epistola Lugdunensium
 & Viennensium ad Asiaticos Phrigiõsque fratres *Libro 5.
Historie
Eccle. ca. 3.*
 commemorat Eusebius: Referuntur (inquit) in
 ipsa epistola quædam, etiam de humanitate &
 mansuetudine beatorum martyrum, quæ dignum
 puto ad hæc suis sermonibus sicut cætera sociari.
 Qui (vt aiunt) ad imitationem Christi, qui cum in
 forma Dei esset, non rapinam arbitratus est esse se
 æqualem Deo, in tâta gloria positi, & semel atque
 iterum ac frequentius martyres facti, post bestias,
 post ignes, & laminas, neque se ipsi martyres di-
 cebant, neque alijs ita se appellandis indulge-
 bant: sed si fortè aliquis nostrum vel in epistola,
 vel in sermone eos martyres nominasset, increpa-
 bant acrius, dicentes quod hæc appellatio soli
 Christo debetur, qui solus fidelis veritatis est mar-
 tyr, & qui primogenitus est ex mortuis, & author
 vitæ æternæ: vel certe illis solis aptū hoc esse vo-
 cabulum, qui post bonam confessionē de hac vita
 discedere & pergere meruerunt ad Deū. Nos autē
 (aiebant) humiles & egeni, optamus vt ipsa saltem
 in nobis confessio tuta permaneat. In quod etiam
 cæteros fratres cum lachrymis obsecrabāt, vt pro
 eis Dominū precarētur, quo perfectę confessionis
 signaculum martyrio mererētur accipere. Et tan-
 ta in eis humilitas erat, vt cum rebus ipsis essent
 iam martyres, nominis tamen iactantiam fugerēt.
 Apud Gentiles verò cum omni fiducia consiste-
 bant, nobilitatem animæ per contemptum iniu-
 riæ & suppliciorum demonstrantes. Erant ergo
 inter fratres humiles, inter persecutores elati,
 suis mites, aduersarijs terribiles, Christo subiecti,
 diabolo erecti. Sunt & ea quæ apud Cyprianum
 hac ipsa de re leguntur, notatu dignissima: Neque
 K 5 enim

enim (ait) confessio immunem facit ab insidijs Diaboli, aut contra tentationes, & pericula, & incursus atque impetus sæculares adhuc in sæculo positum perpetua securitate defendit: cæterum nunquam in confessoribus fraudes, & stupra, & adulteria postmodum videremus, quæ nunc in quibusdam videntes ingemiscimus & dolemus. Quisquis ille confessor est, Salomone maior, aut melior, aut Deo charior non est. Qui tamè quamdiu in vijs Domini ambulauit, tamdiu gratiam, quam de Domino fuerat cōsecutus obtinuit: postquam dereliquit Domini viam, perdidit & gratiã Domini, sicut scriptum est: Et excitauit Dominus fatanam ipsi Salomoni. Et ideo scriptum est: Tene quod habes, ne alius accipiat coronã tuam. Quod utique Dominus non minaretur, auferri posse coronam iustitiæ, nisi quia recedente iustitia, recedat necesse est & corona. Confessio exordium gloriæ est, non meritum iam coronæ; nec perficit laudem, sed inchoat dignitatem. Cùmque scriptum sit: Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit; quicquid ante finem fuerit, gradus est quo ad fastigium salutis ascenditur: non terminus, quo iam culminis summa teneatur. Confessor est, sed post confessionem periculum maius est: quia plus aduersarius prouocatus est. Confessor est, hoc magis stare debet cum Domini Euãgelio, per Euangelium gloriam consequutus à Domino. Ait enim Dominus: Cui multum datur, multum quaeretur ad eo: & cui plus dignitatis adscribitur, plus de illo exigitur seruitutis. Nemo per confessoris exemplum pereat, nemo iniustitiam, nemo insolentiam, nemo perfidiam de confessorum moribus discat. Confessor est, sit humilis & quietus, sit in actu suo cum disciplina modestus; vt qui Christi confessor dicitur, Christum quem confitetur, imitetur.

3. Reg. 11.
apocal. 3.

Lucas 12.

Frustra

*Frustra sperari de persecutione gloriam apud
Deum, si quis eam & propter fidem Chri-
stianam in schismate patiatur.*

CAPVT XX.

FAllitur tamen quisquis in schismate constitu-
tus, & ab Ecclesiæ Catholicæ castris suo iudi-
cio & voluntate segregatus, gloriâ sibi apud
Dominum de sua passione promittit, non modo
si propter suam separationem & obstinatæ mentis
errorem infestas sibi sentiat mundi potestates, ve-
rùm etiam si propterea quod nomen Christianum
profitetur, ab huius nominis inimicis persecu-
tionem patiatur. Verissima enim Apostoli senten-
tia est: Si quis etiam tradiderit corpus suum ita ut
ardeat, charitatem autem non habuerit, nihil id ei
profuturum esse. Nullum igitur sine charitate vel
esse vel nominari martyrium potest (inquit Op-
tatus) sine qua maxima & imperiosa virtus caret
effectu, sine qua nihil valet omnium scientia lin-
guarum, sine qua nihil potest etiam societas ange-
lorum: Habere autem non potest charitatē, qui tan-
to scelere diuidat vnitatem. An aliud grauius esse
delictū potest, quàm aduersus Christū stare? quàm
Ecclesiâ eius, quâ ille suo sanguine parauit & con-
didit, dissipare? quàm Euangelicæ pacis ac dilectio-
nis oblitū, contra vnam & concordē Dei popu-
lū, hostilis discordiæ furore pugnare? Huius igitur
maculæ summa deformitas, nullâ superesse patitur
afflictionis dignitatē: & gloriâ quæ apud Deū spe-
rari de tolerata persecutione potuerat, intercipit
& abolet. Ac beati quidē sunt qui persecutionē
patiuntur, sed propter iustitiâ. Iustus autē ex fide vi-
uit; quæ fides, vt mortua non sit, & credentem vi-
uificare possit, per dilectionem operatur. Vnde
conficitur, eum qui fidem aut dilectionē non ha-
beat, iustitiâ habere non posse. Quocirca nec pro-
pter iustitiâ patitur quâ non habet, nec propter
opus

1. Cor. 13.

Optatus
Mileuita-
nus lib. 3.

*Sic Aug.
de sermon.
Domini in
moise lib. 1.*

*Lib. de pa-
tientia ca.
26. qui D.
Aug. inscri-
bitur.*

opus vllum iustitiæ ipsi inhærentis, cuius experte esse comprobatur. Multi hæretici (inquit August.) nomine Christiano animas decipiētes, multa cum exultatione patiuntur, sed ideo carent mercede, quia non patiuntur propter iustitiam: quia vbi fides sana non est, non potest esse sana iustitia. Iustus enim ex fide viuit. Neque mercedem aliquam sibi promittant schismatici, quia similiter vbi non est charitas, ibi non potest esse iustitia. Neque tamen existimandum est, vituperandam eorum semper esse patientiam: Si quis enim (vt scriptū est in lib. de patientia apud Augustinum) nō habens charitatem, quæ pertinet ad vnitatem spiritus & vinculum pacis, quo catholica Ecclesia congregata conuertitur, in aliquo schismate constitutus, non Christum neget patitur tribulationes, angustias, famem, nuditatem, persecutionem, pericula, carceres, vincula, tormenta, gladium, vel flammam, vel bestias, vel ipsam crucem timore gehennarum & ignis æterni, nullo modo ista culpāda sunt: imo verò & hæc laudanda patientia est. Non enim dicere poterimus; melius ei fuisset vt Christum negando, nihil eorum pateretur, quæ passus est confitendo: sed existimandum fortasse tolerabilius ei futurum iudicium, quàm si Christum negando cuncta illa vitaret: vt illud quod ait Apostolus: Si tradidero corpus meum vt ardeam, charitatem autem non habeam, nihil mihi prodest; nihil prodesse intelligatur ad regnum cælorum obtinendum, non ad extremi iudicij tolerabilius supplicium subeundum. Consequentibus autem verbis, sic astruit non esse illam damnandam schismaticorum patientiam, vt etiam Dei donum esse declarat. Sanè vti pertinet ad Dei gratiā, quod in Christum adhuc credunt, sanamq; retinent Catholicæ fidei, magna sæpe ex parte, doctrinam: ita numerandum est in Dei muneribus, quod pro ea decertare non dubitent, vsque ad sanguinis profusionem. Sed

scus

sicut negandum non est hoc esse Dei donum, ita intelligendum est (inquit August.) alia esse Dei *Cap. 27 lib. de patientia* dona filiorum illius Hierusalem, quæ sursum libera est mater nostra. Hæc sunt enim quodammodo *et cap. 28.* hæreditaria, in quibus sumus hæredes Dei, cohæredes autem Christi. Alia verò eiusmodi, quæ possint accipere etiam filij concubinarum, quibus Iudæi carnales & schismatici vel hæretici comparantur. Quamvis enim scriptum sit: Eijce ancillam *Galat. 4.* & filium eius: neque enim erit hæres filius ancillæ cum filio meo Isaac; tamen filios concubinarum, quando à filio suo diuisit Abraham, nonnulla eis *Genes. 25.* etiam largitus est munera, ne omnino relinquerentur inanes, non vt tenerentur hæredes. Sunt autem heredes, quibus dicitur: Non accepistis spiritum seruitutis iterum in timore, sed accepistis *Roma. 8.* spiritum adoptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Charitas igitur quæ Dei filios facit, ipsa eadem est quæ hæredes constituit. Quod etsi non habent hæretici & schismatici, ideoq; ad hæreditatem peruenire non possunt, tamẽ dona Dei quædam habent, veluti munuscula, quæ vituperanda non sunt, quia Dei sunt: nec tamen ad consequendum regnum cælorum, in quo beata est illa hæreditas, cuiquam sufficiunt. In his igitur illa ponenda est hæreticorum & schismaticorum pro Christi confessione patientia. Nam quando pro suo errore falsoque dogmate patiuntur, si (vt fit) fortiter & alacriter etiam perferre tormenta videntur, non hoc Dei munus vllum facit, sed cæcæ mentis obstinatio: quæ sensu proprio superbè delectata, & ab erroris ac superbæ spiritui ludificata & possessa, vel stupore vel animositate quadam tormenta contemnit. Vnde & pro apertis sceleribus, non vt ea puniant, sed vt perpetrent, multi homines grauissima perferunt. Nõnne de quodam nobilissimo patriæ parricida, sæcularium litterarum loquuntur authores, fuisse eum patientem

tem

*Aug. serm.
13. de ver-
bis Apo-
stoli.*

*Vide Aug.
lib. de pa-
tientia c. 5.*

Genico. 8.

2. Cor. 13.

Canon. 17.

tem inediae, algoris, vigiliae, supra quam cuiquam
credibile est? Quid de latronibus dicam? qui cum
insidiantur viatoribus, noctes perpetiuntur in som-
nes, atque ut transeuntes excipiant innocentes,
sub qualibet asperitate caeli nocentem animum
corpulque defigunt. Quidam vero (quod & antea
memorauimus) inuicem torfisse perhibentur, ita
ut exercitatio contra poenas, nihil distaret a poenis.
Nec tantum fortassis excruciabantur a Iudice, ut
a dolentibus veritas exprimeretur, quantum a suis
socijs, ut a patientibus non proderetur. Et tamen in
his hominibus miranda est potius quam laudanda
patientia, imo nec miranda nec laudanda, quae nulla est,
sed miranda duricia, neganda patientia. Cum ergo vide-
ris quempiam aliquid ferre patienter, noli continuo
laudare patientiam, quam laudanda non ostendit nisi
causa patienti. Quando enim haec bona est, tunc illa
vera est: quando non polluitur haec cupiditate, tunc
illa a falsitate discernitur. Sicut enim sanctos cha-
ritas fortes efficit (fortis enim ut mors dilectio: &
aquae multae non potuerunt extinguere charitatem,
nec flumina obruent illam) sic & cupiditas obfirmat
animos ad dura quaeque perpetienda falsa quadam spe-
cie patientiae. Quantoque maior est in sanctis charitas
Dei, tanto magis pro eo quod diligitur: & quanto
maior est in peccatoribus cupiditas mundi, tanto
magis pro eo quod concupiscitur, omnia toleratur.
Denique sicuti charitas diffusa est in cordibus no-
stris, non ex nobis, sed per spiritum sanctum qui datus
est nobis, & idcirco vera fortitudo & patientia ex
Deo est quam gignit charitas, quae magnanima est
iuxta Apostoli testimonium, & omnia tolerat: ita
falsa fortitudo, uti & ipsa cupiditas, ex nobis est, &
ex mundo, non ex patre, a quo est omne donum op-
timum & datum perfectum. Fortitudinem Gentilium
(ait Consilium Arausicanum) mundana cupiditas,
fortitudinem Christianam Dei charitas facit, quae dif-
fusa est in cordibus nostris, non per voluntatis arbi-
trium,

trium, sed per spiritum sanctum qui datus est nobis, nullis meritis gratiam preuenientibus. Quapropter qui mirantur & quaerunt: Si voluntas hominis sine villo Dei adiutorio, viribus liberi arbitrij tam multa graua & horrenda perfert, siue in animo, siue in corpore, vt mortalis vite huius & peccatorum delectatione perfruatur, cur non eadem ipsa voluntas, naturali sibi possibilitate & robore sufficiens, sine Dei adiutorio quicquid laboris vel doloris ingeritur, pro iustitia & vita aeterna patientissimè sustinet? Hoc (inquam) qui quaerunt & mirantur, non attendunt de ipso quoque amore, ex quo vera vel falsa oritur fortitudo: Similiter quaeri posse: cur cum hanc vitam aut eius comoda tanto ex nobis amore concupiscamus & prosequamur, non etiam ex nobis Deum praecunctis rebus creatis amare queamus? Vbi in promptu ratio est, quia per vnum peccatum quod intrauit in mundum, corrupti & deprauati sumus, vt tanquam febricitates noxia quidem quaeque delectent, salubria vero velut insipida respuantur. Ex hoc vitio, quo omnium infecta & debilitata natura est, valemus in malis, & in ijs ardemus quae mundi sunt: in bonis vero & ijs quae ad pietatem salutemque aeternam pertinent frigemus, languemus, atque deficimus. Itaque vndecunque perdit homines pro sua iniquitate cuncta minantia & aduersantia perferant, vera certe patientia & fortitudo, quae recta est atque laudabilis, & vocabulo digna virtutis, non nisi ab illo est cui dicitur: Deus meus, eripe me de manu peccatoris, & de manu contra legem agentis & iniqui, quoniam tu es patientia mea Domine, spes mea à iuuentute mea. & iterum: Fortitudo mea & laus mea Dominus, & factus est mihi in salutem. Nostra enim ipse patientia est atque fortitudo, quia suos cultores facit quaelibet huius mundi terriculamenta & tormeta mirabiliter tolerare, adeoque inuicta protectione contra omnia vitia corroborat, vt animum nec blanda

vide Prosperum lib. 3 de vita contemplatiua cap. 20.

*Psal. 70.
Isaia 12.
Prosper lib. 2. de vita contemplatiua c. 20.*

diffol-

*Vide Bernardum,
serm. 66.
in cantica.*

*Vide Augustinum lib. 1.
de ciuitate
Dei per aliquot
capitula. & tracta.
11. in Ioannem,
& lib. 2. contra
secundam Epistolam
Gaudentij cap. 28. &
Episto. 50. lib. 2.
contra literas Petilianij
19. & 99. Lib. 3.
Serm. de patientia.*

dissoluant, nec aduersa deiciant. Sicut immundus spiritus, Dei semper superbus æmulator, ut suos & ipse martyres habeat, eos quos possederit, aduersus quoscunque dolores & labores obdurat; nec mirandum est si tantum in ijs valeat, tantumque sit efficax, ut ab alio mortem illatam alacri vultu & lætis animis excipiant, cum nonnullos etiam huc malorum impellat, ut mortem sibi ipsi consciscant, tanta prorsus obstinatione moriendi, ut secretiora quoque loca petant, vbi remotis & inscijs omnibus, non assit qui propositum crudelissimæ voluntatis impediatur. Persuasit olim quoque Platonis discipulis, ut quoniam legerant immortales animos, beatiusque illos extra corpora, quam in corporibus agere, præcipitio sibi finirent hanc vitam, animosque suos carnis custodia & carcere liberarent. Persuasit hoc & Circumcellionibus, schismatico Donatistarum spiritu furentibus, qui (ut Optatus ait) vel sibi percussores sub cupiditate falsi martyrij in suam perniciem conducebant, vel ex altorum montium cacuminibus viles animas proijcientes, se præcipientes dabant. Omitto huius generis alia quedam, quæ huc conferre possemus, nisi satis demonstrasse videremur, non esse mirandam hæreticorum & schismaticorum patientiam, si quando contigerit eos pro suo errore vel schismate asperos tolerare dolores, aut ipsam etiam vitam profundere. Sicuti nec Philosophorum patientiam Cyprianus est admiratus, tametsi hanc illi prædicare & tanquam admirabilem ostentare solerent: quoniam apud illos tam falsa (inquit) patientia, quam falsa sapientia est. Duritia igitur hæc aut pertinacia, non fortitudo est, & Diaboli sunt non Christi martyres, tanto profecto nequiores, quanto minus ab iniquitate aut errore potuerint iusta seueritate vel terrente, vel torquente reuocari. Si verò, ut initio propositum est, hæreticis atque schismaticis causa moriendi

riendi sit Christianę religionis inter eius inimicos
Iudæos vel Paganos libera professio (quanquam
non est ea uti prior obstinatio sceleratę mentis,
nec vituperanda patientia) nec sic tamen Christi
martyres sunt, à cuius familia & corpore recesserunt:
nisi quos forte in ipsa mortis expectatione
recessisse ab Ecclesia & catholica religione pœni-
tuerit. Namque iure inter Christi martyres beatus
Hippolytus celebratur, qui (vt ait Prudentius:)

Quondam schisma Nouati

Presbyter attigerat, nostra sequenda negans.

Hic igitur munere Catholicę fidei reddito,

Quum iam vesano victor raperetur ab hoste,

Exultante anima carnis ad exitium,

Plebis amore sua multis comitantibus ibat,

Consultus quamnam secta foret melior.

Respondit: fugite, ô miseri, execranda Nouati

Schismata, catholicis reddite vos populis.

Una fides vigeat, prisco qua condita templo est,

Quã Paulus retinet, quamq; cathedra Petri.

Qua docui, docuisse piget, venerabile martyr

Cerno quod à cultu rebar abesse Dei.

Est etiam apud Eusebium ex quodam Apollonio
de Martyribus ab hæresi Montanistarum resipis-
centibus scriptum his verbis: Sancti martyres, qui
pro vera fide martyrium ducunt, cum de Ecclesia
procedentes ad passionem ducuntur, si qui fortè
inuenti fuerint de hæresi Phrygum, secernunt se ab
ijs, & respuunt eorum societatem, nec vlllo genere
cum iam martyrij palmam teneant, spiritui Mon-
tani & Maximillę acquiescendum putant. Sicut &
nostris temporibus apud Apamiam, quę est supra
Meandrum posita, gestum scimus à Gaio & Ale-
xandro, qui de Eumenia martyres extiterunt. Bu-
syrim quoque narrat Tripartita historia, cum de
hæresi esset Abstinëtium, clarissimã fortissimamq;

*Lib. 5. eccl.
hist. ca. 16.*

*Tripart. hi-
stor. lib. 6.
cap. 13.*

L con-

confessionem habuisse, sed acta postea de hæresi
 pœnitentia, in Ecclesia catholica esse conuersatū,
 Sic igitur immutatis & pœnitētibus macula schis-
 matis sanguine deletur: sic diuulsum prius à cor-
 pore membrum suo rursus capiti, membrisq; cæ-
 teris copulatur: sic cum venia & plena remissione
 delicti, corona datur martyrii. De his verò qui ob-
 firmatum in finem vsque gerunt animum, loqui-
 tur Cyprianus, & dicit: Tales si occisi in confes-
 sione nominis fuerint, macula ista nec sanguine
 abluitur, inexpiabilis & grauis culpa discordiæ
 nec passione purgatur. Esse martyr non potest, qui
 in Ecclesia non est: ad regnum peruenire non po-
 terit, qui eam quæ regnatura est derelinquit. Pa-
 cem nobis Christus dedit: concordēs atque vna-
 nimes esse præcepit: dilectionis & charitatis scē-
 dera incorrupta atque inuiolata seruari mandauit.
 Exhibere se non potest martyrem, qui fraternam
 non tenuit charitatem. & infra: Cum Deo (in-
 quit) manere non possunt, qui esse in Ecclesia
 Dei vnanimēs noluerunt: ardeant licet flammis, &
 ignibus traditi vel obiecti bestijs, animas suas po-
 nant, non erit illa fidei corona, sed pœna perfidiæ,
 nec religiosæ virtutis exitus gloriosus, sed despe-
 rationis interitus: Occidi talis potest, coronari
 non potest. Similiter August. Si aliqua ingruen-
 te persecutione, tradant ad flammās nobiscum
 corpus suum pro fide, quam pariter continentur,
 tamen quia separati hæc agunt, non sufferentes
 inuicem in dilectione, neque studentes seruare
 vnitatem spiritus in vinculo pacis, charitatem
 vtique non habendo, etiam cum eis omnibus quæ
 nihil eis profunt, ad æternam salutem peruenire
 non possunt. De confessione quoque Cyprianus
 idem significans esse iudicium: Nicostratus (in-
 quit) desertor Ecclesiæ, confessorem se vltro iu-
 rat & prædicat, cum Christi confessor nec dici,
 nec esse iam possit, qui Christi Ecclesiam negauit.
 Nam

*Lib. 1. con-
 tra Donat.
 cap. 9.*

*Li. 2. epist.
 epistola 8.
 Item lib. 4
 epi epist. 2
 & li. 1. ep.
 epistola 1.*

Nam cum Paulus Apostolus dicat: Propter hoc relinquet homo patrem & matrem, & adhærebit uxori suæ, & erunt duo in carne vna. Sacramentū istud magnum est, ego autem dico in Christum & in Ecclesiam. Cum hoc (inquā) beatus Apostolus dicat, & Christum pariter atque Ecclesiæ vnitatem, indiuiduis nexibus cohærentem, sancta sua voce testetur, quomodo potest esse cum Christo, qui cum sponsa Christi atque in eius Ecclesia non est? Frustra igitur hæretici & schismatici de persecutione sibi blandiuntur, præsertim cum eam propter suæ separationis aut pestiferæ seminatio- nis merita patiuntur. Nec propterea iusti sunt, quia patiuntur persecutionem, sicuti nec semper iniqui sunt, qui eam inferunt. Itaque D. August. Donatis suas persecutiones, quas à catholicis se perpeti querebatur, assidue iactantibus, tanquā propterea boni essent ac iusti: illi verò qui eos persequerentur iniqui, pluribus locis respondisse reperitur: velut in eo libro quem scripsit contra Donatistas post collationem: Et facere (inquit) persecutionem non est iniquitatis indicium, quia & boni faciunt malis, & mali bonis: & pati persecutionem non est iustitiæ documentum, quia eam non soli boni pro pietate, sed mali pro iniquitate patiuntur. Cum enim dixisset Dominus: Beati qui persecutionem patiuntur; ne inde se iactent hæretici, addidit, propter iustitiam. Nam quanta mala nostris fecerint furiosissimi clerici & circumcelliones partis Donati, nostis & vos. Incensæ sunt Ecclesiæ, missi in flammam codices sancti, incensæ etiam priuatæ domus, rapti homines de sedibus suis, & omnibus quæ inerant ablati aut perditis, ipsi etiam laniati & excæcati. Nec ab homicidio potuit temperari, quamuis sit mitius huic luci mori, quàm istam lucem auferre viuenti, ventum est ad homines: non vt retenti aliquò ducerentur, sed tamen vt ista

paterentur. Nec tamen ideo nostros iustificamus, quia ista perpessi sunt: sed quia pro Christiana veritate, pro Christi pace, pro Ecclesiae unitate perpessi sunt. Illi autem sub tam multis, sub tam seueris legibus, & sub tanta Ecclesiae catholice, quam Dominus ei tribuit, potestate quid tale patiuntur? Si quando enim morte mulstantur, aut ipsi se occidunt, aut eorum cruentae violentiae dum resistitur, occiduntur: non pro communiione partis Donati, nec pro errore sacrilegi schismatis, sed pro apertis facinoribus & sceleribus suis, quae more latronum ruentes furore & crudelitate committunt: pro parte autem Donati vix aliquid tale patitur, quale Cecilianum Donato instante passum esse dixerunt. Aut ergo persecutio non omnis iniusta est, aut non est persecutio dicenda cum iusta est. Quapropter aut persecutionem pars Donati patitur iustam, aut persecutionem non patitur, quia patitur iuste. Non autem iuste passus est Caecilianus, quia innocens probatus & absolutus est. Haec tenus Aug. Quibus similia reperies apud eundem Epistola 50. quae scripta est de moderatè coercendis haereticis. Reperiuntur & Môtanistae sua olim iactasse martyria, aduersus quos scribens Apollinaris: Cum (inquit) in omnibus conuicti, nihil respondere potuerint, ad martyres confugiunt, dicentes multos se habere martyres, & hoc esse indicium quod verus sit apud eos propheticus spiritus. Quid ergo? Quia multi alij haeretici plurimos martyres habent, ideo acquiescendum est eis, quod etiam veritas apud ipsos sit? Nam primi qui dicuntur Marcionistae, habent plures martyres: sed quae esse poterit apud eos martyrij veritas, vbi Christi veritas non est? Possimus & nos ad similem modum respondere aetatis nostrae sectarijs. Ad suos enim martyres saepe Calvinistae confugiunt, atque hoc veritatis argumentum non infirmum censent. Quid ergo? num acquiescendum sectis

Apud Eusebium, li. 5. ca. 16. eccl. histor.

con-

contrarijs, quia plurimos & ipsæ martyres habent? Nam ipsi quidem, qui dicuntur Anabaptistæ, maiore multo martyrum numero triumphare videntur. Sed quæ possit apud eos esse martyrij veritas, vbi Christi veritas non est? Tenendumq; illud omnino quod ex diuo Augustino tritum iam est: Martyrem non pœnam facere, sed causam.

Adhibendum esse interdum Christiano defensionis officium.

CAPVT XXI.

Postremo in loco attingendum nobis est piæ defensionis officium: quo (quoad fieri potest) à sacerdotio, à clero, à templis, sacrisque omnibus persequentium sacrilegæ propulsantur iniuriæ: Hic enim se quoq; pietatis zelus vehementer exercit, ne res eæ quibus honoratur Deus & colitur, à prophanis hominibus conculcentur, aut certe in vsus alienos & prophanos rapiantur. Contra verò, quæ maior ac fædior esse queat irreligiøsæ mentis ignauia, quàm pro domibus, pro thesauris, pro agris suis stare: pro ministris verò Dei, pro templis, pro sacris altaribus & imaginibus nolle repugnare? Atqui Machabæorum in hoc præclara virtus & immortalis gloria cognoscitur, quod pro lege præcipuè & patrijs institutis, templisq; sancto fortiter steterint, impijsq; & blasphemis gentibus, quarum erat summum studiũ vnus veri Dei cultum euertere, ferro & armis restiterint. Quorum pro pietate conatus non solum Deus non neglexit, verum etiam mirabiliter adiuuit, scq; ipsum ducem præbens, cum illis & pugnavit, & vicit. Fuit ijs temporibus genti illi, curæ maximæ templi honor & dignitas, quod & tum cum eos Heliodori non expectatus in templum terruisset ingressus, magnopere declararunt. Alij enim gregatim de domibus confluebant, publica

L 3 suppli-

*Lib. 2. Ma-
rtin. ca. 3.
& Ambro.
lib. 2. offic.
cap. 29.*

supplicatione obsecrantes, pro eo quod in contem-
ptu locus esset veturus. Accinctæque mulieres cili-
ciji pectus, per plateas confluebant: Sed & virgi-
nes, quæ conclusæ erant, procurrebant ad Oniam,
aliæ autem ad muros, quædam verò per fenestras
prospectabant: vniuersæ autem protendentes ma-
nus in cœlum deprecabantur. Erat enim miseræ
commixtæ multitudinis, & magni sacerdotis in
agone constituti expectatio. Et hi quidem inuo-
cabant omnipotentem Deum, vt credita sibi, his
qui crediderant, cum omni integritate conserua-
rentur. Nondum periclitabatur ciuitas, non do-
mus ciuium: non facultates, non sanguis peteba-
tur, sed templo Dei, & his qui sua illi deposita cre-
diderant, fieri non ferebant iniuriam. Decipi
enim eos qui credidissent loco & templo, quod
per vniuersum mundum honorabatur, pro sui
veneratione & sanctitate, aiebat Onias omnino
impossibile esse. Idcirco etiam Deus in Heliodo-
ri sacrilegam violentiam magnificè sane vindica-
uit. Equus enim terribilem habens sessorem, op-
timis operimentis adornatus, cum impetu Helio-
doro priores calces illisit: alijque duo iuuenes vir-
tute decori circumsteterunt, atque ex vtraque
parte flagellantes, verberibus multis & plagis af-
fectu reddiderunt exanimem. Posterioribus quo-
que temporibus, frequens in Ecclesia Christi pius
eiusmodi pro Dei domo, rebusque sacris zelus ap-
paruit. Namque vt bella pijs ab imperatoribus
aut populis contra hostes religionis, pro ipsius re-
ligionis defensione suscepta præteream, impio-
rum quoque iudicum aut præfectorum prophana
temeritas, sacris ab ædibus aut Dei ministris Chri-
stiano legitur feruore repulsa. Sæuiente quippe
Galerio, præfectus Asclepiades Antiochiæ tem-
plum cogitauit irrumpere, sancta sanctorum dissi-
pare, altaris aram funditus euertere. At quemad-
modum est scriptum à Prudentio:

*Vide apud
Eusebium
quædam
nū Arme-
nij Christi-
ani effecti
pro sua re-
ligione suæ
da aduer-
sus Roma.
Imp. Maxi-
mianum
arma sum-
pserint, ac
bella intru-
serint.*

Prudentio

Præcurrit index his repente cognitis
 Romanus, sacra heros excellentia,
 Venire in armis perduelles nunciat,
 Animos pauentum præstruens hortatibus
 Stent vt parati, neue cedant turbini.
 Conspirat vno fœderatus spiritus
 Grex Christianus, agmen imperterritum
 Matrum, virorum, paruulorum, virginum
 Fixa est statuta est omnibus sententia:
 Fidem tueri, vel libenter emori.
 Refert repulsus miles ad subsellia,
 Plebis rebellis esse Romanum ducem,
 Flagrare cunctos peruicaci audacia.

Romanus autem tanquam dux Christianorum
 in hac templi defensione, ad Iudicis tribunal
 protractus, facti sui rationem in hanc sententiam
 reddidit:

Intrare seruis idolorum ac demonum
 Sanctam salutis non licet nostra domum,
 Ne polluat purus orandi locus:
 Confido sancto spiritu, nunquam tibi
 Dandum vt beatum limen attingas pede,
 Nisi fortè noster factus, in nostrum gregem
 Mereare sumi, quod Pater faxit Deus.

Cum etiam imperante Apostata Iuliano, præfe-
 ctus Orientis nomine Iulianus, Ecclesiam ingres-
 sus, sacra prophanaret, eousque vt & impudenter
 contra sacrum altare mingeret, (quemadmodum
 author est in Tripartita Theodoretus) Euzoius
 quidam, pio zelo succensus, prohibere conatus est,
 proptereaq; ab illo fuit in capite percussus. Atque
 vt intelligas quàm sit officium hoc piæ defensionis
 rationi consentaneum, Gentiles ipsi pro suis quali-
 buscunq; sacris, natura duce propugnandum sibi esse

Lib. 9 eccl.
 hist cap 8.
 Et constā-
 tinus cont.
 Maxētiana
 cap 9.
 Prudentius
 describens
 martyrium
 monachi
 Antiocheni.

cum certo vitæ periculo putauerunt. Vnde cum Maximinus Imperator (vt est apud Herodianum lib.7.) præter communes opes, templorum quoque donaria statuasq; deorum sibi adiudicauisset, ausi sunt quidam è populo contra resistere, templaq; tueri, & cadere etiam ante aras deorum immortalium. Nihil proinde iam mirum, si in Aphrica quoque aduersus furores Donatistarum, à pijs catholicis templa clausa sint, & quoad potuit defensa. Quod cum fieret, narrat Optatus Mileuitanus illos ascendisse culmina, nudasse tecta, regulasque iactasse, iisdemq; catholicos diaconos, cum altare defenderent, plurimos cruentatos, duos etiam occisos fuisse. Quid autem pius eiusmodi feruor Christianorum catholicorum, & pro sui præsulis tanquam Dei ministri defensione præstiterit, scriptum est à Gregorio Nazianzeno, in oratione funebri, qua Basilij laudes commemorat. In hunc enim cum Ponti præfectus grauius exarsisset, maximè quidem propter religionem, sed alio tamen (vt fit) quæsito colore: ciuitas cognito communi periculo, suiq; præsulis iniuriam, suam deputans, tota, inquit Nazianzenus, incendebatur: & veluti cum apum examè fumo commouetur, ita alius ab alio concitabatur, & insurgebat omne hominum genus, ætas omnis: præcipuè verò ij, qui Regi, texendo & arma faciendo, operam impendebant. Hi enim in talibus feruentiores sunt, audaciam enim ex libertate habent. Arma verò unicuique erant singula quæ ex artis obueniebant instrumentis, aut si aliud quid fortè casu obuenisset, faces erant ad manus, lapides ad iactum expediti, fustes parati, cursus omnium vnus, clamor idem, alacritas communis: Ira dux grauis, aut miles: sed nec mulieres armis tum carebant, cum eas tempus exaucisset: Radios enim habebant fraxineos, zeloq; roborabantur, ac in audaciâ vertebantur virilem: & (vt breuiter dicam) pietatem diuidi arbitrabantur, si

tur, si hunc inter se partiti fuissent: istq; magis pius
 censebatur, qui prius manus præfecto talia auso
 intulisset. Quid igitur faciebat iudex seuerus &
 audax? Supplex erat, miserabilis, ærumnis plenus:
 & cui non humilior? donec illustris ille sine san-
 guine martyr, & sine plagis coronatus, populi cõ-
 pescuisset violentiam, illumque sui cohibuisset re-
 uerentia, sicq; supplicem suum & offensorem sal-
 uasset. Sic de Basilio Gregorius. Iam plebs Me-
 diolanensis tum erga suum Episcopum Ambro-
 sium, tum erga sacram Basilicam, ne in hæretico-
 rum Arianorum manus veniret, ardens studium,
 ex ipsius Ambrosij litteris abundè cognoscitur.
 Illius enim peruigiles, noctes diésque, custodias si-
 gnificat extitisse. Augustinus quoque: Excubabat
 (inquit) in Ecclesia pia plebs, inori parata cum E-
 piscopo suo. Quod si ita semper faciendum, cum
 fieri posset, Christiani putauerunt, & si prohiben-
 das pro cuiusque virili ab Ecclesijs, Deiq; mini-
 stris iniurias existimauerunt, grauis esse debet eo-
 rum præsertim culpa, qui cum autoritate arcere
 potuissent atque debuissent, non tamen vllum
 adhibere defensionis officium. Quo loco notan-
 da est epistola D. Augustini, quam scripsit ad Ne-
 ctarium Episcopum, quæ est numero 202. In qua
 ostendit, in ea ciuitate, cuius ille ciuibus parci vo-
 lebat, difficile potuisse reperiri omnino innocen-
 tes, quod illatam per idololatrias Ecclesiæ & clero
 nõ prohibuissent aut submouissent iniuriam, cum
 id haut ægrè fieri potuisset: Accipe (inquit) bre-
 uiter quæ commissa sint, & noxios ab innocentibus
 ipse discerne. Contra recentissimas leges Ca-
 lendis Iunijs, Paganorum sacrilega solennitas agi-
 tata est nemine prohibète, tam in solenti ausu, vt
 quod nec Iuliani temporibus factum est, petulan-
 tissima turba saltantium in eodem prorsus vico,
 ante fores transfret Ecclesiæ. Quam rem illicitissi-
 mam atque indignissimam, clericis prohibere ten-

*In oratione
 contra Au-
 gustinũ, li. 5
 epistolarum*

tantibus, Ecclesia lapidata est. Deinde post dies ferme octo, cum leges notissimas Episcopus ordini replicasset, & dum ea quæ iussa sunt vel implere disponunt, iterum Ecclesia lapidata est: postridie nostris ad imponendum perditis metum, quod videbatur apud acta dicere volentibus, publica iura negata sunt. Eodemque ipso die, ne vel diuinitus terrerentur, grando lapidationibus reddita est, qua transacta, continuo tertiam lapidationem, & postremo ignes Ecclesiasticis testis & hominibus intulerunt: vnum seruorum Dei, qui oberrans occurrere potuit, occiderunt, cæteris partim vbi potuerant latitantibus, partim quo potuerant fugientibus: cum interea contrusus & coarctatus aliquo loco se occultaret Episcopus, vbi se ad mortem quærentium voces audiebat, sibi que increpantium, quod eo non inuento gratis tantum perpetrassent scelus. Gesta sunt hæc ab hora ferme decima vsque ad noctis partem non minimam. Nemo compescere, nemo subuenire tentauit illorum, quorum esse grauis posset autoritas, præter vnum peregrinum, per quem & plurimi serui Dei de manibus interficere conantium liberati sunt, & multa extorta prædantibus: per quem clarum factum est, quam facile illa vel omnino non fierent, vel coepta desisterent, si ciues maximè primates ea fieri perficere veruissent. Proinde in vniuersa (inquit) illa ciuitate, non innocentes à nocentibus, sed minus nocentes à nocentioribus poteris fortasse discernere. Nam in paruo peccato illi sunt, qui metu deterriti, maximeque ne offenderent eos, quos in illo oppido plurimum posse & inimicos Ecclesie nouerant, opem ferre non ausi sunt: Scelerati autem omnes, quibus etsi non facientibus neque immittentibus, tamen volentibus ista commissa sunt, sceleratiores qui commiserunt, sceleratissimi qui immiserunt. Hæc Augustinus.

Non

Non esse res sacras prophanatoribus tradendas, etiam si mortis periculum impendeat.

CAPVT XXII.

NVnc verò si persequentibus impijs sacra, quoad fieri potest, defendenda sunt, ne ab illis polluantur atque prophanentur, quantum esse debet eorum crimen, qui poscentibus inimicis ea ipsa tradunt? Sacrilegium enim committunt, eoque ipso quæ sacra sunt prophanant, & Christo, cui fuerant dedicata, faciunt iniuriam. Denique illa non tradenda, sed custodienda, cum Christi & Ecclesiæ sint, acceperunt. Hinc Diuus Ambrosius: Cum esset (inquit) propositum vt Ecclesiæ vasa iam traderemus, hoc responsi reddidi: Me si de meis aliquid posceretur, aut fundus, aut domus, aut argentum, aut aurum, id quod mei iuris esset, libenter offerre: templo Dei nihil posse decerpere, nec tradere illud, quod custodiendum, non tradendum acceperim. Deinde consulere me etiam imperatoris salutem, quia nec mihi expediret tradere, nec illi accipere. Accipiat enim vocem liberi sacerdotis, si vult sibi esse consultum, recedat à Christi iniuria. Cum & basilica peteretur, respondit: Templum Dei tradi à sacerdote non posse. Et rursus: Si imperator (inquit) à me peteret, quod meum esset, id est, fundum meum, argentum meum, ius huiusmodi meum, me non refragaturum esse, quanquam omnia quæ mea sunt, essent pauperum, verùm ea quæ diuina, Imperatoriæ potestati non esse subiecta. In eadem quoque ad Marcellam sororem Epistola, his sese verbis ad populum vsum fuisse scribit: Aduertitis quid iubeatur cum mandatur, Trade basilicam? Hoc est, dic aliquod verbum in Deum, & morere: nec solum dic aduersus Deum,

*Li. 5. epist.
in Auxensium
de basilicis
tradendis.*

*Epist. 33.
ad Marcellam
sororem.*

Deum, sed etiam fac aduersus Deum. Mandatur, Trade altaria Dei; vrgemur ergo præceptis regalibus, sed confirmamur scripturæ sermonibus. Quæ respondit: Tanquam vna ex insipientibus loquuta es. Et infra: Mandatur denique, trade basilicam. Respondeo: Nec mihi fas est tradere, nec tibi accipere Imperator expedit. Domum priuati nullo potes iure temerare, domum Dei existimas auferendam? Allegatur, Imperatori licere omnia, ipse esse vniuersa. Respondeo: Noli te grauarè Imperator, vt putes te in ea quæ diuina sunt imperiale aliquod ius habere, Noli te extollere: sed si vis diutius imperare, esto Deo subditus. Scriptum est: Quæ Dei, Deo: quæ Cæsaris, Cæsari. Ad imperatorem palatia pertinent, ad sacerdotem Ecclesiæ: publicorum tibi mænium ius commissum est, non sacrorum. Ad similem modum D. Chryostomus

*Lib. 10. tri
par. bis. c. 6
& Theodo.
bisto. lib. 5
cap. 32.*

Gainæ magistro militum Barbaro & Ariano restitit, ne Ecclesiam, quam posceret, obtineret: Theodosioq; suadenti Ecclesiæ traditionem quam iam Gainæ promiserat, quod illius potentiam & tyrannidis meditationem vereretur, respondit: Noli ô Imperator hæc promittere, neque sanctum canibus dare. Non enim potero Deo benedicentes expellere, & sanctum templum blasphemantibus iniuste contradere. Ex his Ambrosij & Chryostomi verbis haud obscure colligitur, quam graue sit traditionis crimen, quod ne comitterent Christiani homines, manifestis sese mortis periculis obijcere non dubitauerunt. Quin & ex cruciati multi, vt traderent, verbi gratia, codices sacros, & quia tradere nolissent, occisi sunt, iureq; optimo pro martyribus habiti. Codices enim Dominicos persecutoribus dare, vtique indignum esse, ait

*Lib. contra
Donat. post.
collat. ca. 1.*

Augustinus. Tametsi pro sua peruersitate dicerent quidam: Cum hoc fecit traditor, non habet crimen, quia iusserat Imperator. sicuti eodem loco Augustinus commemorat: Istæ res sunt (inquit Opta

Optatus) quæ solent martyria generare, si Christiano dicatur, Nega Deum; aut, Incède testamentum, thus pone, aut basilicas dirue. Quapropter in concilio Arelatensi primo, quod tempore Constantini Imperatoris & Syluestri Papæ primi celebratum est, eiusmodi canon reperitur: De his qui scripturas sanctas tradidisse dicuntur, vel vasa Dominica, vel nomina fratrum suorum, placuit nobis, vt quicumque eorum in actis publicis fuerit detectus, vel verbis nudis, ab ordine cleri amoveatur. Hoc crimen est, quod tantopere Donatistæ ventilarunt aduersus Catholicam Ecclesiam, cuiusq; prætextu cõmunicare sibi cum ea phas non esse, aut cum Episcopis catholicis conuenire docuerunt, vsurpantes illud non sine intollerando supercilio: Indignum est, vt in vnum conueniant filij martyrum & progenies traditorum: cum nec ipsi tamen hac in parte reperirentur inculpati. Nã, vt est apud Augustinũ, Siluanus Circensis Fœlici curatori sacramenta tradidit: Marianus ab aquis Tribilitanis Romano curatori tres codices obtulit: Victor Ruscicazienfis quatuor Euangelia veluti delecticia combussit. Et hi tamen Cecilia- num absentem damnare ausi sunt innocentem: Omninoq; vt Optatus Mileuitanus ostendit, qui traditores in persecutione fuerant, ijdem postea schismatis authores extiterunt: In Aphrica (inquit) duo mala & pessima esse constat, vnum in traditione, alterum in schismate. Sed vtraque mala & vno tempore, & iisdem authoribus videntur esse commissa. & paulò post: Ipsi (inquit) apices & principes omnium, aliqui Episcopi, illis temporibus, vt damno æternæ vitæ, istius incertæ lucis moras breuissimas cõpararent, instrumenta diuinæ legis impiè tradiderunt. Ex quibus erat Donatus Mascu- litanus, &c. Aliquot enim traditores Episcopos recenset, qui fuerunt ijdem principes schismaticæ factionis; vltro quippe recesserunt, qui pro admiffa tradi-

*Lib. 3. ad
Parmenia-
num.*

Canon. 13.

*Iniitio lib.
cont. Dona-
tistas post
collationẽ.*

*In libello
cõtra Ful-
gẽtium Do-
natistam.*

*Libro 1. ad
Parmenia-
num.*

Libro 7. traditione abijci debuerant, pellendi fuerant (ait Optatus) post traditionem, de qua sibi in concilio Numidiæ confessi sunt. Sed ne inuidiæ essent, excusata est iudicandi seueritas, dum maiores veltri vltro inuenerunt de reatu consilium, vt cooperto crimine suo, quasi superbi discederent, quibus & dolere & erubescere debebatur. Non autem effugere videntur traditionis crimen, qui cum sua præsentia & debuissent, & potuissent conseruare Dei sacras domos & altaria, fuga se subtrahunt ac deserunt, atque in potestatem sacrilegorum res Deo dicatas venire patiuntur. Itaque cum Imperator Valentinianus denunciaffet Ambrosio, vt quò vellet iret: respondit dici sibi à sacerdotibus suis: Non multum interesse vtrum volens relinqueret, an traderet altare Christi. Cum enim reliqueris (aiebant) trades. Atque vtinam liquido (inquit) mihi pateret, quod Arianis Ecclesia minime traderetur, sponte me offerrem tuæ pietatis arbitrio. Sed si ego solus interstrepo, cur etiam de alijs omnibus inuadendis est præceptum? vtinam confirmetur, vt Ecclesijs nullus molestus sit, opto vt de me qualis videtur sententia proferatur. Hæc Epistola 32. ad Valentinianum imperatorem. In oratione quoque ad populum, quàm deferendam Ecclesiam minimè putauerit, cum hoc ne faceret aliqui metuissent, manifestè declarauit: Video vos (inquit) præter solitum esse turbatos atque afferuantes mei. Miror quod hoc fit, nisi fortè, quia per tribunos me vidistis aut audistis imperiali mandato esse conuentum, vt quo vellem abirem hinc, & si qui vellent, sequendi potestatem haberent. Metuistis ergo ne Ecclesiam desererem, & dum saluti meæ timeo, vos relinquerem. Sed quid & ipse mandauerim, potuistis aduertere, deserendæ Ecclesiæ mihi voluntatem subesse non posse: quia plus Dominum mundi, quàm sæculi huius imperatorem timerem. Sanè si me vis

me vis aliqua abduceret ab Ecclesia, carnem
 meam exturbari posse, non mentem: paratum me
 esse, vt si ille faceret, quod esse solet regiae po-
 testatis, ego subirem quod sacerdotis esse con-
 senuit. Quid ergo turbamini? volens ius nun-
 quam deseram, coactus repugnare non noui: Do-
 lere potero, potero flere, potero gemere: aduer-
 sus verò arma, milites, Gotthos quoque, lachry-
 mæ meæ arma sunt. Talia enim munimenta sunt
 sacerdotis: aliter nec debeo, nec possum resistere,
 fugere autem & relinquere Ecclesiam non soleo.
 Hæc D. Ambrosius de suo erga res sacras officio:
 quod ad alios quoque, præcipuèque sacerdotes,
 pertinet, vt neque tradant ipsi quæ Dei sunt, ne-
 que id committant, vt deserendo tradidisse vi-
 deantur. Iustinæ quoque Augustæ, cum fugere
 & basilicam relinquere iuberetur, respondit: Hoc
 ego sponte non faciam, ne lupis ouium septa
 contradere videar, aut Deum blasphemantibus
 cedere: hic si placet occide, hoc loco mor-
 tem prona voluntate suscipiam. Hæc igitur diui
 Ambrosij virtus inuicta fuit. Nec verò diuus
 Athanasius huic putandus est ita fuisse dissimi-
 lis, vt id faciendum existimauerit quod ille ne
 faceret, tantum periculum, tantumque regiae
 iræ suscepit. Est quidem scriptum in Tripartita
 historia, Athanasio Constantium Imperatorem
 sic dixisse: Sedem tuam decreto concilij no-
 bisque consentientibus recepisti. Sed quia sunt
 aliqui in Alexandria populi, tuam declinantes
 communionem, vnam eos in ciuitate Eccle-
 siam habere permitte. Ad hanc verò propositio-
 nem istiusmodi verbis D. Athanasium occurris-
 se: O Imperator, habes potestatem iubere simul
 & agere, quæcunque volueris. Ruffinus ve-
 rò addit eum, Deo suggerente, paratum habuis-
 se consilium vt sic responderet: Quid est Impe-
 rator, quod poscenti tibi liceat denegari, qui
 pote-

*Tripart. h2
 stor. lib. 9
 cap. 20.*

Li. 4. c. 30.

potestatem omnium habes iubendi? Sed num quia id dixit tradidit, aut iuris imperialis esse, quibus liberet Ecclesias tradere, declarauit? non tanto (vt arbitror) vir ille placendi & adulandi studio tenebatur, vt abs iure sacerdotali, cuius tantam rationem habuit Diuus Ambrosius, omninoque ab ipsa veritate discederet. Mirum itaque potius esse significauit, id ab Episcopo peti, quod faceret imperator si vellet, qui iam hoc ipsum alijs locis compluribus fecisset, vsque adeo vt plerisque Ecclesijs Arianorum factionibus occupatis, vix vnam per singulas ciuitates Catholici Ecclesiam retinerent, vnde non ait hoc se concedere, sed magis petitione sua illius petitionem elusit. Etiam ego (inquit) beneficium abs te deponco, quod mihi concedi precor. Principe vero continuo se daturum esse pronunciante, subiunxit Athanasius, idem beneficium sibi dari petens, quod querebat imperator accipere: vnam enim & ipse Ecclesiam postulabat dari per singulas ciuitates declinantibus Arianorum communionem. Igitur, vt memorata continet historia, Athanasij sententiam inutilem sibi cognoscentes Ariani, hoc quidem differendum esse dixerunt, & agendum quod placeret Imperatori. Quod si Marcellinus quidam cognitor ab imperatore datus in causa qua inter Catholicos & Donatistas versabatur, basilicas reddidit Donatistis, vnde fuerant antea pulsi, nullum id officio sacerdotali prauiudicium facit: nec propterea licuit, quia fecit. Tamen si hoc ille magni boni contemplatione ac spe fecerit, quo videlicet possent Donatistae hoc beneficio ad conferendum cum Catholicis Episcopis inuitari. Quod si fieret, non parua spes affulgebat illos in concordiam reuocandos esse. Caietanus autem censet malum quodpiam tolerari posse, non solum ad impediendum maius malum, verum etiam ad obtinendum magnum quodpiam bonum. Quo si referre D. Athanasij atque

*Aug. initio
collationis
prime diei
in breuic-
ulo contra Do-
natistas.*

atque Marcellini memorata quispiam facta velit,
 non deerit quamobrem rectè prudenterq; fecisse
 videri possint. Fortassè & huc pertinet quod scri-
 ptum est in libro Pontificali, Ioannem primum
 eius nominis pontificem, impetrasse ab Iustino
 Imperatore, vt Arianis Ecclesię in Orientis parti-
 bus redderentur, ne Theodoricus Arianus Ita-
 liam ferro flammáque vastaret. Nullo verò modo
 hæc ijs patrocinantur, qui nulla etiam tantarum
 necessitatum habita ratione, nullis pressi talibus
 angustijs, sic instituendam Ecclesiam putant, vt
 libera cuique sui erroris professio, liberáque sectę
 cuiilibet sua templa tribuátur: quos refellere, per-
 niciosamq; eorum sententiam (quæ Babylonicam
 nobis inuehat confusionem, non Ecclesię modo,
 verùm etiam regni commodis & tranquillitati
 nocentissimam) non est huius instituti prolixius
 confutare. Porro hoc loco mirandum nobis oc-
 currit illius exemplum virginis, de qua scriptum
 sic est apud Orosium: Discurrentibus per urbem
 Barbaris (inuaserat enim Romanam urbem Ala-
 ricus Gotthorum rex) fortè vnus Gotthorum,
 idemque potens & Christianus sacram Deo vir-
 ginem iam ætate prouectam in quadam Ecclesia-
 stica domo reperit: cùmque ab ea aurum argen-
 tumq; honestè exposceret, illa fideli constantia esse
 apud se plurimum & mox proferendum respon-
 dit, ac protulit. Cùmq; expositis opibus attonitū
 Barbarum magnitudine & pondere ac pulchritu-
 dine, ignota etiam vasorum qualitate intelligeret,
 virgo Christi ad Barbarū ait: Hæc Petri Aposto-
 li sacra ministeria sunt, præsume si audes, de facto
 tu videris: ego quia defendere non valeo, neque
 tenere audeo. Et ad hunc quidem illa modum
 egisse memoratur: diuinitus (vt arbitror) inspira-
 ta fiducia nullam prophanationem sequuturam
 esse, sed honorem potius ac venerationē. Id quod
 etiam euenit. Nam re perlata ad Alaricum, iussit

Libro 7o

M sic ea

Lib. 2. officiorū c. 28.

hic ea cum pompa reportari ad beati Petri basilicam, & relata sunt magna cum veneratione, hymnos Romanis pariter ac Barbarys concinentibus. Potuit verò beatus Laurentius prouidentissimæ sapientiæ consilio efficere, ne thesauri Ecclesiæ in manus persecutoris venirent: Aurum Ecclesiæ (inquit Ambrosius) maluit erogare pauperibus quàm persecutori reseruare: & ideo pro singulari suæ interpretationis viuacitate sacram martyrij accepit coronam: cùmque ostendisset consequentibus verbis quando quibusque casibus liceat vasa Ecclesiæ confringere, conflare, vendere, subiungit: Opus est, vt de Ecclesia mystici poculi forma non exeat, ne ad vsus nepharios sacri calicis ministerium transferatur. Cauendum hoc omnino est, præsertim cum & illud grauitè legamus reprehensum, si contracta ab schismaticis atque in massas redacta sacra vascula, sine discrimine personarum & delectu venderentur. Hoc (inquit Optatus) immane facinus geminatum est. Dum fregistis etiam calices Christi sanguinis portitores: Quorum species reuocatis in massas, mercem nepharijs nundinis procurantes: ad quam nec emptores eligere voluistis, sacrilegi, dum inconsideratè vendidistis. Emerunt forsàn in vsus suos sordidæ mulieres. Emerunt Pagani, facturi vasa in quibus incenderent idolis suis. O scelus nepharium! ô facinus inauditum! Auferre Deo, quod idolis præstes: subducere Christo, quod proficiat sacrilegio. Pietatis igitur hosti, & per sacrilegium contaminaturo, sacra vasa tradere non licet: Si verò nec occultari possunt, nec defendi, neque in alios vsus impendi, per quos sacrilegorum manibus subtrahantur: quid superest, nisi vt malum euenisse lugeamus, quod tolerare cogamur? Frequentè autem hoc quidem malum Ecclesia perpeffa est: Sed intolerabilius ab hæreticis professe-

Lib. 6. contra Parmenianum.

rentur. Hoc (inquit Optatus) immane facinus geminatum est. Dum fregistis etiam calices Christi sanguinis portitores: Quorum species reuocatis in massas, mercem nepharijs nundinis procurantes: ad quam nec emptores eligere voluistis, sacrilegi, dum inconsideratè vendidistis. Emerunt forsàn in vsus suos sordidæ mulieres. Emerunt Pagani, facturi vasa in quibus incenderent idolis suis. O scelus nepharium! ô facinus inauditum! Auferre Deo, quod idolis præstes: subducere Christo, quod proficiat sacrilegio. Pietatis igitur hosti, & per sacrilegium contaminaturo, sacra vasa tradere non licet: Si verò nec occultari possunt, nec defendi, neque in alios vsus impendi, per quos sacrilegorum manibus subtrahantur: quid superest, nisi vt malum euenisse lugeamus, quod tolerare cogamur? Frequentè autem hoc quidem malum Ecclesia perpeffa est: Sed intolerabilius ab hæreticis professe-

profectum, quàm à Gentilibus fuit. Et Ariani
 quidem, imperante Constantio (quem alterum
 propterea Balthasarem appellare liceat, cuius ex
 Daniele notum sacrilegium est) grauissimas a- *Daniel. 5.*
 cerbissimasque hac in parte persecutiones red-
 diderunt. Exturbatis quippe catholicis Episco-
 pis, inhumanissimèque tractatis, passim Arianis
 & impuris ac sceleratis hominibus traditæ sunt
 Ecclesiæ. Ex quo illa sunt in Epistola ad solita-
 riam vitam agentes: Ecce nunc denuo Ale-
 xandriæ & in Ægypto, & per vniuersam Lybiam
 Ecclesias turbauit Constantius, & propalam e-
 dixit, vt catholicæ Ecclesiæ, ciectis piæ religio-
 nis Episcopis, in vniuersum Arianicæ opinio-
 nis hominibus tradantur. Hoc & dux exercitus fa- *Epistola ad*
 cere incepit, & iam inde Episcopi, presbyterique *solitarians*
 & monachi, ferro vincti, plagis vsque ad mortem *vitam a-*
 cæsi, alio atque alio transmittuntur, omniâque in *gites inter*
 singulis locis tumultibus agitantur, Ægyptus & *opera Diuâ*
 vniuersa Lybia in periculum venit, populis re- *atbanasij.*
 rum iniquitatem indignè ferentibus, quum ante
 oculos suos videant Antichristo viam præparari,
 sua sibi eripi, eaque hæreticis dari. Quando igitur
 vnquã audita est tanta iniquitas? quando tale ma-
 lum vel in persecutione visum fuit? Ethnici crât,
 qui prius persequebantur, sed tamen in Ecclesias
 idola non inferebant. Zenobia Iudæa erat, & pro-
 tectrix Pauli Zamosatenfis, sed tamen Ecclesias
 Iudæis in synagogas non tradidit. Nouum istud o-
 dium est, neq; simplex persecutio, sed immanitas
 quedam omni persecutione plena, proœmiumq;
 & præparatio Antichristi. Quin, vt eadem narrat
 Epistola, concitabantur idolorum cultores, qui
 ex præcepto Imperatoris inuaderent Ecclesias &
 populos lapidarent: per hos igitur cædes pri-
 mum factæ, subsellia deinde, thronus, mensa lig-
 nea, tabulæ Ecclesiæ, & cetera quæ efferri potue-
 re, foris tradita flammis & corrupta sunt. Inter
 hæc

hæc idola sua laudibus ferebant, dicebantq;: Constãtius ethnicus factus est, & Ariani nostra agnoscunt. Sed cum intercæteros vnus magna vi thronum conuellens, ad se distraheret, fragmento ligni inde in eius ventrem resiliente, & quasi ab ipsa vltione impacto, intestina sua perforauit, & eadem vi, qua solium disrumpere conabatur, rupto aluo, sua intestina profudit: Nimirum vlticem Dei manum cum Azotijs sensit, qui olim ausi sacram arcam attingere tractareq; irreuerentius, diuina vltione perierunt. Non dissimilia scribit de Vandalis Victor Vticensis. Nam accesus aduersus Ecclesiam Gensericus mittit Proculum quendam in provinciam Zengitanam, qui coarctaret (inquit) ad tradendum ministeria diuina, vel libros, cunctos Domini sacerdotes: vt primò armis nudaret, & ita facilius inermes hostis callidus captiuasset. Quibus se non posse tradere clamantibus, ipse rapaci manu cuncta populabatur, atque de pallis altaris, proch nefas, camisias sibi & femoralia faciebat. Qui tamen Proculus huius rei exequutor, frustatim sibi comedens linguam, in breui turpissima consumptus est morte. Hæc Victor lib. 1. de persecutione Vandalica. Neque verò nostri huius est instituti demonstrare proluxius quàm malè & aliàs cesserit sacrilegis: vt palam fieret, quanta veneratione & fide seruanda sunt ea, quæ Deo fuerint semel ad eius cultum honorèmq; dedicata & consecrata.

Vide lib. 6.
tripar. hist.
cap. 32.

Quibus argumentis palliari posse videatur traditionis crimen, & ad ea breuis responsio.

CAPVT XXIII.

SI quis autem videre vult, quibus modis persuadere queat, nullum aut exiguū in traditione crimen esse, legat septimum Optati librum aduersum Parmenianum Donatistam: In quo argumenta colligit, plausibiliterq; prosequitur quibus

bus Donatistarum patres suam traditionem excu-
 sare potuissent, si ad Ecclesiam pœnitentes redire,
 quàm ab ea per superbiam resilere maluissent. Pri-
 mum illud est, quod Moyses populo indignatus
 tabulas quas digito Dei gerebat inscriptas, vltro
 nemine cogente projectas fregerit. Si frangere li-
 cuit, neque id sacrilegij quicquam habuit aut iniu-
 riæ in res sacras, cur non liceat tradere ei qui sit
 contracturus, præsertim vrgēte mortis metu? Nec
 tam est sacer codex humana manu conscriptus,
 quàm ille Dei digito lapis exaratus. Secundū, quod
 arcam, in qua lex erat Dei, presbyteri, cæterique
 Israelitæ fugientes tradiderūt inimicis Philistæis.
 Tertium, quod Baruch librū tradidit, quem postea
 rex impius minutatim concidit & combussit, illo
 interim qui tradiderat fuga sibi consulente. Nec
 tamen aut Moyse Dominus iratus legitur ob id fa-
 ctum, nec aut Israelitas arca relicta hostibus sacri-
 legis, aut Baruch, quia libro tradito fugerat, vlla
 vindicta sequuta est. Quartum, non magnum est
 quid scriptum sit in charta aut membrana, aut la-
 pide, nec ea legis inscriptio magni facienda est, sed
 ea qua scribitur lex in corde per gratiā noui testa-
 menti: non ergo multum interest quid in libro
 aut membrana tradatur, modo lex in corde salua
 permaneat: nec damnum vllum accipit Ecclesia,
 quando adhuc libris plenæ sunt omnium manus,
 eadēque omnia quæ prius & docentur & discun-
 tur. Ergo si nullo Ecclesiæ damno potest quibus-
 dam libris traditis vita seruari, quid necesse est si-
 ne causa, ne liber tradatur, occidi? Rursum, si mē-
 branæ aut libri quibus diuinæ res conscriptæ con-
 tinentur, deberent illæsi & inuiolati seruari: tunc
 damnandi essent etiam vt sacrilegi, ij qui libros sa-
 eros negligenter abijciunt aut collocant, aut in
 ignes vel aquas excidere patiuntur. Vnde fit vt
 pereant omnino, aut corrosi à muribus, vel carie
 dimiuti, non illæsi recipiantur. Postremò An-

*Primū ar-
 gumētum.*

II.

III.

IIII.

V.

VI.

VII.

M 3 thiochi

in libro
de officio

II

III

III

V

IV

IV

tiocchi tēporibus Iudēi coacti sunt librōs in incendium dare. Quo factū est vt de scriptura diuina ne apex quidē vnus remaneret, libris omnibus traditis: nec de Iudæis tamē quispiā est ob id damnatus. Ad hæc verò atque huius generis argumenta non difficile est respondere ei qui attenderit quid petat inimicus religionis, quando sacros codices postulat. Petit enim Christi iniuriam, petit extinctionem diuinæ legis, petit sacrorum cōculationem. Qui proinde petenti vel metu acquiescit, hoc profecto quod ille petierit, facit. Quod igitur aliās liceret vitæ causa conseruandæ, verbi gratia: Si onusta librorum sacrorum pōdere nauis mergenda videretur, nisi libris in mare proiectis, hoc cum inimicus ad Christi petierit ac religionis iniuriam, facere omnino non licebit. Sicuti etiam Christiano liceret carne vesci ieiunij tempore, si nullus alius cibus suppeteret, essetque nisi manducaret fame periturus: tamen si hoc inimicus Ecclesiasticæ & Apostolicæ legis postulet, facere non licebit, nec siquidem in discrimen vita vocetur: petit enim bonæ legis violationem & contemptum, quem ne Christianus admittat, ordinatissimè religiosissimèque temporaria vita contemnitur. Possit verò cuiuspiam Optatus ipse talibus argumentis animi sui probasse videri sententiam, quod sepius repetat, si talibus argumentis vsi fuissent Donatistæ traditores, non eos iure potuisse à communione repelli. Item quod dicat id solum prohiberi à Deo quod voluntate fit, non quod sit necessitate, ait enim: Quicquid Deus fieri noluit, ore suo prohibuit, quomodo dixit: Non occides, non mee habebis. Potuit etiā hoc prohibere quod à parentibus vestris admissum est, sed quoniam aliud est quod operatur euentus, quicquid de voluntate potest ab homine fieri, hoc meruit prohiberi: quicquid necessitas peccat, non potest magnis viribus accusari, & infra: Ideo prohibita
dum

dum geruntur, iudicio destinantur: non interdum aliqua necessitate fiunt, fortè facillè dignetur ignoscere qui noluit prohibere. Verum de Optati sententia constat ex ijs quæ superius commemorata sunt ex eodem. Ostendit autem quàm multis de causis potuissent excusabiles videri, atque ad veniam pertinere, nisi maluissent per superbiam schisma facere. Quod autem metu perterritus & turbatus necessitate cogente quis facit, nemo existimare debet non id fieri voluntate. Est enim minus quidem voluntarium quàm si abesset metus, sed tamen cum quis faciat, non is potest videri nisi voluntate facere. Non solet (inquit Augustinus) dici quispiam voluntate fecisse quod fecit inuitus. Quamquam si subtilius aduertamus, etiam quod quisque inuitus facere cogitur, si facit, voluntate facit: sed quia malit aliud, idè inuitus, hoc est, nolens facere dicitur. Malo quippe aliquo facere compellitur, quod volens euitare vel à se remouere facit quod cogitur. Nam si tanta voluntas sit vt malit hoc non facere quàm illud non pati, cogenti proculdubio resistit, nec facit: ac per hoc si facit, non quidem plena & libera voluntate, sed tamen non facit nisi voluntate. Cum igitur per quendam sathanæ satellitem nomine Magnum, qui Valenti imperatori comes largitionum & dux militum fuerat, hæc atque eiusmodi serpens antiquus sibilaret, quo Dei famulos vel ad simulatam pertraheret schismatis Ariani societatem: Flectimini, & finite vos moueri vt Ariano dogmati accedatis: veniam quidem vobis numen (etiamsi vestra sit vera religio) facillè daturum est, ignoscetque diuinitas, quod non vestra sponte, sed vi coacti feceritis. Coactioni enim semper relinquitur defensio, necessitati que satisfactio adest: spontaneam verò voluntatem digna accusatio subsequitur.

M 4 His

*Lib. de spi-
ritu & li-
tèra ca. 30.*

His igitur cum ille vocibus sollicitaret ad nephas, nihil persuasit catholicis ac probè instructis hominibus, sed nec perterrefecit ac fregit adiunctis minis, vllāue commemoratione tormentorum. Quin hoc potius responsum accepit fortissimis dignum pectoribus: Desine de cætero, desine huiusmodi nos territare sermone, desine verba inania profundere. Quantumlibet enim fremas, & tanquam procellosus ventus irrumpas, nos tamen de pietatis via non depellemur, sed pro orthodoxis dogmatibus ad mortem vsque decertabimus.

*Tripart. hi-
stor. lib. 7.
cap. 40.
Et Theodo.
li. 4. ca. 22*

Summaria comprehensio rationum earum quibus officium catholici hominis continetur in schismatica communione vitanda persequutionis tempore.

CAPVT XXIIII.

HOc igitur Christiani hominis officium est, quod animo sententiæque de religione tenetur, id obseruatione quoque præseferre: cum sit religio Christiana non in solo posita de rebus diuinis recto iudicio, sed in ipso præcipue opere, certæque & colendi & viuendi ratione: neque vsquam omnino nisi in Ecclesiæ catholicæ communionem teneatur: vsque adeo vt qui se ab ea seiunxerunt, vel seiunctis communicant, etiam si neque doctrinæ aduersitate, quod ad tempus fieri potest, neque sacramentorum diuerso ritu separantur, tamen veram non sequantur religionem. Non enim vlla in societate vera est, nisi in qua Deus fide, spe & charitate colitur: neque ibi charitate coli potest, vbi nefario schismate vnitas violatur, & animi bene prius iuncti diuiduntur, & altare sacrilegæ separationis, contra altare pacificæ vnitatis erigitur. Sic enim creditur & docetur (inquit Augustinus) quod est humanæ salutis caput, non aliam esse philosophiam, id est, sapientiæ studium, & aliam religionem: cum ij quorum doctrina

*Lib. de ve-
ra relig. c. 5*

nam

nam non approbamus, nec sacramenta nobiscum communicant. Quod in illis minus mirandum est, qui eorum quoque sacramentorum ritu dispares esse voluerunt, sicut nescio qui serpentini qui appellantur Manichæi, sicut alij nonnulli. Sed in illis magis animaduertendum hoc, magisque prædicandum, qui paria sacramenta celebrâtes, tamen quia sententia dispares sunt, & errores suos animosius defendere, quàm cautius corrigere maluerunt, exclusi à catholica communione & à participatione quamvis parium sacramentorum, propria vocabula propriosque conuentus non in sermone tantum, sed etiam in superstitione meruerunt: ut Photiniani, Ariani, multiq; præterea. Nam de ijs qui schismata fecerunt, alia quæstio est. Posset enim eos area Dominica usq; ad tempus vltimæ vtilitatis velut paleas sustinere, nisi vento superbiam nimia leuitate celsissent, & sese à nobis vltro separassent. Iudæi verò, quamuis vni omnipotenti Deo supplicent, sola tamen temporalia & visibilia bona de illo expectantes, rudimenta noui populi ab humilitate surgentia, in ipsis suis scripturis nimia securitate noluerunt aduertere, atque ita in veteri homine remanserunt. Quæ cum ita sint, neque in confusione Paganorum, neque in purgamentis hæreticorum, neque in languore schismaticorum, neque in cæcitate Iudæorum querenda est religio, sed apud eos solos qui Christiani catholici vel orthodoxi nominantur, id est, integritatis custodes & recta sectantes. Hæc enim Ecclesia catholica per totum orbem validè latèque diffusa, omnibus errantibus vtitur ad profectus suos, & ad eorum correctionem cum euigilare voluerint. Hactenus D. August. Cum igitur hæc ita se habeant, quisquis veram & illibatam tenere vult religionem, non id arbitratitur sat esse, si probè calleat quid de Deo sit rebusque diuinis omnibus sentiendum; verùm etiam omnem imprimis cum

Paganismo & Iudaismo communicationem vitabit, ne recta licet sentiens, impia tamē superstitione maculetur. Deinde operam dabit ne vlli schismaticæ factioni communicet verbo factōue: quoniam & hoc modo falsa religione polluat neccessē est. Hoc ei præterea magnopere est considerādum, quod sicut vnus est Deus omnium effector & Dominus, atque vnus Dei hominūque mediator Christus Iesus: ita vnica sit in terris Ecclesia, sub Imperatore Christo militās: quæ & eius est familia quam pascit, & spōsa quam diligit, & corpus quod animat ac vegetat spiritu suo sancto: vt si crimen esse perspicit, alterum Deum præter eum qui solus est, verbo vel opere profiteri, non dubitet etiam graui scelere inquinari, quotquot alteram similiter Ecclesiam, præter eam quæ sola vera est, verbo factōue præ se ferant. Est enim hoc diuellere ac distrahere Christum, cum dicat Apostolus contra schismaticos: Nunquid diuisus est Christus? Est hoc alteram ei sponsam & amicam adiungere, cum scriptum sit: Vna est columba mea, perfecta mea, & Sicut lilium inter spinas, sic amica mea inter filias. Est hoc corpus eius dilacerare atque discerpere, quod malum in sui diuisione vestimēti propheticis verbis deplorauit ipse, cum ait: Diuiserūt sibi vestimenta mea. Hoc deniq; est tollere membrum Christi & facere membrum meretricis, quæ suo viro derelicto, & eius castissimo cubili contempto, nouis amatoribus, hoc est, nouitiorum errorum magistris, sese turpissimè perniciosissimèque prostituit. Itaque si nefaria fuit inter Gentiles in ipsa Gentili superstitione communicatio, fieri non potest vt non inter hæreticos atq; schismaticos plurimū sit criminis habitura: quod illic quidem (vti antea quoque significauimus) apertè & sine fūco Regi Christo renūciatur: hic verò sub professione Christiani nominis Christus ipse deseratur & negetur. Illic irrogetur iniuria Deo. præter

1. Corin. 1

Cantic. 2.

6.

Psalm. 21.

ter quem adoretur alius: hic Ecclesie piētissimæ
 matri, cuius sic inimica & æmula honoretur. Illic
 in eatur cum diabolo societas, cui honos defertur
 in idolo: hic eidem quoque iungatur tanquā prin-
 cipi ac moderatori, qui in eam se societatem infi-
 nuet: in qua Christus capitis loco non habetur. Ac
 ne sine luculētiore scripturæ testimonio rem tan-
 tam asseri quisquā putet, cur se dixit David odisse
 Ecclesiam malignantiū, & nolle cum iniqua gerē-
 tibus introire? Cur sic abhorruit ab ijs qui operā-
 tur iniquitatem, & communicare recusauit cum
 electis eorum? An esse potest nō grauis iniquitas,
 qua amplissimū pacis & vnitatis munus dirūpitur?
 qua princeps ipsa & vita virtutū charitas, quam B.
 Apostolus perfectionis vinculū appellauit, perni-
 ciosissima hominū distractiōe violatur? qua fu-
 rialis odijs Christiani in Christianos, hoc est in
 fratres suos, incitatur? qua pietas omnis extingui-
 tur, exiuitur humanitas, & tanquā effractis portis,
 inuehitur omniū officina vitiorum? Atqui hęc tam
 grauis in Deū & homines iniquitas, cętus schisma-
 ticos cogit atq; cōglutinat; hęc vt Deū seorsim co-
 lāt, vel iisdē vel alijs pro arbitratu ritibus surroga-
 tis, impellit. Ideoq; cum colere se pulchrē putant,
 offendūt: dūq; precātur, dānantur: & fit eis propria
 ipsorū oratio in peccatū. Neq; igitur scripturæ de-
 sunt, & ratio ipsa perspicuo sui lumine cōmonstrat
 eorum crimē, qui schismati vel hærēsi communi-
 cauerint. Quid iam vel exempla maiorū, vel docu-
 menta requirantur? Sunt enim plurima. Hinc nēpe
 D. Cyprianus suos est crebris literis ac monitis ad-
 hortatus, ne cōmunicarent cum Nouatianis. Hinc
 D. Ambrosius fratrem laudat suum, quod cōmuni-
 care noluerit cum schismaticis Luciferianis. Hinc
 Diuo Leoni curæ fuit, ne qui suorum nocturnis
 polluerentur coetibus Manichæorū. Quanta verō
 piorum pastorum semper vigilantia fuit, ne com-
 municaretur cum Arianis? Et quis D. Augustini
 salu-

*Psal. 25.
 & 140.*

Coloss. 3.

*In oratione
 funebri de
 fratre Sa-
 tivo.
 Serm. 4. de
 Epiph. De-
 mini.*

salu-

saluberrimam doctrinam ignoret, qua frequenter ostendit nullam esse debuisse communicationem cum schismaticis Donatistis? Et sciebat ille quidem sacramenta Christi, vbiunque acciperentur, per seipsa sancta semper esse: probè tenebat, quod suis litteris frequenter inculcauit, sacratissima illa diuinæ operationis instrumenta, nullius aut impietate aut impuritate pollui posse: Et idem tamen scribere non dubitauit, eos schismatis sacrilegio vulnerari, qui eligerent extra communionem corporis Christi, baptismi sacramentum accipere, ad eandem licet communionem cum eo quod alibi acceperant continuo redituri. Sicuti & beatus martyr Ermigildus non ignorauit sanctum per seipsum fore quod Episcopus Arianus consecratum porrigeret, & is maluit tamen fortiter mortem oppetere, quàm accipiendo schismatica communionem maculari. Bona sint igitur ea quæ traduntur in schismate: salutaria sint multa quæ illic audiuntur; potest quod bonum est accipi non bene. Vti profecto non bene, sed sceleratè prorsus accipitur, si vel cum offendiculo & ruina fratrum, vel cum ipsa participatione detestandæ diuisionis accipitur. Bona per seipsa & sancta sunt sacramenta quæ Christus instituit: sed cum eadem vnitatis & vincula & signa sint, tu in his tibi cum illis communicare licere censebis, cum quibus vnum esse non possis? Diuina prorsus & salutaria sunt Christi sacramenta; quis id Christianus ignoret? Sed cum Ecclesiæ tradita soli, foris nullo iure, sed cum iniuria graui teneantur atque tractentur, tu in hoc quod tam malè foris & contra Ecclesiam geritur, teipsum adiungere socium & cooperatorem non reformidabis? Quod si in ijs rebus quæ sanctæ per seipsas diuinæque sunt, & ritè ab hominibus susceptæ salutem afferunt, fugienda cum hæreticis & schismaticis communicatio est: multo sane magis in ijs erit declinanda, quæ non tradita diuinitus, sed
huma-

humanæ præsumptionis errore conficta sunt, ad
 vnicam illam & pristinam Dei colendi rationem
 euertendam. Nec verò quisquam audiendus erit
 qui dicat: Nouit Dominus quid secretius corde
 credas ad iustitiam, nouit quæ templa & sacra vo-
 luntate venereris, quã vnitatem & societatem in-
 timis votis amplectare. Ream nõ tenebit volun-
 tatem in opere communicationis, quod non
 ipsa produxerit, sed metus persecutionis extor-
 serit. Primùm enim ridiculũ est, si quis putet pla-
 cere Deo cuiusquam posse cor, cuius voluntariè
 manus aut lingua blasphemet; estq; hoc stultè niti,
 sic hominem vnum in duos distrahere, vt interior
 Deo, exterior diabolo seruiat: interior fidem ser-
 uet, exterior perfidiam exerceat: occultet interior
 pietatem, vnde non glorificetur apud homines
 Deus, exterior impietatem proferat atque mani-
 festet, vnde etiam dedecoretur: atque isto scilicet
 modo corde quidem credatur, non tamen ad iusti-
 tiam, & ore vel opere ipso confessio fiat, sed ad
 perditionem. Deinde quæ fuerit laudatissimi illius
 senis Eleazari virtus, cum suillam contra legem
 edere iuberetur? quæ martyrum innumerabilium
 gloria, cum dijs alienis sacrificare cogentur, si
 ad purgationem communicationis, eiusmodi sus-
 cipienda sit oratio? Nonne & illi dicere hunc in-
 modum potuerunt? Nouit Dominus quem Deum
 mente colamus, Nouit cuius implendam & aman-
 dam legem non dubitemus: ream non tenebit vo-
 luntatem in opere impietatis, quod non ipsa pro-
 duxerit, sed metus extorsit. Denique sicut ab in-
 uitis facta iure multa laudatur, quoniam prudenti
 voluntate minora profundere bona maluerunt,
 quã perdere potiora: sic & ab inuitis admissa quæ-
 dam meritò vituperantur, quod præpostera vo-
 luntate, maiora quæ cupissent bona perdi derunt,
 vt longe minoribus fru erentur. Semper igitur he-
 reticorum fraudes & imposturas suspectas habebit
 Chri-

Chri-

Christianus catholicus: quorum huc omnis vigilantia spectat, ut cum opprimere orthodoxos non possunt, illos habere videantur suis à partibus consistentes. Honorari namque schismata cupiunt ab ea maximè Ecclesia, cuius esse non ignorant primariam in terris auctoritatem. Ideoque modis omnibus societatem expetunt, eamque aut eliciunt fraudibus, aut minis vel tormētis extorquent. Porro quanti sæpe negotij sit omnem maculam effugere, ut saltem nec communicasse videamur, exemplo sunt Ariminensis concilij patres. Qui ut fuerint dolis Arianorum Episcoporum circumuenti, prolixè est à Severo Sulpitio commemoratum. Tamen illi reuera cum Arianis in sensu non communicauerint, tamen communicasse sunt vii, propter concordiae speciem in fide ab Arianis ipsis concepta atque præscripta: ut mēte licet animicq; sententia non essent Ariani, speciem tamè Arianismi neutiquam effugerent. Propter quam diuus Hieronymus dixisse videtur: Tunc orbis ingemuit, & Arianum se esse miratus est. Ait idem quoque de Ariminensis concilij patribus, quod sine conscientia hæretici ferebantur. Nam Constantius quidem imperator Ariminum conuenire iusserat Episcopos vndecunque ascitos, Tauróque præfecto imperauerat ut collectos in vnum non ante dimitteret, quam in vnam fidem consensissent, promissio eidem consulatu, si rem effectui tradidisset: Eo factum, ut post multas concertationes & luctas paulatim plerique nostrorum, partim imbecillitate ingenij, partim tædio peregrinationis eucti, dederent sese aduersarijs. Et in magnis quidem persecutorum periculis non instructissimo homini facile quælibet ratiuncula communicationem persuaserit, externi saltem verbi vel operis quadam simulatione fallentem. Nam & illud quod supra protulimus de simulatione Iehu, quibusdam impos-

*Lib. 2. 4.
sta histor.*

*Hieron in
dialogo cō.
tra Lucife.*

fuisse non procul ab orbe nostro constitutis acce-
 pimus: sicuti & id quosdam fefellit quod scriptum *Baruch. 6.*
 est in Epistola Hieremiæ, quam scripsit ad Iudæos
 in Babylone captiuos: Visa itaque turba de retro
 & ab ante adorantes, dicite in cordibus vestris: Te *Ibidem.*
 oportet adorari Domine. Vnde confici quidam
 putant nihil fore peccati, si media in turba adorā-
 tium, vel alioqui impiè quiddam & contra Chri-
 sti vel sponsæ eius honorem agentium constitu-
 tus Christianus, quod more cæterorum facere
 videatur, tacitis cogitationibus & secretioribus
 animi motibus detestetur, illud identidem se-
 cum reputans: Te oportet adorari Domine. Cui
 erroris mox opponit legio sanctissima Thebeo-
 rum. Nam cum in Galliam Maximianus Impe-
 rator venisset, atque in Sedunorum finibus sa-
 crificij causa constitisset, Thebeorum legio, ne
 impiorum societate sacrorum contaminaretur, ab
 reliquis sese copijs seiunxit. Quam ob causam
 immissa exercitus parte, decimum quemque sa-
 crilegus imperator iussit occidi. Quod martyrium
 cum sua sponte, tum duce & hortatore Mauri-
 tio suscipere maluerunt, quàm imperata facere
 nepharij Imperatoris, qui eos, cum discessissent,
 ad sacrificij communionem sæuo imperio reuo-
 carat. Quid igitur sibi vult propheta Hieremias?
 Rudes & crassos Iudæos instruit ac præmonet,
 ne multitudine adorantium & publica solemn-
 que veneratione idolorum permoti, diuinitatem
 inesse ligno aut lapidi putent, atque in commu-
 nem cæcæ gentilitatis errorem rapiantur, in quem
 tum populus ille admodum propendebat. Sed si
 adorantium turbis circumfundi contigerit, neque
 omnis fortè possit idololatrarum societas euitari:
 saltem adorent Deum vnum mente, neque concē-
 ptam de eo fidem elabi sibi patiantur. Itaq; conse-
 quentibus Epistolę verbis id agit magno molimi-
 ne rationum, vt persuadeat miseris illis, idola quæ
 mani-

mani-

manibus conficerentur humanis, Deos non esse. Nos verò hoc opusculo non id egimus, neque in eo elaborauimus, vt fides Catholica teneretur firmo semper animorum assensu: aut vt ignaros hæreseôn vel schismatum, rudésque doctrinæ Christianæ homines quid illa sint doceremus: sed homini Christiano, iamq; cognitione catholicæ veritatis illustrato, tuendæ proferendæq; suæ religionis, etiam inter aduersarios, officium pro concessa nobis facultate præscripsimus. Quod vt faceremus, nostra nos tempora commouebât. In quibus is est rerum status, vt non modo in area dominica ingens palea granis adhærescat, nec malos tantummodo cum bonis pisces euangelica sagena complectatur, aut in agro Domini cum tritico zizania permista cernantur (quippe hæc omnium faere temporum, locorúmque omnium) verùm etiam premantur & concutiâtur vehementer castra sanctorum ab Antichristi ministris, tantumque horum non paucis in locis valeat vis atque authoritas, vt Ecclesiæ catholicæ pristinus ille decore ac propemodum vultus ipse conciderit. Videre est omnino hoc infelicissimo tempore, miserabili fœditate Christianas domos familiasq; turbatas. Nempe mariti & vxores de suo inter se lecto consentiunt, & de Christi altari dissentiunt: per illum sibi iurant vt inter se pacem habeant, & in illo pacem habere non possunt: filij cum parentibus vnâ domum habent, & domum Dei non habent vnâ: succedere in eorum hæreditatem gestiunt, cum quibus de Christi hæreditate rixantur. Serui & domini communem Deum diuidunt, qui serui formam accepit, vt omnes seruiendo liberaret. Quoniam igitur pijs sæpenumero hominibus, non inter malos modo catholicos, verùm etiam inter hæreticos & schismaticos, qui de nostra quotidie palea generantur, cum luctu viuendum est, neque euitari omnis cum ijs societas potest,

test nisi de hoc mundo exeatur, non ignorandum fuit quonam modo inter eos vera pietas non solum cognitione & assensu integra, sed etiam observatione & factis inuiolata atq; inoffensa teneatur. Quod si fortè cuipiam minus accuratè, minusque plenè omnia quæ huc pertinebant exequi videbimur, is velim rationem habeat rerum nostrarum afflictissimarum, quo tempore labor à nobis hic susceptus est. Circumuallantibus enim vndique malis, sæpenumero vel metus, vel mœror obturbabant. Namque in hosce tristissimos dies, non vnum duntaxat genus cladis incidit, sed simul & hæresis in perniciem grassatur animarum, & bello, fame, peste cuncta vastantur. Iam illis possum versibus mala nostra lamentari:

P R O S P E R I

Qui centum quondam terram vertebat aratris,
 Estuat, ut geminos possit habere boues.
 Vetus magnificas Carpentis sepe per vrbes,
 Rus vacuum fessis ager adit pedibus.
 Non idem status est agris, non urbibus ullis,
 Omniaq; in sinem precipitata ruunt.
 Ferro, peste, fame, vinclis, algore, calore,
 Mille modis miseros mors rapit vna homines.
 Impia confuso sauit discordia mundo,
 Pax abiit terris, vltima quaq; vides.
 Et si concluso superessent tempora saclo,
 Ut posset longos mundus habere dies:
 Nos tamen occasum nostrum observare deceret,
 Et sinem vita quemq; videre sua.
 Nã mihi quid prodest, quod longo flumina cursu
 Semper inexhaustis prona feruntur aquis?
 Multa quod annosa vicerunt sacula sylua,
 Quòdque suis durant florea rura locis?

N

Ista

Ista manent, nostri sed non mansere parentes,
 Exigui vitam temporis hospes ago.
 Non ergo sumus hic nequicquam in secula nati,
 Quae perennet nobis, & quibus occidimus.
 Sed vitam eternam vita ut mereamur in ista,
 Ut subeat requies longa labore breui.

F I N I S.

ERRATA.

Pagina 17. in margine pro Cap. 17. Lege 7.
 Pagina 47. L. 1. etiam si assumpserit.
 Pagina 69. L. 29. Quia vnumquemque.
 Pag. 110. L. 8. perficiendi facultas.

ANNO.

ANNOTATIONES
in librum præcedentem.

Pagina 23. De Sancto Eusebio.

Error vel potius mendacium eius qui callide sua verba inseruit sermoni Catholico sub nomine Ambrosii, beatum Eusebium asserens martyrem, vel ex eo coarguitur, quod ipse Ambrosius serm. 82. & alij quidam Eusebium hunc Vercellensem confessorem appellant, non martyrem.

Pagina 30. De Philosophis cum populo sacrificantibus.

Quod de philosophis generatim hic dicimus, habet idem August. lib. de vera religione cap. 1. & 2. de ipso quoque Socrate speciatim mentionem faciens: Satis (inquit) quantum mihi videtur, apparet aliud eos in religione suscepisse cum populo, & aliud eodem ipso populo audiente, defendisse privatim. Socrates tamen audacior ceteris fuisse perhibetur, iurando per carnem quemlibet & lapidem, & quicquid iuraturus esset in promptu, & quasi ad manum occurrisset. Credo intelligebat qualiacunque opera natura, que administrante diuina providentia gignerentur, multo quàm hominum & quorumlibet opificum esse meliora, & ideo di-

N 2 uinis

ANNOTATIONES.

minis honoribus digniora quam ea qua in tem-
 plis colebantur. Et infra: Postea suavius ad le-
 gendum quam potentius ad persuadendum scri-
 psit Plato. Non enim sic nati erant isti, id est,
 Socrates & Plato, ut populorum suorum opinio-
 nem, ad verum cultum veri Dei à simulachro-
 rum superstitione, atque ab huius mundi vani-
 tate conuerterent. Itaque & ipse Socrates cum
 populo simulachra venerabatur, & post eius
 damnationem mortemque, nemo ausus est iurare
 per canem, nec appellare quemcunque lapidem
 Iouem. Sic August. eo loco. Ipse quoque Seneca
 nobilissimus aetatis suae philosophus, atque illu-
 stris populi Romani senator, sicuti suis ipse ver-
 bis declarauit, hoc colebat quod reprehendebat,
 agebat quod arguebat, quod culpabat adorabat:
 Quia videlicet magnam aliquid eum philoso-
 phia docuerat (inquit Augustinus) ne supersti-
 tiosus esset in mundo: sed propter leges ciuium
 morésque hominum non quidem ageret fingentem
 Scenicum in theatro, sed imitaretur in
 templo: eo damnabilius, quod ea qua mendaciter
 agebat sic ageret, ut cum populus veraciter a-
 gere existimaret.

Lib. 6. de
 ciuit. Dei
 cap. 10.

Pagina 32. De sententia Caietani.

Non abs re Caietanus, Non enim argu-
 mento leui mouebatur. Nam si est idolo-
 latra censendus, qui externo cultu defert ho-
 norem

ANNOTATIONES.

morem idolo, ei sacrificando, hoc ipsum interim
 animo secretius improbante, sicut Socrates fe-
 cisse videtur: ergo cum in Christianum idolola-
 tram excommunicatio profertur, etiam is qui
 hoc metu finxerit videatur innodatus. Ad si-
 milem modum si excommunicetur contractor
 sacrarum imaginum, aut conculcator augustis-
 simi Eucharistia sacramenti, aut qui fuerit in
 sanctos cum Christo regnantes verbo factio-
 iniurius: etiam is videtur esse comprehensus,
 qui hoc contra conscientiam sociorum metu unà
 cum ipsis peregerit. Si autem excommunicetur
 hareticus; non est consequens ut is incurrisse
 videatur censuram, qui solam protulerit vocem
 fidei contrariam sine mentis assensu; non enim
 est heresis sine errore mentis, & eo quidem cum
 quo pertinacia coniuncta sit. Adiungam hic
 & Navarri censuram, quod ex eius verbis Cap. 11.
numc. 25
 quam ex meis fieri quis fortasse possit instru-
 etior: Tertio (inquit) qui ex metu vel aliam ob
 causam dicit ex animo aliquid contra fidem,
 vel consensit in aliquod opus infidelitatis ex-
 terius, etiam si intra se & in corde suo opposi-
 tum crederet, sicut Marcellino Papa legimus
 contigisse, cap. Nunc autem, 21. distin. qui non
 solum est excommunicatus in foro exteriori,
 sed etiam in foro conscientia, secundum Caie-
 tanum, 2. sec. q. 94. art. 1. Sed huius oppositam
 sententiam olim pro responso dedimus, interro-

N. 3 gati

ANNOTATIONES.

gati de certis casibus, qui cuidam religioso societatis Iesu, apud Sarracenos agenti occurrerunt, erga Christianos quosdam, qui timore percussi, & propter alias causas se esse Sarracenos finxerant: & sequuti sumus eum qui repertorium Inquisitorum composuit in verb. *hereticus*, col. 24. Quod nunc quoque verius arbitramur, quam quod Caietanus asseruit. sic enim Sylvest. verb. *heresis*, q. 9. & 10. Tabiensi verb. *hereticus*. nu. 2. & verb. *Apostasia*. nu. 3. visum est. Et profecto etiamsi hoc nullus assereret, nos eandem sententiam teneremus. Quoniam huiusmodi homo non est verè hereticus, quamvis gravissimè peccet, secundum Alex. Halensem 2. par. tit. 183. membr. 2. Et Ocham. 2. par. Decalog. cap. 6. id quod ex heretici heresisq. definitione, quam in repet. c. *Novit. de Iudic. notab.* 3. num. 41. adduximus, comprobatur. Et excommunicatio illa iuris, qua continetur in bulla *canonice Domini*, solum infertur contra hereticos credentes, vel contra fautores, & receptatores hereticorum, quorum de numero non est censendus is, de quo modo loquimur, nisi quando aliquod opus exterius hereticum commisisset, alicui heresi auxilium prestando: in quo casu excommunicatus remaneret, non quia hereticus, sed quia fautor hereticorum.

ANNOTATIONES.
Pagina 34. De Marcellino.

V Bi positum Marcellus pro Marcellinus.
Hic enim Marcellinus conuictus est ihu-
rificasse in templo Isis & Vestæ. Ideoq; in syno-
do 300. Episcoporum & 30. presbyterorum ca-
put cinere conuolutum habens, voce clara cla-
mans, dixit: Peccavi coram vobis, & non pos-
sum in ordine esse sacerdotum. Post autem ab
ipso Diocletiano pro fide Christi cum Claudio, &
Cyrino, & Antonino capite truncatus est,
martyrioque coronatus.

Pagina 41. De schismatici sacerdo-
tis absolutione.

Quod dicitur & à schismatico separato ab-
soluti posse penitentem in casu necessitatis
extrema; consentaneum est decreto Tridentinae
synodi, in quo eiusmodi verba sunt: In articulo
mortis omnis sacerdos quoslibet penitentes à
quibuslibet peccatis & cęsuris absolvere potest,
sess. 14. cap. 17. Ex quibus verbis non dubitauit
Navarrus dicere quod sacerdos etiam excõmu-
nicatus & denūciatus, potest hodie absolvere li-
citè fidelè constitutū in prædicto articulo neces-
sitaris, sicut non excõmunicatus. Tum quia con-
ciliū uniuersaliter, nullum excipiendo, loquitur:
tum quia nō obstat quod per excõmunicationem
tollatur, vel certè suspendatur iurisdictio, quam

ANNOTATIONES.

saltem habitualement habet iure diuino, & c. Cap. 27. Cum igitur ait D. Thomas in tertia parte quest. 82. art. 7. ad 2. Solus baptismus permittitur ratus esse hereticis, quia possunt licite baptizare in articulo necessitatis, in nullo autem casu licite possunt Eucharistiam consecrare, vel alia sacramenta conferre; aut sub baptismo penitentiae sacramentum intelligendum est, quod illi in necessitate correspondet, aut quod dicit probabile non est.

Pagina 44. De Origene.

EST scriptum de Origene apud Nicephorum lib. 5. Eccl. hist. cap. 32. quod ad euitaniam corporis stuprum & impuri Aethyopis libidinem, fidem negauerit. Verum in eo haud dubie impie fecit, sicuti & perperam alias, quod semetipsum castrauerit. Magis imitandus in eo, quod iunior noluit cum heretico vel in oratione consistere. Sic enim se habebat Ecclesiastica regula: Vnde est inter Apostolicos canones 63. Si quis clericus aut laicus synagogam Iudaorum aut hereticorum conuenticulum ingressus fuerit, ut preces cum illis coniungat, deponitor, & a communionem secluditor. Est etiam Laodicensis concilij canon 33. non oportere cum hereticis vel schismaticis orare, & concilij Chartaginensis quarti canon 72. cum hereticis nec orandum, neque psallendum. Caepit igitur melius Origenes quam desijt.

ANNOTATIONES.

desijt: ultima primis cesserunt; dissimiles hic vir & ille puer: vsque adeo ut diuus Hilarius scripserit Origenem non fuisse hominem Ecclesia. Plura videre licebit apud Vincentium Lirinensem.

Pag. 54. de facto Salomonis.

Mirum cuiquam videri possit cur peccauerit Salomon immolans in excelsis, praesertim cum in excelso Gabaon, quo se contulerat, esset tabernaculum foederis Domini, quod fecit Moyses; & altare aeneum, quod fabricatus fuerat Beseleel, ibi erat coram tabernaculo Domini: atque in eo mille hostias obtulit Salomon Domino, 2. Paral. cap. I. In tabernaculo autem ubicunque esset offerre licebat, nondum praesertim adificato templo. Respondendum est, popularem consuetudinem immolandi in excelsis fuisse improbandam, quod non ad tabernaculum ea respiceret, sed ad ipsa excelsa: in quibus, cum plura essent, etiam sine tabernaculo Domini sacrificabatur à populo. Hanc consuetudinem & sequutus est Salomon, & exemplo suo confirmavit.

Pag. 59. De Libellaticis.

ERasmus in annotationibus ad Cyprianum sic dicit: Qui non incendiissent thura idolis, sed per libellos tantum dedissent nomina, Libellatici vocabantur. Est interim manifestum

N S ex D.

ANNOTATIONES.

ex D. Cypriano, quod ydem libellos accipiebant.
Virum igitur ab accipiendis, an verò à dandis
libellis Libellatici vocarentur, quæri potest.

Pag. 61. De Echolis.

Dilectio Græca apud Strabonē significat ar-
genti purgamentū, id videlicet, quo reie-
cto atque secreto ipsum argentum redatur pur-
gatius ac purius. Vnde non improbabile videtur
translatam hanc vocem ad ea munera, quæ da-
bantur ijs qui sacrificare vel tradere cogebant
res sacras. Illis enim abs se muneribus secretis
traditisq; purgabatur Christiani apud princi-
pem ac populum, tanquam qui obedienter man-
data fecissent: istoque modo viri boni ab impijs
& iam puri habebantur. Tales frustra sibi blan-
diebantur de confessione fidei. Vnde Themisius
(inquit Apollonius) qui apud Montanistas no-
mine tantum confessionis inflatus est, vera con-
fessionis fructibus caret: quoniã quidē per mul-
tam pecuniã vincula deposuit. Apud Eusebium
lib. 5. Eccl. hist. c. 18. Horū interim crimen fuisse
levius eorum crimine qui sacrificassent, declarat
etiam canō tertius cōcily Elibertini, qui sic ha-
bet: Flamines qui nō immolauerunt, sed munus
tantū dederunt, eo quod se à funestis abstinerūt
sacrificijs, placuit in fine eis prastari cōmunionē
facta tanē legitima penitētia: De his verò qui
immolauerant seuerior multo precedit canon.

Pagina

ANNOTATIONES.

Pag. 17. De habitu & signo falsæ religionis.

Contra præceptum de colendo peccat mortaliter (inquit Nauarrus) qui aliquem habitum vel signum Iudæi vel Saraceni deferret in loco, ubi in veste vel quouis alio charactere, unusquisque sua legis professionem indicat, Angel. verb. Infidelitas. §. 9. Syluester in Summa, verbo Habitus omisio. Id enim facere, perinde est ac præ timore se Iudæum esse aut Sarracenum confiteri. Non autem peccaret propter solam omisionem signi vel habitus Christianismi, dummodo signa Iudeorum aut Sarracenorum non acciperet, sicut recte docuit Caietanus 2. 2. q. 3. art. 2.

Pagina 76.

Imprimis verò ij quorum ad munus pertinet docere & tutari veritatē, &c.) Huc pertinet illud Innocētij: Error cui nō resistitur, approbatur: & veritas cum nō defensatur, opprimitur. Nec enim caret scrupulo societatis occulta, qui manifesto facinori desinit obuiare. Rursum quis aut tolerare possit errantē, aut non recipere corrigentē? nam ut durū arbitror conuenientiā præbere peccantibus, ita impiū iudico manū negare cōuersis. Itaq; horum silētio multos sæpenumerò perire cōtingit, quos tanquā simplices oves lupi rapiunt ac laniāt, nemine obsistēte. Qui autem nō remonet, cū possit, iniuriā & dānum, tam est in vitio, quàm ille qui facit, inquit Ambr lib. 3. officiorum cap. 36. Proinde si princeps quispiam
 silen-

ANNOTATIONES.

*silentium imperet catholicis pastoribus, memi-
niffe hi debent. Apostolorum: quibus cum esset
non sine graui interminatione mandatum ne
ultra de Christi nomine loquerentur, dixerunt:
Si iustum est in conspectu Dei vos potius audire
quam Deum, iudicate. Non enim possumus qua
vidimus & audiuius non loqui, Actorum 4.
Itaque & diaconus quidam nomine Benjamin,
vt est in Tripar. lib. 10. cap. 33. cum ab impio re-
ge dimissus esset, ea lege ne deinceps Christi do-
ctrinam predicaret, impossibile esse respondit,
vt non communicaret alijs lumen quod ipse
percepisset. Refugiebat illud quod & Gentiles
execrabile esse iudicabant: Erranti nolle com-
monstrare viam.*

Pagina 110.

Talis nimirum est qui dicit; Iuravi, &c.
Aliter hoc alij acceperunt, velut D. Gre-
gorius 4. par. Pastoralis cap. vlt. Nempe vt hoc
dictum sit à Dauide, quemadmodum & illud
dixerat in abundantia cordis sui: Non moue-
bor in aeternum. Quia (inquit) virium eius
non erat manere in custodia quam iurabat, de-
bilitatem suam protinus turbatus inuenit. Vnde
& ad precis opem repente se contulit, di-
cens: Humiliatus sum vsquequaque Domine,
viuifica me secundum verbum tuum. Psal. 98.

INDEX

INDEX CAPITVM

LIBRI HVIVS.

- H**omini Christiano præter interiorem fidem,
etiam fidei professionem suo tempore ne-
cessariam esse, non obstante persecutio-
nis metu. Cap. I. pagina 11.
- Non licere Christiano homini aut suam negare
fidem, aut profiteri alienam. Cap. II. 16.
- Argumenta quædam partim ex scriptura de Iehu,
partim ex D. Ambrosio petita solvuntur.
Cap. III. 21.
- Nefas esse per fictam venerationis simulationem,
infidelium sacris interesse. Cap. IIII. 30.
- Quod Christus Dominus etiam si assumpserit si-
militudinē carnis peccati, non se tamen simula-
uerit, aut mentitus sit peccatorē. Cap. V. 47.
- Solvitur obiectio de Naaman Siro & Salomone.
Cap. VI. 52.
- Etiam id in persecutione cauendum Christiano,
ne fidem negasse aut communicasse videatur.
Cap. VII. 56.
- Et si religionem negare non liceat, occultare ta-
men eam aliquando licere. Cap. VIII. 64.
- Quàm debeat cordi esse homini Christiano quod
B. Petrus ait: Parati semper ad satisfactionem
omni poscenti rationem. Cap. IX. 73.
- Integrum esse Christiano, fuga sibi consulere vt
persecutionis pericula vitet. Cap. X. 79.
- Proponuntur ac dissoluntur quædam argumenta
Tertulliani, quibus probare nititur non esse li-
citam in persecutione fugam. Cap. XI. 85.
- Licetne aliquando Christiani populi pastoribus
fuga sibi consulere, aut ouium sibi creditarum
curam deserere, propter pericula persecutio-
num. Cap. XII. 96.
- Non debere quenquam temerè sese in persecu-
tionum pericula conijcere. Cap. XIII. 105.
- Cauent-

INDEX CAPITVM.

- Cauendum esse Christiano, ne incauta temeritate
persequutionem vel excitet, vel exacerbet,
Cap. XIII. 115.
- Nephas esse mortem sibi consciscere ad effugien-
da persequutionum pericula. Cap. XV. 120.
- Qui fiat vt oborta persequutione tam multi ca-
dant. Cap. XVI. 129.
- Cuiusmodi cogitationibus & armis instructum
ac munitum esse debeat Christiani pectus, vt
perstare inuictum in persequutione possit.
Cap. XVII. 133.
- Demonstratur Chrysoctomi verbis quam vile sit
superioris temporis persequutionum meminit
se; & adduntur alia quaedam in persequutione
meditanda. Cap. XVIII. 142.
- Quantopere fugienda sit elatio his quos in perfe-
quutione semel aut iterum fortiter facere con-
tigerit. Cap. XIX. 152.
- Frustra sperari de persequutione gloriam apud
Deum, si quis eam & propter fide Christianam
in schismate patiat. Cap. XX. 155.
- Adhibendum esse interdum Christiano defensio-
nis officium. Cap. XXI. 165.
- Non esse res sacras prophanatoribus tradendas,
etiam si mortis periculum impendat.
Cap. XXII. 171.
- Quibus argumentis palliari posse videatur tradi-
tionis crimen, & ad ea breuis responsio.
Cap. XXIII. 180.
- Summaria comprehensio rationum earum, qui-
bus officium Catholici hominis continetur in
schismatica communione vitanda persecutio-
nis tempore. Cap. XXIII. 184.

CENSURA.

Liber doctus & officio hominis Christiani, tempore potissimum persecutionum, multum utilis & accommodus.

XV. Augusti, LXXVIII.

Ioh. Molanus censor.

SVMMA PRIVILEGII.

PHILIPPI Dei gratia, Regis Hispaniarum, &c. Ducis Burgundia, Brabantia, &c. Privilegio cautum est, ne quis citra voluntatem Petri Zangrij libellum, cui titulus est; *De officio hominis Christiani in persecutione constituti*: Authore D. IOANNE LENSÆO BELLIO-
LANO, &c. ante annos sex, quocunque modo vel forma imprimat, vel alibi impressum importet, venalemve habeat sub graui multa, vt latius patet in literis eidem Petro Zangrio datis & concessis, Louanij in Consilio Brabantia XIX. Augusti LXXVIII.

Signat.

Berwouts.

LOVANII,

Excudebat Ioannes Masius.

M. D. LXXVIII.

L. V. R. A.

Liber deus & deus hominis Christi
in eodem potestatem persequenda
quod xliis & sequentibus
1774 Augusti LXXVIII.
L. M. M. M. M. M.

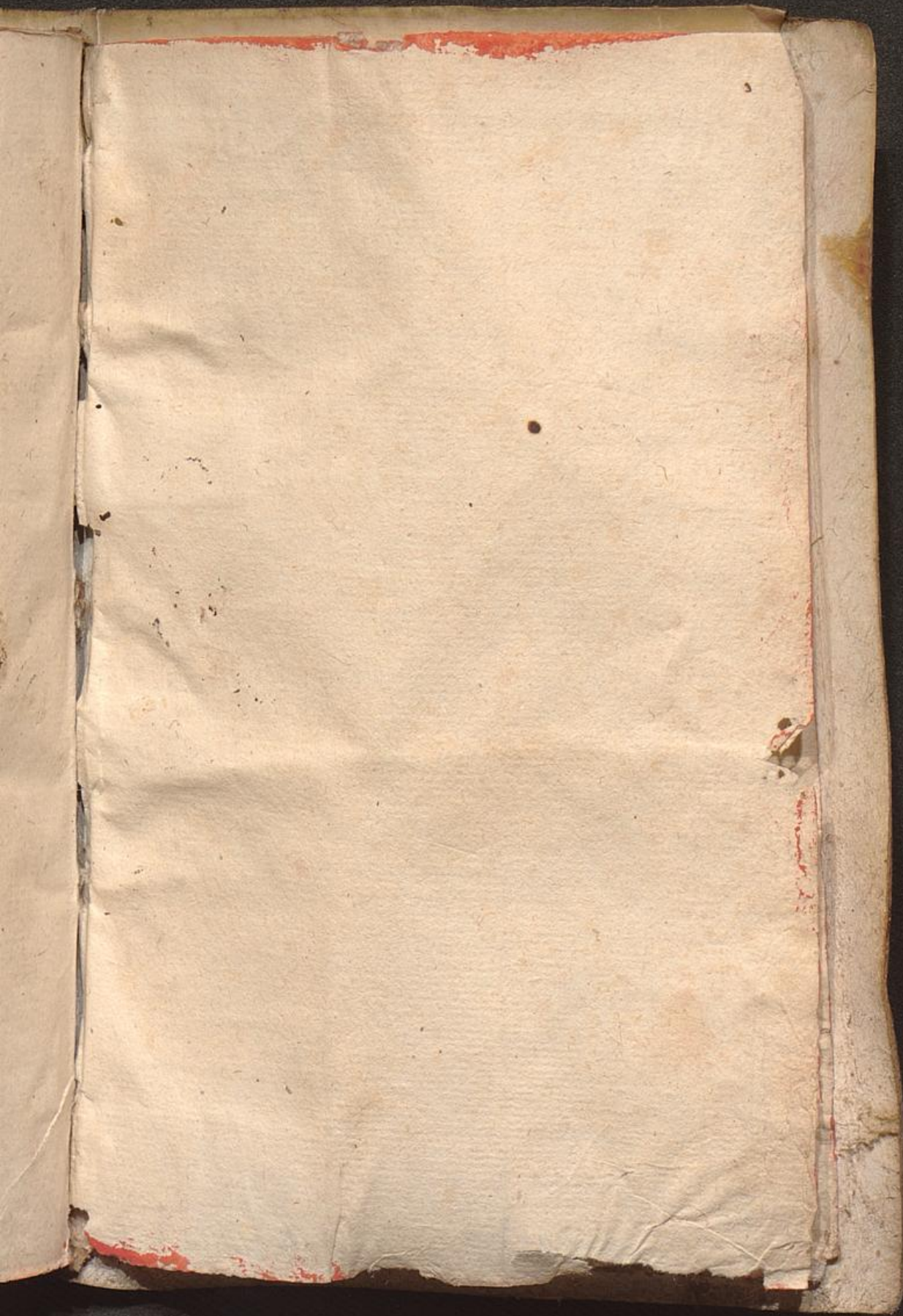
S. M. M. A. R. E. V. I. L. I. E. G. I. I.

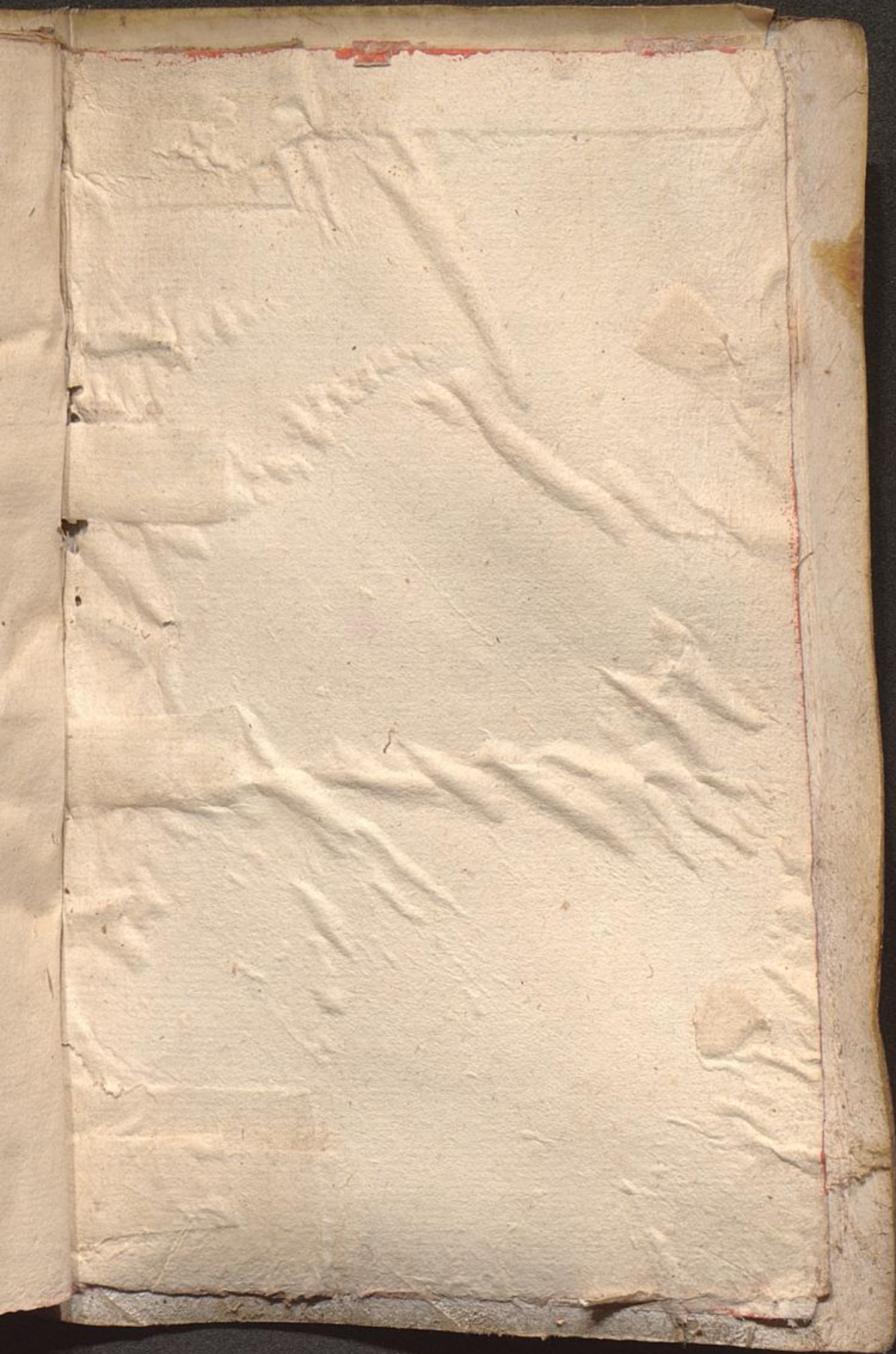
P. N. T. : D. E. I. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.
D. E. S. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.
D. E. S. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.
D. E. S. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.
D. E. S. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.
D. E. S. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.
D. E. S. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.
D. E. S. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.
D. E. S. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.
D. E. S. G. R. A. T. I. A. R. E. G. I. S. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T. T. I. T. I. T. I. O. N. I. S. E. T.

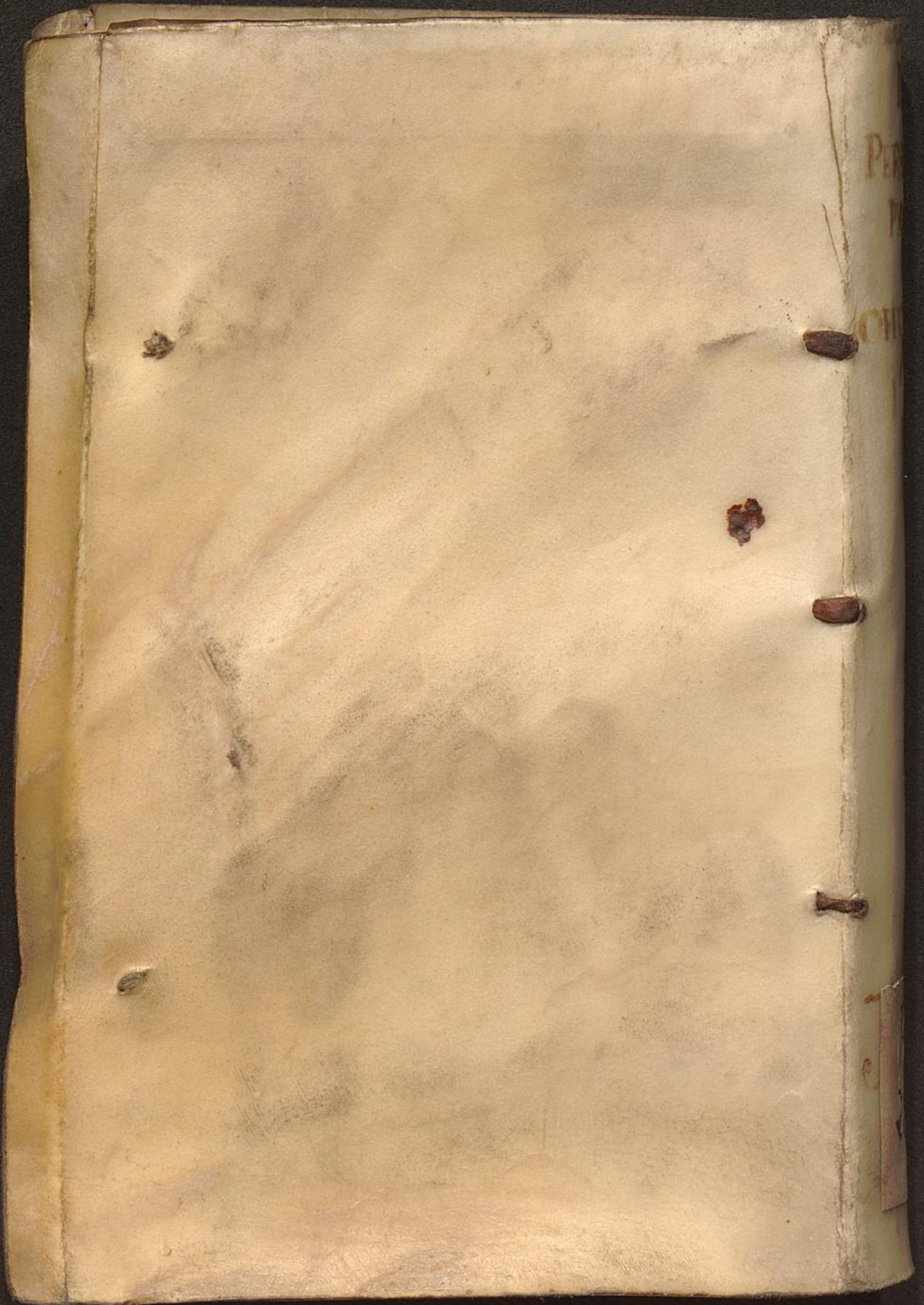
S. M. M. A. R. E. V. I. L. I. E. G. I. I.

L. V. R. A.

Liber deus & deus hominis Christi
in eodem potestatem persequenda
quod xliis & sequentibus
1774 Augusti LXXVIII.
L. M. M. M. M.

DE
PERSECVTI-
PIORVM
ET
OFFICIO XRI

Th
2865